

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav české literatury a komparatistiky
Diplomová práce

Jan Dušek

Postava svatého Prokopa v historiografických a hagiografických textech 16. a 17. století

The Figure of Saint Procopius in Historiographical and Hagiographical Texts
of the 16th and 17th Century

Praha 2014

Mgr. Tomáš Matějec, Ph.D.

Rád bych poděkoval vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Tomáši Matějcovi, Ph.D. za čas strávený nad svatoprokopským tématem a inspirativní konzultace ve Strahovském klášteře. Za vstřícné prostředí děkuji pracovníkům Strahovské knihovny a Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny. Můj dík patří za podnětné připomínky i Mgr. Kateřině Smyčkové. Rovněž děkuji své rodině za podporu během studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 5. 5. 2014

Jan Dušek

Abstrakt:

Diplomová práce *Postava svatého Prokopa v historiografických a hagiografických textech 16. a 17. století* sleduje, jakým způsobem je pojednáno v raněnovověkých historiografických a hagiografických literárních památkách o pozemském životě tohoto světce i o jeho působení po smrti. Věnuje se také zázrakům, které se staly na přímluvu sv. Prokopa ve středověku, a osudu sázavské slovanské mnišské komunity do roku 1097. Zaměřuje se na proměny prokopské látky v jednotlivých dílech raného novověku. Bere také zřetel na středověké prokopské legendy. Přílohou práce je seznam prokopských motivů vyskytujících se v raněnovověkých historiografických a hagiografických pracích.

Klíčová slova:

hagiografie, historiografie, raný novověk, sv. Prokop, Sázavský klášter

Abstract:

The diploma thesis *The Figure of Saint Procopius in Historiographical and Hagiographical Texts of the 16th and 17th Century* observes, how the earthly life and the posthumous effect of the saint are narrated in early modern historiographical and hagiographical literary relics. The thesis is also dedicated to miracles, which happened because of the intercession of Saint Procopius in the middle ages, and the fortune of the Slavonic monastic community of Sázava until the year 1097. It focuses on the changes, which Saint Procopius's theme has undergone in particular early modern works. It considers medieval legends of Saint Procopius, too. As a supplement to the thesis there is also a list of motifs connected with Saint Procopius, which are mentioned in early modern historiographical and hagiographical texts.

Keywords:

hagiography, historiography, early modern times, Saint Procopius, The Monastery of Sázava

Obsah

1 ÚVOD	6
2 Bohuslav Bílejovský	11
3 Martin Kuthen	16
4 Václav Hájek z Libočan	17
5 Jan Dubravius	25
6 Daniel Adam z Veleslavína	31
6. 1 Daniel Adam z Veleslavína (1578)	31
6. 2 Daniel Adam z Veleslavína (1590)	32
7 Prokop Lupáč z Hlaváčova	35
8 Bartoloměj Paprocký z Hlohól	38
9 Jiří Barthold Pontanus z Braitenberka	43
10 Valentin Leucht	47
11 Jiří Ferus Plachý	49
11. 1 Jiří Ferus Plachý (1616)	49
11. 2 Jiří Ferus Plachý (1629)	53
11. 3 Jiří Ferus Plachý (1630)	63
12 Albrecht Chanovský	66
12. 1 Albrecht Chanovský (1659)	66
12. 2 Albrecht Chanovský (1689)	69
13 Jiří Crugerius	71
14 Bohuslav Balbín	74
15 Fridrich Bridel	80
15. 1 Fridrich Bridel (1662)	80
15. 2 Fridrich Bridel (1689)	89
15. 3 Fridrich Bridel (1699)	93
16 Jan František Beckovský	103
17 ZÁVĚR	108
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	123
Příloha: Prokopské motivy v textech 16. a 17. století	131

1 ÚVOD

Tato diplomová práce se věnuje postavě sv. Prokopa v raněnovověkých historiografických a hagiografických literárních památkách 16. a 17. století. Sv. Prokop má své důležité místo na českém nebi. Je spolu se sv. Václavem, sv. Ludmilou, sv. Vítem a sv. Vojtěchem českým patronem již od středověku. Oproti ostatním z nich je však výjimečný tím, že nebyl z vládnoucího rodu, ani nezemřel mučednickou smrtí. Často je také zdůrazňováno jeho češství.

Sv. Prokop žil v 11. století. Byl nejprve benediktinským mnichem a poustevníkem. Později se stal zakladatelem a prvním opatem Sázavského kláštera, který byl třetím mužským klášterem založeným v Čechách a je známý slovanským písemnictvím a bohoslužbami slouženými ve slovanském jazyce. Díky tomu, že opat Prokop zachovával Benediktovu řeholi, řádová pravidla, a vynikal ctnostným životem, byl dobrým vzorem pro spolubratry, které napomínal k životu v bázni Boží. Přicházeli k němu i prostí lidé. Při kontaktu s nimi se sv. Prokop projevil jako dobrý lékař těla i duše a schopný exorcista. Již podle středověkých legend se pro světce svatost udála mnohá uzdravení a různé zázraky, jako např. přeplavení lodi na druhý břeh řeky Sázavy. Sv. Prokop si také vždy dokázal prosadit svou vůli na těch, kteří činili jemu nebo jeho klášteru bezprávi. Již středověké legendy uvádějí, že přinutil zloděje vrátit kradené věci, vyhnal ze Sázavského kláštera opata dosazeného knížetem Spytihněvem nebo si na papeži vynutil své svatořečení. Pro české země je sv. Prokop významný právě tím, že se stal prvním českým světce svatořečeným v Římě papežem. Svatořečil jej za vlády Přemysla Otakara I. 4. července roku 1204 papež Innocenc III.

Se sv. Prokopem jsou spojovány v liturgickém kalendáři dva dny, a to 25. březen jako den světce smrti a 4. červenec jako den jeho svatořečení. Tato data jsou vzhledem k věčnosti důležitá, neboť smrtí život člověka nekončí. Po smrti se člověk stává součástí církve trpící, a když se dostane do nebe, církve vítězné. V současné době je světec oslavován zvláště 4. července ve výroční den své kanonizace. Na Sázavě, kde založil klášter, se koná toho dne v kostele sv. Prokopa malá prokopská pouť, již se účastní zvláště věřící kolínského vikariátu a kněží. Následující neděle je velká prokopská pouť, již slouží jako hlavní celebrant pozvaný kněz. V současnosti je sv. Prokop uctíván nejen v církvi římsko-katolické, církvi řecko-katolické, pravoslavné, ale i v církvi československé husitské.

Na Sázavu ke hrobu sv. Prokopa směřovali své kroky v minulých staletích mnozí lidé, kteří v tomto světci hledali přímluvce u Boha ve svých nesnázích a nemocech a byli

vyslyšení. I v současné době lidé svěřují své starosti sv. Prokopovi zvláště na Sázavě a prosí ho o přímluvu.

Sv. Prokop sice žil v 11. století, ale je aktuálním světcem i pro dnešní dobu. Spolu se svým Sázavským klášteřem světec tvoří pomyslné navázání na slovanskou cyrilometodějskou Velkou Moravu. Může být pro nás vzorem ve způsobu života, v jednání s lidmi, ve své pokoře, trpělivosti, ale i lidskosti. Můžeme se inspirovat jeho pevnou vůlí, samostatným názorem a bojem proti zlu a pokušení. Sv. Prokop, který je české národnosti, je často spojován s českou krajinou, v níž šíří křesťanství. Sv. Prokop také prosazuje svou moc na církevních osobách, opatu i papeži. Dokázal si vynutit úctu na lidech, kteří nesvětili jeho svátek. Ke sv. Prokopovi se utíkal český národ zvláště v nepříznivých dobách.

Tato práce tematicky navazuje na mou bakalářskou práci, která se věnovala sv. Prokopovi a mnišské sázavské komunitě ve středověkých legendách.¹ Cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem je pojmán sv. Prokop v historiografické a hagiografické literatuře 16. a 17. století a zda se tyto znalosti o sv. Prokopovi liší oproti informacím ve středověkých legendách. Období raného novověku je pro svatoprokopský kult důležité i z toho důvodu, že císař Rudolf II. nechal přenést tělo sv. Prokopa roku 1588 na Pražský hrad a roku 1669 arcibiskup Sobek navrátit na Sázavu část světcova rámě, což také podnítilo vzrůst úcty k tomuto světcovi. O dobové úctě ke sv. Prokopovi hovoří i zaznamenané zázraky, které se v 17. století staly na jeho přímluvu, a místa spojovaná s jeho působením. Dozvídáme se o nich např. v Bridelově díle *Sláva svatoprokopská*² nebo ve spise *Jiskra slávy svatoprokopské*.³ Od 17. století jsou na Sázavě uctívány i prokopské relikvie dřevěný kalich a lžička sv. Prokopa. V tamějším kostele se nachází též zázračný obraz sv. Prokopa, na němž zobrazený světec mění svou tvář a otevírá oči. V raném novověku se nerozvíjel pouze prokopský kult, ale i jeho legenda.

Historické postavě sv. Prokopa, Sázavskému klášteři ve středověku a slovanskému písemnictví i obrazu sv. Prokopa a některým motivům ve středověkých legendách již byla věnována pozornost dříve. Na historickou postavu světce a dějiny Sázavského kláštera se zaměřili Petr Sommer, Vladimír Ondáš, Josef Žemlička, Květa Reichertová, Jiří Sláma, Martin Wihoda, Josef Bubeník, Petr Kubín, Jaroslav Kadlec, Method Karel Klement

---

¹ DUŠEK, Jan. *Svatý Prokop v literárních pramenech*. Praha: FF UK, 2011 (rkp. bakalářské práce).

² BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342).

³ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343).

a František Krásl.⁴ Uměleckému ztvárnění sv. Prokopa a freskové výzdobě v Sázavském klášteře věnovali pozornost zvláště Jan Royt, Klára Benešová a Věra Remešová.⁵ Slovanským písemnictvím na Sázavě se zabývala zvláště Emilie Bláhová, ale i Václav Konzal, Zoe Hauptová, Oldřich Králík nebo Radoslav Večerka. Sv. Prokopovi a jeho klášteru se věnovaly i některé absolventské práce.⁶ Také je dostupná kritická edice středověkých prokopských legend, kterou pořídili Václav Chaloupecký a Bohumil Ryba.⁷ Z toho důvodu se v této práci nebudu věnovat charakteristice jednotlivých středověkých literárních památek.

Jak jsem zmínil, tematika sázavského světce a slovanských mnichů na Sázavě ve středověku již byla několikrát zpracována. To však nelze říci o postavě sv. Prokopa v raněnovověkých literárních památkách.⁸ Krásl a na základě něho i Kadlec uvádějí literární díla věnující se sv. Prokopovi.⁹ U obou se však jedná o jejich výčet, nikoliv o rozbor.

---

⁴ Srov. studie ve sbornících *Sázavsko*. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895. KADLEC, Jaroslav. *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2000. REICHERTOVÁ, Květa et al. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1988. SOMMER, Petr (ed.). *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*. Praha: NLN, 2006. SOMMER, Petr. *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002.

⁵ Např. REMEŠOVÁ, Věra. *Svatý Prokop ve výtvarném umění*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1953. Studie věnované sv. Prokopovi a Sázavskému klášteru ve sbornících FOLTÝN, Dušan (ed.). *Historia Monastica I*. Praha: Filosofia, 2005. KUBÍN, Petr (ed.). *Světcí a jejich kult ve středověku*. České Budějovice: Tomáš Halama, 2006.

⁶ Např. JEČNÝ, Hubert. *Staroslovanský klášter na Sázavě, stavební historie do doby husitské*. Praha: UK, 1962. SVATOŇ, Jaroslav. *Stavební vývoj slovanského kláštera na Sázavě*. Praha: UK, 1965. KALABZOVÁ, Jarmila. *Prokopské legendy a jejich modifikace*. Praha: UK, 1984. KŮREČKOVÁ, Zuzana. *Jazykový rozbor Života svaté Kateřiny a legendy o svatém Prokopu*. Brno: FF MU, 2008. LUKEŠOVÁ, Klára. *Vlastní jména v hagiografickém textu raného baroka*. České Budějovice: JU, 2008. MARUŠ, Jakub. *Záporková shoda ne-, ni- ve staré češtině*. Brno: MU, 2009. ŠVECOVÁ, Lenka. *Srovnání vybraných sedmi textů se svatoprokopskou tematikou*. Brno: FF MU, 2009. ŠIMORDOVÁ, Silvie. *Biskup Šebíř*. Brno: MU, 2009. BRNYCHOVÁ, Kateřina. *Motiv poustevníka a obraz poustevnictví ve výtvarné a slovesné kultuře 17.–19. století*. Pardubice: UPCE, 2010. DONDOVÁ, Marie. *Památky českokirkevněslovanského původu možnosti a meze řešení otázky jejich datace a provenience*. Ústí nad Labem: UJEP, 2010. SLAVÍKOVÁ, Lenka. *Sázavský klášter (Kulturně-historický pohled)*. Ústí nad Labem: UJEP, 2010. ŠVANDA, Libor. *Chvály osob v česko-latinských historiografických textech 12. století*. Brno: FF MU, 2010. TYRKOVÁ, Veronika. *Svatý Prokop, geneze „skutečného světce“*. Pardubice: UPCE, 2010. MIHALIKOVÁ, Monika. *Český typ staroslověňštiny – jazyková povaha a památky*. Ústí nad Labem: UJEP, 2011. TŮMOVÁ, Alena. *Sázavský klášter v 11. století*. Brno: MU, 2011. KUDLÁČEK, Jaroslav. *Svatý Prokop. Život a Sázavský klášter*. Praha: HTF UK, 2011. ŠEVČÍK, Pavel. *Svět zvířat v latinských legendách o českých světcích*. Brno: MU, 2011. SLAVÍKOVÁ, Lenka. *Sázavské literární středisko a jeho tvorba – v období od založení kláštera do přelomu 11. a 12. století*. Ústí nad Labem: UJEP, 2012. FORMANOVÁ, Šárka. *Obsahový rozbor vybraných témat Dalimilovy kroniky*. Brno: MU, 2013. VASTLOVÁ, Hana. *Vzdělávání v Čechách 10. a 11. století*. Plzeň: ZČU, 2013.

⁷ CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953.

⁸ Diplomandi se věnovali sv. Prokopovi ve vybraných dílech, nejedná se o souhrn literárních památek, v nichž je zmiňován sv. Prokop v 16. a 17. století. Lenka Švecová ve své práci pojednává o postavě sv. Prokopa v sedmi vybraných literárních památkách, jejichž časové rozmezí je od legendy *Vita minor* po Vrchlického *Legendu o sv. Prokopu*. Mezi nimi se věnuje i české sbírce Suriových legend. Srov. ŠVECOVÁ, Lenka. *Srovnání vybraných sedmi textů se svatoprokopskou tematikou*. Brno: FF MU, 2009, s. 39–41. Klára Jurová se věnuje sv. Prokopovi v *Kronice české Václava Hájka z Libočan, Poselkyni starých příběhův českých* Jana Františka

Tato práce se řadí do okruhu děl, která se zabývají postavou světce v raněnovověké literatuře. Zde je nutno zmínit zvláště knihu *Františku nebeský, vyslanče přesmořský* věnovanou úctě ke sv. Františku Xaverskému, jejímiž editory jsou Alena A. Fidlerová a Jan Andrle,¹⁰ která zároveň zpřístupňuje deset českých textů s xaveriánskou tematikou ze 17. a 18. století, jež řadí chronologicky. Tím, že se věnuje postavě jednoho světce v raněnovověkých pramenech, o nichž pojednává chronologicky, je svým pojetím zřejmě této práci o sv. Prokopovi nejbližší. Je třeba také upozornit na Vlnasovu monografii o sv. Janu Nepomuckém. Do okruhu těchto děl lze zařadit i Roytův *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, v němž se autor věnuje zvláště milostným obrazům a sochám. Tématu hagiografie v raném novověku se věnoval i Jiří Mikulec ve studiích o Chanovského díle *Vestigium Boemiae piae* a Pontanovu *Bohemia pia* nebo Jan Linka, který se zaměřil na legendistická díla zvláště u Fera Plachého a ve *Vitae sanctorum* z roku 1696.¹¹

Prameny, jichž bylo užito v této práci pocházejí z 16. a 17. století a jsou české provenience. Jedná se o díla historiografická a hagiografická, jazykem použitých děl je latinský nebo český jazyk a díla byla vydána tiskem.

Prokopská novověká literatura je však bohatší. Zahrnuje hymnografii, modlitební knížky, díla německojazyčná, díla rukopisná, sbírky písní, památky, které nejsou české

Beckovského a *Slávě svatoprokopské* Fridricha Bridela vydané roku 1689. Srov. JUROVÁ, Klára. *Postava svatého Prokopa ve vybraných textech starší české literatury*. Brno: MU, 2013. O humanistické historiografii píše HÝSEK, Ondřej. *Vybrané kroniky tzv. zobecněného humanismu a jejich autoři v kontextu doby. Srovnání historiografických spisů Václava Hájka z Libočan, Martina Kuthena ze Šprinsberka, Bohuslava Bílejovského, Jana Dubravia a Sixta z Ottersdorfu*. Brno: MU, 2013.

⁹ KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 404–416. KADLEC, Jaroslav. *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*. Praha: Benediktinské arcidiocésní ústav sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2000, s. 94–123.

¹⁰ Jan Andrle se kultu sv. Františka Xaverského věnoval i ve své diplomové práci. Srov. ANDRLE, Jan. *Kult sv. Františka Xaverského v českých zemích raného novověku*. Praha: FF UK, 2011.

¹¹ FIDLEROVÁ A., Alena; ANDRLE, Jan et al. *Františku nebeský, vyslanče přesmořský*. Praha: Pistorius & Olšanská, 2010. VLNAS, Vít. *Jan Nepomucký: česká legenda*. Praha: Paseka, 2013. ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 2011. MIKULEC, Jiří. *Katolický zemský patriotismus Harantovy doby. Historie – Otázky – Problémy* 2009, 1, 1, s. 57–67. MIKULEC, Jiří. *Vestigium Boemiae piae* Albrechta Chanovského – krajina zázraků z časů pobělohorské reaktolizace. In PÁNEK, Jaroslav; POLÍVKA, Miloslav; REJCHRTOVÁ, Noemi (eds.). *Husitství – Reformace – Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. 2. Praha: HŮ ČAV, 1994, s. 767–779. LINKA, Jan. *Jiří Ferus-Plachý SJ a jeho okruh aneb Dílo nejzáhadnějšího českého autora 17. století*. *LF* 2005, 128, 1–2, s. 145–180. LINKA, Jan. *Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ*. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské reaktolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 317–331. LINKA, Jan. *Vitae sanctorum 1696*. *Bibliotheca Strahoviensis* 2001, 4–5, s. 191–230. ROYT, Jan. *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha: Karolinum, 2011.

provenience, díla, která jsou mladší než ze 17. století, o sv. Prokopovi jsou zmínky i v pamětech. To však přesahuje rámec této práce.¹²

Díla, z nichž tato diplomová práce vychází, můžeme rozdělit do dvou větších skupin. Jsou to díla historiografická a hagiografická. Mezi historiografické spisy bychom zařadili dílo Bílejovského, Kuthena, Hájka, Dubravia, Veleslavína, Lupáče, Paprockého a Beckovského.¹³ Do hagiografické tvorby patří Pontanus, Ferus Plachý, Chanovský s Tannerem, Bridel a Balbín.¹⁴

Práce pojednává o sv. Prokopovi v jednotlivých dílech raného novověku. Kritériem pro jejich pořadí bylo chronologické hledisko, tedy kdy byl tisk vydán. Pokud však některý autor napsal dílo, které bylo opakovaně vytištěno, je chronologie potlačena a je pojednáno o více vydáních díla téhož autora za sebou. Kromě zaznamenání momentů ze života sv. Prokopa v těchto literárních památkách se práce zaměřuje také na jejich ztvárnění. Snaží se též nalézt inspirační vzor pro vyložení událostí vztahujících se ke sv. Prokopovi a osudům sázavských slovanských mnichů v jednotlivých dílech. Je brán také zřetel ke středověkým svatoprokopským legendám coby inspiračnímu zdroji.

Součástí práce je též přehled prokopských motivů nacházejících se ve zmíněných dílech z 16. a 17. století. V závěru práce bude shrnuto, které motivy se oproti středověkým legendám proměnily a které momenty jsou zcela nové.

---

¹² Např. *Slaviček svatoprokopský* od Ildefonse Votavy, *Novena aneb devítidenní pobožnost k předivnému divotvorci svatému Prokopu*, latinská legenda u Suria, bollandistická *Acta sanctorum*, *Požehnaná památka velikého světa divotvoce sv. Prokopa* od Hugona Fabricia nebo *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*.

¹³ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. *Kronika česká*. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 27–129. KUTHEN ZE ŠPRIMSBERKA, Martin. *Kronika o založení země české*. Praha: Pavel Severyn, 1539 (K04628). HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013. DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132). Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Jiří Melantrich z Aventýna, 1578 (K00058). Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059). LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584. PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005. BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104). BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl 2. Praha: B. Stýblo, 1879.

¹⁴ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461). FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiaš Leopolt, 1616 (K14837). LEUCHT, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sessius, 1625 (K04822). CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659. CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342). BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343). BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černoch, 1682.

2 Bohuslav Bílejovský

Bohuslav Bílejovský byl utrakvistický kněz. Lze ho zařadit mezi konservativní utrakvisty. Roku 1532 dokončil *Kroniku českou*, která se skládá ze tří knih a byla vydána roku 1537. Je obhajobou tradičního utrakvismu. Z jejího textu je zřejmé, že Bílejovský je obhájcem přijímání pod obojí způsobou, je mu vlastní úcta k nejsvětější svátosti a je odpůrcem pikartů.¹⁵

O sv. Prokopovi se Bílejovský se zmiňuje ve své *Kronice české* na třech místech, přičemž dvakrát v první knize.¹⁶

Jako první informaci vztahující se ke sv. Prokopovi autor uvádí setkání knížete Oldřicha na lovu se sv. Prokopem. Vypráví, že kníže byl na lovu u řeky Sázavy a sám se hnal za jelenem. Přitom náhodou potkal „nábožného Prokopa na púšti“.¹⁷ Kníže tam postavil kostel ke cti Pána Ježíše a Panny Marie, který byl zasvěcen sv. Janu Křtiteli. V tomto kostele Prokop „s bratřími službu Boží, procesí i všeckna zpívání českým jazykem zpuosobil“.¹⁸ Dodává, že se tak stalo v době, když byl pražským biskupem Šebíř, o němž říká, že byl šestým pražským biskupem.¹⁹

O sv. Prokopovi a Sázavském klášteře je zde činěna krátká zmínka. Vztahuje se k náhodnému setkání knížete Oldřicha na lovu, při němž kníže uviděl jelena. Zasvěcení kostela sv. Janu Křtiteli má zřejmě motivaci osobní pro knížete Oldřicha, neboť mu tento světec již dříve pomohl. Na přímluvu tohoto světce byl Oldřich přenesen, když ho Měšek držel ve vězení, v noci do Oldříše. Na poděkování nechal kníže Oldřich postavit kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli.²⁰ Tento motiv osobního vděku knížete sv. Janu Křtiteli,²¹ jehož

---

¹⁵ Srov. HALAMA, Ota. Kněz Bohuslav Bílejovský a jeho Česká kronika. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 10–11. Jako pikarty primárně označuje členy jednoty bratrské, ale i nazývá tak i ostatní, kteří neuznávají učení katolické církve o transsubstanciaci a nemají v úctě svátost oltářní.

¹⁶ ŠIMÁK, Josef Vítěslav. Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví. *ČČH* 1932, 38, s. 97.

¹⁷ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 33.

¹⁸ Tamtéž, s. 33.

¹⁹ Tamtéž, s. 33: „za Severa biskupa pražského šestého“. Dle O. Halamy blízké znění v pasionálu.

²⁰ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 33: „V tom času Mezka Voldřicha těžce u vězení choval a trápil. A aby české knížetství obdržeti snažněji mohl, radou pana Kochana stíti jej umínil. Tehdy kníže Oldřich to zvědév, dal se na modlitby ku Pánu Bohu snažně i svatého Jana Křtitele na pomoc vzýváje, aby té smrti zproštěn byl. I té noci jest do Oldříše přinesen. A tu ke cti Boží ve jméno svatého Jana Křtitele kostel ustavil za Labem proti Předhradí.“

²¹ Tento světec nepomáhal podle Bílejovského pouze knížeti Oldřichovi, ale již dříve byl nápomocen jeho bratru Jaromírovi, když ho bránil před střelami Vršovců. Ten mu také z vděčnosti nechal postavit kostel. Srov. BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 33: „ale Pražané přiběhli zvědévše, všecky Vršovské pobili, jedině Kochan ukryv se,

patrocinium dostává sázavský kostel, je v prokopské látce ojedinělý. Pokud je v novověkých literárních památkách stavba kostela zasvěceného sv. Janu Křtiteli a Panně Marii spojena s knížetem Oldřichem, je to jeho pokání, které mu v rozhršení udělil poustevník Prokop (např. Jiří Ferus Plachý, Fridrich Bridel, Jan Beckovský).

Další zpráva vztahující se ke sv. Prokopovi a jeho klášteru se váže k vyhnání cizího opata dosazeného knížetem Svytihněvem. V *Kronice české* se říká, že se v Čechách obecně přijímalo pod obojí a bylo to správné a že kněze, kteří nechtěli podávat tělo i krev Páně, právem vyháněli. Avšak i stranou protivnou byli vyháněni kněží, kteří podávali věřícím k přijímání tělo i krev Páně, což byla podle Bílejovského křivda.²² Bílejovský ještě jednou potvrzuje, že je správné vyhnat kněze, který se nechce držet zvyku předků, kterým bylo podávání přijímání pod obojí.²³

Tím, že vyhnání opata cizozemce ze Sázavského kláštera je vloženo za tuto pasáž, dostává nový význam. Vidíme zde paralelu k bezprávnému vyhnání pravověrně podávajících podobojí a zároveň k tomu, že vzpurní nebo protivní kněží mohou být vypuzeni. Bílejovský uvádí, že podobně „svatý Prokop po smrti v svém klášteře protivných mnichův nechtěl trpěti“.²⁴ Vypráví, že kníže Svytihněv, když ze sázavského kláštera vyhnal opata Víta s mnichy, dosadil do kláštera novou komunitu mnichů. Tito noví mniši byli podle utrakvistického autora nejen jiné národnosti, ale příslušeli i k jinému řádu – byli to Němci a dominikáni. Prokop potkal německého mnicha, když šel na jitřní, a hrozil mu, aby odešel z tohoto kláštera. Takto se mu zjevil a pohrozil mu třikrát. Když ho dosazený opat nechtěl poslechnout, zbil ho svou opatskou holí, že to vypadalo, že má sečné rány. Tohoto

---

do Polsky utekl. A tak kníže vysvobodili, kterýž pravil, že viděl, když k němu stříleli, že před každou střelou svatý Jan Křtitel hůň jej zastřel. A protož na tom místě ve jméno jeho kostel ustavěl, sloulo Na bojišti, již u Svinské brány, ač pustý, ještě podnes stojí.“

²² BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 41: „Protož předkové naši jako dědicové v své se uvazovali a mocně uvázali a nmá jako dědicóm zuostavili. A že kněží, kteříž při těch kostelích byli a pod obojí posluhovati nechtěli přeč odhonili a své tu ustavili, nic tím nespravedlivě neučinili. Neb v boji i oni naše byli odháněli. Ale naši i tehdy, když kto chtěl smlouvě, s každým pěkně jednali, výmině táborské vojsko, když se byli rozlítli. Tito pak i za smlouvání od lidu přijímajícího pod obojí zpuosobú tělo a krev Boží hnali kněží a někde i lidi od statkuov jich, když nechtěli odstúpiti od krve Boží a to v pokojné zemi. ... A tak hle, že ne od svého, ale od našeho naše odhánějí. I již se muož znáti, že oni nám křivdu činí a bezprávně naše drží.“

²³ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 42: „Protož, kterýmž by dal milý Buoh svatú pravdu poznati, kterúz předkové drželi a zase se k ní navrátiti, kněze, kterýž by při kostele jich byl a tak jim posluhovati nechtěl a zpurný byl, mohú i ještě takového spravedlivě odbýti a odehnati.“

²⁴ Tamtéž, s. 42.

německého opata dominikána Prokop tedy i s ostatní komunitou dosazenou neprávem vyhnal. Dominikánský opat spěchal ukázat rány knížeti Sptyihněvovi a klášter mu odevzdal zpět.²⁵

Bílejovský to, jak Prokop vyhnal německého dominikána i s celým konventem, dává jako příklad i žijícím lidem k tomu, aby vyhledávali věrné kněze,²⁶ kteří žijí spořádaný životem, nezahálejí, pracují a starají se o svěcené duše, hlásají Boží slovo, nepřejídají se, neopíjejí se, nevyhledávají obžerství, hazardní hry nebo smilstvo. Dodává, že pokud některý kněz nezastává svůj úřad řádně, je správné, aby mu byl vzat.²⁷

Dále Bílejovský pokračuje informací, že se bohoslužby od počátku křesťanství v Čechách konaly ve vernakulárním českém jazyce,²⁸ jak zavedl sv. Cyril a Metoděj. Dokládá, že i sv. Vojtěch skládal v tomto jazyce a stal se autorem písně *Hospodine, pomiluj ny*. Stejně jako tito světci používal podle Bílejovského sv. Prokop se spolubratry v Sázavském klášteře český jazyk.²⁹ Autor činí paralelu mezi tehdejší osudem kláštera sv. Prokopa a dobou, kdy sám žil. Říká, že český jazyk v liturgii byl spojován s heresí, s pikarty. Dodává, že když začaly bohoslužby v Čechách v latině, objevili se nepřátelé českojazyčných bohoslužeb.³⁰

Tito lidé po smrti sv. Prokopa tvrdili, že opat Vít a ostatní bratři jsou kacíři, protože slouží bohoslužby českým jazykem.³¹ Z toho důvodu poradili knížeti Sptyihněvovi, aby tyto

---

²⁵ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 42: „když kníže Spětihněv Víta vopata s bratřími jeho z kláštera vyhnal a mnichy šeré, Němce uvedl, ihned při jich jitřní, když šel opat do kostela, svatý Prokop utkav jej s holí opatskou, že měl rány jako sečené. A tak jej i s jinými mnichy vyhnal, že během letěné přiběhl k knížeti a ukázav rány, zdal jemu klášter.“

²⁶ Zde se nehovoří pouze o tom, že by kněz měl podávat přijímání pod obojí způsobou, ale že by se měl starat o lid.

²⁷ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 42: I poněvadž ten svatý po smrti v svém klášteře protivných mnichuov nemohl snést, pročez by se lidé živí pro spasení duší svých spravedlivě neopatřili knězem věrným, kterýž by jim k užítku a ku posluhování byl a s nímť pracoval. Jakož apoštol napomíná: K to v posluhování, v posluhování. A čemu jest zahaleč, ješto ani slova Božího káží ani s lidmi pracují, jediné, aby požítky far zbírali a lehce jedli a pili a mladé kuchařky chovali. V špitálích, což na chudinu dáno, páni slouli, čest a slávu provodili. Někteří i v kostky, žrádla a smilstva se vydali. A páni opatové v důstojenství světa mnišské náboženství změnili. A tak všickni práci, kteráž na kněži náleží vyvinují. I hodné i spravedlivé jest, aby takovým i obrok odjat byl.“

²⁸ Bílejovský ztotožňuje staročeský jazyk a staroslověnštinu.

²⁹ Srov. HÝSEK, Ondřej. *Vybrané kroniky tzv. zobecněného humanismu a jejich autoři v kontextu doby. Srovnání historiografických spisů Václava Hájka z Libočan, Martina Kuthena ze Šprinsberka, Bohuslava Bílejovského, Jana Dubravia a Sixta z Ottersdorfu*. Brno: MU, 2013, s. 199, 205.

³⁰ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 42: „A totěž činil svatý Prokop v svém klášteře i bratří po něm. Ale nepřítel a závistník lidského dobrého a spasitelného tehdy měl své jako i nyní má, kteříž praví, že pro české zpívání pikarti se dělají. A tudy dobrému překážeti usilují. Tak teház, že nastalo v Čechách latině zpívání, nastali i protivníci českého zpívání.“

³¹ BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 42: „A ti po smrti svatého Prokopa pravili, že by pod tím zpíváním byl Vít opat s bratřími pokryti, kacíři převrácení.“

mnichy i s opatem vyhnal. Zde ještě jednou Bílejovský opakuje, že Spytihněv na Sázavu „mnicha Němce s latinú uvedl. A toho svatý Prokop vyhnal“.³² Autor díla dodává, že první český král Vratislav poslal pro opata Víta a mnichy do Uher, kam odešli, a „uvedl je zase do kláštera“.³³ Bílejovský dodává, že tyto události jim předpověděl před svou smrtí Prokop obdařený prorockým duchem. Když se Vít a s mnichy vrátili zpět do svého kláštera na Sázavu, chválili česky Boha a děkovali mu, že se mohli vrátit.³⁴

Naposledy potřetí je sv. Prokop zmíněn opravdu stručně, a to na začátku druhé knihy, opět v souvislosti s tím, že se objevují nepřátelé českého jazyka při bohoslužbě. Je vzpomenuť i kníže Spytihněv, ale i král Vratislav, o němž víme, že podporoval slovanské sázavské mnichy. – „Ač málo někdy závistník lidského spasení a někdy v stránce nětco protivného pohnul jako o české zpívání. An hned za svatých apoštoluov našich Crhy a Strachoty anebo za svatého Prokopa. A po smrti jeho za knížete Spětihněva. Ale kníže Vratislav, kterýž byl první král český, o to stál, aby trvalo.“³⁵

Bílejovský píše, že až do jeho doby se čte o sv. Prokopovi, jak vyhnal německého opata ze Sázavského kláštera.³⁶

Sázavský klášter je u Bílejovského charakterizován jako český. Sv. Prokop, který nikdy neustoupil z pravověrných pozic katolické církve, se stává příkladem jednak toho, že je možné vyhnat neřádné kněze, jednak toho, že když je bohoslužba sloužena ve slovanském jazyce, nejedná se nutně o heresi. Sázavský klášter, o němž Bílejovský tvrdí, že se v něm sloužily bohoslužby v českém jazyce, stojí v kontrastu k německým mnichům, kteří byli do něho uvedeni neprávem knížetem Spytihněvem, a nadto byli Němci a příslušeli k jinému řádu, dominikánům. Je zdůrazněno, že pokud je mše sv. sloužena v českém jazyce,³⁷ neznamená to, že jde o heresi.

Bílejovský nepodává informaci o světcově dětství, vzdělávání, o tom, kde působil jako kněz nebo kde se stal mnichem. O světci víme pouze to, že byl poustevníkem. Autor *Kroniky české* nehovoří o založení kláštera, o uzdravování, vymítání d'ábla nebo kanonizaci.

---

³² BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 43.

³³ Tamtéž, s. 43.

³⁴ Tamtéž, s. 43.

³⁵ Tamtéž, s. 57.

³⁶ Tamtéž, s. 42: „A to známo učiněno bylo po vši zemi české. A ještě podnes o tom zpívá se na mšech památky jeho v próze.“ Vzhledem k tomu, že Bílejovský hovoří o opatu Němci a latiníku, je v tomto smyslu blízký *Staročeské veršované legendě*.

³⁷ Bílejovský bohoslužebný jazyk na Sázavě označuje jako jazyk český.

Autor spisu se věnuje dvěma okruhům událostí z dějin Sázavského kláštera. Zmiňuje nejprve setkání knížete Oldřicha na lovu, když se hnal za jelenem, se sv. Prokopem. Jako ten, kdo nechal na Sázavě postavit kostel sv. Jana Křtitele, je označen právě kníže Oldřich. Také víme, že Prokop spolu s ostatními bratry sázavského konventu konal bohoslužby ve slovanském, resp. českém jazyce, a že se tak dělo v době, když byl pražským biskupem Šebíř. O knížeti Břetislavovi není činěna zmínka, tudíž se autor nezmiňuje v souvislosti se sv. Prokopem ani o událostech, jež by se mohly k tomuto panovníkovi vztahovat, jako je donace, dostavba kostela nebo přenesení ostatků sv. Vojtěcha z Hnězdna.

Druhou oblastí sázavských klášterních dějin, jíž se Bílejovský věnuje, je doba po smrti sv. Prokopa. Uvádí, že před svou smrtí Prokop konventu předpověděl budoucí události, které se vyplnily. Bílejovský tedy zmiňuje, že slovanští mniši byli Spytihněvem vyhnáni kvůli nařčení z herese, místo nich byl dosazen německý dominikán s novou latinskou komunitou mnichů. Prokop tomuto nehodnému opatovi hrozil, a když ho nechtěl poslechnout, nakonec ho zbil opatskou holí, až poté Prokopův klášter tento Němec opustil a odevzdal ho zpět Spytihněvovi. Autor se zmiňuje také o navrácení mnichů z nuceného exilu v Uhrách, kam pro ně poslal Vratislav.

3 Martin Kuthen

V *Kronice o založení země české* Martina Kuthena,³⁸ která byla vydána roku 1539, se činí stručná zmínka o sv. Prokopovi, když se píše o době vlády knížete Břetislava, kterého Kuthen uvádí jako 17. českého knížete. Informace o sv. Prokopovi nalezneme u roku 1053. Tento rok autor kroniky charakterizuje jako rok světcovy smrti. Sv. Prokop je u Kuthena označen jako „opat a dědic český“.³⁹

Jak zjišťujeme, kronika Martina Kuthena *Kronika o založení země české* mnoho zpráv o životě sv. Prokopa nepřináší. Nezmiňuje se o světcově dětství, jeho vzdělání, o tom, kde vstoupil do kláštera, kde působil jako opat, ač udává, že zastával opatskou hodnost. Nezmiňuje stavby na Sázavě, zázraky sv. Prokopa, předpovězení smrti světce ani dějiny kláštera po Prokopově smrti nebo jeho svatořečení, ale říká, že je českým patronem. Uvádí rok světcovy smrti 1053.

Tuto kroniku vydal spolu s Piccolominiho *Kronikou českou* roku 1585 Daniel Adam z Veleslavína pod titulem *Kroniky dvě o založení země české*.⁴⁰ V tomto díle se nachází Konáčův překlad Piccolominiho kroniky, k jejíž každé kapitole jsou připojena odpovídající místa z Kuthenovy kroniky.⁴¹ Stručná informace o smrti sv. Prokopa je zde zcela totožná jako v tisku z roku 1539.⁴²

---

³⁸ Srov. KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: NLN, 1997, s. 74.

³⁹ KUTHEN ZE ŠPRIMSBERKA, Martin. *Kronika o založení země české*. Praha: Pavel Severyn, 1539 (K04628).

⁴⁰ Veleslavín spojil do jednoho celku Piccolominiho kroniku, která události nedatuje, a datovanou Kuthenovu *Kroniku o založení země české*, která ji doplňuje. Toto vydání historických děl mělo být náhradou za Hájkovu kroniku, která byla rozebrána. Z obsahového hlediska je zajímavější Veleslavínova předmluva, která se věnuje koncepci českých dějin. Srov. BENEŠ, Zdeněk. Daniel Adam z Veleslavína, nakladatel a literát. In LAKOSILOVÁ, Jarmila; HURTOVÁ, Milena (eds.). *Duchem, ne mečem*. Praha: NLN, 2003, s. 119.

⁴¹ BENEŠ, Zdeněk. Daniel Adam z Veleslavína, nakladatel a literát. In LAKOSILOVÁ, Jarmila; HURTOVÁ, Milena (eds.). *Duchem, ne mečem*. Praha: NLN, 2003, s. 118–119. BARTOŠ, František Michálek. Soubor dvou kronik. In BARTOŠ, František Michálek. *Knihy a zápasy*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948, s. 113.

⁴² Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kroniky dvě o založení země české*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1585 (K13885), s. 66.

4 Václav Hájek z Libočan

O životě sv. Prokopa, jeho smrti, svatořečení, Sázavském klášteře za světčova života a jeho zázracích se zmiňuje i Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české* vydané roku 1541, a to na několika místech. Vzhledem k tomu, že Hájek píše kroniku, přidává jednotlivé informace a události ke konkrétním letům.

Se sv. Prokopem se setkáváme nejprve u roku 1033 (in margine „Prokop z Chotouně“),⁴³ který se však v souvislosti se sv. Prokopem ve středověkých legendách nenachází. Zde Hájek informuje čtenáře své kroniky o světčově životě do doby, než na Sázavu přijel kníže Břetislav, zároveň charakterizuje i způsob jeho života. Tyto informace podává v jedné větě. Sděluje čtenářům, že Prokop pocházel z Chotouně a byl světským knězem. Dodává, že světec přijal Benediktovu řeholi a řeholní roucho. Jako lokalitu, kde se Prokop usadil, uvádí jeskyni nad řekou Sázavou („místo jedno v skále nad řekou Sazavou“),⁴⁴ odkud vyhnal tisíc ďáblů. Podle Hájka Prokop kolem sebe shromáždil muže, kteří byli vysvěcenými kněžími a vynikali zbožností. Tito muži, kterým Prokop dal řeholi, nosili týž druh řádového roucha jako Prokop, jak on ustanovil. Prokop společně s těmito kněžími, kteří žili spolu s ním, založil klášter Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Hájek tuto první pasáž vztahující se ke sv. Prokopovi a Sázavskému klášteru zakončuje charakteristikou světčova života – „velmi trpký a nábožný život vedl, takže se tomu bratří tu s ním obývající divili a jeho svatým modlitbám se poroučeli“.⁴⁵

Oproti podání středověkých legend, které jednotlivé události více rozvíjejí, je Hájek při této své první zmínce o sv. Prokopovi stručnější. Hájek nehovoří o jméně, o dětství ani vzdělání sv. Prokopa nebo o jeho pobytu na Vyšehradě. Udává místo Prokopova narození Chotouň, které uvádí již Mnich sázavský. To, že Prokop byl světský kněz, uvádí již první prokopská středověká legenda *Vita minor*. Místo, kde se světec usadil nad řekou Sázavou, je také tradiční ve středověké prokopské legendistice (objevuje se ve všech latinských prokopských legendách). To, že vyhnal tisíc ďáblů, vychází ze středověké legendistiky. V legendách *Vita minor* a *Vita antiqua* to spíše vypadá, že ďáblové odcházejí sami, protože již dále nesnesou soužití se svatým mužem, ale legenda *Vita maior*⁴⁶ přidává, že je světec

⁴³ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283.

⁴⁴ Tamtéž, s. 283.

⁴⁵ Tamtéž, s. 283.

⁴⁶ *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 253: „... accessit et cum ingenti strepitu et validissimo clamore ea abinde expulit ...“

vyhání. Podle podání ve *Staročeské veršované legendě* a *Mladší české prozaické legendě* světec dokonce užívá biče. U Hájka se světec stává aktivním činitelem. Autor kroniky však už nedodává, jakým způsobem světec s ďáblý a pokušením bojoval nebo jak zlé duchy vyháněl nebo kam ďáblové z jeskyně odešli. To uváděly středověké latinské legendy *Vita minor*, *Vita maior* i staročeské legendy, které z nich vycházely, nebo *Letopis Mnicha sázavského*. Dozvídáme se v nich, že Prokop žil ctným životem, postil se, bděl a modlil se.⁴⁷ Akt vyhánění ďáblů z jeskyně uvádí i např. *Staročeská veršovaná legenda*, která nezmiňuje počet zlých duchů. Podobně aktivně sv. Prokop působí při zakládání řeholní komunity – „shromáždív některé nábožnější kněží“.⁴⁸

Prokop si sám vybírá budoucí členy svého řeholního společenství. Jsou jimi muži vysvěcení na kněze, kteří se vyznačují zbožností. Hájkovu podávání působí v protikladu ke středověkým legendám (např. *Vita minor*, *Vita antiqua*, *Vita maior*, legenda v *Letopisu Mnicha sázavského*) – v latinských legendách jednak nejprve k Prokopovi přijdou lidé, které světec přijímá, což Hájek vynechává, jednak později světec shromažďuje několik zbožných bratří („Spěchalo k němu množství věřících, kteří v srdci svém přáli si dáti výhost ziskům tohoto světa a zůstatí s ním až do konce; on je dobrotivě přijímal a opatroval je jako slepice kuřátka pod svými křídly. ... shromáždil u sebe několik bratří zbožných v životě i mravích.“).⁴⁹ O těchto mužích však mluví Hájek přímo jako o těch, kdo mají kněžské svěcení.

O postaveném klášteře na Sázavě se hovoří u roku 1033. Stejně jako v legendě *Vita minor* nebo *Vita antiqua* se Prokop za svého života neseťkává s českým knížetem Oldřichem ani se tento kníže neúčastní stavební činnosti na Sázavě. Ve vztahu ke stavební činnosti

---

⁴⁷ *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 132, 138: „... a cuius tumultuoso turbine fugiens, secreta solitudinis peccit, qui supercilio cuiusdam deserte spelunce, quam mille demonia inhabitabant, celestibus armis loricatus cedit ibique, quibus se posset tueri, obstaculis virtutum constructis contra canes viciorum et impetum spiritalium nequiciarum ac suggestionum sagittas ad petram, que Cristus, oracionibus, vigiliis, ieiuniis allidens, viriliter pugnare cepit. ... audita sunt quoque die quadam demonia in spelunca clamancia ac voce querula dicencia: ‚Ve, ve! Ut quid vir iniquus et inpius habitat super hanc speluncam invidia plenus? Iam maleficia eius sustinere non valemus, sed, assumptis Milobuzensibus sociis, discedamus in secretum deserte Lobecz, ubi numquam maledictus iste homo nos inquietare valebit, qui nos hic ultra habitare non patitur!“

⁴⁸ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283.

⁴⁹ Život svatého Prokopa. In KOLÁR, Jaroslav (ed.). *Středověké legendy o českých světcích*. Praha: NLN, 1998, s. 172–173. *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 135: „Properabat equidem ad eum multitudo fidelium, habentes in desiderio animi sui seculi lucris renunciare, secum finetenus conmanere. Quos benigne amplectens fovebat sicut gallina pullos suos sub alis. ... et aggregavit secum quosdam fratres vita et moribus religiosos.“

na Sázavě je zmiňován stejně jako v legendě *Vita minor* až kníže Břetislav. Je možné, že Hájek čerpal z Mnicha sázavského nebo z legendy *Vita minor*.

Dále se Hájek o Sázavském klášteře zmiňuje o dva roky později, u roku 1035 (in margine „Klášter u sv. Prokopa vystaven“).⁵⁰ Dochází zde ke dvěma důležitým událostem, jednak k tomu, že se do stavební činnosti, stavby kostela v Sázavském klášteře zapojuje i kníže Břetislav, jednak k nadání kláštera tímto knížetem.

To, že Břetislav podporuje stavbu kostela na Sázavě, není u Hájka motivováno ani tím, že by se o světeci doslechl, jak je uvedeno v legendě *Vita minor*, nebo chtěl vyplnit přání svého zesnulého otce Oldřicha, jak uvádí *Vita maior*. Zde se jedná o Boží vůli, kterou mu ve snu zvěstoval anděl – kníže má bez odkladu dostavět na vlastní náklady kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Anděl, to, co si Bůh přál, aby kníže vykonal, mu nejen oznámil, ale i přikázal. O knížeti Oldřichovi Hájek v souvislosti se Sázavským klášteřem vůbec nehovoří.

To, co se kníže od anděla dozvěděl, vyprávěl biskupu Šebířovi, který je nazván jako „milostník“.⁵¹ Zdá se, že Hájek ve svém popisu události klade důraz na církevní představené – Břetislav nejprve oznamuje Šebířovi, co se mu přihodilo, vyslechne si jeho radu a jedná podle ní.

Biskup Šebíř takto povzbuzuje knížete Břetislava k vykonání Boží vůle: „Milý synu! Vzdej chválu Pánu Bohu a učiň tak. Jisté jest znamení, že Pán Bůh chce za ten časný náklad příbytek věčný dáti.“⁵² Pražský biskup oslovuje knížete jako kněz „milý synu“⁵³ a pokračuje imperativem „vzdej chválu Pánu Bohu a učiň tak“.⁵⁴ Hájek zde užil i paralelismu mezi časným nákladem a věčným příbytkem – za výdaj na zemi získá kníže život věčný.

To, že je potřeba schválení církevních záležitostí od biskupa, bude vidět i dále. Zde biskup Šebíř dal souhlas ke stavbě kostela, později potvrdí Prokopa v opatské hodnosti a stvrdí nadační listiny.

Podle *Kroniky české* kníže Břetislav jako správný křesťan poslechl Boha a biskupa. Je zde vidět, že to, co Bůh řekne nebo zjeví, je třeba vyplnit (rozkaz Božího anděla) a kněz je prostředník, který poradí – kníže se obrátil na biskupa Šebíře kvůli interpretaci snu.

---

⁵⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013. s. 284.

⁵¹ Tamtéž, s. 283.

⁵² Tamtéž, s. 284.

⁵³ Tamtéž, s. 284.

⁵⁴ Tamtéž, s. 284.

Na základě tohoto popisu s ohledem na to, co bylo řečeno u roku 1033, se zdá, že kníže přestavoval klášter, který byl již založen a postaven v méně výstavné podobě.

Hájek popisuje stavební činnost za knížete Břetislava sice stručně, ale vše se při ní odehrávalo podle autora ve velkoleposti. Kníže Břetislav totiž povolal dělníky téměř z celé české země, jimž přikázal, aby postavili velmi významný a nákladný klášter. Hájek to popisuje takto: „A on kníže vedlé rozkazu anděla Božího a rady biskupovy svolav dělníky jednák ze vsí České země, kázal tu slavný a velmi nákladný klášter postaviti.“⁵⁵ Kníže také učinil donaci – daroval klášteru velké množství vsí a městeček, což potvrdil listinami.

Ve středověkých legendách se o stavbě kostela a kláštera nehovořilo s těmito přívlastky, které ji činily výstavnou a nákladnou – u Hájka jsme se dozvěděli o dělnících sehnanych skoro z celé české země, že Sázavský klášter není nevýznamný, ale slavný, a že kníže na jeho stavbu vydal dosti prostředků. V tomto výčtu se zmiňuje i donace a donační listiny. Nadace Sázavského kláštera se objevuje v konkrétním výčtu ve středověkých památkách pouze u Mnicha sázavského, u něhož kníže Břetislav stvrzuje to, co klášter získal darem od jeho otce, a zároveň rozmnožuje majetek kláštera o další statky. Mnich sázavský uvádí, že klášter získal již za vlády knížete Oldřicha část řeky od Milobuzi k jeskyni Zákolnici a okolní lesy a louky. Kníže Břetislav u Mnicha sázavského také pro Sázavský klášter vykupuje pole a louky rozkládající se po obou stranách řeky Sázavy. Donaci, kterou tento český panovník učinil, stvrdil jeho syn Vratislav a čeští šlechtici. Kromě těchto nadání, která klášteru patřila již dříve, nově od Břetislava klášter získává okolní kraj k lesu Strnovníku, ves Skramníky rybník a slup k lovu ryb.⁵⁶ Hájek nijak nekonkretizuje, čím vším kníže klášter nadal, spokojuje se s tím, že toho bylo hodně, a jak je vidět, podle jeho podání jistě více než ve středověkých legendách, protože konstatuje, že ke klášteru pak patřily mnohé vesnice i městečka. Hájek také nehovoří o jedné nadační listině, ale o více listinách – „dal

---

⁵⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

⁵⁶ DUŠEK, Jan. *Svatý Prokop v literárních pramenech*. Praha: FF UK, 2011, s. 83. Legenda v letopisu Sázavském. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 178: „Facta ergo celebri promotione dux Bracizlaus primo quidem donationem, quam pater suus eidem patri adhuc ante susceptionem abbatie fecerat, flumen videlicet subterfluens a Milobuz usque ad speluncam, que vulgo Zacolnica dicitur, cum pratis et silva circumiacente, principali corroboravit auctoritate. Deinde etiam hanc eandem donationem supervenientibus heredibus et eam suo iuri usurpative vendicare molientibus, nolens paterna cassare statuta semet opposuit, litem diremit et eidem patri Procopio omnem utilitatem in aqua et silva a predictis terminis redonavit, agros et prata ex utraque parte adiacentia sub testimonio et confirmatione filii sui Wratizlai et principum suorum sexcentorum denariorum precio redemit et abbati Procopio scriptis et legitimis testibus reconsignavit. Ad extremum quoque ex propria largitione terram, que circa est, usque ad silvam Strnounc nec non villa Zcrannik et unum stagnum et structuram lignorum ad piscandum centum denariis comparatam eidem abbati et suis successoribus pro remedio anime sue in perpetuum possidenda contradidit.“

k němu mnoho vsí a městeček a listy svými to dostatečně upevnil⁵⁷. Kníže pak přikázal biskupu Šebířovi (autor ho označuje Severus), aby tuto donaci stvrdil.⁵⁸

Biskup také při té příležitosti ustanovil Prokopa opatem a svěčil mu ke správě klášter i bratry – Hájkovými slovy „a bratra Prokopa Chotounského tu hned on biskup opatem učinil, bratří a ten klášter k spravování jemu poručil“.⁵⁹ Oproti středověkým legendám se u Hájka nehovoří o tom, že by se Prokop stal opatem z vůle knížete nebo že by se světec zdráhal opatský úřad přijmout. Stejně jako kníže je zde poslušen církevní moci, diecéznímu biskupu.

Následuje obětování donace knížetem Břetislavem na oltáři v kostele Panny Marie, což biskup Šebíř stvrzuje pomocí „amen“. Obojí je uvedeno jako přímá řeč.⁶⁰

Při pronášení slov donace kníže Břetislav stojí. Ze slov, která mu Hájek vkládá do úst, se mimo jiné dozvídáme, jaké neštěstí se přivolává na lupiče, kteří by chtěli klášter okrást (in margine napsáno „Klatba na držitele zboží klášterského“).⁶¹ Břetislav oslovuje Prokopa a jeho spolubratry. Říká, že jim a jejich nástupcům dává listy, které stvrdil pečeti a pokládá je na oltář Panny Marie. Ti od něho mají tyto listiny přijmout, budou užívat všechny statky, které jsou v nich zapsány, jak oni, tak jejich nástupci na věčné časy. Dále kníže v klatbě hrozí tomu, kdo by se chtěl protivit dobré vůli knížete a chtěl by klášteru část těchto statků nebo všechny vzít a činit si na to nárok, že se na něj bude Bůh hněvat a potrestá ho tím, že ztratí zrak a zchudne.

Tento trest by se netýkal pouze zloděje, ale i jeho potomků a platil by, dokud nevrátí klášteru, respektive u Hájka samotnému Bohu majetek, který získal donací od knížete – „tak, aby nedostatek na zdraví on i rod jeho, též na statku on i rod jeho aby trpěl dotud, dokudž by neuznal Pána Boha svého a jemu jeho zboží ode mne nadaného zase nedal a nevrátil“.⁶²

U Hájka je tematizována Boží moc. Kníže Břetislav plní Boží příkaz, který mu zvěstuje anděl, a statky sice věnuje k držení opatu Prokopovi, jeho bratřím a budoucím mnichům v Sázavském klášteře, ale zároveň přímo Bohu. Nadané věci se stávají církevním, respektive Božím statkem. Z toho vyplývá, že když je někdo odejme klášteru, protíví se tím

---

⁵⁷ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

⁵⁸ Tamtéž, s. 284.

⁵⁹ Tamtéž, s. 284.

⁶⁰ Srov. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 90. SOMMER, Petr. *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 112. Podle Krásla byla pro obětování nadačních listin na oltáři v sázavském kostele u Hájka prý vzorem freska s tímto motivem nacházející se v Sázavském klášteře, která měla být poničena při požáru roku 1746. Tento motiv obětování donace se v současné době nachází v areálu Sázavského kláštera v kostele sv. Prokopa na obraze od Ignáce Raaba, který měl být zhotoven podle zmíněné poškozené fresky, a v ambitu kláštera na fresce od Karla Kováře. Tato díla však pocházejí až z doby po požáru.

⁶¹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

⁶² Tamtéž, s. 284.

Boží vůli, což je chápáno závažněji než samotný akt krádeže, a Bůh ho za to potrestá. Pokud někdo klášter obere, není to přečinem jen proti klášteru, ale proti Bohu – „takový aby upadl v hněv Boží a Pán Bůh aby jej slepotou a chudobou trestal“.⁶³ Zdraví a majetek získá člověk zpět, až se opět usmíří s Bohem a vrátí majetek, který si neprávem přisvojil – „dokudž by neuznal Pána Boha svého a jemu jeho zboží ode mne nadaného zase nedal a nenavrátil“.⁶⁴

Obětování nadačních listin na oltáři Panny Marie v kostele Panny Marie se zúčastnil i biskup Šebíř, který si při řeči knížete popláče. Sám biskup dlouze neřeční, má zde opět stvrzující funkci církevního hodnostáře. Říká toliko amen, které je rozvedeno o český ekvivalent: „Amen, staň se tak.“⁶⁵

Hájek dále uvádí sv. Prokopa u roku 1039 v souvislosti s výpravou knížete Břetislava do Hnězdna pro ostatky sv. Vojtěcha, odkud zároveň odnesli i ostatky sv. Radima a sv. Pěti bratří. Když výprava přišla z Polska zpátky do Čech, položili se před Prahou u potoka Rokytky.⁶⁶ Ku Praze vyšli ráno o vigílii sv. Bartoloměje, přičemž podle Hájka jim z Prahy vyšli naproti kněží, žáci i ostatní lidé, aby je přivítali. Potom směřovalo procesí zpět ku Praze. Jako první šli obyčejní lidé nesoucí korouhve, pak žáci, kteří zpívali, a kněží oblečení do nákladných rouch, kteří nesli velké svíce. Prokop, sazvavský opat, měl v průvodu významné místo i důležitou roli. Nesl spolu s knížetem Břetislavem, biskupem Šebířem a abatyší od sv. Jiří tělo sv. Vojtěcha.⁶⁷ Za nimi šli čtyři preláti nesoucí tělo sv. Radima, pak opat z Ostrova u Davle Helinandus, opat Břevnovského kláštera Miroslav, skalský opat Kliment a jiní kněží mající vyšší hodnost, kteří nesli těla sv. Pěti bratří. Za nimi byli v průvodu ještě další lidé – dvanáct kněží neslo zlatý obraz Božího umučení, který nechal zhotovit polský král Boleslav I., pak byly neseny tři zlaté tabule. Průvod uzavírali obyvatelé Prahy, kteří zpívali píseň *Hospodine, pomiluj ny*, za nimi jelo ještě sto vozů se zvony a byli též vedeni zajatci, kteří měli železná pouta kolem hrdel, mezi nimiž byli i kněží. Motiv, že se Prokop účastní této výpravy knížete Břetislava do Polska pro ostatky sv. Vojtěcha, se ve středověkých prokopských legendách neobjevuje. Vychází však z informace *Kosmovy kroniky*, že se této výpravy účastnili čeští opati.⁶⁸

---

⁶³ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

⁶⁴ Tamtéž, s. 284.

⁶⁵ Tamtéž, s. 284.

⁶⁶ Hájek ji nazývá Rokytnice.

⁶⁷ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 292: „Za nimi pak kníže Břetislav, biskup Severus a kněžna abatyše od svatého Jiří a Prokop, opat sazvavský, nesouce tělo svatého Vojtěcha.“

⁶⁸ V Kosmově kronice žádný z opatů není zmíněn jménem ani určen označením kláštera, k němuž přísluší. Tělo sv. Vojtěcha u Kosmy nesou jen kníže Břetislav a biskup Šebíř. Srov. Kosmův Letopis český. In EMLER, Josef

Ze života sv. Prokopa Hájek v *Kronice české* uvádí ještě jeden okamžik, a to u roku 1053 jeho smrt. Zde o Prokopovi říká, že byl „milý Bohu a lidem“. ⁶⁹ Také tvrdí, že při jeho smrti se staly různé zázraky, tudíž ti bratři, kteří byli přítomni u světcova skonu, ho uznali za svatého člověka. ⁷⁰ Rok smrti sv. Prokopa se shoduje s údajem ve středověkých latinských prokopských legendách.

Hájek žádné konkrétní zázraky, které by se udály za světcova života, neuvádí. Je zajímavé, že dle Hájka ho ostatní mniši uznávají za svatého v podstatě jen na základě mnoha zázraků při jeho smrti. Podle středověkých legend se však velké množství zázraků při světcově smrti neudálo (můžeme mezi ně počítat předpovězení smrti, uzdravení malomocného ze *Staročeské veršované legendy* nebo uzdravení epileptika z legendy *Vita maior*, podle středověkých legend došlo při Prokopovu pohřbu k uzdravení slepce Palpa, což středověké legendy uvádějí ve třech variantách). ⁷¹

Hájek se zmiňuje i o svatořečení sv. Prokopa (in margine napsáno „Prokop, opat sazavský, za svatého vyzdvižen“), ⁷² a to k roku 1205, čímž se liší od kanonizačního zázraku přiřčeného k legendě *Vita minor*, který je též součástí legendy *Vita maior*. Středověká legenda uvádí jako rok svatořečení rok 1204. Hájek se nezmiňuje o tom, že by Prokop přiměl opata Sázavského kláštera Blažeje, jak se píše např. v legendě *Vita maior*, aby se vypravil k papeži do Říma, nebo že by hrozil papeži opatskou holí. V *Kronice české* je tvůrcem myšlenky Prokopova svatořečení sám český král Přemysl Otakar I., který na tuto myšlenku přijde bez cizí pomoci. Přemysl Otakar I. si totiž všiml, že „mnozí a velicí divové se dějí při těle milého svatého Prokopa a kterak mnoho nemocných od rozličných nemocí skrze jeho před Pánem Bohem zasloužení jest uzdraveno“. ⁷³ Vyslal tedy posly s psaním k papeži Innocenci III. Žádal ho, aby byl Prokop zapsán mezi vyznavače. Hájek tvrdí, že papež nechtěl jeho žádost odmítnout, a proto poslal do Čech jednoho kardinála, „aby přijma svědectví od lidí víry hodných o skutcích a svatosti téhož opata, jej za svatého vedlé obyčeje vyzdvihl“. ⁷⁴ Hájek oproti středověké legendě *Vita maior*, resp. kanonizačnímu zázraku u legendy *Vita minor*, která kardinála označuje jako Guido, jeho jméno nezná. Kardinál učinil, jak mu papež uložil. Když přijel do Čech, „pilně se vyptával na všecken pořádek obcování

(ed.). *FRB II*. Praha: František Palacký, 1874, s. 77. SOMMER, Petr. *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 94.

⁶⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 310.

⁷⁰ Tamtéž, s. 310: „... takže jest uznáno od těch bratří, kteří jsou při smrti jeho byli, že jest to člověk svatý.“

⁷¹ DUŠEK, Jan. *Svatý Prokop v literárních pramenech*. Praha: FF UK, 2011, s. 117.

⁷² HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 528.

⁷³ Tamtéž, s. 528.

⁷⁴ Tamtéž, s. 528.

téhož Prokopa a vzav toho dostatečnou zprávu, které a jaké jest divy činil živ jsa a kterak jest moc božskou ukazoval nad lidmi i nad ďábly, též i po vykonání tohoto života při uzdravování lidí nemocných až do toho dne činil a činí“.⁷⁵ Kardinál vykopal Prokopovo tělo a prohlásil ho za patrona a přímluvce.⁷⁶ Toto svatořečení se dle Hájka stalo 4. července, což uvádějí i středověké legendy.

Hájek ve své kronice také píše o tom, jak se Prokop zjevil ve snu Sulislavovi a Dobromile, jimž přikázal na místě svého domu postavit kostel, který mu bude zasvěcen. Jejich dům totiž stál na místě, kde byl postaven první dům města Prahy, nacházel se na Malé Straně. Ráno na den sv. Prokopa 4. července roku 1213 Dobromila vyprávěla svému muži, jaké měla ve snu vidění. On jí odpověděl, že se mu zdálo totéž. Rozhodl, aby na místě svého domu postavili kostel, když to je přání Boha. Se stavbou začali hned další den 5. července. Tento kostel byl podle Hájka vysvěcen „druhého roku téhož dne, čtvrtého června měsíce“⁷⁷ biskupem Danielem za přítomnosti Přemysla Otakara I. a mnoha jiných pánů.⁷⁸

Hájek ve své kronice uvádí také pomoc sv. Prokopa, sv. Václava, sv. Vojtěcha a sv. Pěti bratří, českému vojsku proti Uhrům roku 1260 v bitvě u Kressenbrunn. Jako pomocníci v boji se zjeví ve snu Svojslavovu synu Janovi. Napsal o tom ve svém listu papeži Alexandru IV. Přemysl Otakar II.⁷⁹

Hájek zmiňuje u roku 1321 i dva zázraky, které se staly v sázavském kostele. U obou se jedná o navrácení zraku slepým ženám. Jedna děvečka, která byla slepá, byla na jaře přivezena z Kolína nad Rýnem do Prahy a odtud do Sázavského kláštera. Zde se modlila a hned jí byl navrácen zrak. Druhá žena byla do kláštera na Sázavu přivedena z Českého Brodu. Již tři roky byla slepá. Přivedli ji k hrobu sv. Prokopa, zde si lehla na zem a vroucně se modlila nejméně tři hodiny. Když pak vstala, uviděla a všichni lidé, kteří se nacházeli v kostele, chválili Boha.⁸⁰

---

⁷⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 528.

⁷⁶ Tamtéž, 2013, s. 528: „... tu jej vedlé ouřadu svého všem Čechům za dědice a spomocníka i přímluvci před Pánem Bohem vyhlásil“

⁷⁷ Tamtéž, s. 536.

⁷⁸ Tamtéž, s. 536.

⁷⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 583. Tento motiv, kdy sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Prokop a sv. Pět bratří pomáhají v boji roku 1260, uvádí i *Druhé pokračování Kosmovo*. Srov. Příběhy krále Přemysla Otakara II. In EMLER, Josef (ed.). *FRB II*. Praha: František Palacký, 1874, s. 318. Srov. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 90.

⁸⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 694.

5 Jan Dubravius

Dílo Jana Dubravia *Historiae regni Bohemiae* čítající 33 knih bylo poprvé vydáno roku 1552.⁸¹ Autor zde vychází zvláště z Kuthena, Hájka, Aenea Piccolominiho, Vavřince z Březové, Dalimila, Kosmy, Pulkavy, Augustina Olomouckého, legend i jiných pramenů.⁸² Události ve svém historickém díle nedatuje, rozděluje je podle vlády jednotlivých panovníků. V dedikačním listě oslovuje Maxmiliána II. a zde představuje jeden ze svých cílů, a to poučit o následováníhodných příkladech.⁸³ Autor také chce své čtenáře pobavit, činí tak zvláště při epickém podání bájných českých dějin nebo při popisu válek nebo při jiných zmínkách, časté jsou také lidové etymologie. Ve svém díle také činí odkazy na antické reálie.⁸⁴

O sv. Prokopovi⁸⁵ se píše v 7. knize, v níž se pojednává o dějinách za doby vlády knížete Oldřicha a jeho syna Břetislava. Autor vypravování o sv. Prokopovi vkládá do části, která je věnována vládě knížete Břetislava. Pojednání o životě sázavského světce sv. Prokopa navazuje na zprávu o založení benediktinského kláštera v Rajhradě. Prokop, který žil bezúhonným životem a vynikal zbožností, se totiž v tomtéž roce, jako bylo dokončeno založení zmíněného moravského kláštera, narodil pro nebeský život a stal se přímluvcem u Boha. Dubravius napojuje zprávu o životě sv. Prokopa na předchozí text takto: „Ita latrocinii externi factus finis et Bretislaus ad pietatem versus Reygradense coenobium pridem inchoatum, tandem absolvit. Per idem tempus Procopius, pietate atque innocentia vitae, adeo claruit, ut penatibus divis adnumerarentur.“⁸⁶

Na tento spojovací prvek navazuje vyložení života sv. Prokopa. Dubravius vypráví zpočátku lineárně o životě sv. Prokopa. Nejprve zmiňuje původ světce, udává, že pocházel

---

⁸¹ V pozdějších vydáních jeho historického díla se znění textu pojednávajícího o sv. Prokopovi neliší, jsou v nich však přidány poznámky in margine, které zlepšují orientaci v textu. Např. druhé vydání kroniky DUBRAVIUS, Jan. *Historia Bohemica*. Basilej: Petr Perna, 1575 (K02113), s. 63. Čtvrté vydání kroniky DUBRAVIUS, Jan. *Historia Bohemica*. Frankfurt: Jan Jiří Steck, 1687 (K02135), s. 197–199. Je nezměněným otiskem třetího vydání z roku 1602. Srov. KUTIL, Jan. *Jan Dubravius. Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž, Muzeum Kroměřížska, 1992, s. 46–47.

⁸² KUTIL, Jan. *Jan Dubravius. Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž, Muzeum Kroměřížska, 1992, s. 44. STORCHOVÁ Lucie. Dubraviovy *Historiae Regni Bohemiae libri XXXIII* jako historické dílo. In HRDLÍČKA, Josef; BŮŽEK, Václav; KRÁL, Pavel. *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 27.

⁸³ STORCHOVÁ Lucie. Dubraviovy *Historiae Regni Bohemiae libri XXXIII* jako historické dílo. In HRDLÍČKA, Josef; BŮŽEK, Václav; KRÁL, Pavel. *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 9–10.

⁸⁴ Tamtéž, s. 19–20.

⁸⁵ Srov. KUTIL, Jan. *Jan Dubravius. Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž, Muzeum Kroměřížska, 1992, s. 52. HÝSEK, Ondřej. Vybrané kroniky tzv. zobecněného humanismu a jejich autoři v kontextu doby. *Srovnání historiografických spisů Václava Hájka z Libočan, Martina Kuthena ze Šprinsberka, Bohuslava Bílejovského, Jana Dubravia a Sixta z Ottersdorfu*. Brno: MU, 2013, s. 223.

⁸⁶ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43.

z Čech, což stejně nalezneme i ve středověkých latinských legendách. Neudává místo světceva narození, které se objevuje v prokopské látce až od legendy *Vita maior*. Přináší však novou informaci o Prokopových rodičích, která ve středověkých legendách není tematizována. Zpravuje čtenáře o jejich národnosti, o tom, že byli Češi. Rodiče také poslali svého syna na vzdělání ke kněžím kolegiální kapituly na Vyšehradě. Podle Dubravia si totiž od jeho chlapeckého věku přáli, aby získal křesťanské vzdělání, které jak autor zdůrazňuje, tehdy bylo možné v Čechách získat pouze od kněží, nikoliv od kohokoliv.⁸⁷ To, že se Prokop vzdělával na Vyšehradě, je známé již ze středověké legendy *Vita maior*, která obsahuje oproti Dubraviovi ale navíc informaci, že Vyšehrad byl proslavený výukou slovanského jazyka.⁸⁸

Dále Dubravius udává, že když Prokop dospěl, kolegium vyšehradských kněží schvalovalo jeho povahu a zvyklosti tak, že ho chtěli přijmout mezi sebe. Prokop však chtěl být raději členem Břevnovského kláštera než kolegiální kapituly. V této informaci o Prokopově životě se Dubravius odklání od legendy *Vita maior*, v níž se Prokop buď proti své vůli stává kanovníkem na Vyšehradě. Dubravius přímo zmiňuje jak Vyšehrad, tak Břevnov.⁸⁹ Prokop má svobodnou vůli rozhodnout o svém budoucím církevním směřování. Vybral si život mnicha v Břevnovském klášteře.⁹⁰ Ve středověkých legendách není Břevnov nikde zmíněn, ačkoliv od legendy *Vita maior* máme informaci, že Prokop chtěl být mnichem

---

⁸⁷ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Patria ei Boiemia, et parentes item Boiemi erant, a prima statim pueritia solliciti, ut filium ipsorum Christiana disciplina imbueretur, cumque studia tunc ad religionem conducentia, non apud alios in Boiemia, nisi apud viros sacris iniciatos vigerent, puerum collegio sacerdotum in arce Visegradensi erudiendum obtulerunt.“

⁸⁸ *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 247: „Videntes autem huius preclari pueri genitores tantam gratiam Dei in eo rutilare, commendaverunt eum in castro Wyssegradensi magisterio liberalium litterarum studiis, ut eorum informacione celestibus instrueretur disciplinis, ubi tunc temporis famosum studium Sclavonice lingue vigeat.“

⁸⁹ To, že se sv. Prokop stal mnichem v Břevnovském klášteře, uvádí Pulkavova kronika. Je možné, že Dubravius z ní tuto informaci přejal. Srov. Kronika Pulkavova. In EMLER, Josef (ed.). *FRB V*. Praha: František Palacký, 1893, s. 29. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 46. SOMMER, Petr. *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 104. KADLEC, Jaroslav. *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*. Praha: Benediktinské arciepiškopství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2000, s. 45. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 43, 72.

⁹⁰ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Postquam adolevit, ingeniumque et mores collegio sic approbavit, ut idoneus haberetur, qui collegarum numero adiungeretur, maluit sodalem, in sodalitate Brevnoviensi, quam collegam in collegio Visegradensi agere.“

a přijal Benediktovu řeholi,⁹¹ a již v legendě *Vita minor* se nachází informace o tom, že dal mnichům na Sázavě pravidla podle příkladu sv. Benedikta.⁹²

Dubravius sleduje sv. Prokopa i v době, kdy již nežil v Břevnovském klášteře. Uvádí, že tento klášter opustil, protože zatoužil po životě v osamění. Za místo svého pobytu si zvolil jeskyni nacházející se u řeky Sázavy, která měla špatnou pověst kvůli tomu, že ji obývali zlí duchové a strašidla.⁹³ Dubravius dodává, že jak Prokop vstoupil do jeskyně, hned všechny tyto hrozné bytosti zmizely. To, že světec odchází na Sázavu, objevíme ve všech středověkých latinských legendách. Nově je však u Dubravia ztvárněn odchod d'áblů z jeskyně. Světec je nevyhání, pouze vstoupí do jeskyně, a všechny tyto nestvůry odtamtud samy zmizí.⁹⁴ Historik zde uvádí jako paralelu k vyhnání d'áblů Prokopem z jeskyně, že slunce svým svitem zahání tmu,⁹⁵ která zmizí podobně jako d'áblové. U Dubravia se nehovoří nijak o tom, že by Prokop s d'áblů bojoval nebo že by si spolu vzájemně škodili, ani se nedozvídáme, kam d'áblové odešli, o čemž píše již latinská legenda *Vita minor*. Síla světce se zde projevuje, stačí jenom, aby mnich vstoupil do jeskyně, a hned ji zlí duchové opouštějí.

Dubravius uvádí, že jak byli d'áblové vyhnáni, přestali se lidé z okolí bát chodit k jeskyni. Dodává, že Prokop přišel na to, že je zbytečné hledat místo skryté lidem a utíkat před nimi. A tak ukončil období, kdy se skrýval. Shromáždil společenství lidí, kteří chtěli žít týmž způsobem života jako on. Spolu s nimi slavil bohoslužby, bděl o vigiliích, modlil se a držel půst.⁹⁶

---

⁹¹ *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 249: „Interea in mentem suam venit, qualiter relinquens mundum et ea, que mundi sunt, libere vacaret Deo; propositum suum divina revelatio ammonuit, ut monachice conversacionis habitum sumeret. Iamque propositum suum firmans, a quodam religioso monacho ordinem sancti Benedicti asumens et ab eo diligenter instructus ...“

⁹² *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 135: „Quibus spiritaliter concordantibus unanimes caritate monastica fieri moderamina et misteria divina iuxta exemplar almifici patris Benedicti constituit.“

⁹³ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Captus deinde amore vitae solitariae, Brevnovia relicta, speluncam quondam Sasavae flumini incumbentem, larvisque et lemurius infamem, sibi inhabitandam delegit...“

⁹⁴ Tamtéž, s. 43: „... eam simul atque subiit, continuo omnes illae terribiles visu formae, dilapsae sunt, haud secus, ac dilabi solent tenebre, luce immisa ...“

⁹⁵ To, že světlo zahání tmu, vychází z Bible. Zde je např. jako světlo, které svítí v temnotách, označován Bůh. Srov. např. Jan 1,5: „et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt“; 1 Jan 1,5: „Et haec est annuntiatio, quam audivimus ab eo, et annuntiamus vobis: quoniam Deus lux est, et tenebrae in eo non sunt ullae.“; 1 Jan 2,8: „Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est et in ipso, et in vobis: quia tenebrae transierunt, et verum lumen iam lucet.“

⁹⁶ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Igitur cognoscens Procopius frustra secretum a se, fugamque hominum quaeri, occultandi sui finem fecit, ac paulo post, suae sectae assectatores, in contubernium contrahens sacra cum illis, et munus vigiliarum, precumque, et ieiuniorum obivit, tametsi nihil in iuventa aegrius, quam famem toleraret.“

To, že se Prokop nebude skrývat před lidmi z okolí, vypadá u Dubravia jako rozhodnutí samotného mnicha, který původně toužil po samotě. Oproti tomu středověké latinské legendy již od nestarší legendy *Vita minor* říkají, že se okolní obyvatelé dozvěděli o Prokopových dobrých vlastnostech, a proto k němu přicházeli. Prokop je zde v aktivní roli, jako duchovní otec shromažďuje své stoupence a vytváří komunitu mnichů. To, že Prokop u sebe shromáždil ke společnému životu muže, kteří se s ním shodovali v myšlení, odpovídá popisu již v nejstarší latinské legendě *Vita minor*, od níž tuto informaci přejímá *Vita maior*. Dubravius však oproti středověkým legendám nezmiňuje na tomto místě explicitně Benediktovu řeholi, snad protože již dříve uvedl, že Prokop byl původně břevnovským mnichem. Prokop se nijak nad ostatní členy mnišské skupiny nevyvyšoval, všichni v komunitě včetně něho vykonávali tytéž činnosti – bohoslužby, vigilie, modlitby, posty. V posledních třech činnostech rezonují slova legendy *Vita minor*, která doslovně přebírá i Mnich sázavský a *Vita maior*, podle nichž měl Prokop bojovat v jeskyni s ďáblem právě modlitbami, bděním a posty.⁹⁷ Prokop mohl být vzorem ostatním mnichům v jejich konání, neboť i neschopnost vydržet půst z doby svého mládí časem překonal.

Dubravius klade jako poslední činnost, kterou mnišské společenství vykonávalo, ve výčtu půst. Díky tomu, že konstatuje, že Prokop nesnášel v mládí nic hůře nežli hlad, se může na tomto místě věnovat zázračné příhodě, která se světcovi stala v době, když byl benediktinským mnichem na Břevnově.⁹⁸ Historik uvádí, že se břevnovský opat jednou rozhněval a přikázal Prokopovi, kterého odvedli na pole, aby se zde postil kvůli nedostatku jídla až do stanovené doby. Prokop, který měl hlad, se zadíval na dřín a začal se v hloubi duše modlit. Naříkal si na zimu, kvůli níž určitě nejsou na keři zralé plody, které by se daly jíst. Na základě jeho modlitby se strom zazelenal a vyrostly na něm listy a plody. Dubravius dodává, že se kvůli této neobvyklé věci tehdy všichni na něj dívali a podívovali se Prokopovi, který se dychtivě vrhl na plody, které se pro něj urodily.⁹⁹

Tento zázrak, který se stal na základě Prokopovy modlitby v době, kdy byl břevnovským mnichem, středověké latinské legendy nepřinášejí. Nekladou totiž jeho mnišské

---

⁹⁷ *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 132: „oracionibus, vigiliis, ieuniis allidens, viriliter pugnare cepit“

⁹⁸ Srov. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 46.

⁹⁹ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Ob quam rem preside Brevnoviensi aliquando indignante, atque id agente, ut abductum in agrum, ieunare propter cibi inopiam, usque ad horam praestitutam cogeret: Procopius famelicus conspecta arbore corno, suspirare intimis pectoribus, conquerique de hieme incipit, per quam videlicet fieret, quo minus id temporis corna esui matura reperiret. Induit subito ad suspiria eius arbor et folia et fructus, convertitque rei novitate in se omnium oculos. Sed et Procopium mirabantur, tam avidè in oblatos fructus invadentem.“

benediktinské působení přímo do kláštera na Břevnově. V tomto příběhu jsou ukázány Prokopova lidskost nebo jeho lidské slabosti z mládí (nepevná vůle, neschopnost vydržet půst), ale i divotvornost, nebo spíše síla modlitby. Hladový Prokop se z hloubi duše modlil a byl vyslyšen, keř, který je určen botanicky jako dřín, se zazelenal, obrostl listy i plody a světec zahnal hlad.¹⁰⁰

Po této příhodě, co se stala Prokopovi, již byli v Břevnovském klášteře při dodržování delších postů vůči němu shovívavější, dokud se, poté co uběhl nějaký čas a přibyla mu léta, po rozvaze sám nerozhodl, že je bude s radostí zachovávat. Nakonec si Prokop podle Dubravia půst oblíbil tak, že byl vzorem pro ostatní.¹⁰¹

Dubravius vyprávění o sv. Prokopovi zakončuje zmínkou o tom, že světec činil mnoho slavných zázraků nejen za svého života, ale i po smrti, když ležel pohřben v hrobě.¹⁰² Které konkrétní zázraky se staly na přímluvu sv. Prokopa po jeho skonu, však neuvádí. Ze zázraků, které se staly za života světce, zmiňuje dva – odchod d'áblů z jeskyně a to, že dřín obrostl v zimě plody, který se v legendistickém životě sv. Prokopa objevuje nově u Dubravia.

Vypravování o mnichu Prokopovi Dubravius zakončuje tím, že se opět navrací ke knížeti Břetislavovi, aby na toto vložené vypravování věnované sv. Prokopovi mohl navázat dalšími politickými událostmi. V tomto díle se český kníže nesetkává s Prokopem na Sázavě za jeho života, jak se děje ve středověkých legendách. Je zmíněn až po světcově smrti. Podle Dubravia totiž kníže Břetislav nechal postavit na místě, kde byl Prokop pohřben, na jeho památku kostel, k němuž uvedl skupinu mnichů žijících v klášterním společenství.¹⁰³ Z této Dubraviovy zprávy vyplývá, že klášter na Sázavě založil až kníže Břetislav, a to poté, co postavil kostel nad hrobem sv. Prokopa. Do této doby by skupina lidí, kteří se shromáždili kolem sv. Prokopa, byla pouze mnišským společenstvím.

Vzhledem k tomu, že toto dílo je historické a je pojednáváno podle jednotlivých českých panovníků, je důležitá návaznost na předcházející a následující události v textu – před exkursem o sv. Prokopovi je zpráva o dokončení založení kláštera v Rajhradě

---

¹⁰⁰ Klement uvádí, že se tento prokopský zázrak nachází poprvé u Dubravia. Klement však překládá „cornum“ jako „třešeň“, nikoliv jako „dřín“, jak uvádí Dubravius. Srov. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 38, 72.

¹⁰¹ DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Atque ab eo tempore indulgentius in continuandis ieiuniis est habitus, donec processu temporis et aetatis, rabidam orexim consilio atque ratione summo veret, abstinentiamque deinceps sic coleret, ut illius exemplum seipsum aliis praeberet.“

¹⁰² Tamtéž, s. 43: „Non solum autem superstes, verum etiam in sepulchro dormiens multa et praeclara aedebat miracula.“

¹⁰³ Tamtéž, s. 43: „Bretislaus eo loci, quo iacebat, memoriae eius templum excitavit, addiditque illi sodales coenobitas.“

a vyprávění o sv. Prokopovi je zakončeno stavbou kostela knížetem Břetislavem nad hrobem světce a založením kláštera.

U Dubravia kromě Prokopa a knížete Břetislava nevystupují další historické osoby, autor tudíž v souvislosti s Prokopem a Sázavou nezmiňuje knížete Oldřicha ani biskupa Šebíře. Také neuvádí dějiny kláštera po světcově smrti.

6 Daniel Adam z Veleslavína

6. 1 Daniel Adam z Veleslavína (1578)

*Kalendář historický*¹⁰⁴ Daniela Adama z Veleslavína vyšel poprvé roku 1578. Události v něm jsou řazeny podle kalendáře po jednotlivých dnech. K jednotlivým dnům v roce jsou psány roky a k nim události, které se tehdy staly. Tento Veleslavínův kalendář byl prvním dílem tohoto druhu v českých zemích.¹⁰⁵ V této první edici svého kalendáře Veleslavín většinou neuvádí zdroje svých informací.

V tomto prvním vydání je o sv. Prokopovi učiněna zmínka u 4. července. Veleslavín o něm udává, že byl opatem Sázavského kláštera. Dále se zmiňuje o jeho svatořečení. Podle něho k Prokopově kanonizaci došlo z podnětu českého krále Přemysla Otakara I. a svatořečil ho papež Inocenc III. roku 1205. Tyto informace o podnětu ke svatořečení sázavského opata Prokopa i datum kanonizace čerpá z Hájkovy *Kroniky české*, ačkoliv na svůj pramen neodkazuje.

O Prokopovi se z této zprávy u 4. července dozvídáme, že byl opatem na Sázavě, a ve stručnosti, jak proběhlo jeho svatořečení. Žádné další informace o tomto světci první vydání *Kalendáře historického* neuvádí, nezmiňuje se o jeho původu, vzdělání, vstupu do kláštera, poustevnickém životě, setkání s českými knížaty, o světcově smrti ani o zázracích, které se udály na světcovu přímluvu.

V *Kalendáři historickém* je také zpráva o založení prvního kostela sv. Prokopa v Praze, a to na Malé Straně. Nachází se u 4. června. Je přejata z Hájkovy *Kroniky české*, ale necituje ji. Je zde zcela vynechána informace, že by se světec ve snu Sulislavovi a Dobromile ve snu zjevil a žádal je, aby na místě svého domu postavili kostel, který mu bude zasvěcen. U Veleslavína se u roku 1213 dozvíme, že měšťan Sulislav a jeho manželka Dobromila postavili na místě svého domu, který se nacházel tam, kde Přemysl a Libuše postavili první dům v Praze, kostel sv. Prokopa. Tento kostel zasvěcený sv. Prokopovi vysvětil podle *Kalendáře historického*, který tuto informaci čerpá z Hájka, 4. června biskup Daniel II., přičemž se svěcení kostela účastnil i český král Přemysl Otakar I.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ Z VELES LAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Jiří Melantrich z Aventýna, 1578 (K00058), s. 190, 4. 7.

¹⁰⁵ Srov. BENEŠ, Zdeněk. Daniel Adam z Veleslavína, nakladatel a literát. In LAKOSILOVÁ, Jarmila; HURTOVÁ, Milena (eds.). *Duchem, ne mečem*. Praha: NLN, 2003, s. 118.

¹⁰⁶ Z VELES LAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Jiří Melantrich z Aventýna, 1578 (K00058), s. 160, 4. 6.

6. 2 Daniel Adam z Veleslavína (1590)

Druhé vydání *Kalendáře historického*, k němuž došlo roku 1590, se liší od vydání z roku 1578, je rozsáhlejší a je určeno vzdělanějšímu publiku.¹⁰⁷ Toto přepracované vydání obsahuje 4480 zpráv.¹⁰⁸ Oproti prvnímu vydání zde autor většinou odkazuje na své prameny. O sv. Prokopovi se píše u tří dnů, a to u 25. března, 4. června a 4. července.

U 25. března¹⁰⁹ se píše o sv. Prokopovi k roku 1053, který je udán jako jeho den smrti.¹¹⁰ Informace, které zde přináší, čerpá z Lupáčova díla *Ephemeris sive Kalendarium historicum*.¹¹¹ Vychází z toho, co je u Lupáče napsáno u 25. března, přičemž uvádí i Lupáčův pramen, který tento autor sám ve svém latinském díle zmiňuje.¹¹² V českém převodu u Veleslavína znějí informace o Prokopově životě vycházející z Lupáče takto: „Léta MLIII. Umřel svatý Prokop vyznavač, poustevník a opat kláštera Sázavského. Pochován tam v kostele Panny Marie v přítomnosti Severa biskupa pražského. Byl rodilý Čech za vsi Chotouně, mezi Českým Brodem a Kouřimem, zběhlý v slovanských literách, kteréž svatý Cyrillus biskup vynalezl a národu slovanskému vymyslíl.“¹¹³

Vzhledem k tomu, že se ve Veleslavínově *Kalendáři historickém* z roku 1590 necituje z legendy v *Letopise Mnicha sázavského*, která byla pramenem pro Lupáče, ale až z Lupáčova díla, vynechává Veleslavín slova legendy vztahující se ke světcově smrti, která nepřinášejí nové informace a jsou ozdobou textu, vypouští tropy a figury.¹¹⁴ Dále se drží své předlohy Lupáče. Informace o místním určení rodiště sv. Prokopa, kterou Lupáč uvádí jako poznámku in margine, je u Veleslavína zapojena do textu. Co se týče zprávy o Prokopově znalosti

---

¹⁰⁷ KOPECKÝ, Milan. *Daniel Adam z Veleslavína*. Praha: Svobodné slovo, 1962, s. 22.

¹⁰⁸ KUBŮ, Naďa; PICKOVÁ, Dana. Historické kalendáře v českém humanistickém dějepisectví. *Historický obzor* 1992, 10, 3, s. 288.

¹⁰⁹ Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 168 nn.

¹¹⁰ In margine se píše „Svatý Prokop umřel“.

¹¹¹ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.

¹¹² Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 169, 25. 3.: „Lupacius ex Cosma“

¹¹³ Tamtéž, s. 169, 25. 3.

¹¹⁴ Místo Lupáčova „de huius mundi naufragio migravit ad Dominum“ píše Veleslavín pouze „zemřel“. Zcela vynechává slova legendy v *Letopisu Mnicha sázavského* „de servitio ad regnum, de labore ad requiem, de morte ad vitam sempiternam“. Také neuvádí Lupáčův převod slov legendy „consummans cursum vitae suae feliciter in Domino“.

slovanského písma, *Kalendář historický* z roku 1590 se nezmiňuje o jeho kanonickém schválení,¹¹⁵ uvádí však, že toto písmo vytvořil sv. Cyril pro Slované.

Informace o sv. Prokopovi u data 25. března pokračují zprávou o Prokopově svatořečení. V *Kalendáři historickém* je sice odkaz na místo Hájkově *Kronice české* („Hájek 218“),¹¹⁶ kde se pojednává o Prokopově svatořečení,¹¹⁷ avšak přímo z ní se zde nevychází. Opět je zde pramenem Lupáčovo dílo *Ephemeris sive Kalendarium historicum*, a to informace uvedená v něm u 4. července.¹¹⁸ Ani tady se však nejedná o doslovný překlad.¹¹⁹ V *Kalendáři historickém* se u 25. března o světcově svatořečení píše: „Vyzdvižen za svatého od papeže Innocencia III. jednaním Přemysla Ottagara I. po letech CLII., to jest léta MCCV.“¹²⁰

Sv. Prokopovi se *Kalendář historický* věnuje ještě u 4. července, dne, kdy se připomíná jeho kanonizace. In margine je napsáno „Svatý Prokop vyzdvižen“.¹²¹ I u 4. července se v *Kalendáři historickém* z roku 1590 odkazuje na Hájkovu *Kroniku českou* „Hájek v listu 123. a 218.“,¹²² kde se hovoří o Prokopově smrti a jeho svatořečení, ačkoliv se z ní zde necituje. Zde se oproti předchozí zmínce o svatořečení u 25. března dodržuje umístění jednotlivých částí zprávy podle Lupáče¹²³ – „Léta MCCV. Prokop opat kláštera sázavského, jednaním Přemysla Ottagara I. krále českého, od papeže Innocencia III. za svatého vyznavače a dědice Čechům vystaven a vyhlášen.“¹²⁴ Je však vidět i z použité slovní zásoby, že základem, který byl upraven, se stalo vydání *Kalendáře historického* z roku 1578.¹²⁵

---

¹¹⁵ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.: „statutis canonicæ“

¹¹⁶ Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 169, 25. 3.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 169, 25. 3.

¹¹⁸ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.

¹¹⁹ Opět se u Veleslavína vynechávají trojky a mění se slovosled částí věty. Také oproti Lupáčovi a prvnímu vydání *Kalendáře historického* z roku 1578 je český král nazván i Přemysl Otakar I., tedy i se jménem Otakar a číslem určujícím, kolikátý v pořadí byl toho jména na trůně. LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.: „Anno Domini 1205 ... curante Praemyslo rege Boemiae, ab Innocentio III. papa in numerum divorum refertur, ab eius obitu anno 152.“

¹²⁰ Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 169, 25. 3.

¹²¹ Tamtéž, s. 366, 4. 7.

¹²² Tamtéž, s. 366, 4. 7.

¹²³ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.: „Anno Domini 1205. Procopius, abbas sive archimandrita coenobii Sazavensis, curante Praemyslo rege Boemiae. ab Innocentio III. papa in numerum divorum refertur.“

¹²⁴ Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 366, 4. 7.

¹²⁵ *Kalendář historický* z roku 1578 se shoduje s pozdějším vydáním *Kalendáře historického* z roku 1590 u 4. 7. v následující formulaci, jejíž přímý latinský ekvivalent se v Lupáčově díle *Rerum Bohemicarum ephemeris sive*

Informace v *Kalendáři historickém*, že Prokop „umřel léta MLIII“,¹²⁶ odpovídá překladu Lupáčova díla.¹²⁷ Dále se u zprávy o Prokopově rodišti Chotouni odkazuje na informaci u 25. března.¹²⁸ U 4. července se píše „a byl rodem ze vsi Chotouně mezi Kouřimem a Brodem Českým“.¹²⁹ Formulace u 4. července a 25. března mají sice stejný obsah, ale jejich znění není totožné.

Veleslavínův *Kalendář historický* z roku 1590 charakterizuje sv. Prokopa jako vyznavače, poustevníka a opata Sázavského kláštera. Zná světcovo rodiště Chotouň, které přesně lokalizuje mezi Kouřim a Český Brod. Uvádí také Prokopovo slovanské vzdělání a připomíná i sv. Cyrila jako tvůrce slovanského písma pro Slované. Zmiňuje se také o tom, že se světcova pohřbu, který proběhl 25. března 1053, zúčastnil i pražský biskup Šebíř. Informuje také o tom, že ke svatořečení světce došlo 4. července roku 1205 z podnětu Přemysla Otakara I. a že Prokop byl kanonizován papežem Innocencem III. V *Kalendáři historickém* se však neuvádějí žádné zázraky, které se vztahují ke sv. Prokopovi, světec zde také není žádným způsobem spojován s českými knížaty Oldřichem nebo Břetislavem, nehovoří se o vzniku kláštera, řeholní komunitě, nadaci kláštera nebo o stavební činnosti. Není zmíněno ani období, kdy by byl světec světským knězem, nebo jak Prokop předpovídá budoucí osudy sázavské mnišské komunity a jaké byly dějiny Sázavského kláštera po Prokopově smrti.

Stejně jako ve vydání *Kalendáře historického* z roku 1578 je i zde u 4. června zmínka o založení kostela sv. Prokopa měšťanem Sulislavem a jeho ženou Dobromilou k roku 1213. Zde je dokonce na pramen na Hájkovu *Kroniku českou* přímo odkázáno.¹³⁰ Tento zápis se také liší od vydání *Kalendáře historického* z roku 1578. Dodává se bližší umístění tohoto kostela na Malé Straně, a to na Újezdě. Dále se co do roku vysvěcení kostela a začátku jeho výstavby přidržuje Hájkovy kroniky, neboť o kostelu říká, že „toho dne byl založen a druhého roku téhož dne od Daniele II. jinák Milíka biskupa pražského u přítomnosti Přemysla I. krále českého posvěcen“.¹³¹

Kalendarium historicum nenachází: „za svatého vyznavače a dědice“. Označení „dědic“ se nachází již u Kuthena v *Kronice o založení země české* a „vyznavac“ u Hájka v *Kronice české*.

¹²⁶ Z VELES LAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 366, 4. 7.

¹²⁷ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.: „Decessit enim anno Domini 1053.“

¹²⁸ Z VELES LAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 169, 25. 3.: „byl rodilý Čech ze vsi Chotouně, mezi Českým Brodem a Kouřimem.“

¹²⁹ Tamtéž, s. 366, 4. 7.

¹³⁰ Tamtéž, s. 304, 4. 6.

¹³¹ Z VELES LAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 304, 4. 6. *Kalendář historický* z roku 1578 vynechává „druhého roku téhož dne“. Stejně jako ve vydání *Kalendáře historického* roku z 1578 se ani ve vydání z roku 1590 nepíše o spouštění kamenů z Petřína.

7 Prokop Lupáč z Hlaváčova

Prokop Lupáč z Hlaváčova je autorem díla *Rerum Bohemicarum Ephemeris sive Kalendarium historicum*,¹³² které bylo vydáno roku 1584. Jeho kalendář obsahuje 2049 zpráv.¹³³ O sv. Prokopovi se píše na dvou místech, u 25. března a 4. července.

Sv. Prokopa zmiňuje nejprve u 25. března k roku 1053, dne jeho úmrtí. U této zmínky přímo jako svůj zdroj označuje *Kosmovu kroniku*, tudíž mu jako pramen sloužil *Letopis Mnicha sázavského*. Lupáč nejprve Prokopa charakterizuje jako vyznavače, poustevníka a opata Sázavského kláštera.¹³⁴ Poté již přejímá slova Mnicha sázavského z části *De exordio monasterii Sazavensis* vztahující se ke světcově smrti a uvádí „de huius mundi naufragio migravit ad Dominum, de servitio ad regnum, de labore ad requiem, de morte ad vitam sempiternam“.¹³⁵ Lupáč v tomto případě odkazuje na legendu – „ut legenda habet“,¹³⁶ čímž myslí legendu, kterou obsahuje *Letopis Mnicha sázavského* a která vychází z legendy *Vita minor*. I v dalším textu vztahujícím se ke světcově smrti a jeho pohřbu se drží Mnicha sázavského, zde se však již nejedná o přesnou citaci, neboť ač Lupáč užívá stejné lexikum (pouze místo „ecclesia sancta“ užívá „templum“) mění na některých místech slovosled a také vynechává část, která udává dobu Prokopovy smrti. Rok, kdy Prokop zemřel, se totiž nachází na začátku odstavce pojednávající o této události a den v záhlaví stránky. Autor *Kalendáře historického* vynechal pasáž „prestante Domino nostro Iesu Christo, qui in Trinitate perfecta vivit et gloriatur, Deus unus per infinita secula seculorum, amen“¹³⁷ a dále již pokračoval v duchu legendy v *Letopise Mnicha sázavského*¹³⁸ „... consummans cursum vitae suae feliciter

---

¹³² LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3., 4. 7.

¹³³ KUBŮ, Naďa; PICKOVÁ, Dana. Historické kalendáře v českém humanistickém dějepisectví. *Historický obzor* 1992, 10, 3, s. 288.

¹³⁴ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.: „Procopius confessor, eremita et Sazavensis monasterii abbas“.

¹³⁵ Tamtéž, 25. 3. Lupáč na tomto místě cituje Mnicha sázavského doslovně, pouze se jednou liší ve slovosledu – Legenda v letopisu Sázavském. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 179: „de mundi huius naufragio“.

¹³⁶ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.

¹³⁷ Legenda v letopisu Sázavském. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 179.

¹³⁸ Tamtéž, s. 179: „Consummavit autem beatus abba Procopius cursum vite sue feliciter in Domino anno ab incarnatione Domini MLIII^o et eiusdem anni VIII. Kal. Aprilis presente Severo, Pragensi episcopo, in ecclesia sancta Dei genitricis Marie, quam ipse construxit, honorifice est sepulture commendatus.“

in Domino. In templo sanctae Dei genitricis Mariae, honorifice sepulturae, commendatus, praesente Severo episcopo Pragensi.“¹³⁹

U data Prokopovy smrti, u 25. března, se Lupáč, poté co pojednal o světcově pohřbu, zmiňuje o jeho původu a vzdělání. Tyto informace přebírá opět z legendy v *Letopise Mnicha sázavského*,¹⁴⁰ kterou doslovně cituje „Fuit natione Boemicus, de villa Chotun, Slavonicis literis a sanctissimo Quirillo episcopo quondam inventis et statutis, canonice admodum imbutus.“¹⁴¹ Vynechává z tohoto textu z Mnicha sázavského pouze informaci o tom, že Prokop byl poustevník.¹⁴² U Lupáče v díle *Ephemeris sive Kalendarium historicum* se udává i konkrétnější určení polohy světcova rodiště Chotouně. In margine je poznamenáno, že to je vesnice, která se rozkládá mezi Českým Brodem a Kouřimí.¹⁴³

Sázavskému světci se Lupáč věnuje ještě u 4. července, a to u roku 1205. Informace čerpá z Veleslavínova *Kalendáře historického*,¹⁴⁴ který vychází z Hájka. To, jakým způsobem informuje o Prokopově svatořečení, se zdá být převodem, nikoliv doslovným překladem, českého textu z prvního vydání Veleslavínova *Kalendáře historického* – „Procopius, abbas sive archimandrita coenobii Sazavensis, curante Praemyslo rege Boemiae, ab Innocentio III. papa in numerum dīvorum refertur.“ Lupáč dodává, že k tomu došlo 152 let od světcovy smrti.¹⁴⁵

Zmínku o kanonizaci sv. Prokopa zakončuje informací o existenci rukopisné legendy, která vypráví podrobněji o životě světce a jeho svatořečení.¹⁴⁶

Lupáč své informace o sv. Prokopovi čerpá jednak z legendy, kterou obsahuje latinský *Letopis Mnicha sázavského*, jednak z Veleslavínova *Kalendáře historického*. Lupáč zmiňuje na základě legendy světcovo vzdělání ve slovanském písmě, které vynalezl sv. Cyril. Podává též informaci, o tom, že Prokop žil poustevnickým životem a působil jako opat Sázavského

---

¹³⁹ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.

¹⁴⁰ Legenda v letopisu Sázavském. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 176: „... fuit heremita Procopius nomine, natione Boemicus de villa Chotun, Sclavonicis litteris, a sanctissimo Quirillo, episcopo, quodam inventis et statutis canonice, admodum imbutus, in seculo presbyter eximius ...“

¹⁴¹ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.

¹⁴² Jako poustevníka Lupáč sv. Prokopa charakterizoval již na začátku zmínky o události za jménem světce.

¹⁴³ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.: „Chotun pagus est inter Brodam Boemicam et Gurimum sita.“

¹⁴⁴ Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Jiří Melantrich z Aventýna, 1578 (K00058), s. 190, 4. 7.: „Svatý Prokop, někdy opat kláštera sázavského, jednáním Přemysla krále českého za svatého vyznavače a dědice českého od Innocencia III. papeže vyhlášen léta 1205.“

¹⁴⁵ LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.: „ab eius obitu anno 152“.

¹⁴⁶ Tamtéž, 4. 7.: „Extat legenda manuscripta, quam vocant, in qua et haec et eius vita fusius exponitur.“

kláštera. Jako rok světcovy smrti udává rok 1053. Prokop je pohřben v kostele Panny Marie a jeho pohřbu se účastní i pražský biskup Šebř. Z událostí po světcově smrti uvádí jeho svatořečení, k němuž podle jeho zprávy došlo za Innocence III. zásluhou českého krále Přemysla Otakara I.

Lupáč ale nezmiňuje nic o době, kdy byl Prokop světským knězem, kde se nacházela světcova poustevna, k jakému řádu patřil klášter na Sázavě. Neříká nic o vztahu Sázavského kláštera a Prokopa k českým knížatům Oldřichovi a Břetislavovi, nezmiňuje se o stavební činnosti a statcích kláštera. Neuvádí ani jeden ze zázraků, které se spojují se sv. Prokopem, ani žádný příběh, který se vztahuje ke světcovu zkrocení d'ábla. Nepopisuje ani, jak světec předpovídá vlastní smrt a budoucí osudy svého kláštera.

8 Bartoloměj Paprocký z Hlohov

V *Diadochu* Bartoloměje Paprockého z Hlohov z roku 1602 je sv. Prokop a Sázavský klášter zmíněn celkem na čtyřech místech. Nejprve se o něm činí zmínky v části *Posloupnost knížat českých* ve 14. kapitole nazvané *O Vejpravě Břetislava s vojskem do Polsky v roku 1038*. Na tomto místě odkazuje, že se o sv. Prokopovi pojednává v 7. knize Dubraviova historického díla.¹⁴⁷ Paprocký píše, že za vlády knížete Břetislava „Prokop mládenec rodem z Čech životem svatým se skvěl a mezi svaté vedlé divův, kteří se při těle a hrobu jeho dáli, vložen a počten jest.“¹⁴⁸

Další částí, kde se činí zmínky o sv. Prokopovi, je *Posloupnost biskupův pražských*. Pojednává se zde o něm v sedmé kapitole nazvané *O Severusovi biskupu pražském šestém*. Vypravování těchto událostí je novověké, autor je přejímá od Hájka, avšak jej necituje, kde Hájek užívá hodnotících výrazů, přívlastků nebo řečnických figur, Paprocký je vynechává a text zkracuje, případně mění slovosled. Mnohá slova nahrazuje synonymy, vynechává přímou řeč. Inspirační zdroj Paprockého je zřejmý, avšak autor s ním pracuje tvůrčím způsobem.

Oproti Hájkovi se však také co do informací liší, neboť sv. Prokopa spojuje již s dobou vlády knížete Oldřicha, v obsahu ostatních informací se na tomto místě s Hájkem shoduje. Vyprávění o sv. Prokopovi začíná Paprocký takto – „Za jeho biskupství a za panování knížete Oldřicha kněz jeden světský ze vsi Chotouně rodem jménem Prokop přijal na sebe zákon svatého Benedikta, a oblíbil sobě místo jedno v skále nad řekou Sázavou, odtud tisíc d'áblův vyhnal, a shromáždív některé kněží bohabojné, té je řeholi přijal, kdež byl prvé klášter ku památce Rodičky Boží a svatého Jana Křtitele založil a velmi trpký život a nábožný s nimi vedl až do smrti.“¹⁴⁹

V *Diadochu* se říká, že kníže Břetislav „povolav k sobě biskupa Severusa, vypravoval mu své vidění ve snách, jak mu anděl přikázal, aby kostel Panny Marie a svatého Jana Křtitele

---

¹⁴⁷ Na tomto místě Paprocký vychází formou z Dubravia, kterého doslovně nepřekládá, ale formulačně rozšiřuje. Srov. DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: „Per idem tempus Procopius, pietate, atque innocentia vitae, adeo claruit, ut penatibus divis adnumerarentur. ... Non solum autem superstes, verum etiam in sepulchro dormiens multa et praeclara aedebat miracula.“

¹⁴⁸ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 83.

¹⁴⁹ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 283. Místy zde Hájka doslovně cituje. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283: „kněz jeden světský ... jménem Prokop ... přijal na sebe zákon ... svatého Benedikta a oblíbil sobě místo jedno v skále nad řekou Sázavou, odtud tisíc d'áblův ... shromáždív ... založil a velmi trpký a nábožný život ...“

na Sázavě kázal svým nákladem rozšířiti“.¹⁵⁰ Oproti Hájkovi Paprocký nenazývá pražského biskupa Šebíře, kterého označuje Severus, milostníkem, ale pouze biskupem. Nepraví se, že „oznamoval jemu svou velkou a hroznou příhodu, která se jemu té předešlé noci přihodila, takže jest k němu přišel anděl Boží, jemu vůli božskou oznamuje s příkazem, aby hned bez meškání rozkázal kostel Panny Marie a svatého Jana Křtitele na Sázavě svým nákladem dostavěti“.¹⁵¹ U Paprockého jsou v tomto příběhu vynechány souvislosti s Bohem, že anděl je posel Boží a říká knížeti Boží vůli. Biskup Šebíř hovoří u Paprockého takto ke knížeti: „Vzdej chválu Pánu Bohu za to a čiň vedlé vůle jeho svatě.“¹⁵² Oproti Hájkovi zmiňuje Paprocký u dostavby sázavského kostela a dalších aktivit vztahujících se k obětování donačních listin jako aktivního činitele knížete Oldřicha, nikoliv jeho syna Břetislava, jemuž anděl ve snu dostavbu chrámu nakazoval. Oproti *Kronice české* dochází také k odlišnosti množství obcí, které klášter od knížete dostal. V *Diadochu* dostává „mnoho vsí a několik městeček“¹⁵³ a u Hájka „mnoho vsí a městeček“.¹⁵⁴ Paprocký popisuje dostavbu sázavského kostela takto – „Kázal v tom kníže Oldřich dělníky povolati ze všeho panství svého a bez meškání klášter ozdobný a nákladný postaviti, kterému mnoho vsí a městeček několik nadal a listy svými dostatečně ujistil.“¹⁵⁵ Kníže také přikázal biskupovi učinit Prokopa opatem kláštera, což biskup Šebíř vykonal.¹⁵⁶

Na tomto místě u Paprockého hovoří a obětuje na oltáři v kostele nadační listiny kníže Oldřich. Polovina přímé řeči knížete u Hájka¹⁵⁷ se stává v *Diadochu* textem vypravěče – „Kníže pak při přítomnosti biskupa a opata i všeho konventu jeho listy dostatečné pod pečeti svou na oltář Panny Marie položil místo ořery ke cti a chvále Pánu Bohu všecken ten náklad oddávajíc, toho doloživ: „Jestliže by vám to kdo odniti chtěl, aby ho Pán Bůh slepotou a chudobou trestal tak, aby nedostatek na zdraví on i rod jeho měl a všelijaký nedostatek na svém statku trpěl tak dlouho, dokudž by zboží klášterské ode mne nadané zase nevrátil.““¹⁵⁸ Podobně jako Paprocký dříve nerozváděl, že když kníže učiní, jak si Bůh přeje,

¹⁵⁰ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 283.

¹⁵¹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

¹⁵² PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 283. I zde je přímá řeč biskupa Šebíře stručnější než u Hájka. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284: „Milý synu! Vzdej chválu Pánu bohu a učiň tak. Jisté jest znamení, žeť Pán Bůh chce za ten časný náklad příbytek věčný dáti.“

¹⁵³ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 283.

¹⁵⁴ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

¹⁵⁵ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 283.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 283: „... a biskupu toho potvrditi rozkázal. Tu biskup Prokopa Chotouňského opatem učinil.“

¹⁵⁷ Část přímé řeči je však přímou citací z Hájka. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284: „slepotou a chudobou trestal tak, aby nedostatek na zdraví on i rod jeho“

¹⁵⁸ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 283–284.

zaslouží si „příbytek věčný“,¹⁵⁹ ani neříká, že okradení kláštera bude v podstatě okradením samotného Pána Boha, který na zloděje sešle trest, dokud se s ním nesmíří.¹⁶⁰ U Paprockého se však na tomto místě jedná pouze o materiální stránku krádeže, odebrání statků klášteru, za což přichází trest do jejich navrácení. Rozdíl ve formulaci by bylo možno vidět v tom, že u Hájka se nadané statky stávají Božími statky a u Paprockého klášterním majetkem. Když Paprocký vypověděl příběh o obětování nadačních listin, odkazuje na to, že o Sázavském klášteře bude ještě hovořit v oddíle věnovaném klášterům.¹⁶¹

V části věnované biskupu Šebířovi také *Diadochos* zpravuje u roku 1053 o tom, že zemřel Prokop, opat Sázavského kláštera, že se u jeho hrobu a při jeho smrti stalo mnoho zázraků. Dodává, že muži, kteří byli přítomni jeho smrti, ho uznali za svatého a že to, že byl Prokop světec, se projevovalo již za jeho života v jeho činech. Tato zpráva odpovídá téměř doslovně textu u Hájka.¹⁶² Paprocký pouze přidává „jakož i za života jeho to ukazovali skutkové“.¹⁶³

Ve 28. kapitole, která je věnována sedmnáctému pražskému biskupu Danielovi, je zaznamenána informace o svatořečení sv. Prokopa. Tato událost je stejně jako již u Hájka kladena do roku 1205. U Paprockého se vydává do Říma k papeži Innocenci III. opat Sázavského kláštera, protože tam byl vyslán českým králem Přemyslem Otakarem I., který papeže žádá o Prokopovo svatořečení. Král byl k tomu činu pohnut podle *Diadochu* pražským biskupem Danielem, který mu vypravoval, jak velké zázraky a uzdravení se dějí u těla sv. Prokopa. To, „jak velicí divové se dějí při těle svatého Prokopa opata sázavského z strany uzdravení nemocí rozličných“,¹⁶⁴ vychází z *Kroniky české*, která píše, že si Přemysl Otakar I. povšiml, „kterak mnozí a velicí divové se dějí při těle milého svatého Prokopa a kterak mnoho nemocných od rozličných nemocí skrze jeho před Pánem zasloužení jest uzdraveno“.¹⁶⁵

Naposledy se Paprocký věnuje sv. Prokopovi v oddíle *O klášteřích*, kde je nadpis *Kláster svatého Prokopa nad řekou Sázavou dostavěl a bohatě nadal Břetislav kníže. Zde*

---

¹⁵⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 284: „... takový, aby upadl v hněv Boží a Pán Bůh aby jej slepotou a chudobou trestal tak ... dokudž by neuznal Pána Boha svého a jemu jeho zboží ode mne nadaného zase nedal a nenavrátil.“

¹⁶¹ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 284: „o tom při klášteře šířeji najdeš“.

¹⁶² Paprocký vynechává „hrobě a“, „jsou“ u perfekta a mění „že jest to člověk svatý“ na „že byl muž svatý“. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 310.

¹⁶³ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 285.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 305.

¹⁶⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 528.

doslovně cituje Hájka,¹⁶⁶ na něhož dokonce odkazuje – „příčinu toho Hájek v listu 111 takto vypravuje.“¹⁶⁷ O dostavbě kláštera na tomto místě se mluví takto: „Břetislav kníže dne jednoho povolal k sobě biskupa Šebíře a oznamoval jemu svou velikou a hroznou příhodu, která se jemu té předešlé noci přihodila, takže jest k němu přišel anděl Boží, jemu vůli božskou oznamuje i přikazuje, aby hned bez meškání rozkázal kostel Panny Marie a svatého Jana Křtitele na Sázavě svým nákladem dostavěti.“ Pokračuje odpovědí biskupa Šebíře – „Biskup uslyšev to od knížete řekl: „Dej chválu Pánu Bohu za to a učiň tak.“ Kterýž oboje napomínání rozváživše, tak učinil.“¹⁶⁸

Na toto vyprávění o dostavbě kostela na Sázavě navazuje informace vztahující se ke stavební činnosti v klášteře, „že již tu byl začal okolo léta 1034. na tom místě kostel stavěti Prokop z Chotouně“.¹⁶⁹ Poté pokračuje o sv. Prokopovi týmiž informacemi, které podal u dějů v kapitole o biskupu Šebířovi a knížeti Břetislavovi, avšak je jinak formuluje.¹⁷⁰ Od dřívějších informací se liší v tom, že Prokop na tomto místě textu kolem sebe neshromáždil „některé kněží bohobojné“,¹⁷¹ ale „nětco lidí dobrých a k službě milému Pánu Bohu náchylnějších“.¹⁷² Také je vidět různá formulace, že zde Prokop „všecky oděvem oděvem svatého Benedikta přiodíl“¹⁷³ a dříve se hovořilo „přijal na sebe zákon svatého Benedikta ... a do té je řeholy přijal“.¹⁷⁴

Paprocký při psaní o sv. Prokopovi vychází z Hájka a znal též Dubravia. Přináší tytéž informace jako Hájek. Dozvídáme se, světec pocházel z Chotouně, byl světským knězem, vyhnal tisíc zlých duchů z jeskyně, kde přebýval, kolem sebe shromáždil zbožné muže, kteří chtěli sloužit Bohu, a dal jim Benediktovu řeholi. V jednom ze dvou vyprávění o sv. Prokopovi u Paprockého jsou stejně jako u Hájka tyto muži označeni jako kněží. Prokop spolu s nimi pracoval u kláštera Panny Marie a sv. Jana Křtitele, žil odříkavě a nábožně tak,

---

¹⁶⁶ Pouze zde oproti Hájkovi i na tomto místě vynechává spojení „milostníka svého“. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283.

¹⁶⁷ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 356–357.

¹⁶⁸ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 357. Od Hájka zde přejímá „Biskup vyslyšev to ... řekl: „Vzdej Pánu Bohu a učiň tak.“ Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

¹⁶⁹ PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005, s. 357.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 357: „Prokop s Chotouně jsa knězem světským, vyhnav z toho místa tisíc duchův zlých, kteříž tu přebývali, a shromáždív nětco lidí dobrých a k službě milému Pánu Bohu náchylnějších, všecky oděvem svatého Benedikta přiodíl a spolu s nimi okolo toho kláštera ku památce čisté Panny Rodičky Boží a svatého Jana Křtitele pracoval a život vedl velmi trpký s velikým náboženstvím, ta že ho za svatého býti uznávali a po smrti dokonale mezi svatými počten byl.“

¹⁷¹ Tamtéž, s. 283.

¹⁷² Tamtéž, s. 357.

¹⁷³ Tamtéž, s. 357.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 283.

že o něm říkali, že je svatý, po své smrti byl připočten mezi svaté. Paprocký uvádí také příběh o tom, jak se anděl zjevil knížeti Břetislavovi a ten o svém vidění zpravil biskupa Šebíře. Oproti Hájkově *Kronice české*, kde dostavbu kostela Panny Marie organizuje kníže Břetislav a také obětuje nadační listiny na oltáři Panny Marie, zde v *Diadochu* tyto činnosti vykonává jeho otec Oldřich. Nově je u Paprockého zmíněn rok 1034, kolem něhož měl sv. Prokop začít stavět kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Autor *Diadochu* se zmiňuje o žádosti Přemysla Otakara I. papeži Innocenci III. svatořečit sv. Prokopa. Dává ji do souvislosti i s pražským biskupem Danielem, z jehož podnětu se český panovník o kanonizaci zasazuje, a se sázavským opatem Blažejem, jehož jméno však nezmiňuje, který je do Říma s žádostí k papeži poslán.

Paprocký nezmiňuje tytéž události ze života sv. Prokopa a dějin kláštera jako Hájek, pomíjí všechny zázračné události (legendistické události, v nichž vystupuje ďábel, kromě informace, že Prokop vyhnal tisíc ďáblů z jeskyně, uzdravení a další zázraky, Prokopovo zjevení cizímu opatovi dosazenému Spytihněvem a jeho zjevení se papeži Innocenci III.), neříká, že by byl benediktinem na Břevnově, neuvádí ani, že světec předpověděl vlastní smrt a budoucí osudy svého kláštera. Nezmiňuje ani osudy sázavské mnišské komunity po světcově smrti.

9 Jiří Barthold Pontanus z Braitenberka

Jiří Barthold Pontanus z Braitenberka je autorem díla *Bohemia pia*,¹⁷⁵ které vyšlo roku 1608. Obsahuje sedm knih: *De rebus magnis et miraculis*, *De ducibus et regibus Bohemiae*, *De episcopis et archiepiscopis*, *De sanctis patronis*, *De exordiis privilegiorum a ducibus et regibus concessorum*, *De privilegiis*, *De rebus gestis sub Ludovico rege piissimo*.

O sv. Prokopovi činí zmínky na čtyřech místech. Pontanus se o něm zmiňuje ve druhé knize *De ducibus et regibus Bohemiae*, v níž se autor věnuje jednotlivým panovníkům podle chronologického hlediska, a to, když pojednává o knížeti Břetislavovi. Zde se vypráví o tom, jak se anděl zjevil ve snu knížeti Břetislavovi, jemuž vyjevil Boží vůli, aby na Sázavě postavil na vlastní náklady kostel ke cti Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Když mu to schválil biskup Šebíř, kníže to vykonal a kostel věnoval Prokopovi pocházejícímu z Chotouně a mnišské komunitě. Po postavení kostela pronesl kletbu na ty, kdo by chtěli opata Prokopa a ostatní bratry obrát o jejich majetek, o fundaci, kterou kníže učinil. Bůh je měl potrestat nemocí, chudobou a slepotou, dokud nevrátí majetek. Informace, které jsou zde uvedeny, přejímá Pontanus nejspíš z Hájka, který o těchto událostech píše u roku 1035. Pontanus je však stručnější a do vypravování nevkládá přímou řeč.¹⁷⁶ U Pontana se nehovoří o tom, co všechno bylo předmětem donace, kníže Břetislav nežádá biskupa Šebíře, aby potvrdil Prokopa v opatské hodnosti. Není to potřeba, protože o něm hovoří jako o bratru opatovi.¹⁷⁷ Biskup Šebíř nestvrzuje nadační listiny obětované na oltáři. Hrozba, která je zde uvedena, platí pouze pro samotného zloděje, nikoliv pro jeho potomky, na něž se vztahuje u Hájka i Paprockého. Oproti Hájkovi zde též není kladen důraz na to, že vyplněním Boží vůle si kníže zajistí věčný život nebo že okradením kláštera zloděj v podstatě oloupí samotného Boha.

O sv. Prokopovi¹⁷⁸ Pontanus píše také ve čtvrté knize, která je věnovaná svatým patronům: jsou v ní postupně uvedeni sv. Vít, Václav, Vojtěch, Zikmund, Prokop, Ludmila, Jan Nepomucký, Ivan, Cyril a Metoděj, sv. Pět bratří polských mučedníků (Vít, Jan, Matouš,

---

¹⁷⁵ Šimák uvádí, že ve svém díle Pontanus čerpal zvláště z Piccolominiho, Hájka, Dubravia, Petra Lodoreckera, Kosmy a legend o sv. Janu, bl. Hroznatovi, sv. Cyrilu a Metodějovi, z *Kristiánovy legendy a Crescente fide*. Srov. ŠIMÁK, Josef Vítěslav. Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví. *ČČH* 1932, 38, s. 105.

¹⁷⁶ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 17: „Hic ab angelo in somnis intellexit voluntatem et iussionem divinam esse, ut statim in honorem beatissimae Mariae virginis et sancti Ioannis Baptistae expensis suis templum curaret aedificari. quod ille consulto etiam episcopo Severo perfecit et tradidit fratri Procopio abbati Cotannskeho abbati et fratribus ordinis sancti Benedicti cum ista comminatione, ut quicumque foundationem suam violaverit aut bona ecclesiastica, ultra quam fundata sunt, usurparit, caecitate et paupertate et infirmitate puniatur a Deo, donec in integrum restituat.“

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 17: „tradidit fratri Procopio abbati Cotannskeho abbati“.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 50.

Benedikt, Izák a Kristin), bl. Hroznata, Vojslava, Mlada, Zdislava a Anežka. Prokop je mezi nimi uveden jako pátý v pořadí.¹⁷⁹

Informace zde čerpá z prokopské legendy, nejspíše z latinské legendy *Vita maior*, neboť ta poprvé ve středověké legendistické tradici hovoří i o proměnění vody ve víno při setkání knížete Oldřicha s poustevníkem Prokopem.¹⁸⁰

Pontanus sv. Prokopa co do typu světece charakterizuje jako vyznavače. Říká o něm, že byl knězem a kněžské svěcení si zasloužil díky své zbožnosti a znalosti písma. Později se světec stal benediktinem. Také se dozvídáme o tom, že Prokop na místě jeskyně, kterou obýval, postavil s pomocí knížete Oldřicha kostel zasvěcený Panně Marii a sv. Janu Křtiteli. S tímto českým knížetem se světec setkal již dříve, když Oldřich k Prokopovi přijel unavený z lovu. Tehdy jej Prokop občerstvil vodou, která se po požehnání, proměnila ve víno.¹⁸¹

Dále Pontanus hovoří o tom, jakým způsobem žil sv. Prokop, když zastával hodnost opata, jaké události jsou s ním spojeny. Činí tak výčtem – „Ibi abbas existens, omnis generis infirmos sanavit, demones potenter eiecit et arare fecit, eos flagello cogens, captivos redemit, Mennonem ad suam processionem venire cupientem, scapha resoluta e ripa mirabiliter advehi fecit.“¹⁸²

Pontanus pokračuje informací o tom, že Prokop předpověděl svým nejmilejším Vítovi a Jimramovi vlastní smrt a zároveň nešťastné budoucí události, které komunitu sázavských mnichů čekají.¹⁸³ Potom udává, jaké zázraky činil světec po své smrti – „et post mortem cuidam Labessae in fuga eum invocanti fluvium in glaciem convertit, et cessante periculo in fluvium resolvit, fures ad ablatorum restitutionem coegit, aegros sanavit, ac vinctos libertate donavit.“¹⁸⁴

Zmiňuje se také o tom, že se světec po své smrti zjevil v Římě papeži Inocenci III., aby ho svatořečil, protože předtím s toutéž žádostí oslyšel opata Sázavského kláštera Blažeje,

---

¹⁷⁹ Šimák říká, že Pontanus v legendách vycházel z Hájka a nějakého breviáře. Srov. ŠIMÁK, Josef Vítěslav. Dva příspěvky k dějinám českého dějepiscetví. *ČČH* 1932, 38, s. 108.

¹⁸⁰ DUŠEK, Jan. *Svatý Prokop v literárních pramenech*. Praha: FF UK, 2011, s. 54.

¹⁸¹ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50: „Sanctus Procopius confessor, pietate et litteris, meritis sacerdotium, habitum postea sancti Benedicti adsumpsit et auxilio Udalrici regis Bohemiae, quem ad sanctum Procopium venientem ex venatione fessum, aqua in vinum sua benedictione conversum refecit, e specu, quam inhabitabat, divus ille prope Sazavam, templum divae Mariae virgini et sancti Ioanni Baptiatæ sacrum erexit.“

¹⁸² Tamtéž, s. 50.

¹⁸³ Tamtéž, s. 50: „mortemque suam et mala futura charissimis suis Vito et Emmeramo praedixit“

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 50.

kteřý byl kvůli tomu poslán do Říma.¹⁸⁵ Legendu o sv. Prokopovi Pontanus zakončuje konstatováním, že světec je velkým patronem a divotvůrcem.¹⁸⁶

Pontanus o sv. Prokopovi říká, že se stal nejprve knězem, později vstoupil do benediktinského řádu a jako benediktin žil poustevnickým životem v jeskyni u řeky Sázavy, později se stal opatem. V této legendě o sv. Prokopovi se nehovoří o staviteli kostela Panny Marie a sv. Jana Křtitele jako o Břetislavovi, jak autor činí ve 2. knize svého díla, ale o Oldřichovi. V souvislosti s tímto knížetem je zmíněn zázrak proměnění požehnané vody ve víno, který je poprvé uveden ve středověku ve *Vita maior*. Pontanus však lov knížete blíže nepopisuje, nezmiňuje, co kníže lovil, neodkazuje ani na svatbu v Káně, jak činí středověká latinská legenda. Autor oproti této legendě přesně lokalizuje místo postavení kostela na Sázavě, byl vystavěn na místě Prokopovy poustevny.

Prokop byl podle autora legendy schopný lékař fyzických neduhů. Toto vychází ze středověkých legend, kde se to však nezmiňuje takto stručně. Podle Pontana Prokop vyháněl d'ábly, přinutil je orat, k čemuž je poháněl bičem. Ve středověké legendistice je obvyklým motivem vyhnání nebo odchod d'áblů z jeskyně, bič se u tohoto světce též objevuje. Motiv, že sv. Prokop se zlými duchy oral, je zde nový, ve středověkých latinských legendách se s ním nesetkáváme.¹⁸⁷ Novým motivem je také to, že světec vykupoval vězně. Z doby světcova života Pontanus uvádí zázrak s člověkem, který se jmenoval Menno. Uvádí také stručně zázraky, které se udály do Prokopovy kanonizace, jde o zázrak zamrznutí řeky Sázavy, když byl stíhán Labeša, dále se uvádí, že donutil zloděje vrátit kradený majetek, což má zřejmě základ v tom, že Prokop přiměl zloděje vrátit nábytek sázavskému mnichu Martinovi nebo sázavským sestřám, a že osvobodil zloděje, což vychází nejspíše ze zázraku, který se stal ovčákovi, jenž ukradl svému hospodáři oblečení, a že uzdravoval nemocné. Kromě Prokopa a knížete Oldřicha jsou v této legendě zmíněni i Vít a Jimram, jimž světec předpovídá zlou budoucnost klášterní komunity. V Pontanově legendě je zaznamenán i kanonizační zázrak, kdy se Prokop zjevuje papeži Innocenci III., aby ho svatořečil, avšak oproti středověké legendě mu nehrozí. V legendě je připomenut i opat Sázavského kláštera Blažej, který byl poslán do Říma.

---

¹⁸⁵ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50: „Pontifici Innocentio, ut eum in divorum numerum referret, apparuit Romae, cum abbate Blasium huius ergo Romam missum non vellet exaudire.“

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 50: „Patronus magnus, miraculis.“

¹⁸⁷ U Pontana se motiv orby Prokopa s čertem objevuje poprvé. Srov. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 102.

Na prvním místě, kde se Pontanus o sv. Prokopovi zmiňuje, vychází zřejmě z Hájkovy *Kroniky české* a ve druhé části v legendistickém životě je mu nejspíše pramenem středověká legenda *Vita maior*. Oproti oběma svým zdrojům je dosti stručnější a v obou částech, v nichž pojednává o sv. Prokopovi, vynechává přímé řeči i časové údaje a rozsah popisu událostí zkracuje na minimum.

I další informace, které se vztahují ke sv. Prokopovi a nacházejí se v první knize *De rebus magnis et miraculis*, čerpá z Hájkovy *Kroniky české*. U zázraku, kdy čeští patroni pomohli českému vojsku v boji roku 1260,¹⁸⁸ se jedná o věrný překlad této události z Hájkovy *Kroniky české* do latiny.¹⁸⁹ Na základě Hájkovy kroniky uvádí také informaci o založení kostela sv. Prokopa na Malé Straně. Pontanus říká, že se světec zjevil manželům ve snu a přikázal jim, aby na místě svého domu, o němž víme, že na jeho místě stával první dům města Prahy založený Libuší a Přemyslem, postavili kostel, který mu bude zasvěcen. Na základě toho činu oni i všichni ostatní Češi získají milost u Boha. Tento kostel sv. Prokopa stejně jako u Hájka vysvětil biskup Daniel za přítomnosti krále Přemysla Otakara I. a předních mužů.¹⁹⁰

---

¹⁸⁸ ŠIMÁK, Josef Vítěslav. Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví. *ČČH* 1932, 38, s. 106.

¹⁸⁹ Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 4: „Quodque maius est, eques quidam insignis et devotus fideque dignus Ioannes voislai domi decumbens graviter hora diei tertia quasi in extasi positus, ut ignoraretur a circumstantibus, vivusne, an mortuus esset. Cumque apperire cepisset oculos, retulit se in illa pugna constitutum, animadvertisse militem Bohemicum male dispositum atque tum temporis sanctos martyres militiae illi processisse obviam. Porro sanctum Venceslaum lorica munitum et galea, laevo latere gladium vagina aurea et margaritis circumdatum, dextra vexillum tenentem, proxime secutum sanctum Adalbertum habitu episcopali, postea sanctum Procopium cum baculo pastoralis, ultimo sanctos quinque fratres pro more ordinis vestitos, sanctumque Venceslaum respectantem dixisse sequentibus: Exercitus noster debilis est, ideoque adiutorio divino illis subveniemus! atque his dictis vexillum contra hostes erexisse, quos simul omnes in fugam converterunt.“

¹⁹⁰ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 5.

10 Valentin Leucht

Roku 1625 vyšla kniha *Vita sanctorum*. Je možné, že ji nejprve psal Jan Jakub Beskovský a po jeho smrti ji dokončil Albrecht Chanovský.¹⁹¹ Jsou v ní uvedeny životy světců podle pořadí v kalendářním roce. Vypsání života sv. Prokopa se v ní nachází u dne 3. července. Kniha o sobě říká, že se jedná o překlad německé práce Valentina Leuchta, ale nejedná se o pouhý překlad této knihy,¹⁹² např. legenda o sv. Prokopovi je překladem legendy o tomto světci nacházející se ve čtvrté knize díla *Bohemia pia* Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka. Život sv. Prokopa je v tisku *Vita sanctorum* uveden „O svatém Prokopu vyznavači, opatu a patronu české země. Z knihy, jenž se Bohemia pia jmenuje, vzato.“¹⁹³

Tento český život sv. Prokopa se drží věrně své latinské předlohy. Vystupují zde tytéž historické osoby jako v Pontanově legendě ze čtvrté knihy, stejně tak se zde hovoří i o týchž událostech. Nejprve je v české legendě vydané roku 1625 zmíněn život sv. Prokopa před příchodem na Sázavu – „Svatý Prokop vyznavač, pobožností a svobodných umění známostí kněžství zaslouživ, potom svatého Benedikta habit přijal.“¹⁹⁴ Dále se pokračuje setkáním knížete Oldřicha na lovu s Prokopem, jenž mu dal pít vodu, která se po požehnání proměnila ve víno, s jehož pomocí Prokop postavil na Sázavě kostel zasvěcený Panně Marii a sv. Janu Křtiteli.¹⁹⁵ Legenda na to navazuje informacemi o skutcích, které Prokop konal v době, kdy zastával hodnost opata – „Tam jsa opatem, všelijakými nemocmi sklíčené uzdravoval, d'ábly mocně vyháněl, a bičem je pomrskuje, vorati přinucoval, zajaté vyplácel, Mennonovi k své procesí žádostivě pospíchajícímu, že na loďce roztržené podivně k břehu se

---

¹⁹¹ LINKA, Jan. Vitae sanctorum 1696. *Bibliotheca Strahoviensis* 2001, 4–5, s. 194–195. KALISTA, Zdeněk. Spisovatel uvádí čtenáře v stará čtení. In KALISTA, Zdeněk (ed.). *Z legend českého baroka*. Olomouc: Krystal, 1934, s. 9. KALISTA, Zdeněk. Na okraj legendistických sbírek českého baroka. *LF* 1934, 61, s. 296–297. Kalista uvádí, že Tannerova zpráva o Chanovského autorství sbírky legend, kterou přejal např. i Balbín, není důvěryhodná.

¹⁹² KALISTA, Zdeněk. Spisovatel uvádí čtenáře v stará čtení. In KALISTA, Zdeněk (ed.). *Z legend českého baroka*. Olomouc: Krystal, 1934, s. 9: Ve vydání z roku 1696 tisk udává, že je překladem Suriových *De probatis sanctorum vitis*. Od nich se liší zvláště tím, že má některé životopisy, zvláště českých světců, navíc. Také obsah samotných legend je změněn, zkrácen nebo přestylizován.

¹⁹³ LEUCHT, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sessius, 1625 (K04822), s. 227.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 227.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 227: „... a pomocí Oldřicha krále českého (jež z lovu unaveného k sobě přicházejícího tento svatý vodou, již svým požehnáním v víno obrátil, napojil a občerstvil) z jeskyně, v níž své bydlení měl nedaleko od řeky Sázavy, kostel učinil a ku poctivosti blahoslavené Panny Marie a svatého Jana Křtitele vystavěl.“

přeplavil, spůsobil.“¹⁹⁶ Dále se praví, že Prokop předpověděl Vítovi a Jimramovi svou vlastní smrt a špatnou budoucnost, která čeká klášterní společenství.¹⁹⁷

Na předpovězení smrti navazuje informacemi o zázracích, které se staly po smrti světce – „nějakému Labušovi, když utíkal a jej za pomoc žádal, řeku v led obrátil,¹⁹⁸ zloděje k navrácení kradených věcí přinutil, nemocné uzdravoval a vězně z vězení¹⁹⁹ vysvobozoval.“²⁰⁰ Život sv. Prokopa zde končí kanonizačním zázrakem, kdy se světec zjevuje papeži Innocenci III. – „Papeži Innocenciusovi v Římě se zjevil a jej, aby se v počet svatých uvedl, ještě před tím opatovi Blažejovi, za touž příčinou do Říma poslanému odepřel, napomenul.“²⁰¹ Nakonec česká legenda říká, že Prokop je velký patron, který se skví zázraky.²⁰²

---

¹⁹⁶ Zde není doslovný překlad Pontana. Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50: „Mennonem ad suam processionem venire cupientem, scapha resoluta e ripa mirabiliter advehi fecit“.

¹⁹⁷ LEUCHT, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sessius, 1625 (K04822), s. 227: „Smrt svou a budoucí zlé nejmilejším svým Vítovi a Emmoranovi předpověděl ...“

¹⁹⁸ Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50. Zde není přeložen Pontanův text „et cessante periculo in fluvium resolvit“.

¹⁹⁹ Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50: „vinctos libertate donavit“.

²⁰⁰ LEUCHT, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sessius, 1625 (K04822), s. 227.

²⁰¹ Český překlad Pontana obsahuje oproti latinské předloze navíc „napomenul“. Pontanovo „non vellet exaudire“ je do českého jazyka přeloženo jako „odepřel“.

²⁰² LEUCHT, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sessius, 1625 (K04822), s. 227: „Jest pak velikým, divy a zázraky osvíceným patronem české země.“ Latinské „miraculis“ je tudíž přeloženo „divy a zázraky osvíceným“.

11 Jiří Ferus Plachý

11. 1 Jiří Ferus Plachý (1616)

Jiří Ferus Plachý je autorem knihy nazvané *Životové některých známějších svatých*, která vyšla u Tobiáše Leopolda roku 1616.²⁰³ Na tisku je uveden jako autor Tobiáš Mezeřícký.²⁰⁴ Tato sbírka životů, která má formát 7,5 x 12,5 cm, čítá 471 stran bez 22 stran dedikačního úvodu věnovaného Václavu Františku Eusebiovi z Lobkovic. Životopisy, které jsou zde uvedeny, jsou krátké, často mají rozsah jednu až dvě strany.²⁰⁵ Kalista uvádí, že je „prvním legendistickým souborem našeho baroka“.²⁰⁶

První oddíl obsahuje překlad 164 životů svatých z římského breviáře (*Životové některých známějších svatých, jak se v římském breviáři latině čtou, česky sepsání*). Jejich životy jsou řazeny chronologicky podle kalendářního roku od ledna do prosince. Ke všem dnům v roce však není zaznamenán život světce, oproti tomu je u některých dnů vitae zapsáno více.²⁰⁷ Jako první je v tomto oddílu uveden život sv. Hilaria z Poitiers, a to u 14. ledna. Druhý oddíl má název *Svatí české země vlastenci a patronové*.²⁰⁸ Třetí částí²⁰⁹ je životopis sv. Ignáce z Loyoly, překlad jeho života od Ribadeneiry.²¹⁰

V oddíle pojednávajícím o českých světcích se věnuje pozornost 15 českým světcům nebo skupinám světců. Jsou uvedeni v tomto pořadí: Vít, Václav, Vojtěch, Zikmund, Prokop, Ludmila, Jan Nepomucký,²¹¹ Ivan, Cyril a Metoděj, Šest bratří Poláků (Barnabáš, Jan, Matiuš, Benedikt, Izák, Kristin), Hroznata, Vojslava, Mlada, Zdislava, Anežka. Pořadí, v němž jsou životy za sebou uvedeny, odlišuje světce do dvou skupin. Do první poloviny bychom mohli

²⁰³ Knihopis 14837 knihu připisuje španělskému hagiografovi Pedru Ribadeneirovi. Srov. LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 319.

²⁰⁴ Linka píše, že pseudonym Tobiáš Mezeřícký může být mluvící jméno. Uvádí dva jeho možné výklady. Může být narážkou na příjmení, pod nímž byl tehdy znám Dalimil, nebo narážkou na utrakvistického náhodského děkana. Linka dodává, že Ferus Plachý chtěl užíváním přídomků naznačit patriotismus a velké množství katolických autorů pocházejících z území celého českého království. Srov. LINKA, Jan. Jiří Ferus-Plachý SJ a jeho okruh aneb Dílo nejzáhadnějšího českého autora 17. století. *LF* 2005, 128, 1–2, s. 176.

²⁰⁵ KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 32.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 34.

²⁰⁷ Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 32.

²⁰⁸ Nachází se na stranách 365–398.

²⁰⁹ Nachází se na stranách 400–471.

²¹⁰ Srov. LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 319. LINKA, Jan. Vitae sanctorum 1696. *Bibliotheca Strahoviensis* 2001, 4–5, s. 193. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 32–33.

²¹¹ V díle *Životové některých známějších svatých* Jan Almužník.

zařadit významné a etablované české patrony (sv. Vít, sv. Václav, sv. Vojtěch, sv. Zikmund, sv. Prokop, sv. Ludmila a sv. Jan Nepomucký), mezi něž patří i sv. Prokop, a do druhé zbylé svěťce. Jednotlivé legendy jsou různě dlouhé, život sv. Prokopa je pátý nejdelší po životech sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Anežky, bl. Hroznaty.²¹² V souvislosti s tímto oddílem věnovaným českým světcům, říká Kalista, že „toto sebrání legendistické mělo být zároveň ... apelem na ctižádost a sebevědomí současného českého člověka a sbližovati jej právě po tomto mostě s náboženským vyznáním, které se mu představovalo zároveň jako odkaz jeho svatých předků“.²¹³ Dodává, že se v souvislosti s tímto oddílem uplatňuje nacionální nádech.²¹⁴

Ferus Plachý se při psaní inspiroval prací Jiřího Bartholda Pontana z Breitenberku *Bohemia pia*, v jejímž čtvrtém dílu se nacházejí životy českých světců uspořádané v tomtéž pořadí. Práce Jiřího Fera Plachého na českých vitae byla, jak tvrdí Linka, tvůrčí, nepřekládal Bartholda doslovně. To se projevilo zvláště na životě sv. Václava, ale doplňoval i do životů sv. Vojtěcha, sv. Ludmily, sv. Pěti bratří a sv. Prokopa.²¹⁵

Ferus Plachý sice vychází z Pontana, jak říká Linka, ale pouze v části svěťcova života. Pro zpracování své prokopské legendy použil i jiných zdrojů, zvláště Hájkovu *Kroniku českou*.

V první části legendy o sv. Prokopovi vychází Ferus nejspíše z Hájkovy kroniky. Usuzuji na to z toho důvodu, že události jsou popsány tímž způsobem, najdou se shody v lexiku, i když Ferus Hájka většinou přímo necituje. O sv. Prokopovi Ferus říká, že pocházel ze vsi Chotouně, byl vysvěcen na kněze²¹⁶ a „zákon a oděv svatého Benedikta na se přijal“.²¹⁷ Když byl benediktinem, vybral si jako svůj příbytek jednu jeskyni, která se nacházela nad řekou Sázavou. „Tisíc d'áblův, jenž tam přebývali, vypudil.“²¹⁸ Na tom místě světec začal

---

²¹² Srov. LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 320.

²¹³ KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 35.

²¹⁴ Tamtéž, s. 35.

²¹⁵ Srov. LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 320.

²¹⁶ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383: „svatej Prokop ve vsi Chotouně rodilej a na kněžství posvěcenej“.

²¹⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283: „přijal na se zákon a oděv svatého Benedikta“.

²¹⁸ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283: „odtud tisíc d'áblův, jenž tu přebývali, vypudil“.

stavět kostel zasvěcený Panně Marii a sv. Janu Křtiteli a klášter, aby „v něm v přijatém řádu s mnohými pobožnějšími kněžími,²¹⁹ ješto se v týž zákon pod správou svatého Prokopa dali, bohobojnej život bez překážky světských zaneprázdnění vedl“.²²⁰

Protože Ferus v roce 1616 vychází z Hájka, nezmiňuje knížete Oldřicha na lovu a další události, které se v prokopských legendách k němu vážou. Z českých knížat uvádí Břetislava v souvislosti s dostavbou Sázavského kláštera. Knížeti se v noci zjevil anděl, který ho žádal, aby dostavěl klášter na Sázavě, s jehož stavbou začal sv. Prokop. Zároveň učinil nadaci kláštera a klatbu na zloděje klášterního majetku, aby je Bůh potrestal tím, že budou oni i jejich potomci slepí, chudí, aby je tedy potrestal jednak na zdraví, jednak na majetku. U Fera je Břetislavova řeč kratší než u Hájka, jsou totiž vynechána slova popisující, co právě v tom okamžiku kníže dělá, že klade listiny na oltář. Ferus dostavbu kláštera a jeho nadaci v legendě z roku 1616 popisuje následujícím způsobem – „vtom kníže Břetislav andělem Božím v noci napomenut, to, co svatej Prokop počal, nákladem svým dostavěl²²¹ a dostavenému klášteru mnoho vsí a městeček přidal²²² a klatbu na ty, jenž by nětco z toho nadání drželi, vydal: „Aby totižto v hněv Boží upadli a Pán Bůh aby je slepotou a chudobou trestal, tak aby nedostatek na zdraví, jako i na statku s rodem²²³ svým trpěli.“²²⁴ Tuto klatbu potvrdil biskup Šebíř²²⁵ slovy: „Staň se tak.“²²⁶ Celý příběh vztahující se k dostavbě kostela a kláštera je až na tato slova knížete Břetislava a biskupa Šebíře v nepřímé řeči.

Plachý dále vypráví, že Prokop spravoval klášter, který byl takto nadán, v hodnosti opata a tehdy žil tak svatým životem, že se tomu všichni podívovali.²²⁷

Další informace uvedené u Jiřího Fera Plachého vycházejí z Pontanovy prokopské legendy. Nacházejí se v tomtéž pořadí, ale jsou jinak stylizované.²²⁸ Ferus v této části legendy

---

²¹⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283: „některé nábožnější kněží“

²²⁰ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383.

²²¹ Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284: „svým nákladem dostavěti“

²²² Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284: „dal k němu mnoho vsí a městeček“.

²²³ Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284: „... takový aby upadl v hněv Boží a Pán Bůh aby jej slepotou a chudobou trestal tak, aby nedostatek na zdraví on i rod jeho, též i na statku on i rod jako aby trpěl ...“

²²⁴ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383–384.

²²⁵ Tamtéž, s. 384: „což biskup Šebíř neb Severa potvrdil ika“.

²²⁶ Tamtéž, s. 384.

²²⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 384: „Klášter tak důchody opatřenej Prokop jako opat spravovav, všem k podivení život vedl.“ Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283: „a nábožný život vedl, takže se tomu bratři tu s ním obývajíce divili“.

vynechává vlastní jména kromě Víta a Jimrama, jménem tudíž neuvádí Menna, Labešu ani papeže Innocence III., ačkoliv zázraky, které jsou s těmito osobami spojeny, popisuje. Stejně jako Pontanus nežívá přímé řeči ani události časově nezařazuje. Časového určení nežívá ani v části čerpající z Hájkovy *Kroniky české*.

O sv. Prokopovi stejně jako Pontanus píše, že uzdravoval nemocné, vyháněl demony a bičem nutil je orat, vykupoval zajatce, přeplavil muže na loďce, aby se mohl účastnit procesí, také předpověděl vlastní smrt a budoucí zlé osudy svého kláštera. Přejímá od Pontana také posmrtné zázraky, kdy světec přinutil zloděje vrátit kradené věci, osvobodil vězně a zjevil se papeži, aby ho svatořečil.²²⁹

Ferus překládá Pontana následujícím způsobem, nejde však o otrocký doslovný překlad: „Neduhy všelijaké a nemoci nezhojitedlné uzdravoval, d'ábly mocně vymítal a orati bičem doháněl, vězně vyplacoval, kohosi, an na jeho procesí z druhé strany řeky přijíti chtěl, divně na roztržené loďce přepravil, smrt svou a mnoho budoucího zlého Vítovi a Emerenovi duchem prorockým předpověděl. Po smrti pak komusi, an ho, utíkaje, v nebezpečenství vzýval, že řeka, aby přes ní utekl, zmrla, udělal, a tudíž led zase roztopil.²³⁰ Zloděje to, co pobrali, vrátiti přinutil. Nemocné uzdravil, vězně vysvobodil. Papeži se v Římě, aby ho svatým připsal (tehdaž když tam to Blažej opat jednal a vyslyšán nebyl) ukázal.“²³¹

Místo překladu latinského Pontanova „patronus magnus, miraculis“²³² uvádí informaci o uložení světcova těla.²³³

---

²²⁸ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50.

²²⁹ O které zázraky středověké legendy se jedná, určíme v kapitole věnované legendě o sv. Prokopovi u Jiřího Bartholda Pontana z Braitenberka.

²³⁰ Ferus zde nepřekládá doslovně. Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50: „cessante periculo in fluvium resolvit“.

²³¹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 384–385.

²³² PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50.

²³³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 385.

11. 2 Jiří Ferus Plachý (1629)

Na knihu *Životové některých známějších svatých* navazuje Jiří Ferus Plachý v díle *Život sv. patronů českých*, které vydal Pavel Sessius roku 1629. Oproti předchozí knize zde rozšiřuje počet českých světců nebo jejich skupin na 17, nově uvádí sv. Norberta²³⁴ a Přenesení Ludmily. Světce také uvádí v novém pořadí za sebou: Cyril a Metoděj, Vojtěch, Zikmund, Vít (+ Pokání Spytihněva), Ivan, Jan Nepomuk, Prokop, Norbert, Ludmila, Václav (+ Přibyslava + Podiven), Přenesení Ludmily, Šest bratří, Hroznata, Vojslava, Mlada, Zdislava, Anežka. Světce v této knize je možno rozdělit podobně jako v tisku *Životové některých známějších svatých* do dvou skupin podle toho, jak jsou uspořádáni za sebou. Prvních deset je uspořádáno podle toho, kdy je v kalendáři jejich svátek, přičemž bez dat jsou přiřazeni sv. Ivan a sv. Jan Nepomucký, jde o významné české světce. Druhá skupina světců zůstává ve stejném pořadí, avšak je na její začátek zařazeno Přenesení sv. Ludmily.²³⁵

I po obsahové stránce se některé životy proměnily, ty, které patřily významnějším světcům, byly rozšířeny nebo přepracovány (Cyril a Metoděj, Vojtěch, Zikmund, Vít, Prokop, Norbert, Ludmila, Václav, Přenesení Ludmily), a to zvláště o informace z Hájkovy *Kroniky české* a Veleslavínova *Kalendáře historického*. Patřil mezi ně i život sv. Prokopa.²³⁶

Ferus k původním životům, které sepsal před 13 lety, připojuje především zázraky vztahující se k českému národu, informace o přemístění ostatků, stavbě kostelů zasvěcených danému světci.²³⁷

Tento Ferův nový život sv. Prokopa vydaný roku 1629 se od předchozího sepsání života sv. Prokopa tímž autorem velmi liší, je delší a obsáhlejší. Kromě pramenů, které zmiňuje Linka, tedy Hájka a Veleslavína,²³⁸ použil pro svůj život sv. Prokopa zřejmě legendu *Vita maior* a *Starší českou prozaickou legendu*. Při vyprávění života světce Ferus postupuje

²³⁴ LINKA, Jan. *Vitae sanctorum 1696. Bibliotheca Strahoviensis* 2001, 4–5, s. 195.

²³⁵ LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 321–322.

²³⁶ Podle údaje Jana Linky se jeho rozsah zvětšil z 1778 znaků novodobého přepisu v programu Microsoft Word na 9482, tedy téměř pětkrát. LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 320–321.

²³⁷ LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 322.

²³⁸ Domnívám se, že Ferus užívá druhého vydání jeho *Kalendáře historického* z roku 1590.

chronologicky od místa jeho narození až po světcovo svatořečení a založení kostela sv. Prokopa v Praze. V jednotlivých částech této legendy vychází, jak bylo zmíněno, z různých zdrojů.

Ferus nejprve vypráví o životě sv. Prokopa, než se stal benediktinem. Na základě Veleslavína udává, že světec pocházel ze „vsi Chotouně mezi Kouřimem a Brodem Českým“.²³⁹ Dále uvádí, že se úspěšně vzdělal „v literním umění“²⁴⁰ a byl, aniž by o to stál, přijat mezi duchovní na Vyšehradě a byl vysvěcen na kněze, což vychází z legendy *Vita maior*.²⁴¹ O tom, že se stal benediktinem a usadil se v jeskyni, z níž vyhnal d'ábly, vypráví stejně jako ve své legendě z roku 1616: „Zákon a oděv svatého Benedikta na se přijal, v kterémžto oděvu oblíbil sobě obydlí v skále nad řekou Sázavou, tisíc d'áblův, jenž tam přebývali, vypudil.“²⁴²

Pokračuje se legendou o setkání knížete Oldřicha se sv. Prokopem, kterou Ferova legenda z roku 1616 neobsahuje. Toto vyprávění se ve středověkých latinských legendách nachází pouze ve *Vita maior*. Ferus pojednává o Oldřichově lovu jelena takto – „Oldřich kníže české jsa na lovu a pod stromem unavený odpočívaje, nemoha psův a chrtův ani dohoniti, ani spátkem dostati, spatřil jelena veliké rohy majícího a do hustého lesu před ním utíkajícího. Za ním, ačkoli zemden, pro jeho velikost nad jiné, který až potud byl viděl, s nataženým lučištěm pustil se, až jelen jest k jeskyni sobě známé svatého Prokopa přiběhl. Muž svatý právě tehdaž dub byl sekal, k jehožto nohám jelen padna, na zem se položil. Svatý Prokop chtě toho běhu příčinu zvědět, zdaleka vidí pěkné postavy a oděvu člověka, an s nataženým lučištěm měří k němu. Oba na sebe tůze hleděli.“²⁴³ Oproti středověké

---

²³⁹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. Z VEESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 366, 4.7.

²⁴⁰ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). U Fera se nehovoří o tom, co se Prokop konkrétně z jazyků naučil ve škole na Vyšehradě. Legenda *Vita maior* říká, že se tam učil svobodným uměním a že na Vyšehradě byla slavná slovanská škola. Srov. *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 247: „commendaverunt eum in castro Wysegradensi magisterio liberalium litterarum studiiis, ut eorum informacione celestibus instrueretur disciplinis, ubi tunc temporis famosum studium Sclavonice lingue vigebat. Ibi que egregios magistrorum theorie cottidie carpebat fructus, cum verba, que in sacris codicibus legebat, mox in opera cum Dei adiutorio vertebat.“

²⁴¹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „... po velikém prospěchu v literním umění na Vyšehradě bezděk do počtu duchovních přijat. A na kněžství posvěcený...“ Srov. *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 248: „Hac itaque tam laudabili conversatione canonici predictae urbis beatum Procopium videntes incedere, ipsum licet renitentem ex nimia humilitate in ecclesia sancti Petri, apostolorum principis, elegerunt et canonicum ordinauerunt.“

²⁴² FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁴³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

legendě nehovoří o tom, že by celý den kníže jelena neviděl, ale že větší zvíře dosud nespatriil. Novým motivem v této scéně je, že kníže odpočíval pod stromem. Nezmiňuje se jeho lovecká družina, ale lovečtí psi jsou konkretizováni jako chrti. Legenda říká, že lovil ve skalnaté oblasti, Ferus oproti tomu mluví o tom, že kníže Prokopa našel v hustém lese. V latinské legendě se jelen schovává přímo za poustevníkovými zády, kdežto u Fera si svatému muži lehá k nohám.²⁴⁴

I dále Ferus pokračuje ve vyprávění o setkání Prokopa a Oldřicha v duchu legendy *Vita maior* – „Kníže se tázal, kdo by byl. Muž svatý dí velikým hříšníkem se býti, však služebníkem Božím. Kníže spustiv lučiště, k nohám jeho padl a za své hříchy od něho pokání uloženo býti žádá. Svatý Prokop veda ho do své jeskyně, velí drobet oddechnouti a na prozbu jeho, pro žízeň vody, kříže svatého znamením žehnaje, podal, která se v lahodné víno obrátila, lepšího při svém dvoru Oldřich nikdá byl nepil. Opět žádá, aby mu pokání nějaké za hříchy uložil. V rožehnutí uložil mu, aby klášter svatého Jana Křtitele založil a řeholníky příkladné do něho uvedl.“²⁴⁵ Je zde zachována struktura legendy *Vita maior* – kníže se ptá Prokopa, kdo je, Prokop zpovídá knížete, potom mu podává vodu, která se promění ve víno, jako pokání má založit kostel a klášter na Sázavě. Oproti středověké legendě se však Ferus liší v hodnocení

---

²⁴⁴ Srov. *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 250: „Nam venandi gracia dum has alpes aggressus fuisset, contigit ipsum pre nimia laboris fatigacione suos sequaces una cum venatoribus et canibus reliquisse et in eodem momento cervum, quem eodem die nusquam sibi viderat, occurrisse. quem dum animatus agilitate sui corporis et cornipedis quasi ultima insequitur, ventum est ad locum, in quo nunc felix memoria beati viri celebratur. In quo loco vir Dei dum post oracionem operi manuum vacaret et ramos unius quercus pro necessitate cederet, post tergum eius cervus prehabitus salit vultumque contra contra vultum principis convertit, qui eum insequatur et suis pedibus compositis se post patrem sanctum collocavit.“

²⁴⁵ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Tento popis odpovídá líčení v legendě *Vita maior*, kde jsou však některé části podány šířeji. Srov. *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 250–251: „Statim dux attonitus, divine gracie revelacionem sciens, arcum demittens, quem vibraverat, clamide deposita, humo prostratus, quis et qualis vir esset, inquisivit. Sanctus autem pater, ut erat pius more columbino, alloquio blando et humili sic respondit principi: „Indignus et peccator, servus tamen Dei sum, militans sub regula sancti Benedicti.“ Qui statim compunctus salutaris confessionis et penitencie sibi consilium cum magnis singultibus et suspiriis dari petivit. Quo peracto secum deliberans, petivit pium patrem et modestum salutis sue provisorem, quatenus fratres eiusdem religionis sibi coadunaret. In cuius petitione pater sanctus subsistens sub silencio, divinum auxilium sibi adesse postulabat, ut principis propositum compleretur. Nec fit mora, sed pre estu nimio, quo dux estuabat, petit a beato viro alicuius potus copiam ad sitis temperacula sibi ministrari. Qui nichil aliud reperiens, quos sibi oportunius ministraret, quam hanc aquam, quam suis usibus observabat, in parvo vase ministravit. Sed mirum in modum, signo crucis edito, aque liquor nobilissimi vini se in instar conmutavit. Quid mirum? Eius beneficio esse dinoscitur, qui in Chana Galilee hoc sua potencia in primordio signorum suorum ostendit. Stupefactus vero ibidem dux, quod oculis suis viderat et gustu probaverat, se totum offerens Deo, consilio beati viri obedire pro omnibus peccatis suis spopondit. Nec fit mora. Vir sanctus dat formam, ut ecclesia in honore Dei et Domini nostri Iesu Christi et Matris eius Virginis Marie et omnium sanctorum sub titulo sancti Iohannis Baptiste fundaretur, fratrum consortium coadunaretur, victus cottidianus ministraret.“

jakosti vína, *Vita maior* hovoří o nejvzácnějším druhu vína,²⁴⁶ kdežto Ferus říká, že to víno bylo chutné a kníže Oldřich na svém knížecím dvoře lepšího neochutnal. Oproti této latinské legendě také Ferus nezmiňuje paralelu se svatbou v Káně Galilejské.²⁴⁷ Ferus též nehovoří o zpovědi knížete, kterou však můžeme předpokládat, neboť kníže o pokání nejprve žádá,²⁴⁸ a poté co o ně žádá podruhé, je i dostává. Je jím založení kláštera na Sázavě, do něhož uvede mnichy. Oproti tomu v legendě *Vita maior*, když kníže dostane pokání, vysloví přání, aby Prokop kolem sebe vytvořil komunitu benediktinských mnichů, později, když Prokop knížeti požehná a ten se rozhodne řídit jeho radami, přichází světec s návrhem, aby byl založen kostel a shromážděna mnišská komunita, o což se kníže Oldřich postaral.

Ferus říká, že k založení Sázavského kláštera došlo roku 1105. Udává, že to bylo v době, kdy byl císařem Jindřich II., který vládl po Ottovi III., a že tehdy byl uherským vládcem Štěpán.²⁴⁹ Tento rok 1105 je snad chybou tiskaře, neboť počátkem 12. století již byl sv. Prokop i kníže Oldřich po smrti. Tytéž panovníky jako pomoc k určení doby, kdy k události došlo, udává i legenda *Vita maior*, která však říká, že se tak stalo roku 1009.²⁵⁰

Dále legenda roku 1629 částečně cituje Ferovu legendu vydanou roku 1616.²⁵¹ „Tehdáž klášter na tom místě ku památce blahoslavené Rodičky Boží a svatého Jana stavěti se počal. V něm v přijatém řádu s mnohými pobožnějšími kněžími, ješto se v týž zákon pod správu jeho dali, bohobojný život, bez překážky světských zaneprázdnění, svatý Prokop vedl.“²⁵² Ferovo zpracování z roku 1616 oproti pozdější verzi hovořilo jak o stavbě kláštera, tak o stavbě kostela, nikoliv o stavbě kláštera jako celku.

Dále Ferus v životu sv. Prokopa z roku 1629 přejímá podání o Břetislavově nadaci a klatbě zlodějů v rozsahu, jak je uvedeno v jeho Prokopově životu z roku 1616, avšak

---

²⁴⁶ *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 251: „liquor nobilissimi vini“.

²⁴⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁴⁸ Ferus oproti legendě *Vita maior* nehovoří o návrhu knížete shromáždit řeholní komunitu.

²⁴⁹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „což se stalo léta Páně 1105. za císařování Jindřicha Druhého po Ottovi Třetím a kralování v Uhřích krále Štefana“.

²⁵⁰ *Vita maior*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 252: „Hec autem ordinacio facta est anno post partum Virginis millesimo nono, temporibus Henrici imperatoris secundi, qui post Ottonem tercium regnum Romanorum gubernavit, anno sequenti, quo beatus Stephanus, rex Ungarie, claruit.“

²⁵¹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiaš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383 se liší v této formulaci: „a klášter na tom místě jako i kostel k památce blahoslavené Rodičky Boží a svatého Jana Křtitele stavěti počal, aby ... pod správou svatého Prokopa dali ... zaneprázdnění vedl.“

²⁵² FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

přidává informaci, že mnoho vsí a městeček klášteru přidal, aby se klášter uživil²⁵³ – „Kníže Břetislav andělem Božím v noci napomenut, to, co svatý Prokop začal, nákladem svým dostavěl a k dostatečnému kláštera vyživení mnoho vsí a městeček přidal, hroznou klatbu na ty, jenž by nětco z toho nadání odcizeného drželi, vydal: „Aby totižto v hněv Boží upadli, Pán Bůh aby je slepotou a chůdobou trestal, nedostatek na zdraví jako i na statku s rodem svým trpěli.“ Což Šebř neb Severa potvrdil říka: „Staň se tak.“²⁵⁴

Ferus v legendě z roku 1629 přejímá znění své legendy o sv. Prokopovi z roku 1616,²⁵⁵ kde říká, jak se Prokop choval v opatské hodnosti. „Klášter tak důchody opatřený Prokop jako opat spravovav, život svatý vedl všem k podivení, neduhy všelijaké a nemoci nezhojitedlné uzdravoval, d'ábly mocně vymítal a orati bičem doháněl, vězně vyplacoval.“²⁵⁶

Ferus v legendě z roku 1629 pokračuje, že mnozí konali pokání svých hříchů právě na Sázavě a naslouchali Prokopovým radám.²⁵⁷ Světec podle Fera také živil chudé tím, co získal prací svých rukou – sám kopal, sel, mlátil obilí.²⁵⁸ Tato informace vychází nejspíše ze *Starší české prozaické legendy o sv. Prokopovi*,²⁵⁹ neboť se v obou textech nacházejí slovní shody.

Dále Ferus zmiňuje tři zázračné příhody v tomtéž pořadí, jak jsou uvedeny v latinské legendě *Vita minor*. Zdá se, že se při jejich vyprávění opíral opět o *Starší českou prozaickou legendu*, neboť mezi Ferovou legendou z roku 1629 a touto staročeskou legendou nalezneme formulační a slovní shody. Jedná se o zázrak s člověkem, který se jmenoval Menno,²⁶⁰ zázrak vymítání d'ábla z posedlého a odchod d'áblů z jeskyně.

---

²⁵³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „a k dostatečnému kláštera a vyživení.“ Srov. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383–384: „a dostavenému klášteru“.

²⁵⁴ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 383–384.

²⁵⁵ Tato dvě vydání legendy se na tomto místě liší pouze slovosledem. Srov. Ferus, 1616, s. 384: „svatej všem k podivení život vedl“.

²⁵⁶ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 384.

²⁵⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „Mnozí rady jeho naslouchajíce, nad hřichy pokání činili.“

²⁵⁸ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „Co svýma rukama vydělal, kopaje, seje, mlátiv, tím chudé živil.“

²⁵⁹ Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 163: „To také svatý Prokop v uobyčejní jmějieše, ež to, což svýma věrnýma rukama vydělal, kopajě, sejë, žně, tiem tak milosrdně chudé krmil, jakti by přěd sobú Jezukrista viděl.“

²⁶⁰ Srov. Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 163–164: „člověk bohobojný, jemužto jmě Menno bieše, přišed na břeh Sázavy, žádáše se přes řeku na onu stranu přěvésti, chtě u svatého

Dobu, kdy se stal zázrak přeplavení loďky k Mennovi, určuje Ferus křížovými dny²⁶¹ před Nanebevstoupením Páně, „kdy křesťané tři dny se postí, s křížmi chodí, vzývajíce svatě, aby Pána Boha za nás prosili“.²⁶² Ferus hovoří o stejném období jako staročeská legenda, avšak toto časové určení zázraku pojmenovává explicitně. Mennův příběh popisuje ve své legendě z roku 1629 takto – „Bohobojný muž jménem Menno přišel na břeh Sázavy, žádaje přes řeku na onu stranu se převezti, chtěje u svatého Prokopa službu Boží vykonati a s ním při procesí býti. Vida pak na oný straně lodí v řece uvázanou býti, velmi toužil, a vzdychaje, Bohu se takto modlil: „Bože všemohoucí, ještos skrze svatého Prokopa, svého služebníka, veliký divy ukázal a skrze něho mnohé hříšné u víře a horlivosti roznítit, prosím tvé milosti, rač mě hříšného uslyšeti, aby loď ke mně tuto stranu přeploula. Nevzdaluj mě, milý Pane, od dnešní služby svatě. Učiň mě oučastna dnešního dne modliteb svatého Prokopa pro čest a chválu tvého svatého jména. Nevypověděl dotčených slov, a hle s velikou prudkostí lodí ochotně připloula, na níž se přes řeku převezl a dle žádosti své u svatého proroka Boží službu s křížovou procesí vykonal. O čem když svatýmu Prokopu správu dával, uslyšel: „Tu milost, synu, Bůh ne pro mne opovrženého ráčil učiniti, než pro potvrzení tvé pobožné víry.““²⁶³

Podobně lze nalézt shody se *Starší českou prozaickou legendou* i v zázraku vymítání d'ábla z posedlého,²⁶⁴ který Ferus v legendě, která byla vydána roku 1629, vypráví následujícím způsobem. „Těch časů také člověk d'áblem posedlý k svatému přiveden byl, zdali by mu mohl pomoci. D'ábel počal křičeti: „Co já tobě činím, Prokope? Proč mne odtud vyháníš?“ Na to člověkem hrozně lomcoval. Prikázal jemu svatý Prokop postiti se a jednomu z bratří poručil. Sám také zaň se postil a horlivě modlil. Po několika dnech zaklínání podle

---

Prokopa na Božiej službě býti a s svatým Prokopem ... Bohu modliti a řka: „Ó převšemohúci Hospodine, jenžtos' skrzě svého svatého slúhu Prokopa veliké divy ... ukázal, skrzě nežtos' mnohé hriešné k vieře ... zažehl, tvé svaté milosti proši, rač mě hriešného uslyšeti, aby ... lodí ke mně na si stranu přěplula! ... žádost nevzdaluj mne, milý Hospodine, od dnešnie služby svaté, učiň účastna dnešní den mě svatého Prokopa modlitev, pro tvé svatého jméne čest i chválu!“ ... velikú ... k němu připlula; na niejžto se přes řeku přěvez, na Božiej službě, jakžto žádal byl, po křížích s svatým Prokopem chodil ... ale pro tvé nábožné viery potvrzenie.“

²⁶¹ Křížové dny – Rogationes, tři po sobě jdoucí dny (pondělí, úterý, středa) v týdnu po 5. neděli velikonoční, při nichž se konala procesí a byl držen půst.

²⁶² FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 163: „podlé obyčejě římského kostela mezi velikú nocí a mezi Božím na nebe vstúpením, sbožní lidie, tři dni se postiece, po křížích chodie, všě svatě vzývajíce, ... aby ráčili Hospodina za ně prositi.“

²⁶³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁶⁴ Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 164: „Těch časův také byl jeden člověk, v němžto zlý duch bieše, přiveden k svatému Prokopu, zdali by mu ... pomohl. ... Co já tobě čini, Prokope? Proč mě odtadto honíš? ... i početiem člověkem hrozně lomoziti. ... svatý Prokop tomu člověku postiti se prikázal poručiv ho jednomu bratru; i jal se také ... sám zaň postiti a veliké modlitvy činiti ... počě nad ním zaklínanie podlé obyčejě čisti; vyletě z toho člověka črt v černého ptáka postavě, i sěde na kostelnej střěšě. V tu dobu svatý Prokop na modlitvu se otda a ten ptáček, inhed na zemi sě svaliv, na čtvero sě rozraziv i zmisa.“

obyčeje nad ním četl. Ďábel z člověka vyletěl v způsobě černého ptáka, na střeše kostela se posadil. Jak svatý se pomodlil, pták a zem padna, na čtvero se rozrazil a zmizel.²⁶⁵ Oproti středověké legendě Ferus nezdůrazňuje, že tento člověk již více nebyl posedlý d'áblem.

Dále se Ferus zmiňuje o odchodu d'áblů z jeskyně na poušť, a to následujícím způsobem. „Těž jednoho času hlasové d'ábelští slyšání byli: „Běda, běda! Co ten člověk ukrutný a vrah nelitostivý v této jeskyni bydlí! Již to déle trpěti nemůžeme; a vyzdvihnouce se se vším továryžstvem, bydlme na poušti, kde by nám ani tento, ani jiný více nepřekážel.“²⁶⁶ Opět se zde naleznou slovní shody²⁶⁷ se *Starší českou prozaickou legendou*. Oproti této středověké legendě Ferus však nehovoří o konkrétním místě nazvaném Lobeč, kam se d'áblové odebrali po odchodu z jeskyně.

I další vyprávění života sv. Prokopa a osudů komunity sázavských mnichů vychází ze *Starší české prozaické legendy* a má s ní slovní shody.²⁶⁸

Ferus v legendě informuje o tom, že často k Prokopovi přicházeli různí nemocní lidé, které uzdravoval. Zároveň je žádal, aby nevyprávěli o tom, co se stalo, aby se sám vyhnul světské chvále, „avšak u všech se to tajiti nemohlo“.²⁶⁹

Zde, kde se Ferus drží středověké legendy, se podruhé v jeho textu setkáváme s knížetem Břetislavem.²⁷⁰ Dozvídáme se, že kníže slyšel od různých lidí o Prokopově svatém životě, přijel k němu a svěřil se jeho modlitbám. Se svými rádci se shodl na tom, „aby svatého Prokopa opatem téhož kláštera učinil a to záduší rozličnými almužnami nadal“.²⁷¹ Prokop se podobně jako ve středověké legendě brání přijmout opatskou hodnost, činí tak těmito slovy: „Toho, který všechna tajemství srdce zná a vidí, za svědka беру, že nejsem hodem jinými vládnouti, jakož opovrženost osoby mé dostatečně ukazuje.“²⁷² Nakonec ho ale kníže přesvědčil, a aniž by Prokop chtěl, přijal opatskou hodnost. Toto podání se od zmíněné

²⁶⁵ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Srov. Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 164: „Jedněch časův také slyšění jsou hlasi diáblůvi ... „Běda, běda! I co tento muž ... bydlí v jeskyni v této! Již toho déle trpěti nemůžem, ale zdvihnuce se se vším tovařistvem bydlmyž na púšči ... tuť nám tento, ani jiný žádný vec nepřekáží ...“

²⁶⁸ Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 164–167.

²⁶⁹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 164.

²⁷⁰ Kníže Břetislav byl již dříve zmíněn v souvislosti se stavební činností na Sázavě, a to jako ten, kdo na vlastní náklady dokončil stavební práce v Sázavském klášteře, s nimiž začal sv. Prokop. Zároveň klášter nadal statky, proběhlo obětování nadační listiny a byla vyřčena kletba na zloděje klášterního majetku.

²⁷¹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁷² Tamtéž.

středověké legendy liší pouze v drobnostech, Prokopa v ní přemlouvá kníže i „s svými stařejšími“²⁷³ a kníže Břetislav se o světcích nedozvídá od jedněch lidí, ale od lidí „rozličných“.²⁷⁴

Dále Ferus charakterizuje sv. Prokopa v hodnosti opata.²⁷⁵ Říká o něm, že byl pokorný. Nikdy opata Prokopa nic nezarmoutilo do té míry, aby někoho z bratří za jeho čin vyplisnil.²⁷⁶ Z toho důvodu ho měli všichni bratři v lásce, báli se ho jako představeného. Opat své mnichy často napomínal těmito slovy: „Bratří milí, Boha snažně milujte, jemu služte, neb vaše krátké zde posloužení, dá vám v nebesích věčné kralování.“²⁷⁷ Podle toho, jak mnichy toto učil, Prokop mluvil i jednal, a to až do své smrti.

Ferus uvádí, že se Prokop dozvěděl o své smrti, protože mu ji zjevil Duch sv. Pověděl o ní i o budoucnosti kláštera Vítovi a Jimramovi. Ferus říká, že to „předzvěděl svým milým Vítovi a Emeramovi“.²⁷⁸ V řeči k těmto dvěma o budoucích událostech je Prokop pak oslovuje jako milé syny, které vychoval v duchovním životě. Poměr otec a syn je chápán na rovině opat, představený a mnich. Oproti středověké legendě zde nejsou Vít a Jimram označeni jako Prokopovi příbuzní, synovec a milý syn,²⁷⁹ ale pouze jako milí.²⁸⁰ Sděluje jim, kdy zemře, dává jim spásná napomenutí a informace o budoucnosti kláštera. Činí tak těmito slovy – „Vězte, že třetí den s tímto světem se rozloučím, Bohu vás poroučeje. V tom vás vystříhám, abyste věděli opatrně se v pokoře držeti, nebo vás veliká nenávist od lidí zlých potká. Vyhnání budete z vlasti a 6 let vně zůstanete.“²⁸¹ Toto vaše obydlí kníže cizím lidem poddá. Vy pak v tom protivěnství v naději a víře stůjte a se těšte; Bohu vždy chvále, když vám dobře se povede, Bohu děkujte; kdy zlé, pro Bohu trpte. Nebo přijde hodina, když vás potěší, po šesti letech slituje se nad vámi, v pokoji do vašeho obydlí přivede a nad protivníky

²⁷³ Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 164.

²⁷⁴ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁷⁵ Tato charakteristika odpovídá *Starší české prosaické legendě*. Ferus však vynechává úvod přímých řečí ve středověké legendě. Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 165: „Když jest tu vládl Ducha svatého naučením, o tom se takto píše. ... To jeho svatý obyčej bieše, ež někdy zěvně, někdy oblášče svú bratřici milosrdně u Božě napomínáše.“

²⁷⁶ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „Byl vši pokory plný. Nikdá se pro žádnou věc nezarmoutil, aby řeči příliš na někoho z bratří nastoupil.“

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 165: „pozvav k sobě bohobojného člověka, synovce svého, jemužto Vít řekli, a druhého sobě milého u Božě syna Emerama ... bratřice milá“.

²⁸⁰ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁸¹ Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 165: „Budete vyhnání do jiných vlastí a tam šest let přebývati budete.“

pomstí. Břetislav kníže milostivý umře. Po něm Spytihněv bude vás nenáviděti, po jehožto smrti bude Vratislav kníže v Čechách panovati, kteréhož bůh svým duchem osvítiti ráčí ve vši bázni a dobrotě. Ten vás zase do země k vašemu obydlí povolá a po navrácení věčný pokoj míti budete.“²⁸²

Ferus vynechává rozhovor Prokopa se sirotkem, kterého živil, a přímo dále pokračuje zprávou o smrti a pohřbu světce. Ferus udává, že Prokop zemřel roku 1053. Na jeho pohřeb přijel i biskup Šebř a pochoval Prokopa v kostele, který sám založil.²⁸³ V době, když byl Prokop pohřbíván, prosil slepec, aby se nad ním smiloval a alespoň po dobu jeho pohřbu mu navrátíl zrak. Jak to dořekl, uviděl na tak dlouhý čas, než bylo Prokopovo tělo pohřbeno.²⁸⁴

Poté co zemřel sv. Prokop, se mniši kláštera sešli a zvolili opatem Víta, který vládl klášteru podle příkladu prvního opata Prokopa.²⁸⁵ Zemřel však Břetislav, na trůn nastoupil Spytihněv a to, co prorokoval Prokop, se naplnilo. Ti, co opata Víta nenáviděli,²⁸⁶ na něj donášeli knížeti, až jej začal i kníže nenávidět. Z toho důvodu Vít s některými bratry odešel „do jiné vlasti“.²⁸⁷

Jak se to kníže dozvěděl, dosadil do funkce opata cizince. Není uvedeno, jaké byl cizí opat národnosti, ani že by byl špatných mravů²⁸⁸ nebo latiník. První noc, když šel na jitřní, si Prokop stoupl do dveří a domlouval mu: „Od koho zde moc máš vládnouti? Co zde činíš?“²⁸⁹ Po opatově odpovědi, že má moc od knížete, aby v tomto klášteře vládl do své smrti, se

²⁸² FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁸³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060): „Umřel svatý Prokop léta tisícího padesátého třetího. K jeho pochování přijel biskup Severus a v kostele Panny Marie, kterýž on byl založil, pochoval.“ Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 166: „To se dalo ot Božieho narozenie po tisíci padesát třetího léta. K jeho pochování přijel Severus, biskup pražský, jenžto jeho svaté tělo se ctí pochoval v kostele u svaté Kráľevny, jenž bieše svatý otec založil.“

²⁸⁴ Popis navrácení zraku opět odpovídá Starší české prozaické legendě, opět tam jsou některé slovní shody.

²⁸⁵ Ferus vynechává informace, které má Starší česká prosaická legenda. Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. s. 166: „u přísném duchovenství ... synovčě svatého Prokopa ... podlé Boha ... duchovenství výšiti, bedlivě s múdrostí čest i kázen ploditi.“

²⁸⁶ Nebo opatu Vítovi záviděli. Starší česká prozaická legenda, praví, že nenávisťnou řeč ke knížeti Spytihněvovi přinesl ďábel. Dále uvádí naučnou pasáž, že se nemá všemu věřit, protože ti, co závidějí, lžou a škodí tomu, který vlastní, po čem sami touží.

²⁸⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Starší česká prozaická legenda charakterizuje mnichy, kteří odešli s Vitem, blíže, žili v bázni Boží. Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 166: „To uznamenav Vít opat s bohobojnú bratří se vzdvih i bral se do jiné vlasti.“

²⁸⁸ Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 166: „Němce jednoho nešvarného opatem miesto Víta učinil.“

²⁸⁹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 167.

Prokop opět ozval: „Rychle jinam se obrať, spíše než by hanby nějaké došel. Pakli to neučiníš, pomsta Boží tě nepomine.“²⁹⁰ Opat toho nedbal, protože si myslel, že to je „obluda“.²⁹¹ Prokop se opatovi zjevil opět čtvrtý den v noci, když šel na jitřní,²⁹² přísně mu domlouval a tloukl ho vlastní opatskou berlou. Oproti zmíněné *Starší české prozaické legendě* již Prokop s dosazeným opatem nehovoří,²⁹³ ale pouze koná, tluče ho. Dosazený opat se rychle nato vypravil ke knížeti Spytihněvovi a pověděl mu, co se mu stalo.

Ferus udává, že po Spytihněvovi nastoupil Vratislav, který měl v oblibě bohoslužby a kláštery, a to zvláště klášter sv. Prokopa. Když se kníže dozvěděl, že se opat Vít nachází v Uhrách, poslal pro něho a pro mnichy a opět je přivedl do Sázavského kláštera. Stalo se tak na přímluvu sv. Prokopa.²⁹⁴

V této prokopské legendě z roku 1629 přebírá Ferus informaci o světcově svatořečení z Veleslavínova *Kalendáře historického*. Píše, že „za svatého vyznavače a dědice Čechů jednáním Přemysle Ottagora I. krále českého, od papeže Innocentia jest vystaven a vyhlášen“.²⁹⁵

Poté, co se Ferus v legendě z roku 1629 zmínil o světcově svatořečení Innocencem III., k němuž došlo z podnětu Přemysla Otakara I., přebírá a téměř doslovně cituje shrnutí posmrtných zázraků, které sv. Prokop vykonal, včetně kanonizačního zázraku ze své legendy z roku 1616.²⁹⁶ – „Po smrti komusi, an ho utíkaje v nebezpečenství vzýval, že řeku, aby přes ni utekl, zamrzlou udělal, a tudíž led zase roztopil. Zloděje to, co pobrali,

---

²⁹⁰ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Jedná se o matutinum.

²⁹³ Srov. Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 167.

²⁹⁴ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Ferus se drží *Starší české prozaické legendy*, ale nepřipojuje ke knížeti Vratislavovi přívlastky „bohobojný, pravedlný, všie cti plný“. Vzhledem k tomu, že staročeská legenda končí návratem slovanských mnichů na Sázavu a Ferus pokračuje posmrtnými zázraky, nemá ve své legendě z roku 1629 ani ekvivalent k závěru této staročeské prozaické legendy, „a což sú dřeve nedostatkov trpěli, to sú skrzě svatého Prokopa prosbu všeho dobrého dosti potom jměli. Bohu mnoho časov slúžili a jeho milosti sě dostali, s nímž přebývají na věky věkův. Amen.“ Srov. Starší česká prozaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 167.

²⁹⁵ Ferus užívá týchž slov jako Veleslavín, avšak mění jejich uspořádání ve větě. Srov. Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 366, 4. 7.: „Léta MCCV ... jednáním Přemysla Ottagara I. krále českého od papeže Innocencia III. za svatého vyznavače a dědice Čechům vystaven a vyhlášen.“

²⁹⁶ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 385.

vrátiti přinutil. Nemocné uzdravil, vězně vysvobodil, papeži se v Římě, aby ho svatým připsal (tehdy když tam to Blažej opat jednal a vyslyšán nebyl), ukázal.²⁹⁷

Dále se ve Ferově legendě z roku 1629 nachází též informace jako v legendě z roku 1616 o uložení světcových ostatků.²⁹⁸ Oproti svému prvnímu vydání prokopské legendy tuto zakončuje příběhem o stavbě kostela sv. Prokopa na Malé Straně, který Ferus přejímá od Hájka. Oproti Hájkovi mění jméno muže, kterému se sv. Prokop zjevil ze Sulislav na Soběslav, vynechává, že Dobromila zpravuje svého muže o snu. U této události odkazuje na Hájkovu *Kroniku českou*²⁹⁹ i na Veleslavínův *Kalendář historický*, a to ke 4. červnu.³⁰⁰ Oba tyto zdroje Ferus používá a informace z nich kombinuje.³⁰¹

11. 3 Jiří Ferus Plachý (1630)

Roku 1630 Pavel Sessius vydal Ferovo dílo *Dvanáctero řádu rytířův Božích obojího pohlaví v rozličných stavích*. Autor je zde podepsán pod pseudonymem jako Jeroným Zikmund Fiala Budinský³⁰² a knihu dedikuje Přibíku Jeníškovi z Újezda.³⁰³ Světci jsou v tomto díle rozděleni po dvanácti do dvanácti skupin. V každé z nich se nachází určitý druh světců – postupně jsou uvedeni apoštolové, mučedníci, církevní učitelé, biskupové, vládcí, čeští patroni, zakladatelé řádů, vyznavači, poustevníci, kající, manželé a vdovy.³⁰⁴ Čeští světci se zde nacházejí ve čtyřech z 12 uvedených skupin světců. Patří jim 6. skupina

²⁹⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Srov. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 385. Život sv. Prokopa z roku 1616 se liší v tomto: „Komusi, an ho utíkaje v nebezpečnosti vzýval, že řeka, aby přes ní utekl, zmrzla, udělal.“

²⁹⁸ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiáš Leopolt, 1616 (K14837), s. 385.

²⁹⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 536.

³⁰⁰ Tato informace se nachází již v prvním vydání *Kalendáře historického*, k němuž došlo roku 1578. Srov. Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Jiří Melantrich z Aventýna, 1578 (K00058), s. 160, 4. 6.

³⁰¹ Kontaminací těchto dvou pramenů vznikla formulace, která nemá mnoho smyslu „kostel postaviti, kterýž druhého dne téhož roku od Daniele a jinák Milíka u přítomnosti Přemysla I. krále českého posvěcen“. Ve vydání Ferovy legendy z roku 1630 je na tomto místě sice opět jiný slovosled, ale výpověď není smysluplnější: „druhého dne téhož roku“. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 536: „druhého roku téhož dne“.

³⁰² Srov. LUKEŠOVÁ, Klára. *Vlastní jména v hagiografickém textu raného baroka*. České Budějovice: JU, 2008, s. 24–25.

³⁰³ Srov. LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 319.

³⁰⁴ Srov. LINKA, Jan. *Vitae sanctorum 1696. Bibliotheca Strahoviensis 2001, 4–5, s. 195–196.*

obsahující 12 českých patronů. V ní se nacházejí tyto světci: 1. Cyril a Metoděj, 2. Vít, Modestus a Krescencie, 3. Zikmund, 4. Václav, 5. Vojtěch, 6. Prokop, 7. Ludmila, 8. Vintř, 9. Jan Nepomucký, 10. Anežka, 11. Hroznata, Svojslava, 12. Zdislava. Tři životy českých světců se nacházejí mezi jinými světci: Pokání Spytihněva mezi kajícíky (12. v 10. oddíle), Ivan mezi poustevníky (12. v 9. oddíle), Norbert mezi zakladateli řádů (3. v 7. oddíle). Světci jsou členěni do tří částí: prvních sedm světců jsou tradiční patroni, na jejichž začátku je opět Cyril a Metoděj, u nichž autor nejprve uvádí světce cizího původu a poté českého, dále jsou uvedeni ti, kteří jsou adepty ke kanonizaci a do třetí skupiny by se zařadil Hroznata a Zdislava, kteří mohli mít spíše lokální význam.³⁰⁵

Většina životů zůstala oproti předchozímu vydání, které vyšlo o rok dříve, nezměněna.³⁰⁶ Ferův život sv. Prokopa vydaný roku 1630³⁰⁷ se obsahově zcela shoduje s vydáním Ferovy legendy z roku 1629, obě legendy jsou shodné téměř doslovně, u obou je též in margine poznamenán den 4. červen. Pouze se od sebe liší asi v pěti slovech. Oproti formulaci „potom i zákon a oděv od svatého Benedikta na se přijal. V kterémžto oděvu oblíbil sobě obydlí v skále nad řekou Sázavou.“³⁰⁸ z roku 1629 o rok později není uveden „oděv“, ale pouze „zákon“, čímž je vyzdvíženo zachovávání Benediktovy řehole („potom i zákon svatého Benedikta na se přijal. V kterémžto stavu oblíbil sobě ...,“).³⁰⁹ Při odpovědi Mennovi bylo původně užito u uvození Prokopovy odpovědi na to, když mu Menno pověděl, co se mu přihodilo „uslyšel“³¹⁰ a v roce 1630 „dí mu“,³¹¹ v této světcově přímé řeči se liší umístění slova *Bůh*, které vydání z roku 1630 klade na konec věty, čímž je zdůrazněno, že tak nestalo kvůli Prokopovi („Tu milost, synu, Bůh ne pro mne opovrženého ráčil učiniti“³¹² – „... ne pro mne zpovrženého ráčil Bůh učiniti“).³¹³ Když Prokop vymítal dábla z posedlého, je v roce 1629 užito „po několika dnech zaklínání nad ním četl“,³¹⁴ o rok později je použito sloveso jiné „řikal“,³¹⁵ z čehož snad lze vyvodit, že světec znal exorcismus z paměti. Rozdíl

³⁰⁵ LINKA, Jan. Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 323.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 323.

³⁰⁷ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 113–119.

³⁰⁸ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

³⁰⁹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 113.

³¹⁰ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

³¹¹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 115.

³¹² FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

³¹³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 116.

³¹⁴ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

³¹⁵ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 116.

mezi vydáním Prokopova života od Plachého z roku 1629 a 1630 je také v tom, že se rozepisuje nebo zkracuje slovo *svatý* na různých místech, morfologické (např. „svatýmu“ – „svatému“) nebo hláskové odchylky jsou minimální (např. *anděl* – *anjel*).

Tato prokopská legenda z roku 1630 nepřináší oproti životu sv. Prokopa od Jiřího Fera Plachého, který byl vydán roku 1629, nové informace. Její znění³¹⁶ však bylo přejato do prokopské legendy, která je včleněna do českého překladu latinských Suriových legend *Vitae sanctorum*, který byl poprvé vydán roku 1696.³¹⁷

---

³¹⁶ Srov. LINKA, Jan. *Vitae sanctorum 1696*. *Bibliotheca Strahoviensis* 2001, 4–5, s. 194, 198–200.

³¹⁷ Srov. SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: jezuitská tiskárna, 1696 (K15806), s. 11–14. Srov. ŠVECOVÁ, Lenka. *Srovnání vybraných sedmi textů se svatoprokopskou tematikou*. Brno: FF MU, 2009, s. 39–41.

12 Albrecht Chanovský

12. 1 Albrecht Chanovský (1659)

Dílo Albrechta Chanovského *Vestigium Boemiae piae* s komentáři Jana Tannera, které jsou označeny *Notae* a *Auctuaria*, vyšlo poprvé roku 1659. Je formátu 7 x 13 cm, poměr textu Chanovského a Tannera počítaný na strany je 66 : 144.³¹⁸ Je rozdělena do deseti kapitol: *Eucharistica*, *Mariana*, *Sancti Boemi*, *Sancti patroni Boemiae externi*, *Pii homines*, *Catechetica*, *Praesagia mortis*, *Fontes*, *Loca sacra*, *Mixta*. O českých světcích se mluví ve 3. a 4. části. Třetí část, do níž je zařazen i život sv. Prokopa, je rozdělena do tří oddílů – *De sanctis domesticis patronis Bohemiae* (Václav, Ludmila, Vojtěch, Prokop), *Sancta parentela sancti Venceslai* (Přibyslava, Mlada, Anežka) a *Reliqui Boemi cum opinione sanctitatis honorati* (Podiven, Vojslava, Zdislava, Chuchmanus). Čtvrtá kapitola je označena *Sancti patroni Boemiae externi* a má části *Sancti externi Boemiae aut patroni aut incolae* (Vít, Zikmund, Norbert, Jan, Vintř, Gerlachus, Pět bratří sv. Vojtěcha, italští mniši Benedikt, Matouš, Izák, Jan a Kristin), *Vita sancti Guntheri*, *Reliqua notabilia circa sanctum Guntherum*, *Reliquiae sacrae in ecclesia metropolitana Pragensi* a *Reliquiae sacrae in Boemia reliqua*.

Ve třetí kapitole nalezneme i život sv. Prokopa.³¹⁹ Nachází se v rámci části *Notae et auctuaria*, tudíž jeho autorem je Jan Tanner. Tomuto světcovi je v díle věnována přibližně strana a čtvrt. Na počátku legendy o sv. Prokopovi se píše, že život sv. Prokopa byl často vydán tiskem.³²⁰ O sv. Prokopovi říká, že „vix³²¹ fuit Benedictinorum ordinis decus, thaumaturgus, sed praecipue in eo enituit imperium in daemones, quorum erat terror et flagelum.“³²² Prokop byl nejen exorcista, nejen vymítal d'ábly z lidského těla, a různých míst, dokonce je zapřažené do jha přinutil orat kamenitou půdu a skály. Dodává, že dosud jsou vidět velmi dlouhé a hluboké brázdy, které vyoral čert uprostřed skal blízko kláštera nad řekou Sázavou.³²³

---

³¹⁸ MIKULEC, Jiří. *Vestigium Boemiae piae* Albrechta Chanovského – krajina zázraků z časů pobělohorské reaktolizace. In PÁNEK, Jaroslav; POLÍVKA, Miloslav; REJCHRTOVÁ, Noemi (eds.). *Husitství – Reformace – Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. 2. Praha: HÚ ČAV, 1994, s. 769–770.

³¹⁹ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60–61.

³²⁰ Tamtéž, s. 60: „Sancti Procopii vita saepius est typis edita.“

³²¹ „Vix“ je zřejmě chybou tisku, neboť ve vydání z roku 1689 je uvedeno „vir“.

³²² CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60.

³²³ Tamtéž, s. 60.

Chanovský se dále zmiňuje o setkání sv. Prokopa s knížetem Oldřichem. Uvádí, že Prokop pro knížete Oldřicha proměnil vodu, kterou nabral z pramene, v dřevěném kalichu ve víno. Zde se poprvé v tradici prokopské legendistiky hovoří o dřevěném kalichu.³²⁴ Oproti středověkým legendám nově Chanovský seznamuje čtenáře s vyhnáním strak z kláštera. Vypráví také, že světec zapověděl přístup blíže ke klášteru strace, protože ho rušila, když se modlil, i ostatním strakám.³²⁵ Autor opět tuto legendistickou informaci dává do souvislosti se svou dobou.

V díle *Vestigium Boemiae piae* vydaném roku 1659 jsou uvedeny ještě dva středověké legendistické motivy. Prvním z nich je vyhnání opata, který byl do Sázavského kláštera dosazen knížetem Spytihněvem. Tento kníže v legendě z roku 1659 není označen jménem, u tohoto opata není uvedena jeho národnost ani jazyk, jímž sloužil bohoslužby, víme však, že byl „non legitimus“.³²⁶ Oproti středověkým legendám se mu světec zjevuje pouze dvakrát. Poprvé mu hrozí, aby opustil úřad, který zastává, a podruhé, když jeho hrozbu bral na lehkou váhu, ho přímo vyhání svou opatskou holí z kláštera.³²⁷ Nejsou podána slova světce, která k dosazenému opatovi pronáší.

Druhým zázrakem je, že se sv. Prokop zjevuje papeži Inocenci III., aby ho svatořečil, protože toho opat Blažej vyslaný do Říma nemohl dosáhnout. V legendě je zmíněno jméno papeže, opat Sázavského kláštera Blažej není označen jménem, ale jako „abbas Sazavensis“.³²⁸ Prokop papeži nehrozí, ale přikazuje mu, aby jej svatořečil. Konkrétní slova světce nejsou ani zde uvedena.³²⁹ Další zázraky ze středověkých prokopských legend v tomto díle uvedeny nejsou.

Ze zázraků či zázračných zjevení sv. Prokopa uvádí tři, které se nacházely již ve středověké legendistice, a to proměnění vody ve víno, vyhnání opata, který tuto hodnost zastával neprávem, a zjevení se papeži. Prokopskými zázraky, které nejsou zaznamenány ve středověkých legendách pak je orba s ďábly a vyhnání straky, která rušila světce při modlitbě.

---

³²⁴ Srov. *Vita maior* hovoří o malé nádobě.

³²⁵ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60–61: „cum illi orationi vacanti pica saepius obstreperet, eam in posterum omnesque alias picas proprium ad monasterium illud accedere vetuit“.

³²⁶ Tamtéž, s. 61.

³²⁷ Tamtéž, s. 61: „quem ipse per visum monuit, ut officio decederet, sed cum is monitionem flocci faceret, iterum conspicuus eum baculo e caenobio expulit“.

³²⁸ Tamtéž, s. 61.

³²⁹ Tamtéž, s. 61: „Innocentio papae ... apparuit ipse, seque canonizari imperavit.“

Sv. Prokopa autor charakterizuje hned na počátku legendy jako benediktina a divotvůrce. Zvláště zdůrazňuje, že byl exorcista, měl moc nad ďábly a vyháněl je jak z lidí, tak z různých míst. Dodává k tomu ještě lidový motiv, že si je i dokázal podrobit tím způsobem, že je zapřáhl do jha a oral s nimi kamenitou půdu a skály.

Pro život sv. Prokopa u Albrechta Chanovského je zvláště u tří momentů ze života svěťce (orba s čertem, proměnění vody ve víno, vyhnání strak) charakteristické, že se nejprve zmíní legendistická informace a poté je vztažena k tehdejšími dobovými reáliím, které byly obecně známé, což má dodat pravdivosti skutečnosti uvedené v legendě. Dozvídáme se, že brázdy, které Prokop s čertem vyoral, jsou vidět uprostřed skal. Legenda také říká, kde je uložen dřevěný kalich. Dodává, že ani straky se v její době neobjevují na délku německé míle u kláštera, pokud je tam však nedonesou lidé, a připojuje, že je zřejmé, že ptáci mají určité hranice, za něž blíže ke klášteru nezaletí.³³⁰

Autor se také odvolává na znalosti či zkušenosti poutníků nebo lidí z okolí, když užívá výrazů vztahujících se k obecné znalosti. Při orbě s čertem zmiňuje „sulci longissimi visuntur“.³³¹ Podobně se ohledně výskytu strak ve své době odvolává na to, že lidé bydlící v okolí kláštera dobře vědí, že straky na danou vzdálenost ke klášteru samy nepřiletí – „prout eorum locorum incolis vulgo res est notissima.“³³²

Pro tuto legendu o sv. Prokopovi je příznačná absence jakýchkoliv časových a číselných údajů, pokud však nebudeme počítat přesné údaje ohledně vzdálenosti, na jakou se ke klášteru nesmějí přiblížit straky – „intra spatium Germanici milliaris circa monasterium illud.“³³³

Vzhledem k tomu, že Chanovského, respektive Tannerův, Prokopův život je opravdu stručný, nenalezneme v něm žádné další podrobnější údaje. Autor ani neuvádí, odkud čerpal informace, ani u něho nejsou explicitní odkazy na biblická místa, jako je např. ve středověkých legendách proměnění vody ve víno přirovnáváno k zázraku na svatbě v Káně Galilejské.

---

³³⁰ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 61: „atque in hodiernam diem post tot saecula, nulla pica intra spatium Germanici milliaris circa monasterium illud, nisi eo ab hominibus inferatur, comparet“.

³³¹ Tamtéž, s. 60.

³³² Tamtéž, s. 61.

³³³ Tamtéž, s. 61.

12. 2 Albrecht Chanovský (1689)

Kniha *Vestigium Boemiae piae*³³⁴ vyšla podruhé roku 1689. Styl a obsah prokopské legendy³³⁵ je totožný s prvním vydáním z roku 1659. V legendě jsou uvedeny tytéž motivy ze světcova života jako ve vydání z roku 1659, i v tomto vydání se odkazuje k soudobé realitě. Tato dvě vydání z roku 1659 a 1689 se však na osmi místech odlišují, čímž je přidáván nebo drobně měněn význam. Místo „vix fuit Benedictinorum ordinis decus“³³⁶ je v pozdějším vydání „vir fuit Benedictinorum ordinis decus“³³⁷ místo „sulci ... ducti prope monasterium ... visuntur“³³⁸ je „ducti a monasterio ... versus Chrudimium visuntur“³³⁹ tudíž zde Prokopova orba nabývá nového významu. Podle novějšího vydání Prokop neoral pouze v okolí kolem Sázavy, ale dále po Čechách, neboť brázda je vidět ke Chrudimi. Také se liší informace o uložení kalicha sv. Prokopa daná zřejmě odstupem třiceti let mezi jednotlivými vydáními, kdy se již skutečnost změnila, v tomto pozdějším vydání je už kalich navrácen Sázavskému klášteru, kdežto ve vydání z roku 1659 jej měli v držení Valdštejnové, proto se tato pasáž nutně liší, včetně užití minulého času u slovesa „servo“ vzhledem k tomuto rodu. Také je vynechána částice „vero“ na začátku informací o uložení dřevěného kalicha („vero illud memoria causa servatur“³⁴⁰ – „vero memoria causa servabatur“).³⁴¹ Místo „post eius mortem intrusus erat ... non legitimus abbas“³⁴² je v pozdějším vydání „post sancti Procopii mortem ...“³⁴³ není zde na svěťce odkazováno zájmenem „is“, ale je zde zdůrazněno jeho jméno Prokop. Domnívám se, že vyhánění německého opata má ve vydání z roku 1689 silnější účinek, neboť je užito opakování slova „iterum“ a částice „tandem“, což se ve vydání z roku 1659 nevyskytuje („iterum ac iterum conspicuus eum tandem tandem baculo e caenobio expulit“).³⁴⁴ U snahy o světcovo svatořečení je zachován obsah, ale vedlejší věta

---

³³⁴ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689.

³³⁵ Tamtéž, s. 49–51.

³³⁶ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60. Slovo „vix“ místo „vir“ je ve vydání z roku 1659 zřejmě tiskovou chybou. Pokud by tomu tak nebylo a šlo by o vědomou záměnu, spojení by dostalo opačný význam. Srov. výše oddíl věnovaný tomuto vydání z roku 1659.

³³⁷ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689, s. 49.

³³⁸ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60.

³³⁹ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689, s. 50.

³⁴⁰ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60.

³⁴¹ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689, s. 50.

³⁴² CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 61.

³⁴³ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689, s. 51.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 51.

snahová je nahrazena předmětem („ut sanctus iste canonizaretur“³⁴⁵ – „eius canonizationem“).³⁴⁶

Prokopská legenda v knize *Vestigium Boemiae piae* z roku 1689 má týž obsah, co se týče světcova života, jako vydání z roku 1659, opravuje však dobové reálie ohledně uložení kalicha sv. Prokopa a přináší novou tradici ohledně Prokopovy orby.

---

³⁴⁵ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 61.

³⁴⁶ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jří Laboun, 1689, s. 51.

13 Jiří Crugerius

Jiří Crugerius se ve svém díle *Sacri pulveres*³⁴⁷ věnuje sv. Prokopovi na dvou místech, a to u 25. března a 4. července.

Na začátku informací o sv. Prokopovi u 25. března³⁴⁸ Crugerius vychází z Lupáče,³⁴⁹ kterého cituje: „Anno Domini 1053. Procopius, confessor, eremita et Sazavensis monasterii abbas, de huius mundi naufragio migravit ad Dominum, de servitio ad regnum, de labore ad requiem, de morte ad vitam sempiternam.“ Přitom říká, že to jsou slova legendy.³⁵⁰ Na to navazuje informací, že světcově smrti i jeho pohřbu byl přítomen pražský biskup Šebř. Dodává, že Prokopovo tělo bylo pohřbeno na Sázavě v kostele Panny Marie.

Zmínka tohoto kostela se mu stává příležitostí upozornit na stavební činnost. S výstavbou v areálu Sázavského kláštera spojuje Crugerius knížete Břetislava. Ten podle něj nechal postavit kostel i klášter, který patřil mnichům, kteří se řídili Benediktovou řeholí.³⁵¹

Crugerius zná místo narození světce.³⁵² Říká, že se sv. Prokop narodil v Čechách ve vsi Chotouni, již blíže charakterizuje. Ví o ní, že nebyla královským městem a nacházela mezi dvěma královskými městy Kouřimí a Českým Brodem.³⁵³

Z dalšího běhu života světce se dozvídáme, že byl knězem u sv. Klimenta na Vyšehradě a tam sloužil bohoslužby. Později se stal benediktinským mnichem. Do tohoto mnišského řádu vstoupil v klášteře na Břevnově,³⁵⁴ neboť tam přijal „Benedictinum cucullum“.³⁵⁵

---

³⁴⁷ Bylo vydáno od roku 1669.

³⁴⁸ CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum incliti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669, s. 536, 25.3.

³⁴⁹ Crugerius sám svůj pramen neuvádí.

³⁵⁰ Jsou to slova z legendy v *Letopisu Mnicha sázavského*, která přejímá Lupáč. Srov. LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.: „ut legenda habet“. Crugerius, který tento text od něho přejímá, píše: „verba, ut vocant, legendae ponenda censui“, z čehož vyplývá, že on přímo s legendou nepracoval.

³⁵¹ CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum incliti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669, s. 537, 25. 3.: „quod Brzetislaus victoriosus Bohemiae dux una cum coenobio divi Benedicti regulam professis fratribus magnifice erexit“.

³⁵² Tamtéž, s. 536, 25. 3.: „Nati in bohemia tam eximi coelitis cunas, non civitas aregia, sed Chotaunum, Bohemo-Brodam inter et Caurzimium regias urbes situs pagus sibi vendicat“.

³⁵³ Srov. LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3. Informace o položení vsi Chotouně vychází zřejmě z Lupáče, kde je uvedena in margine: „Chotun pagus est inter Brodam Boemicam et Gurimum sita.“

³⁵⁴ KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 70.

³⁵⁵ CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum incliti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669, s. 537, 25. 3.

Crugerius říká, že se nebude rozepisovat o tom, jaké zázraky a jaká znamení světec vykonal za svého života a po smrti, protože tím, že jej papež Innocenc III. 4. července svatořečil, je jisté, že je působil.³⁵⁶ Svému slovu dostojí a o prokopských zázracích nehovoří.

Upozorňuje však na to, jak Prokop neobyčejně uplatňoval svou moc nad ďábly. Říká, že o tom nemůže pomlčet.³⁵⁷ Uvádí, že světec zapřáhl ďábly do pluhu a oral s nimi na místech, kde byly vykácené lesy, a tudíž se tam nic nenacházelo. Ďáblové právě tato nepřístupná místa dříve obývali a podněcovali venkovany k tomu, aby je uctívali.³⁵⁸ Tím, že světec s ďábly oral, začali být k smíchu těm, kteří se jim dříve klaněli, zjistili totiž, že nemají moc. Viděli, že Prokop byl silnější a mocnější než ďáblové. Pokud ďáblové neoralí pořádně a dělali brázdy mělčí, poháněl je světec bičí. Crugerius dodává, že ještě v jeho době je tato brázda vidět nedaleko Sázavského kláštera.³⁵⁹

Sv. Prokopovi se Crugerius věnuje ještě u 4. července, u dne jeho kanonizace. Informace u tohoto data čerpá opět z Lupáce,³⁶⁰ zde na něho přímo odkazuje „Iuxta M. Procopii Lupacii Bohemiae ephemerides“,³⁶¹ jeho text však doslovně nepřejímá „Procopius abbas, sive archimandrita coenobii Sazavensis, ordinis Benedictini, curante Przemislao III. Bohemiae rege ab Innocentio paris numeri Romano pontifice in divorum fastos³⁶² refertur a suo obitu anno CLII.“³⁶³ Crugerius přináší tytéž informace o Prokopově svatořečení, říká tedy, že k němu došlo za papeže Innocence III., protože se o to postaral král Přemysl Otakar I. Oproti Lupáčovi však uvádí, že světec a klášter byli řádu benediktinského,

---

³⁵⁶ CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669, s. 537, s. 25. 3.: Ceterum de extraordinariis Procopii virtutibus ac supra naturam sive in vitam, sive ab obitu patratris prodigiis, nihil hic peculiariter commemoravero, eo quod ad IV. Iulii, quo in fastos sanctorum celebritate pontificali ab Innocentio III. relatus est, haec omnia spectare videantur.“

³⁵⁷ Tamtéž, s. 537, 25. 3.: „Insolentis nihilominus eiusdem in daemones, quoad vixit, dominii, non possum hac vice non recordari.“

³⁵⁸ Bridel se zmiňuje o tom, že v Čechách nejprve ctili pohanské bohy.

³⁵⁹ CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669, s. 537, 25. 3. Srov. např. Chanovský 1959, s. 49.

³⁶⁰ Shodná místa Crugeria a Lupáce jsou následující. Srov. LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.: „Procopius abbas, sive archimandrita coenobii Sazavensis ... curante Praemyslo ... rege Boemiae ab Innocentio ...refertur ... a ... obitu anno 152.“

³⁶¹ CRUGERIUS, Jiří. *Sacri pulveres mensis Iulii*. Praha: jezuitská tiskárna, 1670, s. 22, 4. 7.

³⁶² LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 4. 7.: „in numerum divorum“

³⁶³ CRUGERIUS, Jiří. *Sacri pulveres mensis Iulii*. Praha: jezuitská tiskárna, 1670, s. 22, 4. 7.

také se od něho liší v tom, že Přemysla řadí jako v pořadí třetího českého krále, nikoliv prvního v této hodnosti, jak uvádí Lupáč.³⁶⁴

Crugerus se ke svatořečení sv. Prokopa v rámci data 4. července vrací ještě jednou. Popisuje zázrak vztahující se k Prokopově kanonizaci, kdy se světec zjevuje ve snu zmíněnému papeži Innocenci III., když otálel s jeho svatořečením a pochyboval o něm, a hrozí mu svou zvednutou opatskou holí. Poté již papež jeho svatořečení neodkládal a učinil podle přání světce, Prokop byl veřejně kanonizován. Nehovoří se o tom, že by se světec dříve zjevil opatu Blažejovi a žádal ho, aby se vypravil k papeži do Říma, tento opat se u Crugeria neobjevuje, místo něho zde jsou královští poslové, kteří protože těžce nesou čekání a jsou rozmrzelí z odkladů, již pomýšlejí na návrat do Čech.³⁶⁵

U 4. července také uvádí, že sv. Prokop pomáhal Čechům v boji roku 1260. Vychází při této informaci zřejmě z Hájkovy *Kroniky české*, necituje ji, zprávu o pomoci českých patronů uvádí velmi krátce. Nepopisuje, že české patrony viděl ve svém vidění Svojslavův syn, ale jejich pomoc konstatuje jako fakt – „Quando depugnanti regis Ottogari exercitui in Ungaria contra infinitam Cumanorum, Tartarorumque multitudinem una cum sanctis Venceslao, Adalberto ac quinque martyribus Benedictinis suppetiarius apparuit et a probabili excidio ac occidione gentem Bohemam eliberavit.“³⁶⁶

---

³⁶⁴ To je v textu vhodné, protože kolikátým papežem toho jména v pořadí byl Innocenc III., se dozvíme pomocí odkazu, že měl stejné číslo jako tento český král. Srov. CRUGERIUS, Jiří. *Sacri pulveres mensis Iulii*. Praha: jezuitská tiskárna, 1670, s. 22, 4. 7.: „curante Przemislao III. Bohemiae rege ab Innocentio paris numeri Romano pontifice“. Přemysl Otakar I. se stal prvním dědičným českým králem, ale celkově byl v pořadí třetím českým králem.

³⁶⁵ Crugerus se v textu u 4. 7. dostává k vyprávění o kanonizačním zázraku tímto způsobem. Nejprve říká, že Prokopovi ke svatořečení pomohla dobrodíní, která učinil potřebným, kteří ho vzývali, jimž byl mocným a účinným přímluvcem u Boha. Poté již pokračuje tím, že papež pochyboval o jeho svatosti a odkládal jeho svatořečení, až světec zasáhl tím, že se mu zjevil a pohrozil mu. Srov. CRUGERIUS, Jiří. *Sacri pulveres mensis Iulii*. Praha: jezuitská tiskárna, 1670, s. 23, 4. 7.: „Caeterum ad canonizationem, ut supra insinuavi, iuverunt plurimum beneficia per ipsum e coelo indigis praestita, per quae nimirum constitit implorantibus, cuius apud Deum patronus et sollemnissimus benefactor Procopius esset potentiae et in impetrando efficaciae. Sed dubius tamen (quid causae fuerit, non proditur diserte) haerebat, ac perendinabat Innocencius III. pertaesi morarum ac dilationem aegreferentes regii oratores iam Bohemiam cogitabant. Cum Procopius causam suam agere licet de nocte efficaciter adeoque in somnis aspectabilis pontifici fieri, quin et abbatiali pedo elevato minari, ni moras abrumperet et serio pro se decerneret sacram apotheosim. ... Abrupit continuo moras pontifex et coeliti in suo petito morem gessit. Canonizatus est publice, ut loquuntur ecclesiatici, iuxta latiniore, decreti sunt honores publici homini ...“

³⁶⁶ CRUGERIUS, Jiří. *Sacri pulveres mensis Iulii*. Praha: jezuitská tiskárna, 1670, s. 23–24, 4. 7. V tomto podání oproti Hájkově kronice nevystupuje jako vůdčí postava sv. Václav, ale ostatní světci pomáhají českému vojsku spolu se sv. Prokopem.

14 Bohuslav Balbín

Bohuslav Balbín se věnuje životům českých světců ve svém díle *Bohemia sancta*, které je čtvrtou knihou jeho *Miscellanei* a vyšlo roku 1682. Nacházejí se zde osoby, které byly tehdy svatořečené, blahoslavené nebo žily zbožným životem.

Autor se při psaní tohoto díla inspiroval zřejmě koncepcí jesuity Matouše Radera v jeho díle *Bavaria sancta*, které vycházelo v letech 1615–1628 v Mnichově.³⁶⁷

Autor knihu rozdělil do dvou částí, z nichž v první uvedeni světci a mučedníci a ve druhé zbožně žijící lidé. Toto uspořádání odpovídá dvěma Raderovým pracím *Bavaria sancta* a *Bavaria pia*. V obou částech je uspořádání životopisů založeno na chronologické posloupnosti podobně jako v *Bavaria sancta*.³⁶⁸

Nás bude zajímat první část, v níž autor píše o 134 českých svatých nebo blahoslavených, neboť se v ní nachází i život sv. Prokopa. Tato část dělí dále světce do tří skupin.

V první skupině jsou svatí a blahoslavení, kteří byli apoštolským stolcem mezi svaté zahrnuti nebo s jeho svolením ctěni. Je jich 23. Mezi české zemské patrony zde Balbín počítá sv. Ivana, Ludmilu, Václava, Víta, Zikmunda, Vojtěcha, Prokopa a Norberta, jejichž životopisy většinou přebírá z breviářů. Z dalších světců v této první skupině uvádí např. sv. Cyrila a Metoděje, ale i světce, „kteří s českými zeměmi souviseli jen velmi volně“,³⁶⁹ jako je sv. Leopold Babenberský, sv. Jindřich, sv. Angela, sv. Eufrázie. Do této skupiny českých světců zařadil i sv. Anežku, která v té době ještě nebyla kanonizovaná.

Ve druhé skupině se nacházejí ti, kteří nebyli svatořečeni nebo blahoslaveni, ale od pradávna jsou tak uctíváni lidmi nebo označováni spisovateli. Je jich 37, mezi nimi např. sv. Jan Nepomucký, Jeroným Pražský, Mlada, Zdislava, Hroznata.

Ve třetí skupině jsou zařazeni lidé, kteří ani nebyli svatořečeni nebo blahoslaveni, ani tak nejsou lidmi uctíváni, ale byli zabiti pro svou víru heretiky nebo pohany (např. oběti

---

³⁶⁷ ŠITLER, Jiří. Svaté Čechy Bohuslava Balbína. In SVATOŠ, Martin; POKORNÁ, Zuzana (eds.). *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992, s. 41.

³⁶⁸ KUČERA, Jan P.; RAK, Jiří. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1983, s. 134.

³⁶⁹ ŠITLER, Jiří. Svaté Čechy Bohuslava Balbína. In SVATOŠ, Martin; POKORNÁ, Zuzana (eds.). *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992, s. 41.

husitských válek, jesuitští misionáři, např. Matěj Burnatius, Edmund Campion, Jan Sarkander, křesťané zabítí Židy z rituálních důvodů).³⁷⁰

Při psaní díla *Bohemia sancta* Balbín čerpal z děl autorů životopisů svatých, kteří psali před ním, z Pontana, Chanovského, Crugeria, ale i breviářů. Jako svůj pramen užíval i historická díla Hájka, Lupáče nebo Veleslavína. Vycházel ve svém díle též z Baroniových *Annales* a Spondana, ze Suriových legend, z bollandistických *Acta sanctorum*, z děl jesuitů Matouše Radera a Filipa d' Alegambe. Čerpal také z *Annales ecclesiastici* Odorika Raynalda, z díla Jeana Cochlaea, Piccolominiho, Zachariáše Theobalda.

Všechny životopisy v knize *Bohemia sancta* nejsou stejného stylu. Některé jsou spíše legendistické, jiné jsou napsány odbornějším stylem.³⁷¹

Při zpracování prokopské legendy Balbín čerpal z breviáře, z martyrologia katedrály sv. Víta, z *Kalendáře historického* od Veleslavína z roku 1590, z Lupáčova díla *Ephemeris sive Kalendarium historicum*, z Crugeliova díla *Sacri pulveres*, z Chanovského *Vestigium Boemiae piae* nebo z Pontanova díla *Bohemia pia* a prokopské legendy Jiřího Fera Plachého. Znal také vyprávění o sv. Prokopovi od Mikuláše Salia, které se podle slov Balbína nacházelo v knihovně jesuitské koleje v Českém Krumlově,³⁷² a to, co bylo uvedeno v Hájkově *Kronice české*. Autor ve své legendě o sv. Prokopovi vychází z výše uvedených pramenů, které většinou necituje, ale parafrázuje.

Balbín říká, že v první části své prokopské legendy vychází z breviářového čtení na svátek sv. Prokopa. Uvádí, že poté co se Prokop vzdělával ve svobodných uměních, žil zbožně v Břevnovském klášteře.³⁷³ Později však vzplanul láskou k poustevníckému životu a rozhodl se, že si za svůj příbytek zvolí jeskyni, která se nacházela nad řekou Sázavou, již obývali d'áblové. Tyto příšery však nemohly snést přítomnost tohoto svatého muže a ihned zmizely. Jeskyni tedy nechaly pouze v Prokopově vlastnictví. Tato část o vybrání si sázavské jeskyně za příbytek a odchodu d'áblů z něho je podobně zpracována u Dubravia.³⁷⁴

---

³⁷⁰ ŠITLER, Jiří. Svaté Čechy Bohuslava Balbína. In SVATOŠ, Martin; POKORNÁ, Zuzana (eds.). *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992, s. 41–42.

³⁷¹ Tamtéž, s. 43.

³⁷² BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černoč, 1682, s. 34. Legenda o sv. Prokopovi od Mikuláše Salia byla použita u Laurentia Suria.

³⁷³ Srov. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 73.

³⁷⁴ Je možné, že se i Dubravius na tomto místě stal Balbínovi inspiračním zdrojem. Srov. DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43: Captus deinde amore vitae solitariae, Brevnovia relicta, speculam quandam Sasavae flumini incumbentem, larvisque et lemuri bus infamem, sibi inhabitandam delegit, eam simulatque subiit, continuo omnes illae terribiles visu formae dilapsae sunt ...“

Dále Balbín, uvádí, že se rozšířila pověst o světcových zázračných činech a začaly k němu přicházet davy lidí. Mimo to si však světec vybral „perfectioris vitae studio incensos nonnullos“³⁷⁵ a formoval je „ad omnem sanctitatem suo praesertim exemplo.“³⁷⁶ Tyto informace v předchozí prokopské literatuře zřejmě vzor nemají, legenda *Vita minor* říká, že se rozšířila pověst o jeho ctnostech, a tak k němu začali přicházet lidé,³⁷⁷ v jiných pramenech se píše, že ke světcům lidé přicházeli, když přestali mít strach z ďáblů, kteří byli vyhnáni a dříve obývali jeskyni.³⁷⁸

Balbín dále zmiňuje zázrak proměnění vody ve víno. Říká pouze, že českého knížete Oldřicha, který byl unaven z lovu, občerstvil vodou proměněnou ve víno. Nezmiňuje zde, že vodu před proměněním požehnal, je zde také vypuštěn úvodní dialog mezi těmito dvěma muži, který by měl podobný obsah jako ve středověké legendě *Vita maior*. Prokop knížete Oldřicha nezpovídá, a kníže Oldřich tudíž nestaví Sázavský klášter a kostel jako své pokání. Balbín dále uvádí, že poté co světec předpověděl svou smrt a další věci, zemřel a i po své smrti konal zázraky.³⁷⁹ Nezmiňuje však podrobnosti Prokopovy předpovědi své smrti, ani neuvádí, že těmi dalšími věcmi byla budoucnost sázavské komunity mnichů, ani že tyto informace říkal Vítovi a Jimramovi.

Konstatování, že sv. Prokop konal zázraky i po své smrti, je příležitostí zmínit dva z nich, a to zázrak, který se podle středověké legendy stal Labešovi a kanonizační zázrak. U zázraku, kdy na Prokopovu přímluvu zamrzla řeka, není tento člověk, jemuž bylo pomoheno, stejně jako ve Ferově legendě označen jménem, jinak obsah tohoto vyprávění zůstává shodný.³⁸⁰ Balbín uvádí, že je vhodné připomenout ještě kanonizační zázrak. V popisu tohoto zázraku stejně jako v ostatním textu legendy neobjevíme přímou řeč, tedy rozhovor Prokopa s papežem Innocencem III. Vypráví, že když opat Sázavského kláštera, jehož jméno nezmiňuje, nemohl u papeže Innocence III. dosáhnout Prokopova svatořečení,

---

³⁷⁵ BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černocho, 1682, s. 33.

³⁷⁶ Tamtéž, s. 33.

³⁷⁷ Srov. podání ve středověkých latinských legendách např. *Vita minor*, *Vita maior* nebo u Mnicha sázavského.

³⁷⁸ Srov. DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132), s. 43.

³⁷⁹ BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černocho, 1682, s. 33: „Denique cum obitum suum aliaque praedixisset, virtutibus divinisque muneribus clarus migravit in coelum, nec desiit post mortem miraculis coruscare.“

³⁸⁰ Tamtéž, s. 33: „cuidam, qui in magno discrimine fugiens eius opem imploraverat, fluvio in glaciem verso ad iter prosequendum viam expedivit“ Např. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 118. Má i vydání Ferovy prokopské legendy z roku 1616 a 1629: „komusi, an ho utíkaje v nebezpečnství vzýval, řeka, aby přes ni utekl, zmrzla, udělal“.

Prokop jej ve snu napomenul, aby souhlasil s touto žádostí.³⁸¹ Balbín dodává, že byl svatořečen roku 1204. Tento rok je shodný s údajem středověké latinské prokopské legendy, a zřejmě tedy i s informací v breviáři, z něhož Balbín čerpal.

V další části legendy o sv. Prokopovi Balbín in margine odkazuje na své prameny, Lupáče³⁸² a Veleslavína,³⁸³ avšak vychází i z jiných děl, která explicitně nezmiňuje. Zaznamenává proto světcovo rodiště Chotouň, u níž stejně jako zmínění autoři kalendářů uvádí i její bližší určení, že se nacházela mezi Kouřimí a Českým Brodem. O sv. Prokopovi říká, že byl dobře vzdělán ve slovanském písmu, které vytvořil sv. Cyril nebo Metoděj.³⁸⁴ Dále přináší informaci o tom, že světec působil v kostele sv. Klimenta na Vyšehradě a až poté vstoupil do benediktinského kláštera na Břevnově. Informace, že by Prokop působil jako světský kněz na Vyšehradě, se ve zmíněných dvou kalendářích nenachází. Čerpá ji nejspíše z Crugeria,³⁸⁵ jehož však jako svůj pramen zamlčuje. Pokračuje opět informacemi čerpanými z Veleslavína³⁸⁶ o tom, že světec strávil několik let poustevnickým životem, stal se opatem Sázavského kláštera. Zprávy o životě sv. Prokopa končí tím, že zemřel 25. března 1053 a byl pohřben v klášterním kostele Panny Marie.³⁸⁷

Uvádí, že se o životě sv. Prokopa a jeho zázracích píše v mnoha rukopisných knihách a že o něm psal i Mikuláš Salius. Balbín říká, že se Prokop zjevil spolu s dalšími českými

---

³⁸¹ I vyprávění o kanonizačním zázraku mohlo být kromě breviářového čtení na 4. července ovlivněno i Ferovou legendou, ačkoliv oproti ní sázavský opat není u Balbína zmíněn jménem, Řím je označen jako Urbs a papež je jmenován i s číslem označujícím, kolikátý papež byl toho jména. Srov. např. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 118–119. Má i Ferova prokopská legenda vydaná roku 1616 a 1629: „Papeži se v Římě, aby ho svatým připsal (tehdy, když tam to opat Blažej jednal a vyslyšán nebyl), ukázal.“

³⁸² LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584, 25. 3.

³⁸³ Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059), s. 169, 25. 3.

³⁸⁴ Lupáč s Veleslavínem uvádějí jako autora slovanského písma pouze sv. Cyrila. Balbín píše, že toto písmo vytvořil sv. Cyril nebo sv. Metoděj, a zároveň uvádí, že to už na jiném místě zmínil. Srov. BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černocho, 1682, s. 33: „quas sanctus Cyrillus, vel Methodius, ut alibi diximus, invenit“.

³⁸⁵ Balbín i Crugerius, který podává stejné informace o světcově místě narození, říkají, že Prokop byl knězem a sloužil mše v kostele sv. Klimenta na Vyšehradě. Informaci, že světec působil na Vyšehradě, sice přináší i vydání Ferovy legendy z roku 1629 a 1630, ale zde není zmíněno zasvěcení vyšehradského kostela. Srov. CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum incliti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669, s. 537, 25. 3.: „Antequam porro Benedictinum cucullum Brzevnoviae indueret Procopius, Vissegradi ad sancti Clementis sacerdos sacra administravit.“

³⁸⁶ Zdá se však, že ve svém životě sv. Prokopa vychází na tomto místě spíše z Veleslavínova *Kalendáře historického* z roku 1590, neboť v textu přímo odkazuje „ut ex Cosma et Lupacio annotat Veleslavinus“. Srov. BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černocho, 1682, s. 33.

³⁸⁷ BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černocho, 1682, s. 33: „post aliquot exactos in solitudinibus annos abbas Sazaviensis. Obiit anno 1053. 25. Martii... sepultus in ecclesia beatae Virginis in coenobio suo“.

patrony českému vojsku a přinesl mu vítězství, přičemž tuto informaci se dozvěděl od Hájka.³⁸⁸

Na tuto zprávu Balbín navazuje poznamenáním tří zázraků, jimiž je orba s čertem, vyhnání strak a vyhnání neprávem dosazeného opata ze Sázavského kláštera. Zdá se, že pro Balbína byl v těchto třech případech inspiračním zdrojem Chanovský, ač na něj neodkazuje.³⁸⁹ Balbín říká, že Prokop d'ábly donutil orat skalnatou půdu a že stopy po jejich orbě jsou dosud vidět, že je sám spatřil.³⁹⁰ O strakách říká, že když ho rušily při modlitbě, poručil jim odejít a nikdy více je tam v okolí nikdo neviděl.³⁹¹ Balbín zde oproti Chanovskému neříká, při které činnosti straky světce rušily, že to bylo při modlitbě. U Balbína Prokopa neruší jedna straka, ale více strak, které jsou poté vyhnány. U posledního zázraku se podání Balbína a Chanovského liší, u Chanovského Prokop svou holí opata vyhání, u Balbína ho však ztluče³⁹² a tento opat, který se do kláštera nedostal právem, brzy nato umírá, ačkoliv činil pokání. Stejně jako Chanovský i Balbín nezmiňuje, který český kníže opata do Sázavského kláštera dosadil, ani jaké byl tento opat národnosti.

Balbín dále uvádí, že brzy bylo sv. Prokopovi zasvěceno mnoho kostelů a že význačným kostelem sv. Prokopa je ten, který nechal na Malé Straně roku 1213 postavit Sulislav a Dobromila, jimž se světec zjevil ve snu. U tohoto příběhu odkazuje na Pontana, z něhož čerpal.³⁹³

Dále se již Balbín pouze zmiňuje o přenesení světcových ostatků na Pražský hrad roku 1588.

V knize *Bohemia docta* Balbín činí zmínku ještě o jeskyni nedaleko Prahy, kterou světec obýval, odkud s Boží pomocí vyhnal démony, jejichž stopy jsou prý vidět ve skalách dodnes.³⁹⁴

---

³⁸⁸ Stalo se tak za vlády Přemysla Otakara II. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 583. O Prokopově pomoci v boji píše i Pontanus. Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 4.

³⁸⁹ CHANOVSKÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659, s. 60–61.

³⁹⁰ Srov. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 74. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 103.

³⁹¹ Srov. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s. 152.

³⁹² Prokop tohoto opata tluče i v legendě Jiřího Fera Plachého vydané roku 1629 a 1630.

³⁹³ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 5. Poprvé o této události v novověké literatuře píše Hájek.

³⁹⁴ BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber I*. Praha: Jiří Černocho, 1679, s. 32.

Kromě těchto dvou děl *Bohemia docta* a *Bohemia sancta* se zmiňuje Balbín o sv. Prokopovi i v historickém díle *Epitome historica rerum Bohemicarum*. Je zde opět uveden mezi významnými osobami, které nesou tělo sv. Vojtěcha do Prahy, tedy spolu s knížetem Břetislavem, biskupem Šebířem a abatyší od sv. Jiří na Pražském hradě. Na tomto místě Balbín dodává, že Prokop se proslavil svými zázraky a byl prohlášen za svatého. Balbín také uvádí, že tohoto průvodu se účastnily celé klášterní komunity, jmenovitě z Ostrova, Břevnova a Sázavy.³⁹⁵ Také Balbín v tomto díle činí zmínky o tom, že kanonizace sv. Prokopa proběhla roku 1204.³⁹⁶

Balbín zná světcovo rodiště Chotouň, které i blíže lokalizuje. Hovoří o světcově vzdělání ve slovanském písmě, které vynalezl sv. Cyril nebo Metoděj. O sv. Prokopovi ví, že působil nejprve jako kněz u kostela sv. Klimenta na Pražském hradě a později vstoupil do benediktinského kláštera na Břevnově. Než se stal opatem v Sázavském klášteře, žil poustevnickým životem. Jako sázavské mnichy si vybral muže, kteří se snažili žít lepším životem, a formoval je ke svatému životu zvláště vlastním příkladem. Ze zázraků, které se vztahují ke sv. Prokopovi, uvádí Balbín proměnění vody nabrané pro knížete Oldřicha ve víno, orbu s čertem, zázrak s Labešou, kanonizační zázrak. Také zmiňuje vyhnání strak a opata, který byl do kláštera dosazen neprávem. Balbín ale neudává žádné další zázraky, nehovoří o stavební činnosti. Pouze víme, že v rámci kláštera byl kostel zasvěcený Panně Marii, v němž byl sv. Prokop pohřben. Z panovníků 11. století uvádí v legendě pouze knížete Oldřicha. V *Epitome* se Prokop spolu s ostatními členy kláštera účastní průvodu s ostatky sv. Vojtěcha do Prahy. Jeho ani jeho syna Břetislava však nespojuje se založením kláštera, nehovoří tudíž ani o případné donaci. Nezmiňuje ani Břetislavovy syny Spytihněva a Vratislava. Ze členů Sázavského kláštera známe jmenovitě pouze sv. Prokopa. U Balbína zde nevystupují následující slovanští opati Vít a Jimram. Jméno opata, který putoval do Říma kvůli Prokopovu svatořečení, není též uvedeno. O Prokopově smrti a událostech, které se k ní vztahují, Balbín mnoho neříká. Víme jen, že předpověděl svou smrt a další věci, ale konkrétní obsah jeho řeči autor nepodává, neříká nic o tom, že by světec předpověděl budoucí osudy své klášterní komunity. Zmiňuje se však o jeho svatořečení a kanonizačním zázraku, kdy se zjevuje papeži Innocenci III.

---

³⁹⁵ BALBÍN, Bohuslav. *Epitome historica rerum Bohemicarum*. Praha: jezuitská kolej, 1677, lib. III, cap. III, s. 168.

³⁹⁶ BALBÍN, Bohuslav. *Epitome historica rerum Bohemicarum*. Praha: jezuitská kolej, 1677, lib. III, cap. XIII, s. 250.

15 Fridrich Bridel

Fridrich Bridel je autorem rozsáhlého díla věnovaného sv. Prokopovi. Bylo vydáno celkem třikrát, roku 1662, 1689 a 1699.

15. 1 Fridrich Bridel (1662)

K prvnímu vydání Bridelovy knihy *Sláva svatoprokopská* věnované sv. Prokopovi došlo roku 1662. V současnosti se nachází v konvolutu s dalším Bridelovým spisem *Trýlístek jarní*³⁹⁷ a je dochována v neúplné podobě (končí kapitolou *Svatý Prokop opatem a pobožné jeho s světem rozloučení*).³⁹⁸ V prvním vydání měla název *Sláva svatoprokopská, z rozličných authorův, jako jsou Pontanus a Breitenberg, Hájek a Paprocký a jiní sebraná od F. B. S. J.*³⁹⁹ Byla dedikována panu Františkovi Vilémovi z Talmberka a Voršile Kateřině z Talmberka, rozené z Papeňheimu. *Sláva svatoprokopská* má podtitul *Svatý Prokop, kouřimský kněz, benediktin, d'áblobijec, opat, divotvorec, prorok, pobožně umírá, za svatého vyzdvižen i měšťan pražský*.

Tento spis má sloužit k oslavě sv. Prokopa. Není to však jeho jediný účel. Další jeho cíl by bylo možno nazvat výchovný, menším cílem by mohlo být představení velkých českých osobností a zvláště světců jako příkladů dobrého života.

Pasáže, které mají výchovný obsah, jsou spojeny např. s názvem kapitoly nebo vycházejí od Prokopovy činnosti. Tak kapitola věnovaná světcovu vzdělání začíná slovy „Mnoho na tom záleží, aby mládež dobře zvedená hned z mládí byla.“⁴⁰⁰ A po informaci, že se Prokop vzdělával na Vyšehradě, se dodává „A jistě jsou školy začátek umění a poznání Božího a bázně Páně, kde se mládež učí, počátek jest moudrosti, ano i všelikeré svatosti.“⁴⁰¹

---

³⁹⁷ Jediný známý výtisk prvního vydání *Slávy svatoprokopské* z roku 1662 je uložen v knihovně Strahovského kláštera a má signaturu BB IX 16. Jeho rozměry jsou 12,5 x 7 cm. Kalista našel přepis tohoto prvního vydání *Slávy svatoprokopské* pod signaturou DB V 2 ve Strahovské knihovně. Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 36.

³⁹⁸ Srov. VAŠICA, Josef. *Trýlístek a Bedřich Bridel*. In VAŠICA, Josef. *Eseje a studie ze starší české literatury*. Opava – Šenov u Ostravy: Verbum – Tilia, 2001, s. 195. *Trýlístek jarní* vydal J. Vašica roku 1943. VAŠICA, Josef. *Trýlístek jarní*. Brno: Akord, 1943.

³⁹⁹ Má rozměry 7 x 12,5 cm. Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 36.

⁴⁰⁰ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴⁰¹ Tamtéž.

Toto Bridelovo dílo je psáno prózou, nachází se v něm ale i píseň *Vitání kněžství – Píseň svatého Prokopa kněžství*,⁴⁰² která je zařazena za kapitolu věnovanou vzdělání a kněžství. *Sláva svatoprokopská* je součástí vlastenecky orientované barokní literatury, je v ní zdůrazněno i Prokopovo češství a světec působí jako mravní vzor.⁴⁰³

Autor často odkazuje na své prameny a někdy je i cituje. Vychází z breviářového čtení na svátek sv. Prokopa, Hájkovy *Kroniky české*, z Bartholda Pontana z Braitenberku. Odkazuje také na Paprockého, jistě také vycházel z Jiřího Fera Plachého (např. při popisu setkání knížete Oldřicha s Prokopem), ačkoliv to v textu nepřiznává.

Nenachází se zde pouze prosté vypsání života sv. Prokopa, ale informace o světci jsou umělecky ztvárněny pomocí figur a tropů. Moment ze života sv. Prokopa často vytvoří rámec, pomyslný svorník, do něhož jsou vloženy další motivy, které se vztahují k tématu a rozvíjejí je. Autor přitom od sázavského Prokopa vychází a opět se k němu navrácí. To se objevuje nejen v samotném textu slávy svatoprokopské, ale i v dedikaci.

Příkladem užití této rámcové kompozice je místo, kde se Bridel věnuje světcovu rodišti: „Nic není na překážce, ani jaká ujma z toho pochází slávě svatoprokopské, že ve vsi rodem jest, byť by třeba i byl voral, nebo i zemané a vládykové řečení byli, protože zemi vládli. Mají města pražská svého svatého Václava, mají i vesnice svatého Prokopa a i tento kvítek rodí se pěkně na poli, nebo i chatrné vesnice na slovo vzaté byly, když z nich vzáctní a slovutní lidé posli. Chotuně honositi a chlubiti se může s svatým svým Prokopem. Chatrné bylo Arpinum městečko, však že slavného krásorečníka Cicerona k dobrému obecnému literárního umění na svět vydalo, vůbec známo jest, i Sulmo ne tak pro sebe, jako že Ovidia zplodilo. A kdo by znal Andes dvorček skrovný, kdyby se byl v něm slavný veršovec Virgilius nenarodil? Jako i Stagira vlast by slavná nebyla, kdyby byla ostrovtipného Aristotela světu nevydala. A což jinde hledáme to, čeho v Čechách nemálo máme? Chatrná byla veska prv jménem Spučna a potom Peruč nazvaná, však že kněžnu Boženu vydala Oldřichovi za manželku i ona od praní Peruč jména nabyla, protože tam šaty Božena prala. I Doupov se v kronikách připomíná, protože páni z Doupova, a zvláště první skrze své rytířské činy v uherské vojně, Doupov zvelebili. I Stadice ves památku dobrou má, protože z ní Libuše

---

⁴⁰² BRIDEL, Fridrich. *Básnické dílo*. Praha: Torst, 1999, s. 235–242. BRIDEL, Fridrich. *Píseň o svatého Prokopa kněžství*. Olomouc: Vašica, 1932. TRAXLER, Jiří; SVOBODOVÁ, Věra. Svatoprokopský zpěvník II. *Sázavsko* 2005, 12, s. 121–129. Srov. VAŠICA, Josef. *České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu*. Brno: Atlantis, 1995, s. 39. TRAXLER, Jiří; SVOBODOVÁ, Věra. Svatoprokopský zpěvník II. *Sázavsko* 2005, 12, s. 129–131.

⁴⁰³ KOPECKÝ, Milan. Velikán barokní poezie. In KOPECKÝ, Milan. *Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 27.

kněžna od stolu železného, od pluhu totižto, Přemysla voráče sobě za kníže ze vsi na palác, z chatrného oděvu do knížetceho roucha povolala a zvolila. I naše tehdy veska Chotuně slávy nabývá, z nížto vzat svatý Prokop. Nebo příkladem svým stvrdil, že není svatost přivlastněná toliko zámkům, hradům a velikým městům, ale že i ve vsi a ze vsi může někdo svatosti dojíti, jakož svatý Prokop rodem ze vsi Chotuně svatým zůstal.⁴⁰⁴ Stejná kompozice je užitá např. i v kapitole věnované světcovu vzdělání⁴⁰⁵ a kněžství a v jiných kapitolách.

Bridel uvádí, že sv. Prokop pocházel z Chotouně, která se nacházela v kouřimském kraji. Rodiště sv. Prokopa Chotouň přitom spojuje s bájnými českými dějinami, snad ji měl založit samotný Lech. Přitom odkazuje na Hájka, o němž říká, že uvádí, že Lech založil mnoho vsí v okolí Kouřimi. Autor tohoto prokopského díla určuje přibližnou dobu světcova narození, měl se podle něho narodit kolem roku 1000. Usuzuje na to z toho, že roku 1035 byl Prokop již dospělý. Dodává, že protože Prokop pocházel z vesnice, mohl třeba i orat a nebyla to hanba.

V další kapitole nazvané *Svatý Prokop je dán na učení a zůstal knězem* Bridel uvádí, že se o Prokopových rodičích žádné informace neví, říká, že se v kronikách o nich nepíše. Domnívá se však, že světec nepocházel z prostého lidu, ale z urozenější rodiny, protože měl

---

⁴⁰⁴ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341). Část, která vypráví o rodišti sv. Prokopa, je nadto založena na paralelismu. Bridel například srovnává sv. Prokopa a jeho rodiště Chotouň s dalšími malými městečky, z nichž vzešli velikáni, antičtí latinští i řečtí spisovatelé (rodiště proslavené tím, kdo se zde narodil) – Arpinum zrodilo Cicerona, Sulmo zplodilo Ovidia, Vergilius proslavil Andes a ve Sagire se narodil Aristoteles), podobně Bridel činí i vesmi Stadicemi a Peruci, z nichž pocházeli Přemysl Oráč, kněžna Božena, nebo s Doupovem, který o který se dobře starali páni z Doupova. Paralely Bridel užívá i na jiných místech svého díla.

⁴⁰⁵ Na začátku kapitoly *Svatý Prokop dán na učení a zůstal knězem* nalezneme nejprve výchovný úvod, potom informaci ze života sv. Prokopa „Nepřipomínají se sice v kronikách rodičové svatého Prokopa, ale z toho se poznati může, že on z mládí bez pochyby z vnuknutí Božího jakožto urozenější na učení se odebral. Český breviář dokládá, že se byl na Vyšehradě učil.“ Pokračuje věta o tom, že lidé získávají moudrost a poznávají Boha nejprve ve škole. Na toto sdělení navazuje obsah prvního rámce, v němž jsou informace věnované vzdělání sv. Václava a sv. Vojtěcha, jejichž příkladem se světec dle podání Bridela řídil. „Tu svatý Prokop na to a na předky své pomní, slépějí jich snázně následoval. Pomněl on na svatého Václava, jak to mladé svaté kníže v Budči městě literárnímu umění a přitom dobrým skutkům pod knězem Pavlem pilně se cvičilo, jemuž mnoho česká zem povinna jest, protože nám tak svaté, pobožné a šlechetné kníže vycvičil. Pomněl on i na svatého Vojtěcha jináč Adalberta, kterak on z mládí z vlasti pro učení do cizích zemí se odebral, poněvadž v Čechách ho nebylo a tam přes 10 pořád let, jakž Hájek v listu 85 píše, strávil. Mnoho kněh s sebou do Čech přinesl, jakož i za pastýře a za duchovního správce toho osiřelého stáda po smrti Dytmara, prvního v Čechách biskupa, vyhlášen, druhým biskupem pražským zůstal léta 969. Po nich a jejich příkladu kráčeje svatý Prokop, veliký prospěch v literárním umění učiniv, naposledy, jak Pontanus svědčí, pietate et literis meritis sacerdotium, to jest pobožností a uměním kněžství jest sobě zasloužil.“ Na informaci, že se Prokop stal knězem, navazuje obsah rámce věnovanému kněžství. Jedná se o exkurs o tom, jaký by měl být správný kněz, jaké by měl mít vlastnosti. Bridel přitom tvoří řadu odkazů či parafrází na autority – odkazuje do Starého zákona (Ex 26,36: Sanctum Domino – svaté Pánu na koruně nejvyššího kněze.), na dílo Dionýsia Areopagity, sv. Jana Zlatoústého, po nich přidává vyprávění o mužích, kteří se stali kněžími a svůj úřad zastávali nehodně, nebo zmiňuje ty, kteří nechtěli přijmout kněžský úřad, jako byli pouštní otcové nebo sv. František z Assisi. Zpět k sv. Prokopovi se dostává slovy „My tehdy hroznými příklady jsouce zděšeni, zatím knězi svatému Prokopu našemu jako svatý František ruce líbejme a jemu štěstí vinšujme.“ Na to navazuje kapitola *Vítání kněžství. Píseň o svatého Prokopa kněžství*. Srov. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).

možnost studovat. Světec se podle něj učil na Vyšehradě, což Bridel přebírá z breviářového čtení. Říká, že Prokop byl ve studiu písma úspěšný a svou zbožností a vzděláním si zasloužil být knězem. Zde cituje z Pontana a zároveň jeho latinský text překládá – „*pietate et literis meritis sacerdotium, to jest pobožností a uměním kněžství jest sobě zasloužil*“.⁴⁰⁶

Když Prokop působil jako světský kněz „na všechny se strany ohlídal, aby to veliké břímě, starost totižto o duše lidské s sebe svrhl. A nebylo za potřeby v cizině to vyhledávati, co se doma přede dveřmi vynacházelo. Byl jest na ten čas jediný v Čechách slovatný slavný řád svaté regule svatého arcioctce Benedikta, muže svatého a jako arcioctce všech řádův v západních krajinách.“⁴⁰⁷ Prokop tedy dle Bridela vstoupil do benediktinského řádu, což byl tehdy jediný mnišský řád v Čechách. Stal se mnichem v Břevnovském klášteře, přičemž se zde odkazuje na pražský breviář. V tomto klášteře žil řádně mnišským životem a také zde složil řeholní sliby.⁴⁰⁸ Poté začal žít o samotě.⁴⁰⁹ Podle Bridela světec, než přišel na Sázavu, obýval i jiná místa. „Počaly mu pustiny k srdci jíti, nepochybně mnohá místa obešel, nežli se jemu jisté místo oblíbilo.“⁴¹⁰ Dodává, že je možné, že žil i v jeskyni v Prokopském údolí v Praze, jak se říká, „což poněvadž žádné jisté památky se v spisích nenachází, při starobylé památce se zanechává.“⁴¹¹ Tato informace je oproti středověkým legendám i ostatním literárním památkám, v nichž jsou zmínky o sv. Prokopovi a napsali je čeští autoři, nová.

Dále je v Bridelově spise popsána Prokopova cesta z této jeskyně u Prahy na Sázavu. „Nic se zajisté nemůže dáleji věděti, pustiv se hlouběji do hustých lesův a přeplaviv se za řeku Vltavu, semotam místo pohodlné k obývání hledaje, do svého kraje, odkud rodem byl, totižto do Kouřimska, přišel a s Božím vnuknutím na ty lésy a k té jeskyni se prodral v rozkošném položení tu, kdež nyní se klášterní zříceniny spatřují nad Sázavou, místo sobě oblíbiv,“⁴¹² zde postavil dřevěný kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Tato informace vychází zřejmě z Hájka, který hovoří o klášteře, ale nemluví o tom, z jakého stavebního materiálu byl

---

⁴⁰⁶ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341). PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jíří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50.

⁴⁰⁷ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341). Na to navazuje vložka – vyprávění o životě sv. Benedikta, poznamenání benediktinských světců, vztahu sv. Václava k benediktinům, zmínění sv. Vojtěcha a českých benediktinských klášterů.

⁴⁰⁸ Jedná se nejspíše o věčné sliby. Je skládán slib čistoty, chudoby a poslušnosti.

⁴⁰⁹ Srov. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341): „V Břevnově tehdy náš milý svatý Prokop základ života duchovního v hlavním tom kostele založiv, pilen byl svého povolání a po vykonané prubě, jakž obyčej, sliby své Pánu Bohu obětující, jak na duchovní řeholní osobu přísluší, samotný obýval.“

⁴¹⁰ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Tamtéž.

postaven.⁴¹³ Dále v knize *Sláva svatoprokopská* přímo odkazuje na Hájka⁴¹⁴ s údajem k roku 1033 „shromáždív některé nábožnější kněze, týmž je oděvem odíl a pod řeholou jim býti ustanovil ... a s nimi velmi ... nábožný život vedl, takže tomu bratří tu s ním obývající se divili“,⁴¹⁵ a tudíž tento rok jako rok vzniku sázavské komunity od něho přejímá.⁴¹⁶

Na to navazuje příběhem, kdy knížeti Břetislavovi anděl zprostředkovává Boží vůli, kterou je, aby tento kníže dostavěl na Sázavě kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele. To mu biskup Šebíř schválí. Kníže kostel postavil a nakonec je tento čin završen tím, že kníže Břetislav obětuje na oltáři Panny Marie nadační listinu, jejíž součástí je i kletba proti zlodějům. Bridel píše, že se to odehrálo „po dvou letech, léta totižto Páně 1035“.⁴¹⁷ Za tímto příběhem Bridel odkazuje opět na svůj zdroj Hájkovu *Kroniku českou* – „Hájek fol. CX. Léta jakž nahoře“.⁴¹⁸ Bridel sice přejímá Hájkův text, ale většinou proměňuje slovosled. U jména biskupa Šebíře uvádí Bridel navíc i jeho latinskou podobu Severus. Dále přidává, podobně jako u první zmínky o světcově sázavském příbytku, odkaz na svou dobu „jak říceniny ukazují“.⁴¹⁹ Oproti Hájkově kronice na tomto místě vynechává Bridel informaci o tom, že biskup Šebíř učinil Prokopa opatem.⁴²⁰

Po informacích o počátku klášterní komunity, nadaci učiněné knížetem Břetislavem a klatbě na zloděje klášterních statků se Bridel navrácí do doby předchozí, kdy kolem světce ještě nebyla shromážděná skupina kněží, do doby, která předchází těmto dvěma již zmíněným událostem.

Bridel se zpětně vrací k Prokopovu poustevnickému životu v kapitole nazvané *Svatý Prokop poustevník*.⁴²¹ Světec podle něj odešel žít poustevnickým životem poté, co mu k tomu

---

⁴¹³ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283.

⁴¹⁴ Srov. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341): „jakž Hájek píše v listu CXI“.

⁴¹⁵ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283. Bridel Hájka cituje téměř doslovně, až na dvou místech změněný pořádek slov a vynechání slov „trpký a“.

⁴¹⁶ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341): „což se stalo dle Hájka léta 1033“.

⁴¹⁷ Tamtéž.

⁴¹⁸ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 283–284.

⁴¹⁹ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341): „slavný, jakž říceniny ukazují, a nákladný klášter“.

⁴²⁰ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284: „a bratra Prokopa Chotounského tu hned on biskup opatem učinil, bratří a ten klášter k spravování jemu poručil“.

⁴²¹ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). Bridel zde činí paralelu mezi životem sv. Prokopa a sv. Benedikta na poušti, Benedikt coby otec se stává vzorem k nápodobě pro syna – „Vynasnažil se svatý Prokop ve všem svatého Benedikta otce svého jakožto pravý zdařilý syn následovati. A jako otec byl milostníkem pustin a samotin, tak i syn nápadně tu milost, totižto vzdálit se od lidu a hluku, po něm zdědil. Činil on proto, aby tak jsa od hluku a od křiku vzdálený žádných příležitostí k roztržkám neměl

dal jeho představený svolení. Směřoval do rodného kraje, o němž zřejmě věděl, že tam přebývají ďáblové, s nimiž se pak potýkal.⁴²²

Bridel vkládá kapitolku *Svatý Prokop d'áblobijec*, kde se zmiňuje o sv. Prokopovi v souvislosti s tím, jak vítězil nad ďábly.⁴²³ Uvádí, že místo pohanského božstva Proj je uctíván sv. Prokop, který „jsa dobře povědom těch peleší ďábelských, nejvíce se vynasazil, aby zem od těch neřestí vyčistil a vymetl“,⁴²⁴ přičemž ho řadí mezi zemské čistce.⁴²⁵ Bridel uvádí, že si Prokop vybral k pobytu jeskyni v skále nad řekou Sázavou,⁴²⁶ pod níž se v údolí nacházela čistá studánka. Toto místo, bylo, jak říká Bridel, jako stvořené pro poustevníka, a Prokop si ho oblíbil. Kvůli strašidlům však bylo předtím neobyvatelné. O vyhnání tisíce zlých duchů z této jeskyně Prokopem píše, že „on jakožto čistec zemský obořivše se na škůdce pekelné, znamením bezpochyby svatého kříže, jehož se nejvíce pekelníci bojí, se znamenav, všel do tý skrejše, odkudž všecky na pořad zlý duch, jichžto tisíc počítali, zahnal, vypudil a všechnu tu peleš ďábelskou vyčistil“.⁴²⁷ U Bridela je Prokop při vymítání coby čistec zemský aktivní, ďáblové neopouštějí jeskyni, protože by již déle nemohli snést Prokopa v tomtéž příbytku, ale jsou přímo vyhnáni.

Bridel v této kapitole dále uvádí příběh, kdy k Prokopovi přivedli posedlého ďáblem a prosili, aby ho z toho člověka vyhnal. Tento příběh exorcismu má týž průběh jako v legendě o sv. Prokopovi u Fera Plachého.⁴²⁸ Nově se dozvídáme, že pták, v něhož se ďábel proměnil, byl havran, Bridel zase nezmiňuje počet kusů, na něž se rozpadl. Ve *Slávě svatoprokopské* je tento příběh zaznamenán následujícím způsobem. „Přivedli jednoho času k svatému Prokopu od ďábla posedlého i prosili snázně, aby mu pomohl a toho zlého hosta z něho vypudil. Jak byl k svatému přiveden, hned ďábel hrozně křičel, řka rouhavě a bezbožně: „Co já ti dělám,

---

v své bohomyšlnosti a v svatém rozjímání. Činili to synové s dovolením svých vrchních, a do lesův pustých zajdouce, ráj sobě na zemi strojivali.“

⁴²² BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341). Na začátku kapitoly Bridel činil paralelu mezi sv. Prokopem a sv. Benediktem, zde v souvislosti s bojem s ďáblem přirovnává sázavského světce k poustevníku sv. Antonínovi – „Chtěl to snad míti Pán Bůh, aby i Čechové svého Antoně měli, kterýž s duchy nečistými velikou těžkost míval, jako i svatý Prokop nemalou. Svatému Antoňovi v rozličných se tvárnostech ukazovali i svatému se to přihodilo Prokopu, našemu českému Antoňovi, zvláště dřívě, nežli sobě své obydlí, kde hrozně strašilo, vyčistil a je odtud vyklidil, o čemž hned doložíme.“

⁴²³ Zde Bridel jmenuje pohanské bohy a obcování s nimi, ale také to, že země se stala křesťanskou, pohanská božstva nahradil křesťanský Bůh a světci.

⁴²⁴ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Bridel uvádí, že tato jeskyně je k vidění i v jeho době a nachází se v hustých lesích. Srov. „Spatřuje se podnes v jednom krásném položení v hustých lesích nad řekou Sázavou místo, kde jeskyně v skále se ukazuje, v ušlechtilém právě místě na pohledění vzlášt' k straně polední.“

⁴²⁷ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴²⁸ Srov. např. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060), FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 116.

Prokope! To jest mé obydlí, to jsem sobě místo oblíbil. Proč mě odtud vyháníš? A slovem zdali mně toho zabrániš, abych já toho místa neužíval?“ A vtom ihned s ním přeukrutně lomcoval, svou moc nad ním prokazujíc, až ho svatý Prokop litoval, sebe samého za bližního obětujíc. K tomu i jiné zbraně v církvi obyčejně užíval, postil se, též se modlil, jako i jednomu z bratří ho mezitím poručil. Tou zbraní jsouc opatřený, blíže k němu přistoupiv, d'áblu přikázal, aby z člověka vystoupil a postoupil Bohu člověka jeho. Ihned vyletěl čert z něho v způsobu ptáka černého a posadil se na střeše na kostele. Nepřestal se muž Boží modliti, až se na zem svalil ten pekelný havran a na kusy se rozrazil a vtom zmizel, aniž bylo víceji ho kde viděti. Osvobozen člověk, že d'ábla zbyl, náležitě Boha svého ctil a velebil.“⁴²⁹

Světcova moc nad d'áblem se projevila i jiným způsobem. Vyoral s čertem, kterého zapřáhl do pluhu, brázdu – „svatý Prokop pyšného ducha za nohy pojal a do pluhu zapřáhl a zem s ním dobýval“.⁴³⁰ Bridel uvádí, že podle některých světec sel a oral vlastníma rukama a svou sklizeň rozdal chudým lidem, o čemž se dočteme i u Fera. Bridel dodává, že „z té dobročinnosti, ač s posměchem, že v nůši chudým chléb vynášel, někteří výtečnější Brotkorb přezděli“.⁴³¹ Motiv, že by sv. Prokop nosil chudým chléb, ve středověkých literárních památkách nenalezneme, objevuje se nově až v novověku.

Novým motivem oproti prokopským středověkým legendám je i to, že sv. Prokop zadržel d'ábla, který chtěl škodit mnichům v Sázavském klášteře a tento zlý duch nemohl provést svůj záměr. Bridel dodává, že jeho stopy jsou k vidění v „říceninách Sázavského klášteřa“.⁴³²

Do doby Prokopova poustevničení náleží také odchod d'áblů na Lobeč, který je zmíněn i ve středověkých latinských legendách, a to od nejstarší *Vita minor*,⁴³³ již odpovídá obsahem. Bridel zde oproti jiným novověkým pramenům majícím českého autora přímo zmiňuje místo Lobeč, kam d'áblové odešli, avšak neříká, že šli i se svým tovaryštvem.⁴³⁴

Dále následují dvě kapitoly věnované zázrakům sv. Prokopa – *Svatý Prokop divotvorec* a *Jinší divové svatého Prokopa*. Nejprve je zmíněno setkání sv. Prokopa

---

⁴²⁹ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ Tamtéž.

⁴³² Tamtéž.

⁴³³ Bridel na svůj pramen odkazuje „praví historik a spisovatel života svatého Prokopa“. Začátek této příhody je však citací Fera Plachého. Srov. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060), případně FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 116. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341): „jednoho času hlasové d'ábelští slyšání byli: „Běda, běda, co ten člověk ukrutný a vrah nelítostivý v této jeskyni ... bydlí“.

⁴³⁴ Srov. DUŠEK, Jan. *Svatý Prokop v literárních pramenech*. Praha: FF UK, 2011, s. 106.

s knížetem Oldřichem na lovu, poté co štvál jelena, a zázrak proměnění vody ve víno.⁴³⁵ Tento příběh setkání poustevníka Prokopa a knížete Oldřicha je podán se stejným obsahem jako u Fera Plachého.⁴³⁶ Bridel ho částečně cituje, částečně však mějí slovosled nebo nahrazuje slova synonymními, případně některé informace dodává.⁴³⁷ K tomuto setkání dle údaje ve *Slávě svatoprokopské došlo* roku 1105. Tento rok též nejspíše přejímá od Jiřího Fera Plachého. Oproti Ferovi a podobně jako ve středověkých latinských legendách je i v této Bridelově knize v souvislosti se zázrakem proměnění vody ve víno zmíněn Kristův zázrak proměnění vody ve víno v Káně Galilejské.⁴³⁸ Stejně jako u brázdy i zde u kalichu odkazuje autor na to, že to je v jeho době v 60. letech 17. století tento předmět k vidění.

Bridel uvádí v následující kapitole věnované zázrakům další divy spjaté s působením sv. Prokopa. Praví však, že nemůže uvést všechny světcovy zázraky, protože všechny nejsou zapsány a některé vypustil.

Vypráví příběh o Mennovi, přičemž udává, že ho takto jmenuje Pontanus. Obsah tohoto vyprávění se opět shoduje s Ferovou legendou o sv. Prokopovi, kterou z větší části cituje, místy mění slovosled nebo užívá synonym.⁴³⁹

Bridel uvádí, že díky Prokopově moci nad ďábly se stal Prokop známým a dozvěděli se o něm i vládci české země. Bridel zdůrazňuje, že na Prokopovi bylo nejpodivuhodnější, jak svatý život vedl.⁴⁴⁰ Dále pokračuje slovy charakterizujícími Prokopa v opatské hodnosti, přičemž tuto charakteristiku přejímá od Fera Plachého „vší pokory plný, nikdy se pro žádnou věc tak nezarmoutil, aby přílišnou řečí na někoho z bratří nastoupil. Pro které ctnosti všickni ho bratří milovali v Bohu a jako vrchního se báli, jichžto snázně napomínal.“⁴⁴¹

---

⁴³⁵ Bridel rozehrává slovní hru se slovy s kořenem div počínaje od Krista přes sv. Petra a Pavla po sv. Prokopa. Také zde vytváří paralelu mezi poustevníky sv. Prokopem a Ivanem. K Ivanovi dovedla českého knížete laň, k Prokopovi jelen. S Ivanem se setkal Bořivoj a s Prokopem Oldřich.

⁴³⁶ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

⁴³⁷ Např. knížeti Oldřichovi se kromě toho, že nemohl dohnat psy a chrty jako u Fera Plachého, u Bridela ztratili i služebníci.

⁴³⁸ Mezi těmito dvěma zázraky opět Bridel nachází paralelu. Proměnění vody ve víno na svatbě v Káně Galilejské bylo prvním Kristovým zázrakem a o tomto Prokopově zázraku proměnění vody ve víno *Sláva svatoprokopská* říká, že byl téměř první po vyhnání ďáblů. Srov. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341): „A tak jako Syn Boží první div ráčil v Káni Galilejské učiniti, když obrátil vodu v víno, tím poněkud způsobem slouha Boží svatý Prokop téměř první po vyklizení zlých duchův mocí Boží div a zázrak učinil, když žízlivému knížeti tak lahodný nápoj na poušti, kdež vinic se nenachází, připil.“ U tohoto zázraku oproti Ferovi Bridel říká, že „on lepšího při svém dvoře nikdy dle svého zdání nepil.“ Ferus Plachý totiž vynechává ekvivalent spojení „dle svého zdání“, kterým Bridel k tomuto tvrzení činí jistý odstup. Bridel také udává, na kterém místě je prokopský kalich uchováván.

⁴³⁹ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461), s. 115.

⁴⁴⁰ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴⁴¹ Bridel Ferův text pouze drobně pozměňuje. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). Srov. FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629

Dále následuje kapitola dochovaná v tomto prvním vydání Bridelovy knihy, které je neúplné, jako poslední. Je nazvaná *Svatý Prokop opatem a pobožné jeho s světem rozloučení*. Prokop se stejně jako ve středověké legendistice stává opatem za knížete Břetislava.⁴⁴² U Bridela se Břetislav objevil již dříve při zprávě o dostavbě kostela Panny Marie a sv. Jana Křtitele a obětování donační listiny na oltáři, kde odkazoval na Hájka. Zde se setkáváme s knížetem Břetislavem znovu. Kníže a šlechtici Prokopa přemluví k tomu, aby se stal opatem, ač tuto hodnost sám zastávat nechtěl. Tento moment ze světcova života Bridel přejímá opět téměř doslovně z legendy Fera Plachého.⁴⁴³ Text u Bridela zní „Kníže české, syn vejš řečeného Oldřicha, Břetislav od rozličných o jeho svatém obcování zaslechl, k němu přijel a modlitbám jeho snázně se poroučel, ano i svými radami na tom zůstal, aby svatého Prokopa za opata všem bratřím kláštera sázavského vysadil. Nijakž tomu svatý muž svoliti nechtěl, řka: „Toho, který všecka tajemství zná srdce a vidí, za svědka беру, že nejsem hoden jinými vládnouti, jakož opovrženost osoby mé ukazuje.“ Však přemožen jsa od knížete a panstva bezděk ten ouřad opatství na se přijal. Neopustil od svého nábožného života i v tom důstojenství, nýbř bratří ho milovali jako otce, báli se jako vrchního.“⁴⁴⁴ Prokop nadále i v opatské hodnosti zůstával stejně zbožný jako dříve a své bratry napomínal. Činil tak týmiž slovy, jako Fera Plachého: „Bratří milí, Boha snázně milujte, jemu služte, neb za vaše krátké zde posloužení, dá vám v nebi věčné kralování.“⁴⁴⁵ Tato kapitolka končí tím, že se blížila světcova smrt a že Prokop často toužil přebývat s Kristem.⁴⁴⁶ Jak můžeme soudit ze srovnání s textem druhého dílu, tato kapitola byla úplná, ve vydání z roku 1689 to je 10. díl.

(K17060): „Byl vši pokory plný, nikdá se pro žádnou věc tak nezarmoutil, aby řečí příliš na někoho z bratří nastoupil. Protož ho všickni bratří milovali v Bohu a jako vrchního svého báli, jichžto často napomínal.“

⁴⁴² Srov. *Legenda v letopisu Sázavském*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 178.

⁴⁴³ FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060). Opět některá slova nahrazuje Bridel synonymními, případně mění slovosled.

⁴⁴⁴ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341).

⁴⁴⁵ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jezuitská tiskárna, 1662 (K01341). Bridel a Ferus se liší pouze v tom, že Bridel má „nebe“ a Ferus „nebesa“.

⁴⁴⁶ Bridelovými slovy „Zatím se k konci svého života blíživ, bez pochyby po svém Jeruzalémě a Syonu, jsa zde v cizině, často toužil, žádal s Kristem býti, svět a marnosti opustiti.“

15. 2 Fridrich Bridel (1689)

Roku 1689 byla podruhé vydána *Sláva svatoprokopská* a byla vytištěna v Litomyšli u Daniela Kamenického. Celý název toho druhého vydání zní *Sláva svatoprokopská z rozličných autorův, jako jsou Pontanus Breitenberg, Hájek, Paprocký a jiní sebraná od F. B. S. I. Vytištěná v Staropražské koleji blíž mostu v létu 1662. Nyní zase všem ctitelům svatých a obzvláště svatého Prokopa milovníkům k potěšení na světlo vydaná*. V tomto tisku se také nachází povolení z arcibiskupské konsistoře k tomu, aby do tohoto spisu mohlo být přiřčeno *Consignatio miraculorum*, tedy oddíl *Poznamenání zázrakův konaných u svatého Prokopa nad Sázavou*. V tomto vydání je dedikace oproti předchozímu jiná, liší se i její obsah. V roce 1689 je věnována Františku Maxmiliánovi z Talmberka na Ratajích, který byl synem Františka Talmberka, jemuž bylo věnováno první vydání *Slávy svatoprokopské*. Autorem tohoto věnování byl Jan Antonín Krška, farář v Čermné. Dílo obsahuje také předmluvu ke čtenáři.

Druhé vydání se opět skládá z kapitol, které jsou nazvány „díl“ a jsou číslované. Mají stejné názvy jako kapitoly v prvním vydání, též jejich obsah je stejný.⁴⁴⁷ Nalezneme zde celkem 15 kapitol: 1. *Vlast svatého Prokopa*, 2. *Svatý Prokop dán na učení a zůstal knězem*, 3. *Vítání kněžství. Píseň o svatého Prokopa kněžství*, 4. *Svatý Prokop benediktin*, 5. *Klášter na Sázavě řádu svatého Benedikta kdy založen*, 6. *Svatý Prokop poustevník*, 7. *Svatý Prokop ďáblbiječ*, 8. *Svatý Prokop divotvorec, Jiní divové svatého Prokopa*, 9. *Svatý Prokop opatem a pobožné jeho s světem rozloučení*, 10. *Svatý Prokop prorok*, 11. *Svatý Prokop po smrti divy činí*, 12. *Svatý Prokop za svatého vyzdvižen*, 13. *Svatý Prokop slavný a mocný patron český*, 14. *Svatý Prokop Pražan*, 15. *Přenesení těla svatého Prokopa z kláštera Sázavského na hrad Pražský*. Domnívám se, že tyto kapitoly obsahovalo i první vydání *Slávy svatoprokopské* z roku 1662, ačkoliv kapitoly 10–15 se nedochovaly. Kromě těchto 15 kapitol dílo obsahuje další dvě části. Jedná se o *Poznamenání zázrakův konaných u svatého Prokopa nad Sázavou* a *Závěrek* obsahující dvě modlitby ke sv. Prokopovi, píseň *Svatý Prokope, zástupce české země* a dvě antifony s modlitbou ke sv. Prokopu. *Poznamenání zázrakův konaných u svatého Prokopa nad Sázavou* bylo připojeno až pro toto druhé vydání z roku 1689.

---

⁴⁴⁷ Pokud se text vydání z roku 1689 liší od textu prvního vydání z roku 1662, většinou jde o změnu slovosledu, nebo vynechání slova, které neovlivňují podání světcova života. V 7. díle bylo psáno roku 1662 „historik a spisovatel života svatého Prokopa“, roku 1689 se píše „Hájek a spisovatel života svatého Prokopa“, ačkoliv Bridel informaci o ďáblech přebírá od Fera Plachého. *Píseň o svatého Prokopa kněžství* byla oproti vydání v roce 1662 změněna, např. byla vynechána strofa a již v prvním verši byl změněn slovosled. Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 38.

Vzhledem k tomu, že obsah prvních deseti kapitol se shoduje s obsahem prvního vydání *Slávy svatoprokopské*, zmíním zde, co se vztahuje k životu sázavského světce v kapitolách 10–14.

V kapitole *Svatý Prokop prorok* světec předpovídá svou smrt a budoucí osudy Sázavského kláštera. O této budoucnosti zpravuje „své milé Víta a Emericha“.⁴⁴⁸ Činí tak týmiž slovy, která mu klade do úst Ferus Plachý ve své legendě o sv. Prokopovi.⁴⁴⁹ Bridel udává týž rok smrti sv. Prokopa jako Ferus, a to rok 1053. Ještě než Bridel informuje o průběhu světcově pohřbu, shrnuje to, čím se vyznačoval, což bychom mohli nazvat jako *laudatio funebris*, a to těmito slovy – „Zajisté poklad drahý na poli, na poušti skrytý v jeskyni, mezi zvěří člověk, mezi lidmi nový Mojžíš, anobř anjel Boží, čistec země české, krotitel zlých duchův, voráč a pŕhončí dŕablův na skalách, bojovník na poušti, jak při vorbě, tak při pluhu, k vojně schopný, myslivec hříšníkův, sklepník a klíčník knížetcí, mistr střidmosti, krajan a obyvatel země a nový soused naposledy, jak držíme, do počtu svatých první kanonizací vložen, v Pánu usnul.“⁴⁵⁰ Dále Bridel pokračuje opět v duchu Fera Plachého,⁴⁵¹ že na pohřeb sv. Prokopa přijel pražský biskup Šebř a pochoval jej v kostele Panny Marie a sv. Jana Křtitele, který byl založil.

V kapitole nazvané *Svatý Prokop po smrti divy činí* vychází Bridel opět z Fera Plachého. Zmiňuje zde zázrak, jak v době, když bylo světcovo tělo pohřbíváno, prosil jeden slepec o navrácení zraku alespoň po dobu konání pohřbu sv. Prokopa.⁴⁵² Dále Bridel vypravuje o dějinách Sázavského kláštera po smrti sv. Prokopa. Zmiňuje, že byl zvolen opatem Vít, že odešel z vlasti. Dodává, že když se kníže Spytihněv o tom dozvěděl, dosadil na jeho místo do Sázavského kláštera opata, který nebyl české národnosti. Vypráví také o tom, že se sv. Prokop zjevil opatu cizinci a přikázal mu opustit klášter, a když ho nechtěl poslechnout, ztloukl ho. Bridel říká, že tento cizí opat se vypravil ke knížeti Spytihněvovi a podal mu zprávu o tom, co se mu přihodilo. Užití tohoto motivu vyhnání opata cizozemce, dodává spisu na nacionálním charakteru.⁴⁵³

---

⁴⁴⁸ Bridel místo „Emeram“ uvádí „Emerich“.

⁴⁴⁹ Bridel oproti Ferovi vynechává, že „po šesti letech“ vyhanství se budou moci vrátit na Sázavu.

⁴⁵⁰ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342).

⁴⁵¹ Bridel na tomto místě věnovaném účasti biskupa Šebře na pohřbu sv. Prokopa přináší tytéž informace jako Ferus Plachý, ale necituje jej.

⁴⁵² Zde téměř doslovně cituje legendu o sv. Prokopovi u Fera Plachého.

⁴⁵³ Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 39. Dalším z mnoha podobných momentů je např. označení sv. Prokopa čistcem zemským.

Dále se dozvíme, že když nastoupil na trůn Vratislav, poslal do Uher pro opata Víta s bratřími a uvedl je zpět do jejich Sázavského kláštera. Bridel i zde ohledně budoucích dějin kláštera podává tytéž informace jako Ferus Plachý, jedná se opět o citaci.⁴⁵⁴ Oproti jeho vyprávění však do *Slávy svatoprokopské* vkládá konkrétnější informaci o smrti knížete Břetislava, kterou čerpá nejspíše z Hájka, kterého ale necituje – „Vtom po dvou létech, léta totižto 1055. Břetislav roznemohl se a v Chrudimi život svůj dokonal, po němž se předřečené proroctví doplnilo.“⁴⁵⁵

Bridel zmiňuje ještě další zázraky, které sv. Prokop učinil, vychází přitom zřejmě z Pontana z Braitenberka, protože u posledního zázraku ze tří následujících uvádí Labešu vlastním jménem.⁴⁵⁶ Jedná se o zázrak, kdy zloděje donutil vrátit kradené věci a kdy osvobodil vězně.⁴⁵⁷ Třetím zázrakem je ten, který se stal Labešovi. Oproti Pontanovi Bridel zdůrazňuje, že se tento zázrak odehrál v létě a že Labešu stíhali lotři.⁴⁵⁸ Zázrak zamrznutí řeky podává takto: „Nějaký Labeša v létě mezi řekou a lotry v ouzkostech postavený z rukou jim ujít nemohl. I nevěda jináč, tu Pánu Bohu a k svatému Prokopu se utekl, jehož jméno vzýváje, do řeky se vpustil, pod jehož nohami voda ihned zamrzla a bezpečný průchod na druhou stranu vydělala, čehož lotři dovésti nemohli.“⁴⁵⁹

Sláva svatoprokopská pojednává také o svatořečení světce, přičemž udává dvě možnosti, jakým způsobem k němu došlo. První varianta vychází z Pontanovy legendy⁴⁶⁰ a uvádí ji i breviář, jak na ně odkazuje Bridel. Je to legenda obsahující kanonizační zázrak, kdy se Prokop v noci zjevuje papeži Innocenci III., poté co nevyslyšel s žádostí o Prokopovu kanonizaci opata Sázavského kláštera Blažeje, a žádá ho, aby ho svatořečil. Bridel o této první verzi přijetí Prokopa mezi světce vypráví „Opat Blažej do Říma se vypraviv, u stolice apoštolské vyhledával, aby svatý Prokop pro své veliké zásluhy za svatého byl přijat, jehožto prosbu jeho svatost papežská v tom oslychala. Svatý Prokop papeži v noci se ukázal, a aby ho do počtu svatých vložil, přikázal.“⁴⁶¹ U druhé varianty, jak mohlo dojít ke světcovu

---

⁴⁵⁴ Ačkoliv Bridel některá slova Ferova vynechává („ve dveřích stoje“, „Co zde činiš?“) nebo je nahrazuje („Boží služby“ – „Božích služebníkův“), Přímou řeč uvozuje pomocí „řka“, případně mění slovesný tvar („ukázav“ – „ukázal“).

⁴⁵⁵ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342).

⁴⁵⁶ Tak činí i Pontanus s *Bohemia pia* a jeho český překlad ve *Vitae sanctorum* z roku 1625. Ferus Plachý Labešu vlastním jménem neoznačuje.

⁴⁵⁷ První dva zázraky vrácení kradených věcí a vysvobození vězně se nacházejí i u Fera Plachého.

⁴⁵⁸ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50.

⁴⁵⁹ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342).

⁴⁶⁰ PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50.

⁴⁶¹ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342).

svatořečení, Bridel odkazuje na Hájkovu *Kroniku českou*, kterou až na několik slovních obměn⁴⁶² nebo přehozený slovosled⁴⁶³ doslovně cituje.⁴⁶⁴

Dále se Bridel ve svém díle zmiňuje o tom, jak sv. Prokop spolu se sv. Václavem a sv. Vojtěchem a Pěti bratry pomohl českému vojsku v boji roku 1260. Říká, že to dosvědčuje list Přemysla Otakara II., který král poslal papeži Alexandru IV. a který vycházel z vidění Jana, syna Svojslava. Dodává, že tento list je datován 8. října 1260. Tuto informaci získává z Hájkovy *Kroniky české*, již částečně téměř doslovně cituje⁴⁶⁵ – „Nejprve vyšel svatý Václav v pancíř oblečený, maje lepku na své hlavě a meč v pošvě zlatý, perlami ozdobené po levé straně, a v pravé ruce držel svůj praporec. Za ním se bral svatý Vojtěch, v poctivé roucho biskupské jsa oděný. Potom svatý Prokop jako opat slavný, maje v rukou berlu, hned šel za biskupem. Potom viděl jsem pět bratrů a svatý Václav ohledl se a jsoucím za sebou řekl: „Mdlé jest vojsko naše, protože poďme s Boží pomocí jemu pomoci.““⁴⁶⁶ Nepřepisuje ale celý list českého krále ani celé vyprávění zjevení.

Opět na základě *Kroniky české* Bridel uvádí, jak se sv. Prokop zjevil Sulislavovi a Dobromile. Nejprve odkazuje na Hájka do 12. listu,⁴⁶⁷ z jehož textu vyjímá některé informace nebo celé věty vztahující se k založení Prahy. Na to navazuje příběhem opět vzatým z Hájkovy *Kroniky české* o postavení kostela sv. Prokopa na Malé Straně na místě domu Sulislava a Dobromily, jimž se světec zjevil, jejichž dům stál na místě prvního domu města Prahy. Toto zjevení sv. Prokopa a postavení kostela, který mu byl zasvěcen, se událo roku 1213.⁴⁶⁸ V další kapitole se již Bridel věnuje popisu přenesení světcových ostatků do Prahy.

Bridel v knize *Sláva svatoprokopská* informace zvláště přejímal od Pontana, Hájka a Fera Plachého, kterého však jako svůj pramen nepřiznával. Nově oproti těmto třem autorům uváděl, že světec pocházel z urozenější rodiny, že světec nosil lidem chléb, a proto ho někteří přezdili Brotkorb, a také zmínil, že se v klášteře nacházejí stopy čerta, jemuž tam Prokop nedovolil škodit. Spíše než by Bridel přinášel velké množství nových momentů ze života sv. Prokopa, vyniká jeho dílo po literární stránce.

---

⁴⁶² „Přemysl přijímám Otogar“.

⁴⁶³ Někdy také užívá jiný slovesný tvar nebo na dvou místech slovo vynechává beze změny významu.

⁴⁶⁴ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342). HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 528.

⁴⁶⁵ Vypouští popis sv. Pěti bratří. Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 583–584.

⁴⁶⁶ BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342).

⁴⁶⁷ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 57.

⁴⁶⁸ Srov. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 536.

15. 3 Fridrich Bridel (1699)

Potřetí vyšel tisk o sv. Prokopovi od Fridricha Bridela roku 1699, a to pod názvem *Jiskra slávy svatoprokopské*. Celý titul tohoto třetího vydání zní *Jiskra slávy svatoprokopské v veliké pustině řícenin kláštera sázavského přes dvě stě let skrytá, nejprve v létu 1662., pak podruhé 1689. v české řeči na jevo se vyskytla. Nyní pak s dokonalejší jasností mnohých, totižto jak starých, tak nových, a téměř neslýchaných podivných zázrakův svatého Prokopa opata vejš řečeného kláštera a patrona českého, též slávy svatého otce a patriarchy Benedikta, jako i některých svatých synův osvětlená a od velebného konventu kláštera svatoprokopského nad řekou Sázavou starožitného a slavného řádu svatého otce a patriarchy Benedikta všem ctitelům svatoprokopským a milovníkům benediktinským ku potěšení a k dobrému vzdělání v nově na světlo jest vydaná v dovolením duchovní vrchnosti*. Kniha *Jiskra slávy svatoprokopské* se svým titulem hlásí k předchozím dvěma vydáním Bridelovy práce *Sláva svatoprokopská* z roku 1662 a 1689. Třetí vydání tohoto spisu vztahujícího se ke sv. Prokopovi vzniklo z popudu Sázavského kláštera.⁴⁶⁹

Samotná kniha čítá 240 stran vlastního textu. Předchází mu dva texty, jednak věnování Ferdinandu Ludvíkovi Libštejnskému z Kolovrat, jednak předmluva ke čtenáři. Na konci tisku se nachází rejstřík. Tento tisk obsahuje 37 rytin od Daniela Dvořáka, které jsou obrazovým doprovodem k textu.

Vychází sice z Bridelova spisu *Sláva svatoprokopská* z roku 1689 a mnohdy z něho jednotlivé úseky doslovně přejímá, jedná se však o nové samostatné dílo. Mnohé části jsou zcela nové.⁴⁷⁰ Tato kniha, která vznikla v prostředí Sázavského kláštera, je rozdělena do čtyř dílů. První oddíl můžeme vymezit dobou, než se světec stal knězem. Uzavírá ho *Píseň o kněžství sv. Prokopa*.⁴⁷¹ V tomto prvním díle se nachází nově vypsání původu českého národa.⁴⁷² Druhý díl je věnován mnišství, jeho obhajobě, životu sv. Benedikta a také tomu, jak

---

⁴⁶⁹ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343).

⁴⁷⁰ Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 37.

⁴⁷¹ Nachází se zde ve znění, které oproti 1. vydání *Slávy svatoprokopské* roku z 1662 vypouští jednu strofu. Má tedy též rozsah jako vydání z roku 1689. Oproti předchozím dvěma vydáním je uveden písňový odkaz „Spívá se jako: Amen staniž se tak etc.“

⁴⁷² Na začátku prvního dílu Prokop jako Čech přivádí spisovatele k uvedení původu českého národa – „Svatý Prokop Čech uvádí nás k opakování počátku, od kterého Čechové své pojítko mají, o kterémž kronikáři sice schvalně píše. Že pak kroniky české buďto v latinském jazyce, anebo jich přirozeným jazykem sepsané obecně se do rukou lidu obecného dostati nemohou, ku potěšení jich v krátkosti o tom v prvním tomto dílu jednat budeme.“ První kapitola, která je oproti vydání z roku 1689 zcela nová, začíná od potopy světa a český národ se tu činí příbuzným s Noemem. Kalista uvádí, že se zde čerpá např. z historiků, jako byli Matěj Miechovius nebo Filip Kallimachos. Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 37. Druhá kapitola *Svatý Prokop z kraje kouřimského* již doslovně přebírá vydání *Slávy*

benediktinský řád, jeho řehole a spiritualita ovlivnila jiné řády.⁴⁷³ Tento druhý díl nemá v Bridelově spisu ekvivalent, ačkoliv Bridel stručně na sedmi stranách také pojednává o životě sv. Benedikta v kapitole *Svatý Prokop benediktin*.⁴⁷⁴ Ve třetím díle se oproti *Slávě svatoprokopské* z roku 1689 píše o životě poustevníků sv. Ivana a Vintře.⁴⁷⁵ Jsou přidány kapitoly věnující se tomu, jak měl sv. Prokop v úctě za svého života i po své smrti svatě. Většina ostatních kapitol je také rozšířena. V tomto třetím díle se nově píše o relikviích sv. Prokopa, fundacích a vybavení kláštera. Také jsou poznamenána místa spjatá s lidovou úctou ke sv. Prokopovi, jako jsou studánky nebo kameny. Je zmíněno i to, jak světec trestal ty, kdo nesvětili jeho svátek. Čtvrtý díl knihy *Jiskra slávy svatoprokopské* je zcela nový, je nazván *Poznamenání zázrakův konaných v klášteře a při zázračném obrazu svatého Prokopa* a jsou v něm zaznamenány barokní zázraky spojené s tímto světce.⁴⁷⁶

Hojně se odkazuje na prameny. Mezi nimi byl např. Hájek, Lupáč, Balbín nebo Dubravius, Salius, nebo rukopisná legenda od bratra Erasma. Odkazuje se také na různé církevní autory, jako jsou sv. Atanáš, Bellarmin, Augustin, Basil.

Zmíním, co se v této knize *Jiskra slávy svatoprokopské* vyskytuje odlišně od druhého vydání *Slávy svatoprokopské* z roku 1689.

Kapitola *Svatý Prokop mnichem benediktinským* ve vydání z roku 1699 sice nepřináší nové informace ze života sv. Prokopa, ale je nově pojata, a to i z toho důvodu, že v tomto třetím přepracovaném vydání Bridelovy *Slávy svatoprokopské* se o sv. Benediktovi a benediktinech pojednávalo ve druhém díle. V tomto třetím vydání se píše odlišně od knihy z roku 1689: „V tom takovém světském řádu, totižto v kanovníckém na Vyšehradě, svatý Prokop zůstáváje, na všechny se strany ohlídal, aby to veliké břímě, starost totižto o lidské duše, z sebe svrhl, a nebylo za potřebí v cizině to vyhledávati, co se doma přede dveřmi vynacházelo. ... Jsouce tehdy svatý Prokop posvěcen na kněžstvo, jak pokorně jest pokračoval, žádný vysloviti nemůže. Neb jinší kněží neměli jej za kanovníka pro jeho velikou pokoru, ale za mnicha. Zatím mu na mysl přišlo, kterak by mohl zanechatí svět a všechno, což světského jest a Bohu volně mohl sloužiti, předsevzetí božské vůli poroučel. A tak své předsevzetí utvrdíc, od jednoho řeholního mnicha kláštera Břevnovského řád svatého otce

---

svatoprokopské z roku 1689. U zmínky o světceově rodišti pojednává o prvním pražském arcibiskupu Arnoštu z Pardubic a dalších svatých, kteří zanechali své stopy v kouřimském kraji. Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 38.

⁴⁷³ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 22–90.

⁴⁷⁴ Srov. KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 38–39.

⁴⁷⁵ Kapitoly *Vypsání poustevnického života svatého Juntře, Nábožný a podivný život a smrt svatého Ivana*.

⁴⁷⁶ Vždy však nejsou totožné.

Benedikta na se přijal.⁴⁷⁷ V tisku *Jiskra slávy svatoprokopské* se píše, že benediktinský řád zavedl v Čechách sv. Vojtěch a nejvíce ho zde rozmnožoval sv. Prokop. Dále se uvádí středověká modlitba ke sv. Prokopovi⁴⁷⁸ a její český překlad. Zároveň podává překlad středověké latinské legendy:⁴⁷⁹ „Byl jest plný horlivosti víry, kteréžto řečí svatého kázání srdce posluchačův, jakožto přival časový v příhodném čase pršící zkropoval a radlicí vyučování svého velmi užitečně obnovoval.“⁴⁸⁰ Tento překlad středověké latinské legendy je do díla *Jiskra slávy svatoprokopské* včleněn oproti vydání z roku 1689 nově.

V díle vydaném roku 1699 se též píše stejně jako roku 1689, že se Prokop vydal do kouřimského kraje, ale nově se zdůrazňuje, že sem nešel, aby viděl své rodiče, ale aby „pouště soukromé místo žádajíc“.⁴⁸¹

Sláva svatoprokopská je opět rozšířena o text středověké prokopské legendy,⁴⁸² „že k svatému Prokopovi množství věrných duší pospíchávalo, majíce žádost světa slávu opustiti, s ním žádali přebývati, kteréž on dobrotivě přijmouc, schraňoval jako slepice kuřátka své pod křídla. A tak z udělení milost Boží rostla na dlouhost a širokost po všech končinách ctnosti jeho pověst, že lidé té země hned houfně se k němu valili, dary jemu obětovali, jeho modlitbám se pobožně poroučejíce, kterýžto ohněm lásky naplněný, ctitedlným a hostinským všem milostivě se ukazoval. Byl moudrosti svatou slušně ozdoben, v milosrdenství opatrný, horlivosti víry plný.“⁴⁸³ Další text středověké legendy čerpá z téhož zdroje a uvádí jej za zázrakem vymítání zlého ducha z posedlého – „chudý lidi tak milostivou štědrotou sobě od Boha prokázanou přijímal, tak radostnou a schopnou jsa péčí pohnut jim sloužil, jakoby sám očitě Kristus spatřen a přítomen byl, že všickni toho kraje chudí a potřební od něho obživováni byli.“⁴⁸⁴

Kromě toho, že světec znemožnil čertovi škodit bratřím v Sázavském klášteře a že jsou jeho stopy vidět v klášteře, se ve vydání z roku 1699 dodává, že ďábel „od svatého

---

⁴⁷⁷ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 91, 93.

⁴⁷⁸ Salve, Cephaz Bohemorum,
lux, exemplar monachorum,
spes et salus infirmorum,
pusillorum dux et comes nemorum.

⁴⁷⁹ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 94: „Tenž frater Erasmus o něm ještě toto in m. s. dokládá“.

⁴⁸⁰ Srov. např. Vita minor. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 134.

⁴⁸¹ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 104.

⁴⁸² BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343): bratr Erasmus z rukopisu napsaného kolem roku 1300.

⁴⁸³ Tamtéž, s. 105–106.

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 136.

Prokopa dříve zaklínán, po těch schodech, které podnes se spatřují, dolů zaveden a k mukám pekelným mocně byl odeslaný“.⁴⁸⁵ Opět jsou podána slova středověké legendy i k odchodu ďáblů na Lobeč: „Což když uslyšel otec svatý, upevněn jsa znamením víry, k místu, z kterého ten hlas pocházel, přistoupil a s hrozným zvukem s velikým křikem je z toho místa vypudil, aby běh pobožnosti jeho nebyl překažen.“⁴⁸⁶

Ve vydání z roku 1699 se dozvíme, že kníže Oldřich do své smrti nestačil dostavět Sázavský klášter, a proto před svou smrtí přikázal roku 1045 synu Břetislavovi, aby ho dostavěl – „... což i učinil a kostel i klášter založil, však dříve nežli jej dostavěl, vida, že by umřítí měl, synu svému Břetislavovi otcovsky rozkázal, aby kostel blahoslavené Rodičky Boží a svatého Jana Křtitele spolu i klášter nad Sázavou hleděl po jeho smrti dostavěti, dalo se v létu 1045.“⁴⁸⁷ V tomto vydání se ale také již dříve nacházelo vyprávění, jak kníže Břetislav dostavuje kostel na základě Božího přání, což je i ve vydání z roku 1689. Oproti předchozímu vydání knihy je vypuštěn letopočet 1105, který Bridel přejal od Fera Plachého.

Knih z roku 1699 přináší oproti vydání *Slávy svatoprokopské* z roku 1689 dva zázraky. Prvním z nich je vzkříšení utonulého, který je vyprávěn takto – „Že jeden nechtíc v den sváteční kázání svatého Prokopa zameškati, pospíchal do jeho kláštera, však do něho nemohl pro velikou povodeň, odevzdal se na loď, poroučejíc se svatému Prokopu, kteréhožto hned veliké vlny potopily, jehožto však utopeného našli, kterýžto skrze zásluhy svatého Prokopa byl z mrtvých vzkříšen.“⁴⁸⁸ Přidává se ještě zázrak navrácení zraku ženě, která se jmenovala Klára: „Přišla k němu jedna žena jménem Klára od Boha slepotou navštívená, svatý Prokop nad ní se modlíc, oči její znamením svatého kříže požehnal a ona hnedky světlo Boží spatřila.“⁴⁸⁹

Na základě informace u Dubravia, na něhož se odkazuje, je předložen i zázrak z doby, kdy byl Prokop břevnovským mnichem. Překlad latinského Dubraviova textu zázraku, že dřín v zimě obrostl plody, zde zní takto – „Vrchní kláštera Břevnovského někdy se proti němu pohnul a to dovedl, že jej zavedl do pole, kdež taky pro nedostatek pokrmu až do určité hodiny se postiti musil. Prokop však lačnivý jsouce, spatřil strom dřínkový, začal zhluboka vzdychati a sobě na zimu stěžovati, že totižto v času zimy ovotce dřínkové zralé nenalezl,

---

⁴⁸⁵ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 136.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 137.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 140.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 145.

⁴⁸⁹ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 145. Oba tyto zázraky opět přebírá z rukopisu bratra Erasma. Nevyskytují se však v prokopských legendách, jejichž edici vytvořili Chaloupecký a Ryba.

kterýž by jedl. Hned na okamžení na jeho vzdychání strom se zazelenal a jemu ovotce zralé vydal s tak skrže ten zázrak všech oči na sebe obrátil. Však nicméně i se svatému Prokopu divili, že tak chtivě do obětovaného od Boha ovotce se chápal. Protož od toho času skrovějším v pokračování postův byl, až ten hlad nebo lačnost s radou a s rozumem pomalu upokojil a další zdrželivost tak ctil, že zdrželivosti příkladem sebe samého jinším ukázal.⁴⁹⁰

V *Jiskře slávy svatoprokopské* jsou zmíněny ještě zázraky, které zachovává orální tradice. Vážou se ke světcovu dětství. Jedním z nich je, jak Prokop v zimě v lese trhal jahody a natrhané je donesl domů.⁴⁹¹ V době svého dětství Prokop také přinutil d'ábla, aby se točil místo kola u vozu, „když dříví z lesa s čeledínem vezl, zlámal“.⁴⁹² Udává ještě druhou variantu tohoto zázraku, přičemž odkazuje na to, že její podání, je zaznamenáno u Buccelina v díle *Menologium Benedictinum* u 4. července. Tato druhá verze zázraku má toto znění – „Onen mezi jinšími nezcíslnými zázraky, jakož řídký, tak nejvíceji paměti hodný: Když se vydal svatý Prokop na cestu na voze, zlý duch mu jedno kolo odnesl, od svatého Prokopa byl přinucen místo kola břemeno snášeti. Hodnou pokutou krádež jeho byla trestaná s takovým a s tak dlouho trvajícím pejchy jeho potřením, kteráž vlastní zlým duchům jest, hanbu místo vítězství odnesl.“⁴⁹³

Kapitola *Svatý Prokop prorok* je citací téže kapitoly ze *Slávy svatoprokopské* z roku 1689, však v tomto vydání z roku 1699 je k událostem v kapitole připojen příběh, jak sv. Prokop věnuje svůj oděv sirotkovi. Jeho podání se drobně liší od středověké legendy *Vita minor* a *Vita maior*. V těchto zmíněných latinských legendách přichází k Prokopovi sirotek, kterého týden živil. Žádal Prokopa, aby mohl odejít domů. Opat ho chtěl něčím obdarovat, ale u sebe neměl nic, co by mu mohl dát, proto ho prosil, aby zůstal ještě do dalšího dne, kdy po opatově smrti mu dají jeho oděv.⁴⁹⁴ V tisku z roku 1699 opět k Prokopovi přichází sirotek, kterému týden dával stravu. Zde sám sirotek žádá od sv. Prokopova, nikoliv však, aby mohl odejít, ale aby mu dal něco na památku. Prokop to chápe jako žádost o peněžitou almužnu, proto se mu omlouvá, že peníze nemá, ale již stejně jako v uvedených středověkých

---

⁴⁹⁰ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 146.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 146: „svatý Prokop v mladém věku svém v prostředí zimy jahody zralé z lesa domů přinesl“.

⁴⁹² Tamtéž, s. 147. Motiv d'ábla místo kola u vozu se nachází již v tzv. *Liber depictus*.

⁴⁹³ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 147.

⁴⁹⁴ *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 144: „Sequenti igitur die intravit ad eum quidam pifandus, cuius etiam per setimanas inopiam benigne more solito refocillarat, inpetrans licenciam abeundi ad propria. Cui sanctus pater, dum nil, quod ei caritatis obtentu tribueret, haberet, ayt ei hylari vultu: „Non te, karissime, pigeat, obsecro, differre, quia dies Domini, advenire quam prestolor, crastinabit, et post obitum meum tunica mea tibi dabitur.““

legendách ho žádá, aby setrval do dalšího dne, kdy Prokop zemře. Pak mu dají jeho svrchní oděv, čímž dostane něco, co opat vlastnil⁴⁹⁵ a bude mít na něj památku.⁴⁹⁶

V kapitole *Svatý Prokop divy činí* jsou oproti *Slávě svatoprokopské* z roku 1689 přidány následující zázraky. Přitom je uvedeno, co bylo pro autora spisu pramenem. Prvním z nich je zázrak, který se nachází již ve středověké latinské legendě *Vita minor*⁴⁹⁷ a stal se v době, kdy byl opatem Vít. Vypráví o tom, že se světec zjevil ženě jednoho úředníka, která byla těžce nemocná. Žádal ji, aby poslala pro opata Víta, nebo kdyby pro vlastní nemoc nemohl přijít, aby poslal Jimrama. Slíbil jí, že jak se za ni domodlí, bude uzdravena. Tak se i stalo. Místo Víta k ní přijel Jimram, a jak skončil modlitbu, hned se uzdravily všechny části jejího těla. Legenda dodává, že tento zázrak učinil Bůh pro zásluhy sv. Prokopa. Tisk z roku 1699 přináší trochu jiný obsah tohoto příběhu.⁴⁹⁸ O choré ženě nevíme, že by byla manželkou jakéhosi úředníka. Světec se ženě zjevuje stejně jako ve středověké legendě, avšak to, co jí radí, že má učinit, je zkráceno. Zde má totiž zavolat Víta nebo Jimrama, z nichž ani jeden není označen hodností, kterou zastával v klášteře. Nepíše se, že by měla zavolat Víta, který je opatem, a kdyby on pro nemoc nemohl, aby poslal Jimrama. Také se tu nepíše, že jí Prokop říká, kdy bude uzdravena. Oproti této středověké legendě Vít a Jimram nejsou označeni v tomto tisku z roku 1699 jako Prokopovi příbuzní, tedy synovec a syn, ale jako jeho učedníci. Stejně jako ve středověké legendě se za ženu modlí Jimram, po jeho modlitbě byla zcela uzdravena. Tisk z roku 1699 neuvádí informaci středověké legendy, že jí Jimram při modlitbě drží za ruku, a také na závěr příběhu není zdůrazněno, že se ta událost stala pro zásluhy sv. Prokopa.

Jiskra slávy svatoprokopské uvádí další zázrak, který se nacházel již v legendě *Vita minor*.⁴⁹⁹ Stal se ženě, která byla slepá a chromá. Nesloužily jí údy. Tisk z roku 1699⁵⁰⁰ o něm

---

⁴⁹⁵ Světcovým vlastnictvím byl v podstatě pouze jeho oděv, neboť mniši nemají soukromé vlastnictví. To, co potřebují, dostávají přiděleno dle Benediktovy řehole od opata.

⁴⁹⁶ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 150–151: „Mezitím přistoupil k němu jeden sirotek, kteréhož on předtím krmíval, žádaje od svatého Prokopa nětco na památku. Dí jemu svatý Prokop: „Synáčku můj, peněz nemám, abych tobě pro Boha mého nětco udělil, ale počkej do zejtří zde a tehdy uzříš mé skončení, kteráž mi Pán Bůh spůsobil, a tu bude tobě daná sukně má, abys mně památku měl a vzal díl z všeho mého statku.““

⁴⁹⁷ *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 152.

⁴⁹⁸ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 152–153: „... jedna žena dlouhý čas nemocí obtížena byla, jíž se ukázal svatý Prokop a jí přikázal, aby sobě dala zavolati jednoho ze svých učedníkův, Víta nebo Emerama, z nichž Emeram přišel a tu ženu nemocnou Pánu Bohu poroučel, takže odtud ihned podivně zcela uzdravená byla.“

⁴⁹⁹ *Vita minor*. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 157.

⁵⁰⁰ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343).

vypráví takto. Žena, která byla slepá a již téměř údy nesloužily, byla přivedena do Sázavského kláštera, kde zůstávala v postech a na modlitbách. Pro zásluhy sv. Prokopa byla v kostele uzdravena po bohoslužbách na den Narození Páně. Poté, co se jí lidé ptali, co se jí stalo, protože vykřikla: „Ó Prokope svatý!“ jim odpověděla, že k ní přišel sv. Prokop, požehnal její oči znamením kříže a hned nabyla zdraví. Jak se to lidé dozvěděli, velebili Boha a sv. Prokopa. Oproti legendě *Vita minor* se v tomto barokním tisku nedozvídáme o tom, jak dlouho byla již žena slepá (*Vita minor* uvádí čtyři roky), kde se konala bohoslužba (dle *Vita minor* v kostele sv. Kříže), ve středověké legendě žena přichází do kláštera sama od sebe, v tisku z roku 1699 je do kláštera uvedena.

Následující zázrak⁵⁰¹ se také neobjevuje ve *Slávě svatoprokopské* z roku 1689 ani ve středověkých legendách prokopských.⁵⁰² Vypráví o člověku, který měl být za své zločiny popraven. Když byl veden k vykonání rozsudku a popravě, modlil se ke sv. Prokopovi a upřímně sliboval, že se v budoucnu polepší. Sv. Prokop se mu zjevil a vysvobodil ho od smrti. Tento muž, hned jak byl vysvobozen sv. Prokopem z rukou svých katů, se vydal na cestu do Sázavského kláštera. Jeho kati ho pronásledovali až k řece Sázavě, která zamrzla, a tudíž se přes ni stíhaný mohl dostat na druhý břeh. Tento osvobozený zločinec se díky sv. Prokopovi dostal bezpečně až do Sázavského kláštera, do něhož vstoupil a „Bohu všemohoucímu sloužil“.⁵⁰³

Další dva zázraky, které se nenacházejí ve středověkých legendách, jsou do tohoto barokního tisku převzaty z Hájkovy *Kroniky české*.⁵⁰⁴ Staly se podle jeho udání roku 1320. Tento tisk z roku 1699 doslovně Hájkovu kroniku cituje.⁵⁰⁵

To, jak se naplnilo Prokopovo proroctví o budoucnosti kláštera je převzato ze *Slávy svatoprokopské* z roku 1689. Je však doplněno ještě zněním, které uvádí v legendě bratr

---

: „že jedna žena slepotou od Boha navštívená a skoro všech oudův vládnutím zbavená byly uvedena do kláštera svatého Prokopa, kdež v postu a v modlitbách dlouho trvanlivá jsouce, na den Narození Krista Pána po službách Božích v chrámu Páně skrze znamení svatého kříže zrak dosáhla a zdraví na všech svých oudech, a to skrze zásluhy svatého Prokopa, nebt' křičela v chrámu Páně: „Ó Prokopě svatý!“ Kterou když lid lid z toho se leknouc, křičeti uslyšel, a coby se jí stalo vyhledával, vypravovala, že by svatý Prokop k ní přišel a její oči znamením svatého kříže požehnal a z toho hned zrak a zdraví že jest dosáhla. Tu hned se lid spojil a Pána Boha velebil v svém svatém Prokopu.“

⁵⁰¹ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 153–154.

⁵⁰² Opět se praví, že pramenem je legenda bratra Erasma.

⁵⁰³ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 154. Je možné, že tento zázrak byl inspirován zázrakem, který se stal Labešovi, kde také je muž stíhán pronásledovateli a řeka zamrzá, díky čemuž se dostává na druhý břeh a uniká pronásledovatelům. Zázrak s Labešou však vydání *Jiskry slávy svatoprokopské* doslovně přejímá ze *Slávy svatoprokopské* z roku 1689.

⁵⁰⁴ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 154–155.

⁵⁰⁵ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 694. Nepočítaje, že na jednom místě uvádí „asi“ místo „aspoň“ a na jiném vynechává zájmeno ve tvaru „tom“.

Erasmus, to se však se středověkými legendami v edici *Středověké legendy prokopské* neshoduje. V něm se nehovoří o dosazeném opatu pouze jako o cizinci, ale přímo jako o Němci, který se svým životem a mravy neshodoval se sv. Prokopem a nenáviděl mnichy, kteří byli české národnosti. Explicitně je tu zmíněno, že se tomuto opatu, který žil neřádným životem, Prokop zjevuje třikrát⁵⁰⁶ a při třetím zjevení ho trestá svou opatskou berlou a vyhání ho i s ostatními Němci ze Sázavského kláštera. Zaznívá zde silně protiněmecký tón. Zjevení německému opatu je zmíněno takto – „Po jeho smrti kníže Němce jednoho na místě jeho za opata učinil, qui in vita et moribus sancto Procopio non concordavit, insuper fratres de natione Boemorum exosos habere coepit. Kterýž v živobyті i v mravích s svatým Prokopem se nesrovnával a nadto bratry z národu německého nenáviděti počal. Jemužto se svatý Prokop ukázal podruhé, potřetí byl trestal a svou berlou z kláštera se všemi svými Němci vyhnal.“⁵⁰⁷

V tisku z roku 1699 následuje za pojednáním o zázracích kapitola o Prokopově kanonizaci *Svatý Prokop za svatého vyhlášen*.⁵⁰⁸ *Sláva svatoprokopská* z roku 1689 pojednává o dvou variantách, jak mohlo dojít ke svatořečení sv. Prokopa. Oproti ní tisk z roku 1699 přidává další dvě, která mají svůj původ v kanonizačním zázraku, kdy se Prokop zjevuje papeži Innocenci III., který posléze posílá do Čech kardinála Guidona, aby vyzdvihl světcovo tělo z hrobu.

První nová verze se přidržuje středověké latinské legendy. Tisk z roku 1699 vypráví, že se Prokop zjevil třikrát opatu Blažejovi a přikázal mu, aby sepsal svědectví duchovních i laiků o jeho svatosti a zázraky, které Bůh učinil na jeho přimluvu, a vypravil se k papeži do Říma. Prokop slíbil, že mu bude nápomocen. Opat vzal s sebou dva mnichy a vypravil se k papeži. Vypověděl papeži celý život světce, avšak papež si jeho řeči a svědectví nevážil. Opat v této věci často na papeže naléhal a tak strávil v Římě celý rok. Když už mu došly prostředky, jimiž by si zajistil obživu, šel do kostela sv. Petra a Pavla a „svatému Prokopu své jednání poroučel“.⁵⁰⁹ Pak potají začal odcházet z Říma. V tu hodinu, když sázavský opat Blažej opouštěl Řím, se Prokop zjevil papeži Innocenci III., přičemž v ruce držel svou opatskou berlu. Hovořil k němu takto: „A proč jsi tak dlouho mé tělo zakopané ležeti zanechal? Proč jsi kaplana mého prázdného odjíti učinil? Jestli brzy již jdoucího po cestě

---

⁵⁰⁶ Ve *Vita minor* se zjevuje čtyřikrát.

⁵⁰⁷ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 156.

⁵⁰⁸ Srov. BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342): *Svatý Prokop za svatého vyzdvižen*.

⁵⁰⁹ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 158.

k svatému Vavřinci za městem, aby se navrátil, neporučíš, a slušnou počestnost tělu mému neprokážeš (uhodil s berlou do zdi), řkouc, tak tebe prorazím.“⁵¹⁰ Papež se vzbudil, a bázlivě se ptal, kdo to je a jaké je jeho jméno. Prokop mu odpověděl. Papež nato svolal kardinály a nechal přivolat zpět opata Blažeje, znovu rozvažoval o přinesených svědectví a „mši svatou sloužil o svatém Prokopu“.⁵¹¹ Potom poslal kardinála Guidona do Čech, aby zde vyzvedl světcovo tělo z hrobu. K jeho vyzdvižení došlo 4. července roku 1204. Při otevírání hrobky se linula příjemná vůně a o tomto vyzdvižení se stalo mnoho zázraků. Tento kardinál Guido nechal na Sázavě na památku roucho, v němž sloužil mši sv.⁵¹²

Druhou novou variantu přijímá vydání z roku 1699 z legendy Mikuláše Salia.⁵¹³ Papež v přítomnosti třinácti kardinálů, poté co vyslechl zprávy o zázracích sv. Prokopa, ho zapsal mezi svaté. Do Čech poslala kardinála Guidona, aby zde vyhlásil Prokopa za svatého. Došlo k tomu 4. července 1204. Když kardinál rozbíjel světcův hrob, aby vyzvedl jeho tělo, hrob sv. Prokopa začal líbezně vonět. Při vyzvednutí ostatků se stala mnohá uzdravení, slepí, hluchí, němí, posedlí i jinak nemocní byli uzdraveni od svých neduhů. Jak to kardinál viděl, začal mít sv. Prokopa v úctě a ty, kteří přicházeli uctít tělo svätce, bohatě obdaroval, a „nejdražšími přípravy, kterých při mši svaté užíval, tomu kostelu ke cti svätého Prokopa na znamení lásky daroval a přítomným biskupům to místo k ochraňování poroučel“.⁵¹⁴ Tento kardinál Guido se podle tohoto vyprávění stal svědkem a hlasatelem ctností sv. Prokopa, o nichž pak vyprávěl v Římě.

V kapitole *Svatý Prokop slavný a mocný patron český* se ve vydání z roku 1699 přejímá znění z roku 1689 o tom, jak Svojslavův syn Jan měl vidění, v němž čeští svätci pomáhají v boji českému vojsku roku 1260 za vlády Přemysla Otakara II. Kromě této události se cituje Hájkova *Kronika česká* s informací u roku 1318, že když byl velký hlad, lid prosil Boha, aby se nad českým národem slitoval na přímlovu patronů sv. Václava, Vojtěcha a Prokopa. V *Jiskře slávy svatoprokopské* se oproti Hájkovi dodává „nepochybně, ačkoliv Hájek dáleji nic nedokládá, že co jsou žádali, obdrželi“.⁵¹⁵

Kapitola *Svatý Prokop za živobytí a po smrti veliký ctitel svätých* je zcela nová oproti vydání z roku 1689. Dozvídáme se, že svätce někdy konával pobožnosti u obrazu znázorňující

---

⁵¹⁰ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 158–159.

⁵¹¹ Tamtéž, s. 159.

⁵¹² Je zde odkazováno na legendu sepsanou od bratra Erasma.

⁵¹³ Jeho legenda byla přejata do Suriových legend.

⁵¹⁴ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 161.

⁵¹⁵ Tamtéž, s. 164.

sv. Annu Samotřetí.⁵¹⁶ Zároveň se zde také píše o tom, že sv. Prokop nesl do Prahy ostatky sv. Vojtěcha, kterážto informace je přejata z Hájkovy *Kroniky české*. Je na ni odkazováno a je doslovně citována.⁵¹⁷

Nově je se sv. Prokopem spojena studánka v Chotouni, jejíž pramen našel Prokop. Když byla Prokopova matka v šestinedělí, měla velkou žízeň a doma nebyl nikdo jiný, kdo by jí mohl přinést vodu k pití, než malý Prokop. Chlapec nasedl na dřevěného koníka. V jedné ruce držel na nitce přivázané dřívko a s ním točil, náhle s ním zavadil o zem a vytryskl pramen.⁵¹⁸ Díky sv. Prokopovi vytryskl pramen i jiné studánky, která se jmenuje Habrovka, poté co na tom místě zarazil do země větev z habru, na jiném místě z té větve vyrostl strom. Prokop se nacházel podle starých pamětí i u jiné studánky u Čelákovic, kde byl chycen lupiči, kteří ho ztloukli, na tom místě se od té doby nemohl žádný lupič zdržovat.⁵¹⁹ Další pramen, poté co světec, strčil hůl do země, vytryskl, v Bílině.⁵²⁰ Kromě studánek jsou v knize *Jiskra slávy svatoprokopské* zaznamenány i kameny, na nichž si světec při své cestě krajem odpočinul. Je na nich zřetelný otisk jeho těla.⁵²¹

---

⁵¹⁶ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343): „To vypsáno jest z tištěného obrazu a z relací víry hodných lidí.“

⁵¹⁷ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 292. Zároveň u zmínky o sv. Radimovi se v tisku *Jiskra slávy svatoprokopské* odkazuje na Crugeria. Oproti Hájkovi tisk dodává informaci k sv. Pěti bratřím „řádu svatého Benedikta, totižto Benedikta, Matouše, Jana, Izáka, Christina“, o nichž je v tomto tisku z roku 1699 pojednáno šíře.

⁵¹⁸ BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343), s. 186–187.

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 189.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 189.

⁵²¹ Tamtéž, s. 190–191.

16 Jan František Beckovský

Jan Beckovský ve své *Poselkyni starých příběhův českých*⁵²² vychází zvláště z Hájkovy *Kroniky české*, již mělo jeho dílo nahradit.⁵²³ Beckovský píše o Sázavském klášteře a sv. Prokopu nejprve u roku 1035, který je spojen se stavbou klášteře a kostela na Sázavě a knížetem Břetislavem, kterému tuto Boží vůli zjevil anděl. Beckovský při popisu události u tohoto roku vychází z Hájkovy *Kroniky české*, na niž je in margine⁵²⁴ odkazováno, avšak některé informace oproti ní přidává. Naproti tomu ji téměř doslovně cituje, když Břetislav pronáší slova své donace a klatbu.

Beckovský říká, že kníže Břetislav přijel z Moravy do Prahy.⁵²⁵ Zde si zavolal biskupa Šebíře a vyprávěl mu svůj sen, že se mu zjevil anděl „poroučeje mu, aby bez meškání kostel pod jménem Panny Marie a svatého Jana Křtitele dal postavití“.⁵²⁶ Oproti Hájkovi v odpovědi knížeti Břetislavovi není užito přímé řeči, biskup knížete napomenul, aby bez odkladu vykonal, co si Bůh přeje. Kníže tedy shromáždil velké množství dělníků a založil kostel zasvěcený Panně Marii a sv. Janu Křtiteli a klášter. Potom do něj uvedl sv. Prokopa, který byl břevnovským mnichem a pocházel z Chotouně, dal mu funkci opata. Zároveň mu svěřil správu nad celým klášteřem a řeholní komunitou mnichů. Kromě toho, že kníže Břetislav Sázavský klášter založil, mu také věnoval velké jmění. V rámci nadace mu daroval mnoho vsí a městeček „a s svými listy na budoucí časy svou štedrotu potvrdil“.⁵²⁷ Kníže tyto listy položil na oltář, kde je obětoval, a zároveň pronesl klatbu na zloděje klášterního majetku. Toto obětování listin má týž obsah jako u Hájka. I zde, když kníže skončí kletbu, stvrzuje biskup jeho slova pomocí „Amen, staň se tak.“⁵²⁸

U tohoto záznamu u roku 1035 Beckovský o sv. Prokopovi ví, že pocházel z Chotouně a byl benediktinským mnichem na Břevnově. Prokop se zde stává opatem na základě vůle

---

⁵²² První díl byl vydán tiskem roku 1700. Druhý díl vydal Rejzek roku 1879.

⁵²³ Tato práce je pronárodní a protireformační. Srov. KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: NLN, 1997, s. 112.

⁵²⁴ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 227.

⁵²⁵ Oproti Hájkově *Kronice české* Beckovský uvádí místo, kde kníže Břetislav vyprávěl biskupu Šebířovi o svém snu. Srov. BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 227: „Břetislav kníže z Moravy do Prahy přijeda, dne jednoho povolal k sobě Severa biskupa, oznamujíc mu vidění“.

⁵²⁶ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 227.

⁵²⁷ Tamtéž, s. 227.

⁵²⁸ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 227. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

Břetislava a je ustanoven hlavou kláštera a ostatních bratří. Oproti *Kronice české* zde není zmíněno, že by jej „bratra Prokopa Chotounského tu hned on biskup opatem učinil“.⁵²⁹ Biskup do jmenování opata žádným způsobem nezasahuje ani je nestvrzuje. Co se týče stavební činnosti, spokojí se Beckovský s konstatováním, že kníže sehnal „mnoho dělníkův“⁵³⁰ místo Hájkova „dělníky jednák za vší České země“.⁵³¹

Další událostí ze života sv. Prokopa, o níž Beckovský píše, je jeho účast na Břetislavově výpravě pro ostatky sv. Vojtěcha do polského Hnězda. Zde Hájka necituje,⁵³² ale uvádí tytéž informace. Dozvídáme se, že Prokop, opat Sázavského kláštera, nesl spolu s knížetem Břetislavem, biskupem Šebířem a abatyší z kláštera sv. Jiří na Pražském hradě tělo sv. Vojtěcha do Prahy.⁵³³

Beckovský se zmiňuje i o smrti sv. Prokopa. Udává, že k ní došlo 25. března roku 1053. Píše, že Prokop byl milý Bohu i lidem. Uvádí, že byl pohřben v klášterním kostele. Dále ve stručnosti nastiňuje život světce – pocházel z Chotouně mezi Kouřimí a Českým Brodem, narodil se rodičům žijícím v bázni Boží, stal se světským knězem a sloužil bohoslužby na Vyšehradě, poté vstoupil do benediktinského řádu v klášteře na Břevnově, nakonec žil poustevnickým životem v jeskyni nad řekou Sázavou, a to až do roku 1035, kdy ho kníže Břetislav učinil opatem Sázavského kláštera.⁵³⁴ Beckovský o tom píše následující slova – „Od Břetislava knížete českého při jeho poušti klášter i kostel byl vystaven, svatý Prokop (jak již v předešlé kapitole jest dotknuto) téhož kláštera opatem učiněn byl, který jak v živobyті, tak i po smrti velikou svatostí se stkvěl, o čemž při přenešení jeho svatého těla do Prahy též i na jiných místech nětco obšírněji jsem dotekl.“⁵³⁵ Beckovský zde uvádí bližší místní určení světceva rodiště Chotouně, které se objevuje od Lupáče. Také zpravuje čtenáře svého díla ve výčtu o životě světce do založení kláštera, působil jako světský kněz na Vyšehradě, pak byl benediktinem na Břevnově v klášteře, nakonec poustevníkem

---

⁵²⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

⁵³⁰ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 227.

⁵³¹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 284.

⁵³² Mění slovosled.

⁵³³ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 232. HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013, s. 292.

⁵³⁴ O této události se zmiňoval u roku 1035.

⁵³⁵ Zde Beckovský odkazuje na přenesení světcových ostatků ze Sázavského kláštera do Prahy roku 1588, které tento první díl neobsahuje.

na Sázavě. Oproti jiným literárním památkám, v nichž se nachází zmínka o sv. Prokopovi, jsou zde charakterizováni i světcovi rodiče.⁵³⁶

Naposledy se Beckovský věnuje sv. Prokopovi u roku 1205, který uvádí stejně jako Hájek⁵³⁷ jako rok Prokopova svatořečení. Uvádí dvě možnosti, jak došlo k Prokopově kanonizaci. První varianta se obsahově zcela shoduje s Hájkovou *Kronikou českou*.⁵³⁸ Beckovský však uvádí ještě druhý možný průběh svatořečení tohoto sázavského světce. Odkazuje přitom in margine na Jiřího Bartholda z Braitenberka⁵³⁹ a breviář. Vypráví podle „některých letopisů“,⁵⁴⁰ že když se opat Blažej vypravil do Říma k papežskému stolci s žádostí, aby byl Prokop kvůli zázrakům, které vykonal, svatořečen, a když ho papež nechtěl kanonizovat, zjevil se mu v noci Prokop. Tehdy mu přikázal, aby ho zapsal mezi svaté.⁵⁴¹ Beckovský již jen dodává, že tím, že byl Prokop svatořečen, se stal prvním českým světcem, který byl svatořečen papežem.

O světcovi se od Beckovského dozvíme, že se narodil zbožným rodičům ve vsi Chotouni nacházející se mezi Kouřimí a Českým Brodem. Poté působil jako světský kněz na Vyšehradě, později přijal Benediktovu řeholi a žil v klášteře na Břevnově. Později si zamiloval poustevnický život a obýval jeskyni nad Sázavou. U jeho poustevny zakládá kníže Břetislav klášter a konventní kostel. Prokop se podle Beckovského stává opatem z vůle knížete Břetislava, který je jako jediný aktivní činitel při stavební činnosti na Sázavě. Podle Beckovského to vypadá, že tento kníže nepřestavuje ani nedostavuje, ale staví novou budovu. Podnětem k této stavbě byl Břetislavův sen, v němž mu anděl zjevil Boží vůli, aby na tom místě postavil klášter. Sázavský klášter kníže stejně jako u Hájka nadal velkými statky a přidal k němu velké množství vsí a městeček. Tuto svou donaci stvrdil donační listinou, kterou obětoval na oltáři v kostele, přičemž vyřkl i kletbu na zloděje klášterního zboží. Spolu s tímto knížetem za svého života nese tělo sv. Vojtěcha odvezené z Hnězdna do Prahy. Také

---

⁵³⁶ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 240: „od bohobojných rodičův byl zplozen“. Zmíněné informace o sv. Prokopovi až na tu o rodičích udává např. i Crugerius nebo vydání Ferovy prokopské legendy z roku 1629 a 1630.

⁵³⁷ U předchozí poznámky in margine „Král Přemysl s císařem porazil nepřátele“ Beckovský odkazuje na Hájka. Tento odkaz zřejmě platí i pro zprávu o světcově svatořečení.

⁵³⁸ Beckovský přebírá obsah kanonizace sv. Prokopa z Hájka. Mění však některé slovesné tvary, v některých případech nahrazuje slova synonymy nebo mění slovosled.

⁵³⁹ Srov. PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608, s. 50.

⁵⁴⁰ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 345.

⁵⁴¹ Tamtéž, s. 345–346: „že opat Blažej do Říma z Čech když se vypravil a u stolice apoštolské snázně to vyhledával, aby Prokop pro své velké činy za svatého vyhlášen byl, svatost papežská to učiniti nechtěla. Ale Prokop papeži v noci se ukázal a jemu, aby ho do počtu vyvolených Božích vložil, přikázal.“

se dozvíme, že Prokop zemřel 25. března 1053 a byl pohřben v klášterním kostele. Dozvídáme se také o světcově svatořečení, u něhož čtenář dostává na výběr dvě varianty. Prokopovo svatořečení z podnětu Přemysla Otakara I., který do Říma vyslal své posly, vychází z Hájka. To, že do Říma šel opat Blažej a světec se zjevil papeži, bylo inspirováno Pontanem.

Od Beckovského se na těchto místech nedozvídáme o žádných zázracích sv. Prokopa, nepočítajíce kanonizační zázrak. Také není zmíněno, jak světec předpovídá svou smrt a budoucí dějiny kláštera. Autor se nezmiňuje o tom, že by se Prokopova pohřbu účastnil biskup Šebíř. Beckovský se nezmiňuje ani o světcově vzdělání, včetně znalosti slovanského písma. Z českých panovníků jsou v souvislosti se Sázavským klášteřem a sv. Prokopem zmíněni pouze kníže Břetislav a Přemysl Otakar I. Není zde uveden kníže Oldřich, který by se setkal s poustevníkem, když byl na lovu, ani Spytihněv, který by sázavské mnichy vyhnal, nebo Vratislav, který by sázavskou komunitu mnichů spolu s opatem Vítem povolal zpět na Sázavu.

Beckovský píše také o stavbě kostela sv. Prokopa v Praze na Malé Straně u roku 1213. Tehdy se sv. Prokop zjevil Sulislavovi a jeho ženě Dobromile a přikázal jim postavit kostel, který mu bude zasvěcen. V *Poselkyni starých příběhův českých* se vychází z Hájkovy *Kroniky české*, ačkoliv není doslovně citována.⁵⁴² Je vynechána Sulislavova přímá řeč a také u Beckovského nenalezneme ekvivalent informace, že postavením kostela se dostane Sulislavovi, Dobromile i ostatním z českého národa Boží milosti.⁵⁴³

Beckovský také na základě Hájka uvádí dopis krále Přemysla Otakara II., jehož součástí je i informace o vidění Svojslavova syna Jana, že čeští patroni roku 1260 pomáhali v boji.⁵⁴⁴

O sv. Prokopovi činí zmínky Beckovský ještě ve druhém díle, a to u roku 1588, kdy byly světcovy ostatky přeneseny do Prahy. Zde uvádí, že byl rodem z Chotouně, která se nachází v kouřimském kraji, a to pět mil od Prahy. Při této zmínce udává pověst o orbě s čertem. Vypráví, že když Prokop „v svý sázavský jeskyni zlyho ducha do rádla zapřáhl, s ním od té jeskyně skrze lesy, skrze roviny, pahrbky, také doliny přímo přes silnici, kterou se

---

⁵⁴² Na mnohých místech Hájka cituje doslovně, na některých užívá synonym.

⁵⁴³ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104), s. 355.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 418–419. Beckovský zde téměř doslovně cituje Hájka, ojediněle mění slovesné tvary nebo užívá synonym. U zmínky sv. Prokopa vynechává „jako opat slavný“.

chodí i jede z Prahy do Kolína, až k Chotounu vesnici voral“.⁵⁴⁵ Na návrší v Chotouni přinutil čerta oškrabat hlínu z rádla, z níž se stala mohyla. Pak světec tohoto zlého ducha zahnal na pusté místo a sám se vrátil zpět do jeskyně.⁵⁴⁶

---

⁵⁴⁵ BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl 2. Praha: B. Stýblo, 1879, s. 357. Srov. KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 102.

⁵⁴⁶ Srov. KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895, s.74.

17 ZÁVĚR

Diplomová práce *Postava svatého Prokopa v historiografických a hagiografických textech 16. a 17. století* sledovala zmínky a informace o pozemském životě sv. Prokopa i o jeho zázračném působení po smrti a osud sázavského slovanského benediktinského společenství po smrti prvního opata Prokopa. Zároveň si práce všímala toho, jak se jednotlivé motivy ze světcova života proměnily oproti středověkým legendám, a snažila se hledat vztahy mezi jednotlivými novověkými díly, která se o sv. Prokopovi zmiňují. Nejprve bude shrnuto, co o sv. Prokopovi a jeho klášteře sdělují jednotlivé prameny 16. a 17. století.

Konservativní utrakvista Bohuslav Bílejovský ve své kronice vydané roku 1537 podřizuje vše svému účelu hájit pravověrnost tradičního utrakvismu a vymezit se vůči pikartům. O sv. Prokopovi píše nejprve v souvislosti s knížetem Oldřichem, který se hnal na lov za jelenem u řeky Sázavy. Tento kníže podle Bílejovského postavil kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele, kde sv. Prokop a další bratři sloužili bohoslužby českým jazykem. To, že byl založen kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli, je motivováno snad tím, že již dříve postavil kníže Oldřich jako poděkování za záchranu kostel zasvěcený právě tomuto světcovi. Dále je sv. Prokop zmíněn v souvislosti s informací, že lidé mohou vyhánět neřádné kněze. Paralelou se zde stává vyprávění o vyhnání mnichů, které do kláštera dosadil kníže Svytlah. Tito mniši nebyli pouze cizinci a německé národnosti. Na Sázavě se již nesloužily bohoslužby v českém jazyce, ale v latině. Nově přišedší mniši dokonce podle Bílejovského příslušeli i k jinému řádu, a to dominikánskému, který byl aktivní v kazatelské činnosti. Hovoří se také o tom, že se tehdy na Sázavě sloužily bohoslužby v českém jazyce, jak to zavedl sv. Cyril a Metoděj. Bílejovský činí další paralelu se svou dobou, když tvrdí, že panoval názor, že ti, kteří slouží bohoslužby v českém jazyce, jsou heretici. S tímto spojuje příběh o vyhnání sázavských mnichů a jejich návratu z Uher, poté co je zpět povolal kníže Vratislav.

Martin Kuthen v *Kronice o založení země české* (1539) činí kratičkou zmínku o sv. Prokopovi a to, že zemřel roku 1053, přitom ví, že zastával hodnost opata a byl českým patronem.

Dále o sv. Prokopovi píše Václav Hájek z Libočan v *Kronice české* z roku 1541. Zmiňuje se o něm u let 1033, 1035, 1039, 1053, 1205, 1213, 1260 a 1321. O sv. Prokopovi ví, že byl z Chotouně, stal se benediktinem a obýval jeskyni nad řekou Sázavou, z níž vyhnal tisíc ďáblů. Prokop shromáždil kolem sebe kněze, dal jim Benediktovu řeholi a založil klášter. To, že Prokop shromáždil kolem sebe muže s kněžským svěcením, je oproti středověkým

legendám nové. Světec žil velmi zbožně a v odříkání. Oproti středověkým legendám se u Hájka nově nachází příběh vztahující se k dostavbě kláštera z Božího rozkazu, nadání kláštera mnohými vesnicemi a městečky. S tímto souvisí i motiv, že kníže Břetislav obětuje nadační listiny na oltáři v kostele Panny Marie a sv. Jana Křtitele na Sázavě a pronáší klatbu na zloděje klášterních statků. Tuto donaci stvrzuje biskup Šebíř. V souvislosti s touto Břetislavovou stavební činností a jeho nadací kláštera je zdůrazněna role Boha, Boží moc a postavení církevní moci nadřazené moci světské. Podle Hájka anděl zvěstoval ve snu knížeti Boží vůli, Břetislav se o svém vidění poradil s tehdejší hlavou české církve biskupem Šebířem a vykonal, jak si Bůh přál. Týž biskup také ustanovuje Prokopa opatem kláštera. Břetislav sice obdarovává opata i ostatní sázavské mnichy a jejich nástupce, v podstatě však podle Hájkovy interpretace statky věnuje Pánu, protože když někdo okrade klášter, bude potrestán nemocí a ztrátou majetku jak on, tak jeho potomci, dokud nevrátí kradené věci Bohu a nesmíří se s ním. Roku 1039 se světec účastní procesí, které neslo polskou hnězdenskou kořist knížete Břetislava do Prahy. Při tom má významnou roli, neboť spolu s knížetem Břetislavem, biskupem Šebířem a abatyší od sv. Jiří nese ostatky právě sv. Vojtěcha. U roku 1053 je zmíněna smrt sv. Prokopa a konstatuje se, že se při jeho smrti staly mnohé zázraky. K roku 1205 se píše o svatořečení sv. Prokopa. Hájek oproti středověkým legendám, které vypravují kanonizační zázrak, říká, že ke svatořečení došlo z podnětu Přemysla Otakara I. U roku 1213 se uvádí, jak se Prokop zjevil Sulislavovi a Dobromile a přikázal jim, aby postavili na místě domu, který obývali a který stál na místě prvního domu Prahy, kostel, jenž mu bude zasvěcen. Sv. Prokop je také u Hájka uveden jako pomocník českému vojsku roku 1260 v bitvě u Kressenbrunnu. K roku 1321 jsou zmíněny dva zázraky, které se staly v Sázavském klášteře, navrácení zraku dvěma slepým ženám.

Jan Dubravius píše o sv. Prokopovi v rámci pojednání o vládě knížete Břetislava. Zmiňuje, že sv. Prokop byl rodem Čech a též jeho rodiče byli české národnosti. Uvádí, že se Prokop vzdělával u kněží v kolegiální kapitule u sv. Klimenta na Vyšehradě, neboť tehdy nebylo možno získat křesťanské vzdělání jinde než právě u kněží. Tito kolegiální kněží ho sice chtěli, když dospěl, přijmout mezi sebe, ale Prokop raději volil život benediktinského mnicha v Břevnovském klášteře. To, že Prokop má na výběr, zda se stane knězem v kapitule, nebo ne, je novým motivem v prokopské látce. Později světec odešel na Sázavu, kde si jako příbytek vybral jeskyni, jíž se lidé z okolí vyhýbali, protože v ní žili d'áblové. Ti zmizeli hned, jak Prokop vstoupil dovnitř. Tento odchod d'áblů je v Dubraviově díle ztvárněn nově, protože u něho je světec nevyhání ani s nimi nebojuje, nýbrž oni odcházejí sami. Později Prokop

shromáždil kolem sebe muže, kteří chtěli žít stejně jako on. Do vypravování o životě sv. Prokopa je vloženo vyprávění o zázraku, které světcův život oživuje. Světec v době, kdy byl břevnovským mnichem, byl poslán v zimě na pole, měl hlad, modlil se z hloubi srdce k Bohu a dřín na jeho prosbu obrostl plody. Díky tomu zahnal mladý Prokop svůj hlad. Také postupem času světec překonal svou slabost, že nebyl schopen vydržet půst, a stal se dobrým vzorem pro ostatní v dodržování postů. Tento zázrak, kdy dřín obrostl plody, ve středověkých legendách nenalezneme. Kromě pouhého pobavení má i další význam. Prokop se pro čtenáře může stát vzorem zvláště v modlitbě, ve víře, že Bůh vyslyší vroucnou modlitbu. Podle Dubravia kníže Břetislav postavil na Sázavě kostel na místě světcova hrobu a ke klášteru připojil mnichy. Stavba kostela knížetem Břetislavem po světově smrti je v prokopské legendě ojedinělá.

O sv. Prokopovi se rovněž zmiňují historické kalendáře. O sv. Prokopovi se stručně píše v obou vydáních *Kalendáře historického* Daniela Adama z Veleslavína (1578, 1590) a u Lupáče (1590). Nejstručnější informace se nacházejí v *Kalendáři historickém* z roku 1578, kde se o sv. Prokopovi píše u 4. června a u 4. července. Informace u těchto dvou dnů o světcově svatořečení a jeho zjevení manželům a stavbě kostela sv. Prokopa na Malé Straně Veleslavín čerpá z Hájkovy *Kroniky české*, na niž však neodkazuje, necituje ji, její podání zestručňuje, v textu vynechává přímé řeči. Lupáčův latinský kalendář se sv. Prokopovi věnuje u dat 25. března a 4. července. U dne Prokopovy smrti 25. března Lupáč čerpá informace z legendy v *Letopisu Mnicha sázavského*, kterou doslovně cituje. Zde píše podle legendy o světcově smrti i jeho národnosti, rodišti, vzdělání ve slovanském písmu, které vytvořil sv. Cyril. Nově oproti středověké legendě je u Lupáče zaznamenáno bližší místní určení vsi Chotouně. Autor udává, že se nachází mezi Kouřimí a Českým Brodem. U 4. července, dne svatořečení sv. Prokopa, je pro Lupáče zdrojem informací Veleslavínův *Kalendář historický* z roku 1578. To, co Lupáč píše, obsahově odpovídá tomuto prvnímu Veleslavínovu kalendáři. Lupáč zároveň odkazuje na legendu o sv. Prokopovi. Ve Veleslavínově *Kalendáři historickém* z roku 1590 se o sv. Prokopovi píše u tří dnů, a to u 25. března, 4. června a 4. července. U dne světcovy smrti 25. března se zde jedná o překlad Lupáčova kalendáře, na nějž se odkazuje. Jsou zde však vynechány tropy středověké legendy, přímo z *Letopisu Mnicha sázavského* se ve Veleslavínově kalendáři z roku 1590 nevychází. V tomto druhém vydání *Kalendáře historického* se také přímo odkazuje na Hájkovu *Kroniku českou*, a to u všech tří dnů, přímo z ní se však nevychází. Informace o sv. Prokopovi u 4. července v *Kalendáři historickém*

z roku 1590 vycházejí zvláště z jeho prvního vydání z roku 1578. U 4. června se původní informace rozšiřuje o dvanáct let později o bližší určení umístění stavby kostela Újezd.

Bartoloměj Paprocký z Hlohol se zmiňuje ve svém *Diadochu* z roku 1602 o sv. Prokopovi na čtyřech místech. Vychází sice z Hájka, avšak zcela jeho zprávy a text nepřejímá, upravuje je. Zvláště vynechává řečnické figury, hodnotící výrazy nebo přívlastky. Text zkracuje a zvláště vynechává přímou řeč. V některých informacích se však od Hájka odlišuje. Světec dává totiž do souvislosti již s knížetem Oldřichem. Stejně jako u Hájka se anděl zjevuje ve snu Břetislavovi a přikazuje mu přestavět kostel na Sázavě. Samotná stavba a donace jsou však oproti Hájkovi spojeny s knížetem Oldřichem. Oproti Hájkovi není u Paprockého tolik kladen důraz na Boha. Nezmiňuje, že anděl zjevuje Břetislavovi Boží vůli nebo že zloděj klášterního zboží bude potrestán, dokud se nesmíří s Bohem, neboť Bůh zde není chápán jako vlastník majetku Sázavského kláštera. Paprocký vycházel z informací, které o sv. Prokopovi Hájek uváděl u let 1033, 1035, 1053 a 1205. Pojednání o světcově svatořečení oproti Hájkovi upravuje, ačkoliv jej klade stejně jako on do roku 1205. Přemysl Otakar I. nově jedná na základě podnětu pražského biskupa Daniela a do Říma je poslán opat Sázavského kláštera. Ohledně mnišské komunity, která se nacházela na Sázavě, se Paprocký od Hájka liší v tom, že sv. Prokop v *Kronice české* shromažďuje kněze a u Paprockého dobré lidi, kteří chtějí sloužit Bohu, kteří ale nejsou blíže charakterizováni.

V hagiografických dílech 17. století, v nichž se píše o sv. Prokopovi, nalezneme pojetí svatých Čech i zemského patriotismu. Ten je vzhledem k postavě sv. Prokopa nejsilnější v Bridelově *Slávě svatoprokopské*.

Pontanus z Braitenberka činí zmínky o sv. Prokopovi v díle *Bohemia pia* z roku 1608 na čtyřech místech. Z Hájkovy kroniky Pontanus vychází v první knize *De rebus magnis et miraculis* u zázraku, kdy čeští patroni sv. Prokop, sv. Václav, sv. Vojtěch a sv. Pět bratří pomohli Čechům v boji roku 1260. Tato událost je překladem z Hájka. Na základě Hájkovy *Kroniky české* vypráví Pontanus i o založení kostela sv. Prokopa na Malé Straně. Informace o sv. Prokopovi v knize *De ducibus et regibus Bohemiae* získává též z Hájkovy *Kroniky české*. Vypráví zde o zjevení anděla knížeti Břetislavovi, jeho stavbě kostela na Sázavě a pronesení kletby na zloděje klášterního majetku. Oproti Hájkovi je však Pontanus stručnější, neuvádí přímé řeči. Nemluví o tom, co vše bylo součástí donace. Biskup Šebřín u něho neustanovuje Prokopa opatem, neboť světec jím již v době Břetislavovy stavby je, ani nestvrzuje nadační listiny obětované knížetem na oltáři v kostele. Hrozba za odcizení statků se vztahuje pouze na zloděje, nikoliv i na jeho potomky jako u Hájka. Také zde není

kladen důraz na to, že by se po okradení kláštera měl zloděj smířit s Bohem, podobně není uvedeno, že si kníže Břetislav vyplněním Boží vůle zajistí věčný život. Ve čtvrté knize *De sanctis patronis* se Pontanus věnuje životu světce. Podávané informace vycházejí nejspíše z legendy *Vita maior*, je zmíněn totiž i zázrak proměnění vody ve víno, když Prokop dává napít požehnanou vodu knížeti Oldřichovi, který byl na lovu. Sv. Prokop je u Pontana charakterizován jako kněz, jako muž zbožný a vzdělaný, jako benediktin. U Pontana světec spolu s knížetem Oldřichem staví na Sázavě kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele. V díle se také dozvídáme, že světec zastával hodnost opata nebo že dovedl uzdravovat nemocné. Zjišťujeme, že Prokop vymítal ďáblы. Poprvé v prokopské legendě je zde dokonce uvedeno, že s nimi oral, k čemuž je nutil bičem. Nově se v prokopské látce v tomto díle objevuje, že světec vykupuje zajatce. Ze zázraků *Vita maior*, které se staly do světcovy kanonizace, Pontanus zná zázrak s Mennem, zamrznutí řeky, kterým bylo pomoheno Labešovi. Uvádí, aniž je podrobněji popisuje, i další zásahy světce vycházející ze zmíněné latinské středověké legendy. Prokop přiměl zloděje vrátit to, co ukradl, což nejspíše vychází z tvrzení legendy *Vita maior*, že světec donutil zloděje vrátit majetek ukradený bratru Martinovi, případně sázavským sestřám, a osvobodil zloděje, které má středověký základ ve vysvobození ovčáka, který ukradl svému pánovi oblečení. V Pontanově díle se konstatuje, že Prokop předpověděl Vítovi a Jimramovi svou smrt a zlou budoucnost, která jeho klášter čeká. Také je zmíněno, jak se světec po smrti zjevuje papeži Innocenci III. kvůli tomu, aby ho kanonizoval. Vyprávění těchto příběhů shodných se středověkou legendou *Vita maior*, je u něho velmi zestručněno. Český život sv. Prokopa, který se nachází v tisku *Vita sanctorum* z roku 1625 je věrným překladem zmíněné Pontanovy legendy o sv. Prokopovi ze čtvrté knihy *De sanctis patronis*.

Jiří Ferus Plachý se věnoval legendistickému životu sv. Prokopa ve třech dílech. Roku 1616 byl vydán tisk *Životové některých známějších svatých*. Ferus Plachý vycházel zvláště z Pontanovy legendy o sv. Prokopovi a informací, které podává ve své kronice Hájek. Pramenem pro úvodní charakteristiku světce se Ferovi Plachému stala Hájkova *Kronika česká*. Je to zřejmé i z použitého lexika, ačkoliv se většinou nejedná o přímou citaci. Informace o Břetislavově dostavbě kostela na základě příkazu anděla a jeho nadaci kláštera čerpá opět z Hájkovy *Kroniky české*. Další informace o životě sv. Prokopa v opatské hodnosti, jeho zázracích, které se staly za světcova života i po jeho smrti, a předpovězení smrti a budoucnosti kláštera jsou překladem Pontana. Oproti němu však Ferus vynechává vlastní

jména osob Víta, Jimrama, Menna, Labeši a papeže Innocence III., která Pontanus uvádí. Stejně jako on při líčení těchto událostí neužívá přímé řeči ani je časově neurčuje.

Roku 1629 vyšla Ferova kniha *Život sv. patronů českých*. Text její prokopské legendy je téměř shodný s legendou o sv. Prokopovi, která byla vydána o rok později v tisku *Dvanáctero řádu rytířův Božích obojího pohlaví v rozličných stavích*. Vydání Ferovy legendy z roku 1630 je ale významné tím, že bylo přejato do českého překladu Suriových latinských legend, který vyšel poprvé roku 1696. Oproti Ferově prokopské legendě z roku 1616 je legenda z roku 1629 rozsáhlejší a obsáhlejší. Život světce je rozšířen zvláště o informace z Hájkovy *Kroniky české* a z Veleslavinova *Kalendáře historického*. Vychází však také z informací středověké latinské legendy *Vita maior* a je blízký *Starší české prozaické legendě*. Též doslovně přejímá části ze své legendy z roku 1616. Původ světce uvádí Ferus na základě Veleslavína. Na to navazuje informací středověké legendy, že se Prokop stal knězem na Vyšehradě, aniž sám chtěl. Dále pokračuje jako legenda z roku 1616 o tom, že se stal benediktinem, usadil se v jeskyni nad řekou Sázavou a odtud vyhnal tisíc d'áblů. Pokračuje příběhem o setkání knížete Oldřicha na lovu s poustevníkem Prokopem. Ten vychází ze středověké legendy *Vita maior*, oproti ní ale dochází u Fera k drobným změnám (např. kníže dosud nespatriil většího jelena; nově zjišťujeme, že unavený Oldřich odpočíval pod stromem, a někteří lovečtí psi jsou určeni přímo rasou jako chrti; po proměnění vody ve víno se praví, že kníže Oldřich na svém dvoře neochutnal lepší víno; není zmíněna paralela s proměněním vody ve víno na svatbě v Káně Galilejské). Ve Ferově legendě z roku 1629 se tvrdí, že Sázavský klášter byl založen roku 1105. Je možné, že se jednalo o chybu tisku, protože k zakotvení daného roku v dějinách jsou zmíněni titíž panovníci jako v legendě *Vita maior*, která však udává, že se tak stalo roku 1009. Informaci o započatí stavby kláštera Ferus přejímá ze své legendy z roku 1616, stejně jako vyprávění o Břetislavově dostavbě kláštera a jeho donaci a informací o tom, jakým chováním se světec vyznačoval v opatské hodnosti. Oproti své legendě z roku 1616 dodává, že sv. Prokop živil potřebné prací svých rukou, tím, co vypěstoval. To je blízké středověké *Starší české prozaické legendě*. Dále Ferus pokračuje třemi zázraky. Jedná se o zázrak s Mennem, vymítání d'ábla z posedlého a odchod d'áblů z jeskyně. Podobně jako ve středověké legendě se Prokop stává opatem kláštera z vůle knížete Břetislava a jeho rádců, ačkoliv se sám zdráhal tento úřad přijmout. Dále je světec charakterizován, jak se choval v opatské hodnosti. Je také uvedeno, že Prokop předpověděl svou smrt a budoucí osudy komunity mnichů. Ferus se zmiňuje o světově smrti a jeho pohřbu, jehož se účastnil biskup Šebíř. Popis těchto událostí je blízký *Starší české prozaické legendě*.

Ve Ferově legendě se píše o odchodu sázavských mnichů s opatem Vítem a o tom, že byl knížetem Spytihněvem dosazen opat cizinec. Prokop se mu zjevil, když šel na jitřní, a když ho neposlechl, zjevil se mu opět čtvrtý den a zbil ho svou opatskou holí. Objevuje se zde tedy nacionální prokopský motiv, světec vyhání opata cizince dosazeného do Sázavského kláštera. V legendě je také informace o návratu mnichů s opatem Vítem, pro které poslal do Uher Vratislav. Kanonizace sv. Prokopa je v této Ferově legendě z roku 1629 podána na základě Veleslavínova *Kalendáře historického*. Shrnutí posmrtných zázraků i kanonizační zázrak světece jsou přejaty z autorovy legendy z roku 1616. Na základě Hájkovy *Kroniky české* a Veleslavínova *Kalendáře historického*, na něž je odkázáno, je zaznamenán příběh o výstavbě kostela sv. Prokopa na Malé Straně. V legendě z roku 1629 je upraveno jméno muže, jemuž se sv. Prokop ve snu zjevil, ze Sulislav na Sudislav.

Dílo Albrechta Chanovského *Vestigium Boemiae piae* rozšířené o komentáře Jana Tannera bylo vydáno nejprve roku 1659 a podruhé roku 1689. Prokopská legenda v nich se odlišuje zvláště změněnými reáliemi, místem uchování koflíku sv. Prokopa a lokalizací brázdy, kterou Prokop s čertem vyoral. V díle se dozvídáme, že legenda o sv. Prokopovi byla již častěji vydána tiskem. Světec byl ozdobou benediktinského řádu, ale zvláště se vyznačoval tím, jak projevoval svou moc nad d'ábly. Působil jako exorcista, vymítal je z lidí i míst, a dokonce s čertem vyoral brázdy, které se dochovaly a jsou vidět. To, kde se brázdy nacházejí, je uvedeno poprvé v tomto díle. Je zaznamenáno i setkání Prokopa a knížete Oldřicha, je zmíněno nejen proměnění vody ve víno, ale poprvé v prokopské látce je tematizován i dřevěný kalich, v němž světec podal knížeti pití. Novým motivem, který se dříve v prokopské legendě neobjevuje, je také zapovězení přístupu ke klášteru strakám, poté co sv. Prokop straka rušila při modlitbě. Nalezneme zde ještě dva středověké zázraky. Sv. Prokop se zjevuje opatu Sázavského kláštera, který svůj úřad zastával neprávem, a vyhání ho odtud svou opatskou holí. Světec se také zjevuje papeži Innocenci III. a přikazuje mu, aby ho svatořečil. Ve středověké legendistice mají ze zázraků uvedených v tomto díle svůj původ tři, dva zázraky jsou novověké. Pro tuto prokopskou legendu je typické, že informace v ní jsou dány do souvislosti s dobovými reáliemi, jako je místo uložení dřevěného koflíku, lokalizace Prokopovy brázdy nebo znalost, jak daleko ke klášteru nepřiletí straky. Dílo se také odvolává na znalosti tehdy žijících lidí, když se praví, že brázdy jsou vidět nebo že se obecně v okolí ví, že straky ke klášteru na určitou vzdálenost nezaletí. Tato legenda je též charakteristická tím, že se v ní nenacházejí časové údaje ani odkazy na prameny.

V díle Jiřího Crugeria *Sacri pulveres* z roku 1669 se píše o sv. Prokopovi u dne světcovy smrti 25. března a dne jeho svatořečení 4. července. Na začátku informací o sv. Prokopovi u 25. března cituje z Lupáčova kalendáře, který slova přejímá z *Letopisu Mnicha sázavského*. Crugerius říká, že to jsou slova legendy. Podle něho stavba kostela a kláštera na Sázavě proběhla z podnětu knížete Břetislava. Informaci o místě narození sv. Prokopa čerpá opět z Lupáče – uvádí Chotouň, která se nachází mezi Kouřimí a Českým Brodem. O sv. Prokopovi uvádí, že vstoupil do benediktinského řádu na Břevnově. O zázracích sv. Prokopa nepíše, ale zdůrazňuje, že světec měl moc nad d'ábly. Zapřáhl je do pluhu a oral s nimi. Dokonce je při orbě poháněl bičem, když neorali hluboko. Opět je zde odkaz na dobovou realii, na to, že brázda je stále vidět. Světec u Crugeria působí jako šířitel křesťanství v ještě pohanských Čechách. Je zde totiž uvedeno, že když lidé zjistili, že světec má větší moc než d'áblové, kterým se dříve klaněli, přestali je uctívat. U 4. července Crugerius čerpá opět z Lupáčova kalendáře a na tomto místě na něj odkazuje, i když jeho text nepřejímá doslovně. Uvádí tytéž informace o kanonizaci sv. Prokopa. Nadto píše také o kanonizačním zázraku, kdy se světec zjevil papeži Inocenci III., poté co nevyslyšel žádost královských posílů, kteří v této versi příběhu o svatořečení sv. Prokopa nahrazují sázavského opata Blažeje. U data 4. července je uvedena také Prokopova pomoc českému vojsku roku 1260, a to zřejmě na základě Hájkovy *Kroniky české*. Tato podpora vojska není podána v rámci vidění Svojslavova syna Jana, ale jako fakt.

Bohuslav Balbín v prokopské legendě, která je součástí jeho díla *Bohemia sancta* z roku 1682, čerpá z legendy, která se nachází v breviáři na svátek sv. Prokopa, z Veleslavínova *Kalendáře historického* z roku 1590, z Lupáčova kalendáře, z Crugeriova díla *Sacri pulveres*, z Chanovského *Vestigium Boemiae piae* či z Pontanova díla *Bohemia pia* a prokopské legendy Jiřího Fera Plachého. Dále mu byla pramenem prokopská legenda Mikuláše Salia a Hájkova *Kronika česká*. Nejprve Balbín in margine odkazuje na breviářové čtení. V této první části své legendy o světcovi píše, že byl vzdělán ve svobodných uměních, žil v Břevnovském klášteře a později obýval jako poustevník jeskyni nad řekou Sázavou. Pak si vybral některé muže, kteří chtěli žít lepším životem, a vlastním příkladem je učil zbožnému životu. V této první části Balbínovy legendy je uveden i zázrak proměnění vody ve víno vztahující se k setkání poustevníka Prokopa a knížete Oldřicha a dva posmrtné zázraky, zamrznutí řeky vztahující se k Labešovi a kanonizační zázrak. Balbín uvádí jako rok světcovy kanonizace rok 1204. Ve druhé části legendy Balbín opět odkazuje in margine na prameny. Udává zde Lupáčův a Veleslavínův kalendář. Na základě nich uvádí světcovo rodiště Chotouň

i s bližším určením, že se nachází mezi Kouřimí a Českým Brodem, též od nich přejímá informaci o světcově vzdělání ve slovanském písmu vynalezeném sv. Cyrilem. Sám Balbín však dodává, že písmo mohl vytvořit buď sv. Cyril, nebo sv. Metoděj, jak píše na jiném místě. V Balbínově díle je také zpráva, že Prokop působil jako kněz na Vyšehradě, což zřejmě vychází z Crugeria, ačkoliv se na něho neodkazuje. Dále Balbín opět vychází z Veleslavína v informacích, že světec žil poustevnickým životem, než se stal opatem v Sázavském klášteře. V Balbínově legendě se také píše, že sv. Prokop zemřel 25. března 1053 a byl pohřben v klášterním kostele. Na základě Hájkovy *Kroniky české* tato legenda zpravuje o tom, že světec pomohl v boji českému vojsku. Uvádí rovněž tři prokopské zázraky, pro něž mohlo být nejspíše vzorem *Vestigium Boemiae piae*. Zmiňuje orbu s čertem, vyhnání strak a opata, který byl neprávem dosazen do Sázavského kláštera. U Balbína světec zakročí proti nehodnému opatovi, jehož národnost však není zmíněna, rázněji než v jiných raněnovověkých pracích. Je explicitně řečeno, že Prokop tohoto nehodného opata dokonce tluče a vyhnaný opat brzy umírá, ačkoliv se kál. Výrazně se zde projevuje světcova moc a spjatost s jeho klášteřem. V Balbínově legendě je také zmínka o založení kostela sv. Prokopa na Malé Straně. Přitom se odkazuje na Pontana. O sv. Prokopovi se Balbín zmiňuje i v jiných knihách *Miscellaneí*. Podle knihy *Bohemia docta* z roku 1679 měl světec obývat dříve jeskyni nedaleko Prahy, odkud vyhnal d'ábly, jejichž stopy jsou dosud vidět. V *Epitome historica rerum Bohemicarum* z roku 1677 ještě o Prokopovi píše, že se účastnil průvodu knížete Břetislava s polskou hnězdenskou kořistí. Je uveden mezi těmi, kteří nesou tělo sv. Vojtěcha.

Roku 1662 vyšla poprvé tiskem *Sláva svatoprokopská* od Fridricha Bridela. Toto první vydání je dochováno neúplné. Druhé vydání tohoto díla z roku 1689 v podstatě přejímá text prvního vydání. Obsahuje však navíc *Poznamenání zázrakův konaných u svatého Prokopa nad Sázavou*. Již ve svém titulu se *Sláva svatoprokopská* přiznává ke svým pramenům, ale ne ke všem. Titul uvádí, že informace o sv. Prokopovi jsou čerpány z Pontana, Hájka, Paprockého a jiných. V díle je často odkazováno na prameny, zvláště když jsou citovány. Kromě těchto tří pramenů Bridel vychází i z breviářového čtení na svátek sv. Prokopa. Mezi nepřiznaný pramen patří prokopská legenda Jiřího Fera Plachého. Bridel z ní hojně cituje nebo její text upravuje, ale neodkazuje na ni. *Sláva svatoprokopská* sleduje několik cílů. Jsou jimi rozšíření úcty ke sv. Prokopovi, nábožensky vzdělávací účel, případně seznámení s českými patrony a dalšími lidmi, kteří mohou být vzory v životě. Toto dílo je také spojeno s ideou zemského patriotismu. Sv. Prokop svým působením zaplňuje českou zem a vyhání z ní coby „čistec zemský“ d'ábly. Nacionální charakter je zřejmý i ze zařazení příběhu,

v němž Prokop vyhání opata cizozemce ze svého kláštera. Sv. Prokop je dáván do souvislosti s dalšími postavami české historie, panovníky bájnými i historickými. Hovoří se také o Prokopově úctě k Bohu a světcům. Z českých světců jsou pro něho vzorem zvláště sv. Václav a sv. Vojtěch. Také je zmiňován spolu s poustevníky Ivanem a Vintířem. Bridelova práce vyniká i po literární stránce. V mnohých kapitolách i v dedikaci se nachází rámcová kompozice, kdy informace o sv. Prokopovi je podnětem k pojednání o určitém tématu, např. o kněžství nebo o benediktinském řádu, od něhož se zpět vrací k příběhu sv. Prokopa. Bridel užívá v díle také figur a tropů. Časté jsou paralelismy (např. paralela mezi sv. Prokopem s jeho rodištěm vsí Chotouní a jinými významnými antickými i českými historickými nebo bájnými osobnostmi a vískami, které byly s nimi spjaty). Kromě prozaického textu se v tomto díle nachází také *Píseň svatého Prokopa kněžství*.

O sv. Prokopovi Bridel uvádí, že pocházel z Chotouně a domnívá se, že byl z urozenější rodiny, ačkoliv udává, že se v kronikách o světcových rodičích nepíše. To, že se Prokop vzdělával na Vyšehradě, přebírá Bridel z breviářového čtení. V souvislosti s tím, že se světec stává knězem, je citován Pontanus, přičemž je uveden i český překlad latinského textu. Podle Bridela vycházejícího z breviáře vstoupil Prokop do benediktinského řádu v Břevnovském klášteře. Zde též složil řeholní sliby. Později začal žít poustevnickým životem. Bridel říká, že je možné, že nejprve žil v jeskyni v Prokopském údolí, ale dodává, že o jeho pobytu v ní nejsou v knihách jistá svědectví. Tato jeskyně u Prahy dříve v literárních památkách se sv. Prokopem spojována nebyla. Bridel popisuje cestu z této jeskyně na Kouřimsko, kde se usadil nedaleko řeky Sázavy. Zde si postavil dřevěný kostel zasvěcený Panně Marii a sv. Janu Křtiteli. Je možné, že tato informace o stavbě Prokopova kostela vychází z Hájka, zmínění druhu stavebního materiálu se však objevuje nově. Bridel od Hájka přejímá rok 1033 jako dobu, kdy na Sázavě vznikla mnišská komunita, dokonce na Hájka přímo odkazuje. Na jeho *Kroniku českou* činí odkaz i v souvislosti s příběhem dostavby kostela na Sázavě knížetem Břetislavem a jeho donací, který Hájek uvádí u roku 1035. Poté se autor vrací do doby, kdy světec ještě žil poustevnickým životem. Zmiňuje, jakým způsobem přemáhal d'ábla. Vyhnal tisíc zlých duchů z jeskyně nacházející se nad studánkou. Při jejich vyhánění byl světec aktivní a všechny d'ábly, poté co se znamenal křížem, vyhnal a takto čistil českou zem. Bridel také uvádí příběh vymítání d'ábla z posedlého. Tento exorcismus má též obsah jako ve Ferově legendě, u Bridela se ale nově dozvídáme, že pták, v něhož se zlý duch proměnil, byl havran. Zřejmě na základě Fera pojednává o Prokopově orbě s čertem. Novým motivem u Bridela je, že Prokop nosil chudým chléb v nůši, a proto mu někteří začali říkat

Brotkorb. Rovněž se poprvé u něho nachází, že světec zadržel zlého ducha, když chtěl škodit sázavským mnichům. I lidé, kteří navštíví Sázavský klášter, tam mohou spatřit d'áblovu stopy. Bridel zaznamenává i odchod d'áblů na Lobeč. Věnuje se i zázrakům sv. Prokopa. Setkání Prokopa a knížete Oldřicha pojednává podle Ferovy legendy o sv. Prokopovi, částečně ji cituje. U Bridela je stejně jako ve středověkých legendách v souvislosti se zázrakem proměnění vody ve víno odkázáno oproti starším raněnovověkým pramenům a stejně jako ve středověkých legendách na biblický zázrak na svatbě v Káně Galilejské. Zázrak s Mennem vypráví Bridel podle Ferovy legendy a přitom říká, že tohoto muže pojmenovává Pontanus jako Menno. To, jak se světec choval v době, když zastával opatskou hodnost, i to, že světec tuto hodnost přijal z vůle knížete Břetislava a jeho rádců, přejímá opět od Fera Plachého. Opět z něho vychází, a dokonce jej cituje, když Prokop předpovídá svou smrt a budoucnost sázavské mnišské komunity. Popis světcova pohřbu i dějin kláštera po Prokopově smrti také odpovídá Ferově legendě. Před světcovým pohřbem ale Bridel zařadil nově *laudatio funebris*, které se jinde nevyskytuje. Ve zmínění světcových posmrtných zázraků Bridel vychází zřejmě z Pontana. Jedná se o zázrak, kdy Prokop donutil zloděje vrátit kradené věci, osvobodil vězně, a zázrak, který se stal Labešovi. Bridel uvádí dvě varianty, jakým způsobem došlo ke světcově kanonizaci. První verze vychází z Pontana a legendy, kterou obsahuje breviář. Její součástí je kanonizační zázrak, kdy se Prokop zjevuje papeži Innocenci III., jemuž přikazuje, aby ho svatořečil. Druhá verze vychází z Hájkovy *Kroniky české*, na niž odkazuje a již téměř doslovně cituje. Stejným způsobem si Bridel počíná, když píše o Prokopově pomoci českému vojsku roku 1260. Na Hájkovu kroniku odkazuje i u příběhu, kdy se sv. Prokop zjevuje Sulislavovi a Dobromile.

Roku 1699 vznikla v prostředí Sázavského kláštera *Jiskra slávy svatoprokopské*, která obsahuje jako doprovod k textu 37 rytin od Daniela Dvořáka. Vychází sice ze *Slávy svatoprokopské* z roku 1689 a často celé rozsáhlé úseky z ní přejímá, jedná se však o samostatné dílo. Má čtyři oddíly, z nichž dva jsou oproti *Slávě svatoprokopské* zcela nové. Nově je pojednáno ve druhém díle o sv. Benediktovi a benediktinském řádu, ve třetím díle je nově zařazeno vypsání životů poustevníků Vintíře a Ivana, také se zde píše o relikviích sv. Prokopa, fundacích, vybavení kláštera. V tomto třetím díle je zaznamenána lidová úcta ke sv. Prokopovi. Zároveň je česká krajina sakralizována pomocí míst spjatých s pobytem světce, jedná se zvláště o různé studánky nebo kameny. Čtvrtý díl je opět zcela nový, vypisují se v něm zázraky spojené se zázračným obrazem sv. Prokopa nacházejícím se v Sázavském klášteře. Záměrem tohoto tisku je rozvoj úcty ke sv. Prokopovi a také zaznamenání zvláště

sázavského kultu světce. Zároveň se v něm ukazuje prospěšnost benediktinského řádu, z něhož jako z pramene čerpají mnohé další řády a který může být pro ně inspirací. V tomto díle jsou časté odkazy na prameny. Text vztahující se k životu sv. Prokopa v *Jiskře slávy svatoprokopské* je často rozšiřován o text legendy, kterou přepsal bratr Erasmus z rukopisu pocházejícího kolem roku 1300, jak udávají autoři tohoto díla z roku 1699. Vychází se ale také z ústní tradice, snad uchovávané na Sázavě. Co se týče světceva života, snažili se autoři nalézt co nejvíce dostupných informací a spojit je dohromady. Pokud existuje více podání některé události ze světceva života, je vyprávěna víckrát, a to na základě různých pramenů. To se týká zvláště Prokopovy kanonizace, kde jsou uvedeny dvě verze, které byly již v tisku *Slávy svatoprokopské* z roku 1689, a dvě verze nové, jedna podle středověké legendy a druhá podle Mikuláše Salia.

V tisku z roku 1699 se nachází ještě nová motivace pro dostavbu kostela na Sázavě za knížete Břetislava. Jedná se o příkaz knížete Oldřicha synovi dostavět kostel. Oproti *Slávě svatoprokopské* jsou uvedeny nově dva zázraky, a to vkříšení utonulého a navrácení zraku slepé ženě Kláře. Na základě Dubravia je vyprávěn příběh o tom, kdy na Prokopovu modlitbu v zimě obrostl dřín plody. Z ústní tradice jsou přejaty zázraky ze světceva dětství, jak malý Prokop trhal v zimě jahody nebo jak přinutil čerta točit se místo kola, jehož druhá varianta je uvedena na základě Buccelinova díla *Menologium Benedictinum*. Nově oproti *Slávě svatoprokopské* je zde v tisku z roku 1699 zmíněn sirotek, kterého Prokop živil a který k němu přichází, aby mu dal něco na památku. Z dalších prokopských zázraků je zde oproti *Slávě svatoprokopské* uzdravení úřednickovy ženy, uzdravení chromé ženy. Zcela novým zázrakem je zachránění člověka před popravou, který poté vstoupil do Sázavského kláštera. Doslovně jsou přejaty dva zázraky, které uvádí Hájek u roku 1320. Novým motivem v tomto tisku je, že Prokop konal pobožnosti u obrazu sv. Anny Samotřetí. Je zde doslovně citován Hájek rovněž při informaci o tom, že Prokop nesl ostatky sv. Vojtěcha v průvodu do Prahy.

Beckovského *Poselkyně starých příběhův českých* z roku 1700 vychází v informacích o sv. Prokopovi hlavně z Hájkovy *Kroniky české*. Nejprve o sázavském světci píše u roku 1035. Nově se dozvídáme, že Břetislav přijel z Moravy do Prahy. Kníže Břetislav staví na Sázavě klášter a kostel na základě zjevení anděla. Jako opata ustanovuje Prokopa. Oproti Hájkově kronice ho v opatské hodnosti nepotvrzuje pražský biskup. Následující obětování nadačních listin se obsahem shoduje s Hájkovou *Kronikou českou*. Ohledně výpravy do Hnězdna Beckovský Hájka necituje, ale přináší o sv. Prokopovi tytéž informace. Zmiňuje se i o světcevě smrti. Na tomto místě stručně nastiňuje světceův život do roku 1035, kdy se stal

opatem kláštera. Zmiňuje se dokonce i o světcových rodičích. Sv. Prokopovi se věnuje též u roku 1205, který uvádí jako rok jeho kanonizace. Zmiňuje dvě možnosti jejího průběhu. První verze má týž obsah jako popsání Prokopova svatořečení u Hájka, druhá obsahuje kanonizační zázrak. Beckovský odkazuje, že tuto variantu uvádějí Pontanus a breviář. U roku 1213 u stavby kostela sv. Prokopa na Malé Straně vychází Beckovský opět z Hájkovy *Kroniky české*, podobně u roku 1260 je podán dopis Přemysla Otakata II., jehož součástí je informace o vidění Svojslavova syna Jana. K roku 1588, který je rokem přenesení světcových ostatků ze Sázavy na Pražský hrad, je zmíněna ještě Prokopova orba s čertem. Beckovský zde nově dodává, že se z hlíny oškrabané z rádla stala mohyla.

Dále budou uvedeny změny v prokopské látce oproti středověkým legendám. Historiografické a hagiografické literární památky, které vznikly v 16. a 17. století, se od středověkých legend o sv. Prokopovi liší zvláště tím, že se v nich nehovoří o tom, že by Prokop opouštěl svou rodinu a příbuzné. V době raného novověku byl celibát v římsko-katolické církvi běžný. Také se v těchto novověkých památkách nenacházejí zmínky o zázracích z legendy *Vita maior*, které se staly po Prokopově kanonizaci. Většinou se v nich nečiní zmínky o tom, že by Sázavský klášter byl slovanský, liturgickým jazykem byla totiž v raném novověku na našem území latina. Zmínku o tom, že Prokop nabyl slovanského vzdělání, případně že slovanské písmo bylo spojeno se sv. Cyrilem, udávají tři autoři, Lupáč (1584), Velešlavin (1590), který tuto informaci od něho přejímá, a Balbín (1682).

Některé motivy ze světcova života jsou v literárních památkách 16. a 17. století zaznamenány zcela nově. Patří mezi ně zázraky vztahující se ke světcovu dětství, které jsou uvedeny v *Jiskře slávy svatoprokopské* z roku 1699. Je mezi nimi zázrak, kdy Prokop jako malý chlapec v zimě trhal jahody. Novým zázrakem v prokopské látce je též zázrak, který je spojen se světcovým pobytem v Břevnovském klášteře. Je poprvé uveden u Dubravia (1552) a vypráví o tom, že v zimě obrostl dřín plody, když byl Prokop poslán opatem na pole a nemohl vydržet svůj hlad. Středověké legendy o Prokopově pobytu na Břevnově nehovoří, tato informace je nespíše do novověké Hájkovy *Kroniky české* přejata z Pulkavovy kroniky. V 17. století se setkáváme i s jeskyní u Prahy jako s možným prvním poustevnickým příbytkem sv. Prokopa, což je poprvé uvedeno v Bridelově *Slávě svatoprokopské* (1662).

Novověká literatura přináší nové motivy, v nichž Prokop krotí čerta. Jedním z nich je, že světec přiměl čerta nést náklad, protože zlámal kolo u vozu, který je poprvé zmíněn v *Jiskře slávy svatoprokopské* z roku 1699, a Prokopova orba s čertem, kterou uvádí poprvé Pontanus (1608). O tom, že čert, jehož stopy se nacházejí v klášteře, chtěl škodit sázavským

mnichům, ale bylo mu to znemožněno sv. Prokopem, se píše poprvé v Bridelově *Slávě svatoprokopské* z roku 1662.

Motivem, který se objevuje opět až v *Jiskře slávy svatoprokopské*, je Prokopovo uctívání obrazu sv. Anny Samotřetí. Dozvídáme se nově také, že světec nosil lidem chléb, a proto mu začali říkat Brotkorb, což se poprvé nachází v Bridelově *Slávě svatoprokopské* vydané roku 1662. V tisku *Vestigium Boemiae piae* z roku 1659 je uvedeno do prokopské legendy světcovo vyhnání straky, která ho rušila při modlitbě, též se ve zmíněném díle dodává, že od té doby se v okolí kláštera straky neobjevují.

Od Hájkovy *Kroniky české* je zaznamenán motiv, kdy se knížeti Břetislavovi zjevil anděl, aby splnil Boží přání a dostavěl kostel a klášter na Sázavě. Nově se v prokopské tradici setkáváme od Hájkovy kroniky s Břetislavovým obětováním nadačních listin na oltáři v sázavském klášterním kostele v přítomnosti biskupa Šebíře, Prokopa a mnichů. V raném novověku je též poprvé zaznamenána konkrétní nádoba, dřevěný kalich, v němž Prokop podal vodu proměněnou ve víno knížeti Oldřichovi, a to v díle *Vestigium Boemiae piae* z roku 1659. V Hájkově kronice nacházíme ještě novou variantu svatořečení sv. Prokopa – Prokop je svatořečen Innocencem III. na základě úsilí krále Přemysla Otakara I. V jeho kronice je též explicitně uvedeno, že sv. Prokop nesl tělo sv. Vojtěcha v průvodu s polskou kořistí knížete Břetislava do Prahy.

Mezi nové zázraky, které se nevztahují ke krocení d'ábla, se řadí vzkříšení utonulého nebo navrácení zraku slepé ženě Kláře, které obsahuje *Jiskra slávy svatoprokopské*. Novým motivem je také navrácení zraku dvěma ženám, k oběma těmto zázrakům došlo roku 1420, o čemž zpravuje jako první Hájek, od něhož tuto informaci přejímá *Jiskra slávy svatoprokopské*.

Podle Hájkovy kroniky se sv. Prokop zjevil manželům Sulislavovi a Dobromile a přikázal jim, aby na místě svého domu na Malé Straně vystavěli kostel, který mu bude zasvěcen. Roku 1220 sv. Prokop spolu se sv. Václavem, sv. Vojtěchem a sv. Pěti bratřími pomáhal Čechům v boji za Přemysla Otakara II. v bitvě u Kressenbrunnu, jak o tom měl vidění Svojslavův syn Jan. O tom píše jako první Hájek, který při tom vychází z *Druhého pokračování Kosmova*.

Nově jsou se sv. Prokopem v 17. století spojena místa, na nichž se nacházejí kameny, kde si světec na své cestě odpočinul, nebo studánky, jejichž pramen našel. Tato místa lidové zbožnosti se nacházejí opět až v *Jiskře slávy svatoprokopské* z roku 1699.

Jak bylo naznačeno, legenda o sv. Prokopovi má středověké jádro, které novověké legendy přejímají, rozvíjejí i obměňují. Nejrozsáhlejší prokopská látka z našich pramenů 16. a 17. století se nachází v *Jiskře slávy svatoprokopské* z roku 1699.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

PRAMENY

- BALBÍN, Bohuslav. *Epitome historica rerum Bohemicarum*. Praha: jesuitská kolej, 1677.
- BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber I*. Praha: Jiří Černoch, 1679.
- BALBÍN, Bohuslav. *Miscellanea historica Regni Bohemiae. Decadis I liber IV*. Praha: Jiří Černoch, 1682.
- BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl první. Praha: Jan Karel Jeřábek, 1700 (K0104).
- BECKOVSKÝ, Jan František. *Poselkyně starých příběhův českých*. Díl 2. Praha: B. Stýblo, 1879. [online 1. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowUnit.do?id=7948>>.
- BÍLEJOVSKÝ, Bohuslav. Kronika česká. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 27–129.
- BRIDEL, Fridrich. *Básnické dílo*. Praha: Torst, 1999.
- BRIDEL, Fridrich. *Píseň o svatého Prokopa kněžstvu*. Olomouc: Vašica, 1932.
- BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Praha: jesuitská tiskárna, 1662 (K01341).
- BRIDEL, Fridrich. *Sláva svatoprokopská*. Litomyšl: Daniel Kamenický, 1689 (K01342). [online 4. 4. 2014]. Dostupné také z WWW: <http://eod.vkol.cz/eod_03.htm>.
- BRIDEL, Fridrich. *Jiskra slávy svatoprokopské*. Praha: Vojtěch Jiří Koniáš, 1699 (K01343).
- CRUGERIUS, Jiří. *Sacri pulveres mensis Iulii*. Praha: jesuitská tiskárna, 1670.
- CRUGERIUS, Jiří. *Sacrorum pulverum inclyti regni Bohemiae et nobilium eiusdem pertinentiarum Moraviae et Silesiae pars prima*. Litomyšl: Jan Arnolt z Dobroslavína, 1669.
- DOSTÁL, Josef; STŘÍŽ, Antonín (eds.). *Život svatého Prokopa zakladatele kláštera sázavského a patrona země české*. Praha: Družstvo přátel studia, 1923.
- DUBRAVIUS, Jan. *Historiae regni Bohemiae*. Prostějov: Jan Gunther, 1552 (K02132).
- DUBRAVIUS, Jan. *Historia Bohemica*. Basilej: Petr Perna, 1575 (K02113).
- DUBRAVIUS, Jan. *Historia Bohemica*. Frankfurt: Jan Jiří Steck, 1687 (K02135).
- FERUS PLACHÝ, Jiří. *Dvanáctero řádu rytířův Božích*. Praha: Pavel Sessius, 1630 (K02461).
- FERUS PLACHÝ, Jiří. *Život sv. patronů českých*. Praha: Pavel Sessius, 1629 (K17060).

FERUS PLACHÝ, Jiří. *Životové některých známějších svatých*. Praha: Tobiaš Leopolt, 1616 (K14837). [online 4. 4. 2014]. Dostupné také z WWW: <<http://www.herme.net/node/86>>.

HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Academia, 2013.

CHANOVSKEÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Mikuláš Hosing, 1659.

CHANOVSKEÝ Z DLOUHÉ VSI, Albrecht. *Vestigium Boemiae piae*. Praha: Jiří Laboun, 1689. [online 4. 4. 2014]. Dostupné také z WWW: <http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=rec1379661393_2&client=>>.

Kosmův Letopis český. In EMLER, Josef (ed.). *FRB II*. Praha: František Palacký, 1874, s. 1–200. [online 8. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&action=jdi&cat=11&bookid=169&page=77&action_button.x=0&action_button.y=0>.

Kronika Pulkavova. In EMLER, Josef (ed.). *FRB V*. Praha: František Palacký, 1893, s. 1–326. [online 1. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&action=jdi&cat=11&bookid=178&page=39>>.

KUTHEN ZE ŠPRIMSBERKA, Martin. *Kronika o založení země české*. Praha: Pavel Severyn, 1539 (K04628).

Latinské nadpisy „Obrázkové knihy“ a jejich překlad. In MATĚJČEK, Antonín; ŠÁMAL, Jindřich. (eds.). *Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze XIV. století*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1940, s. 155–167.

Legenda o svatém Prokopu. In HRABÁK, Josef; VÁŽNÝ, Václav (eds). *Dvě legendy z doby Karlovy*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, s. 39–92.

Legenda v letopisu Sázavském. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 175–180.

LEUCHT, Valentin. *Vita sanctorum*. Praha: Pavel Sessius, 1625 (K04822).

LUPÁČ Z HLAVÁČOVA, Prokop. *Rerum Bohemicarum ephemeris sive Kalendarium historicum*. Praha: Jiří Nigrin, 1584.

Mladší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 271–274.

Mnich Sázavský. In EMLER, Josef (ed.). *FRB II*. Praha: Museum království českého, 1874, s. 238–269 [online 1. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=169&page=256>>.

PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj. *Diadochos*. Brno: Garn, 2005.

PONTANUS Z BRAITENBERKA, Jiří Barthold. *Bohemia pia*. Frankfurt: Claudius Marnius, 1608.

Příběhy krále Přemysla Otakara II. In EMLER, Josef (ed.). *FRB II*. Praha: František Palacký, 1874, s. 308–335. [online 1. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <<http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=169&page=0>>.

Snímky z „Obrázkové knihy“. In MATĚJČEK, Antonín; ŠÁMAL, Jindřich. (eds.). *Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze XIV. století*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1940, s. 1–47.

Starší česká prosaická legenda. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 162–168.

SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: jezuitská tiskárna, 1696 (K15806).

SURIUS, Laurentius. *Vitae sanctorum*. Praha: jezuitská tiskárna, 1759 (K15808).

VAŠICA, Josef (ed.). *Trýlistek jarní*. Brno: Akord, 1943.

Vita antiqua. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 111–120.

Vita maior. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 239–266.

Vita minor. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 121–161.

Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Jíří Melantrich z Aventýna, 1578 (K00058).

Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kalendář historický*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1590 (K00059).

Z VELESLAVÍNA, Daniel Adam. *Kroniky dvě o založení země české*. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1585 (K13885). [online 1. 4. 2014]. Dostupné také z WWW: <http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d#monograph-page_uuid:94134189-9deb-11e0-a742-0050569d679d>.

Život svatého Prokopa. In KOLÁR, Jaroslav (ed.). *Středověké legendy o českých světcích*. Praha: NLN, 1998, s. 167–191.

Život svatého Prokopa. In MATĚJČEK, Antonín; ŠÁMAL, Jindřich. (eds.). *Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze XIV. století*. Praha: Sfinx, Bohumil Janda, 1940, s. 103–114.

LITERATURA

BARTOŠ, František Michálek. Souboj dvou kronik. In BARTOŠ, František Michálek. *Knihy a zápasy*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948, s. 111–117.

BARTOŠ, František Michálek. Jesuita buditel. In BARTOŠ, František Michálek. *Knihy a zápasy*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948, s. 203–206.

BENEŠ, Zdeněk. Číst Hájka. In RAŠTICOVÁ, Blanka; FROLEC, Ivo (eds.). *Literární mystifikace, etnické mýty a jejich úloha při formování národního vědomí*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum. 2001, s. 79–83.

BENEŠ, Zdeněk. Daniel Adam z Veleslavína, nakladatel a literát. In LAKOSILOVÁ, Jarmila; HURTOVÁ, Milena (eds.). *Duchem, ne mečem*. Praha: NLN, 2003, s. 111–121.

BENEŠ, Zdeněk. Hájkova Kronika česká a české historické myšlení. *Studia Comeniana et historica* 1999, 29, 62, s. 46–60.

BENEŠ, Zdeněk. Humanistické konstanty českého dějepiscetví 16. a 17. století. *Historický obzor* 197, 6–7, s. 174–176.

BENEŠ, Zdeněk. Obraz a slovo (Ikonické a verbální zobrazení českých dějin v Kronice české Václava Hájka z Libočan). In BENEŠ, Zdeněk; MAUR, Eduard; PÁNEK, Jaroslav (eds.). *Pocta Josefu Petráňovi. Sborník prací z českých dějin k 60. narozeninám prof. dr. Josefa Petráně*. Praha: HÚ ČSAV, 1991, s. 207–229.

BERNAT, Jiří; ŠTĚDRA, Milan. Čertova brázda. *Sázavsko* 2003, 10, s. 16–33.

BUBENÍK, Josef. Na okraj prokopské literatury z poslední doby. *Sázavsko* 2010, 14, s. 11–21.

BUBENÍK, Josef. O vzdělání sv. Prokopa (alternativní výklad). K jubileu roku 2004. *Sázavsko* 2004, 11, s. 5–15.

DUŠEK, Jan. *Svatý Prokop v literárních pramenech*. Praha: FF UK, 2011.

HALAMA, Ota. Kněz Bohuslav Bílejovský a jeho Česká kronika. In HALAMA, Ota (ed.). *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*. Praha: Kalich, 2011, s. 8–26.

- HANZAL, Josef. J. F. Beckovský a jeho dílo. In SVATOŠ, Martin; POKORNÁ, Zuzana (eds.). *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992, s. 99–102.
- HRABÁK, Josef. Úvod. In HRABÁK, Josef; VÁŽNÝ, Václav (eds). *Dvě legendy z doby Karlovy*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, s. 17–38.
- HÝSEK, Ondřej. *Vybrané kroniky tzv. zobecněného humanismu a jejich autoři v kontextu doby. Srovnání historiografických spisů Václava Hájka z Libočan, Martina Kuthena ze Šprinsberka, Bohuslava Bilejovského, Jana Dubravia a Sixta z Ottersdorfu*. Brno: MU, 2013. [online 7. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/13701/ff_d/DISERTACE_Hysek_finale.pdf>.
- CHALOUPECKÝ, Václav. Historický rozbor. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 11–108.
- JUROVÁ, Klára. *Postava svatého Prokopa ve vybraných textech starší české literatury*. Brno: MU, 2013. [online 7. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/263730/ff_m_b1/Postava_svateho_Prokopa_ve_vybranych_textech_stars_i_ceske_literatury.pdf>.
- KADLEC, Jaroslav. *Svatý Prokop, český strážce odkazu cyrilometodějského*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2000.
- KALISTA, Zdeněk. *Bohuslav Balbín*. Brno: Nakladatelství Brněnské tiskárny, 1947.
- KALISTA, Zdeněk. *České baroko*. Praha: Evropský literární klub, 1941.
- KALISTA, Zdeněk. Ještě poznámky na okraj legendistické tvorby českého baroka. *LF* 1946, 70, s. 31–39.
- KALISTA, Zdeněk. Na okraj legendistických sbírek českého baroka. *LF* 1934, 61, s. 293–300.
- KALISTA, Zdeněk. *Národní motiv úcty svatoprokopské a svatoprokopská legenda z roku 1618*. Olomouc: Edice Krystal, 1935.
- KALISTA, Zdeněk. Spisovatel uvádí čtenáře v stará čtení. In KALISTA, Zdeněk (ed.). *Z legend českého baroka*. Olomouc: Krystal, 1934, s. 5–30.
- KLAPETKOVÁ, Olga (ed.). *Sázavský klášter*. Praha: NPÚ ÚPS v Praze, 2013.
- KLEMENT, Method Karel. *Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích*. Praha: Vyšehrad, 2002.
- KOPECKÝ, Milan. *Český humanismus*. Praha: Melantrich, 1988.

- KOPECKÝ, Milan. *Daniel Adam z Veleslavína*. Praha: Svobodné slovo, 1962.
- KOPECKÝ, Milan. *Magnae famae historicus*. In KOPECKÝ, Milan. *Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 71–77.
- KOPECKÝ, Milan. *Velikán barokní poezie*. In KOPECKÝ, Milan. *Nic stálého přítomného. K literárnímu baroku*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 20–28.
- KUBŮ, Naďa; PICKOVÁ, Dana. *Historické kalendáře v českém humanistickém dějepisectví*. *Historický obzor* 1992, 10, 3, s. 286–291.
- KUTIL, Jan. *Jan Dubravius. Biskup, státník, ekonom a literát*. Kroměříž, Muzeum Kroměřížska, 1992.
- KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: NLN, 1997.
- KRÁSL, František. *Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1895.
- KREJČÍ, Karel. *Bartoloměj Paprocki z Hlohov a Paprocké Vůle*. Praha: Slovanský ústav, 1946.
- KUČERA, Jan P.; RAK, Jiří. *Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1983.
- LINKA, Jan. *Jiří Ferus-Plachý SJ a jeho okruh aneb Dílo nejzáhadnějšího českého autora 17. století*. *LF* 2005, 128, 1–2, s. 145–180.
- LINKA, Jan. *Kult českých patronů v díle Jiřího Fera-Plachého SJ*. In ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.). *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*. Praha – Dolní Břežany: Ústav dějin University Karlovy – Scriptorium, 2003, s. 317–331.
- LINKA, Jan. *Vitae sanctorum 1696. Bibliotheca Strahoviensis* 2001, 4–5, s. 191–230.
- LUKEŠOVÁ, Klára. *Vlastní jména v hagiografickém textu raného baroka*. České Budějovice: JU, 2008.
- MIKULEC, Jiří. *Katolický zemský patriotismus Harantovy doby*. *Historie – Otázky – Problémy* 2009, 1, 1, s. 57–67.
- MIKULEC, Jiří. *Vestigium Boemiae pie Albrechta Chanovského – krajina zázraků z časů pobělohorské reaktolizace*. In PÁNEK, Jaroslav; POLÍVKA, Miloslav; REJCHRTOVÁ, Noemi (eds.). *Husitství – Reformace – Renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela. 2*. Praha: HÚ ČAV, 1994, s. 767–779.

- ONDÁŠ, Vladimír. Sázavský klášter v prokopských legendách. *Sázavsko* 2007, 13, s. 15–43.
- PEŠEK, Jiří. Václav Hájek z Libočan, vypravěč mýtů i dějin. In LAKOSILOVÁ, Jarmila; HURTOVÁ, Milena (eds.). *Duchem, ne mečem*. Praha: NLN, 2003, s. 100–110.
- REICHERTOVÁ, Květa. Má setkání se Sázavou. *Sázavsko* 1993, 1, s. 4–25.
- REICHERTOVÁ, Květa et al. *Sázava, památník staroslověnské kultury v Čechách*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1988.
- RYBA, Bohumil. Doslov. In CHALOUPECKÝ, Václav; RYBA, Bohumil (eds.). *Středověké legendy prokopské*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, s. 275–283.
- Řád sv. Basila Velikého. *Svatý Prokop divotvůrce*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003.
- Sine. Sázavské pověsti ze sbírky Muilsolava Černíka. *Sázavsko* 1993, 1, s. 126–141.
- SOMMER, Petr. Hrob svatého Prokopa v Sázavském klášteře. *Sázavsko* 2007, 13, s. 4–13.
- SOMMER, Petr. Jeskyně svatého Prokopa v sázavském klášteře. *Sázavsko* 1998, 5, s. 35–47.
- SOMMER, Petr. *Sázavský klášter*. Praha: UNICORNIS, 1996.
- SOMMER, Petr (ed.). *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*. Praha: NLN, 2006.
- SOMMER, Petr. *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007.
- SOMMER, Petr. Život v raně středověkých Čechách podle nejstarších prokopských legend. *Sázavsko* 2001, 8, s. 4–27.
- STORCHOVÁ Lucie. Dubraviovy Historiae Regni Bohemiae libri XXXIII jako historické dílo. In HRDLIČKA, Josef; BŮŽEK, Václav; KRÁL, Pavel. *Celostátní studentská vědecká konference Historie 2000*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 9–33.
- ŠIMÁK, Josef Vítěslav. Dva příspěvky k dějinám českého dějepisectví. *ČČH* 1932, 38, s. 92–109.
- ŠITLER, Jiří. Svaté Čechy Bohuslava Balbína. In SVATOŠ, Martin; POKORNÁ, Zuzana (eds.). *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992, s. 40–45.
- ŠKARKA, Antonín. *Fridrich Bridel nový a neznámý*. Praha: UK, 1969.
- ŠVECOVÁ, Lenka. *Srovnání vybraných sedmi textů se svatoprokopskou tematikou*. Brno: FF MU, 2009. [online 1. 4. 2014]. Dostupné z WWW: <https://is.muni.cz/th/87571/ff_m/MAGISTERSKA_DIPLOMOVA_PRACE_xr9pq.pdf>.
- VÁLKA, Josef. Bohuslav Balbín, kritik režimu a vlastenec. In LAKOSILOVÁ, Jarmila; HURTOVÁ, Milena (eds.). *Duchem, ne mečem*. Praha: NLN, 2003, s. 155–164.
- TRAXLER, Jiří; SVOBODOVÁ, Věra. Svatoprokopský zpěvník II. *Sázavsko* 2005, 12, s. 121–131.

- VAŠICA, Josef. *České literární baroko. Příspěvky k jeho studiu*. Brno: Atlantis, 1995.
- VAŠICA, Josef. Trýlistek a Bedřich Bridel. In VAŠICA, Josef. *Eseje a studie ze starší české literatury*. Opava – Šenov u Ostravy: Verbum – Tilia, 2001, s. 195–196.
- VÍT, Jan. Poznámka k Balbínovu a vůbec baroknímu patriotismu. In SVATOŠ, Martin; POKORNÁ, Zuzana (eds.). *Bohuslav Balbín a kultura jeho doby v Čechách. Sborník z konference Památníku národního písemnictví*. Praha: Památník národního písemnictví, 1992, s. 40–45.
- VLČEK, Emanuel. Tělesné pozůstatky svatého Prokopa. *Sázavsko* 1993, 1, s. 50–77.
- ŽEMLIČKA, Josef. Hmotné vybavení kláštera v Sázavě do konce 12. století (s výhledem do roku 1419). *Sázavsko* 2000, 7, s. 4–13.
- WIHODA, Martin. Slovanská Sázava v paměti klášterního písemnictví. *Sázavsko* 2004, 11, s. 5–15.

Příloha: Prokopské motivy v textech 16. a 17. století

Prokopův život	Bílejovský (1537)	Kuthen (1539)	Hájek (1541)	Dubravius (1552)	Veleslavín (1578)	Lupáč (1584)
Místo narození – Chotouň			x			x
Rodiče Češi, rodem Čech, z Čech				x		x
Studium na Vyšehradě				x		
Kněz světský			x			
Kněz na Vyšehradě						
Znalý slovanského písma	na Sázavě český jazyk					x
Slovanské písmo vynalezl (pro Slované) sv. Cyril						x (odkaz na Kosmu)
Prokop se stal benediktinem			x	x		
Benediktovu řeholi Prokop přijal na Břevnově Prokop mnichem na Břevnově				x		
Zázrak – strom (dřín) obrostl ovocem, aby se hladový břevnovský mnich Prokop najedl				x		
Prokop jako dítě trhal v zimě jahody						
Prokop našel pramen vody, kameny s otisky těla sv. Prokopa						
Prokop dal ďábla místo kola do vozu						
Čert nesl náklad, protože zlámal kolo u vozu						
Poustevník	x		x	x		x
Jeskyně u Prahy						
Žil nad řekou Sázavou			x	x		
Žil v jeskyni nad řekou Sázavou			x	x		

Prokopův život	Bílejovský (1537)	Kuthen (1539)	Hájek (1541)	Dubravius (1552)	Veleslavín (1578)	Lupáč (1584)
Vyhnání ďábla/ů z jeskyně			1000	x		
Odchod ďáblů na pusté místo/Lobeč						
Prokop a ďábel			x	x		
Orba s ďáblem/y						
Pohánění ďábla/ů při orbě bičem						
Ďábel škodící bratrům v klášteře – stopy						
Prokop uzdravoval						
Prokop ďábly vymítal						
Vymítání ďábla a černý pták						
Prokop uctívá obraz sv. Anny						
Zázrak s Mennem						
Vzkříšení utonulého						
Navrácení zraku slepé ženě (Klára) za světcova života						
Dvojitý navrácení zraku roku 1420			x			
Uzdravení ženy skrze modlitbu Jimrama						
Uzdravení ženy v na den Narození Páně						
Prokop vyplácí vězně						
Prokop živí chudé tím, co vypěstoval						
Prokop nosí lidem chléb, Brotkorb						
Prokop vysvobozuje vězně						
Zázrak s Labešou – zamrznutí řeky						
Zázrak – donutil zloděje vrátit kradené věci						
Straka/y vyrušující Prokopa při modlitbě						

Prokopův život	Bílejovský (1537)	Kuthen (1539)	Hájek (1541)	Dubravius (1552)	Veleslavín (1578)	Lupáč (1584)
Kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele	x		x	x		
Kostel postavil/dostavěl	Oldřich		Břetislav (se stavbou začal Prokop)	Břetislav (na místě Prokopova hrobu)		
Setkání Prokopa a knížete Oldřicha na lovu	x					
Když se Prokop s Oldřichem setkali, Prokop osekával dub						
Proměnění vody ve víno – Prokop a Oldřich						
Oldřichova zpověď a pokání (založení kláštera, do něhož uvede řeholníky)						
Do/stavba kostela knížetem Břetislavem z Božího rozkazu			x			
Břetislav zpravuje Šebíře o svém vidění			x			
Břetislavovo nadání kláštera			x			
Obětování nadačních listin na oltáři Panny Marie			x			
Kletba na zloděje klášterního zboží			x			
Opat kláštera		x	x		x	x
Prokop se zdráhá stát se opatem						
Prokop při přenesení ostatků sv. Vojtěcha			x			
Benediktova řehole na Sázavě			x			
Napomenutí mnichům						
Předpovězení smrti a budoucnosti kláštera	x					
Prokopova smrt		1053	1053			25. března 1053 (odkaz na legendu, tj. Mnich sázavský)

Prokopův život	Bílejovský (1537)	Kuthen (1539)	Hájek (1541)	Dubravius (1552)	Veleslavín (1578)	Lupáč (1584)
Darování hábitu sirotkovi						
Zázraky se děly při smrti			x			
Pohřeb a biskup Šebíř						x
Zázrak se slepcem při pohřbu (Palpo)						
Vít opatem	x					
Spytihněv dosazuje nového opata	x					
Prokop se zjevuje cizímu opatovi	x					
Návrat sázavských mnichů z Uher	x					
Svatořečení			4. července 1205		4. července 1205	4. července 1205
Svatořečení – Přemysl Otakar I. žádá			x		x	x
Biskup Daniel podnítl Přemysla Otakara I. k zájmu o svatořečení Prokopa						
Svatořečení – Innocenc III.			x		x	x
Prokop se zjevuje papeži						
Prokop se zjevuje opatu Blažejovi						
Opat Blažej v Římě						
Kardinál Guido na Sázavě						
Zázraky se děly při vyzvednutí světových ostatků z hrobu						
Prokop pomáhá Čechům v boji (1260)			x			
Stavba kostela na Malé Straně, Sulislav a Dobromila (1213)			x		x	x

Prokopův život	Lupáč (1584)	Veslavín (1590)	Paprocký (1602)	Pontanus (1608)	Ferus (1616)
Místo narození – Chotouň	x	x	x		x
Rodiče Češi, rodem Čech, z Čech	x		x (odkaz na Dubravia)		
Studium na Vyšehradě					
Kněz světský			x	x	x
Kněz na Vyšehradě					
Znalý slovanského písma	x	x (Lupáč z Kosmy)			
Slovanské písmo vynalezl (pro Slované) sv. Cyril	x (odkaz na Kosmu)	x (Lupáč z Kosmy), pro Slované			
Prokop se stal benediktinem				x	x
Benediktovu řeholi Prokop přijal na Břevnově Prokop mnichem na Břevnově					
Zázrak – strom (dřín) obrostl ovocem, aby se hladový břevnovský mnich Prokop najedl					
Prokop jako dítě trhal v zimě jahody					
Prokop našel pramen vody, kameny s otisky těla sv. Prokopa					
Prokop dal ďábla místo kola do vozu					
Čert nesl náklad, protože zlámal kolo u vozu					
Poustevník	x	x	x		x
Jeskyně u Prahy					
Žil nad řekou Sázavou			x		x
Žil v jeskyni nad řekou Sázavou			x		x (v skále nad řekou)

Prokopův život	Lupáč (1584)	Veslavín (1590)	Paprocký (1602)	Pontanus (1608)	Ferus (1616)
Vyhnání d'ábla/ů z jeskyně			1000		1000 d'áblů
Odchod d'áblů na pusté místo/Lobeč					
Prokop a d'ábel			x	x	x
Orba s d'áblem/y				x	x
Pohánění d'ábla/ů při orbě bičem				x	x
Ďábel škodící bratrům v klášteře – stopy					
Prokop uzdravoval				x	x
Prokop d'ábly vymítal				x	x
Vymítání d'ábla a černý pták					
Prokop uctívá obraz sv. Anny					
Zázrak s Mennem				x	x
Vzkříšení utonulého					
Navrácení zraku slepé ženě (Klára) za světceva života					
Dvojí navrácení zraku roku 1420					
Uzdravení ženy skrze modlitbu Jimrama					
Uzdravení ženy v na den Narození Páně					
Prokop vyplácí vězně				x	x
Prokop živí chudé tím, co vypěstoval					
Prokop nosí lidem chléb, Brotkorb					
Prokop vysvobozuje vězně				x	x
Zázrak s Labešou – zamrznutí řeky				x	x
Zázrak – donutil zloděje vrátit kradené věci				x	x
Straka/y vyrušující Prokopa při modlitbě					

Prokopův život	Lupáč (1584)	Veslavín (1590)	Paprocký (1602)	Pontanus (1608)	Ferus (1616)
Kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele			x	x	x
Kostel postavil/dostavěl			Břetislav, Oldřich (kolem r. 1034 začal stavět Prokop)	Prokop s přispěním Oldřicha, Břetislav postavil	Břetislav dostavěl, Prokop začal
Setkání Prokopa a knížete Oldřicha na lovu				x	
Když se Prokop s Oldřichem setkali, Prokop osekával dub					
Proměnění vody ve víno – Prokop a Oldřich				x	
Oldřichova zpověď a pokání (založení kláštera, do něhož uvede řeholníky)					
Do/stavba kostela knížetem Břetislavem z Božího rozkazu			x (rozšíření kostela, Oldřich)	x	x
Břetislav zpravuje Šebíře o svém vidění			1035 odkaz na Hájka		
Břetislavovo nadání kláštera			x		x
Obětování nadačních listin na oltáři Panny Marie			x		
Kletba na zloděje klášterního zboží			x	x	x
Opat kláštera	x	x	x (učiněn jím Šebířem)	x	x
Prokop se zdráhá stát se opatem					
Prokop při přenesení ostatků sv. Vojtěcha					
Benediktova řehole na Sázavě			x (přioděl je oděvem sv. Benedikta)		x (týž zákon)
Napomenutí mnichům					
Předpovězení smrti a budoucnosti kláštera				x	x
Prokopova smrt	25. března 1053 (odkaz na legendu, tj. Mnich sázavský)	25. března 1053 (odkaz na Hájka)	1053		

Prokopův život	Lupáč (1584)	Veleslavin (1590)	Paprocký (1602)	Pontanus (1608)	Ferus (1616)
Darování hábitu sirotkovi					
Zázraky se děly při smrti			x (i za života)		
Pohřeb a biskup Šebíř	x	x			
Zázrak se slepcem při pohřbu (Palpo)					
Vít opatem					
Spytihněv dosazuje nového opata					
Prokop se zjevuje cizímu opatovi					
Návrat sázavských mnichů z Uher					
Svatořečení	4. července 1205	4. července 1205 (odkaz na Hájka)	x	x	x
Svatořečení – Přemysl Otakar I. žádá	x	x	x (z nabádání biskupa Daniela)		
Biskup Daniel podnítl Přemysla Otakara I. k zájmu o svatořečení Prokopa			x		
Svatořečení – Innocenc III.	x	x	x		
Prokop se zjevuje papeži				x	x
Prokop se zjevuje opatu Blažejovi					
Opat Blažej v Římě				x	x
Kardinál Guido na Sázavě					
Zázraky se děly při vyzvednutí světových ostatků z hrobu					
Prokop pomáhá Čechům v boji (1260)				x	
Stavba kostela na Malé Straně, Sulislav a Dobromila (1213)	x	x		x	

Prokopův život	Leucht (1625, překlad Pontana)	Ferus (1629)	Ferus (1630)	Chanovský (1659)	Bridel (1662)
Místo narození – Chotouň		x	x		x (kolem r. 1000)
Rodiče Češi, rodem Čech, z Čech					x
Studium na Vyšehradě		x	x		x (odkaz na Breviář český)
Kněz světský	x				x (odkaz na Pontana)
Kněz na Vyšehradě		x	x		
Znalý slovanského písma					
Slovanské písmo vynalezl (pro Slovary) sv. Cyril					
Prokop se stal benediktinem	x	x	x	x	x
Benediktovu řeholi Prokop přijal na Břevnově Prokop mnichem na Břevnově					x (odkaz na Breviář pražský)
Zázrak – strom (dřín) obrostl ovocem, aby se hladový břevnovský mnich Prokop najedl					
Prokop jako dítě trhal v zimě jahody					
Prokop našel pramen vody, kameny s otisky těla sv. Prokopa					
Prokop dal ďábla místo kola do vozu					
Čert nesl náklad, protože zlámal kolo u vozu					
Poustevník		x	x		x
Jeskyně u Prahy					x
Žil nad řekou Sázavou		x	x		x
Žil v jeskyni nad řekou Sázavou		x	x		x

Prokopův život	Leucht (1625, překlad Pontana)	Ferus (1629)	Ferus (1630)	Chanovský (1659)	Bridel (1662)
Vyhnání ďábla/ů z jeskyně		1000 ďáblů	1000 ďáblů		1000 zlých duchů
Odchod ďáblů na pusté místo/Lobeč		x	x		x (historik a spisovatel života sv. Prokopa)
Prokop a ďábel	x	x	x	x	x
Orba s ďáblem/y	x	x	x	x	x
Pohánění ďábla/ů při orbě bičem	x	x	x	eius flagellum	
Ďábel škodící bratrům v klášteře – stopy					x
Prokop uzdravoval	x	x	x		
Prokop ďábly vymítal	x	x	x	x	
Vymítání ďábla a černý pták		x	x		x
Prokop uctívá obraz sv. Anny					
Zázrak s Mennem	x	x	x		x (odkaz na Pontana)
Vzkříšení utonulého					
Navrácení zraku slepé ženě (Klára) za světceva života					
Dvojí navrácení zraku roku 1420					
Uzdravení ženy skrze modlitbu Jimrama					
Uzdravení ženy v na den Narození Páně					
Prokop vyplácí vězně	x	x	x		
Prokop živí chudé tím, co vypěstoval		x	x		x
Prokop nosí lidem chléb, Brotkorb					x
Prokop vysvobozuje vězně	x	x	x		
Zázrak s Labešou – zamrznutí řeky	x	x	x		
Zázrak – donutil zloděje vrátit kradené věci	x	x	x		
Straka/y vyrušující Prokopa při modlitbě				x	

Prokopův život	Leucht (1625, překlad Pontana)	Ferus (1629)	Ferus (1630)	Chanovský (1659)	Bridel (1662)
Kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele	x	x	x		x
Kostel postavil/dostavěl	Prokop s přispěním Oldřicha	Břetislav dostavěl, Prokop začal	Břetislav dostavěl, Prokop začal		Prokop postavil dřevěný kostel (1033), Břetislav klášter (1035)
Setkání Prokopa a knížete Oldřicha na lovu	x	x (1105, za císařování Jindřicha II.)	x (1105, za císařování Jindřicha II.)		x (1105)
Když se Prokop s Oldřichem setkali, Prokop osekával dub		x	x		x
Proměnění vody ve víno – Prokop a Oldřich	x	x	x	x	x
Oldřichova zpověď a pokání (založení kláštera, do něhož uvede řeholníky)		x	x		x
Do/stavba kostela knížetem Břetislavem z Božího rozkazu		x	x		x (odkaz na Hájka)
Břetislav zpravuje Šebíře o svém vidění					x
Břetislavovo nadání kláštera		x	x		x
Obětování nadačních listin na oltáři Panny Marie					x
Kletba na zloděje klášterního zboží		x	x		x
Opat kláštera	x	x (Břetislav se rozhodl se svými rádci)	x (Břetislav se rozhodl se svými rádci)		x
Prokop se zdráhá stát se opatem		x	x		x
Prokop při přenesení ostatků sv. Vojtěcha					
Benediktova řehole na Sázavě		x (týž zákon)	x (týž zákon)		x (týž oděv a řehole), odkaz na Hájka
Napomenutí mnichům		x	x		x
Předpovězení smrti a budoucnosti kláštera	x	x	x		
Prokopova smrt		1053	1053		

Prokopův život	Leucht (1625, překlad Pontana)	Ferus (1629)	Ferus (1630)	Chanovský (1659)	Bridel (1662)
Darování hábitu sirotkovi					
Zázraky se děly při smrti					
Pohřeb a biskup Šebíř		x	x		
Zázrak se slepcem při pohřbu (Palpo)		x	x		
Vít opatem		x	x		
Spytihněv dosazuje nového opata		cizinec	cizinec	abbas non legitimus	
Prokop se zjevuje cizímu opatovi		x	x	x	
Návrat sázavských mnichů z Uher		x	x		
Svatořečení	Prokop uveden u 3. července (u 4. července již uveden sv. Oldřich)	1205 (in margine před legendou 4. června)	1205	x	
Svatořečení – Přemysl Otakar I. žádá		x	x		
Biskup Daniel podnítl Přemysla Otakara I. k zájmu o svatořečení Prokopa					
Svatořečení – Innocenc III.		x	x	x	
Prokop se zjevuje papeži	x	x	x	x	
Prokop se zjevuje opatu Blažejovi					
Opat Blažej v Římě	x	x	x		
Kardinál Guido na Sázavě					
Zázraky se děly při vyzvednutí světových ostatků z hrobu					
Prokop pomáhá Čechům v boji (1260)					
Stavba kostela na Malé Straně, Sulislav a Dobromila (1213)		x	x		

Prokopův život	Crugerius (1669)	Balbín (1682)	Chanovský (1689)	Bridel (1689)
Místo narození – Chotouň	x	x		x (kolem r. 1000)
Rodiče Češi, rodem Čech, z Čech	x			x
Studium na Vyšehradě				x (odkaz na Breviář český)
Kněz světský	x	x		x (odkaz na Pontana)
Kněz na Vyšehradě	x (u sv. Klimenta)	x (u sv. Klimenta)		
Znalý slovanského písma		x		
Slovanské písmo vynalezl (pro Slované) sv. Cyril		x (Cyrillus, vel Methodius)		
Prokop se stal benediktinem	x	x	x	x
Benediktovu řeholi Prokop přijal na Břevnově Prokop mnichem na Břevnově	x	x (Breviarium Bohemicum)		x (odkaz na Breviář pražský)
Zázrak – strom (dřín) obrostl ovocem, aby se hladový břevnovský mnich Prokop najedl				
Prokop jako dítě trhal v zimě jahody				
Prokop našel pramen vody, kameny s otisky těla sv. Prokopa				
Prokop dal ďábla místo kola do vozu				
Čert nesl náklad, protože zlámal kolo u vozu				
Poustevník	x	x		x
Jeskyně u Prahy		x		x
Žil nad řekou Sázavou		x		x
Žil v jeskyni nad řekou Sázavou		x		x

Prokopův život	Crugerius (1669)	Balbín (1682)	Chanovský (1689)	Bridel (1689)
Vyhnání ďábla/ů z jeskyně		x		1000 zlých duchů
Odchod ďáblů na pusté místo/Lobeč				x (Hájek a spisovatel života sv. Prokopa)
Prokop a ďábel	x	x	x	x
Orba s ďáblem/y	x	x	x	x
Pohánění ďábla/ů při orbě bičem	x		eius flagellum	
Ďábel škodící bratrům v klášteře – stopy				x
Prokop uzdravoval				
Prokop ďábly vymítal		x	x	
Vymítání ďábla a černý pták				x
Prokop uctívá obraz sv. Anny				
Zázrak s Mennem				x (odkaz na Pontana)
Vzkříšení utonulého				
Navrácení zraku slepé ženě (Klára) za světcova života				
Dvojí navrácení zraku roku 1420				
Uzdravení ženy skrze modlitbu Jimrama				x
Uzdravení ženy v na den Narození Páně				x
Prokop vyplácí vězně				
Prokop živí chudé tím, co vypěstoval				x
Prokop nosí lidem chléb, Brotkorb				x
Prokop vysvobozuje vězně				x
Zázrak s Labešou – zamrznutí řeky		x		x
Zázrak – donutil zloděje vrátit kradené věci				x
Straka/y vyrušující Prokopa při modlitbě		x	x	x

Prokopův život	Crugerius (1669)	Balbín (1682)	Chanovský (1689)	Bridel (1689)
Kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele	x			x
Kostel postavil/dostavěl	Břetislav			Prokop postavil dřevěný kostel (1033), Břetislav klášter (1035)
Setkání Prokopa a knížete Oldřicha na lovu		x		x (1105)
Když se Prokop s Oldřichem setkali, Prokop osekával dub				x
Proměnění vody ve víno – Prokop a Oldřich		x	x	x
Oldřichova zpověď a pokání (založení kláštera, do něhož uvede řeholníky)				x
Do/stavba kostela knížetem Břetislavem z Božího rozkazu				x (odkaz na Hájka)
Břetislav zpravuje Šebíře o svém vidění				x
Břetislavovo nadání kláštera				x
Obětování nadačních listin na oltáři Panny Marie				x
Kletba na zloděje klášterního zboží				x
Opat kláštera	x	x		x
Prokop se zdráhá stát se opatem				x
Prokop při přenesení ostatků sv. Vojtěcha		x		
Benediktova řehole na Sázavě	x			x (týž oděv a řehole), odkaz na Hájka
Napomenutí mnichům				x
Předpovězení smrti a budoucnosti kláštera				x
Prokopova smrt	25. března 1053	25. března 1053 (Veleslavin z Kosmy a Lupáče)		1053

Prokopův život	Crugerus (1669)	Balbín (1682)	Chanovský (1689)	Bridel (1689)
Darování hábitu sirotkovi				
Zázraky se děly při smrti				
Pohřeb a biskup Šebíř	x			x
Zázrak se slepcem při pohřbu (Palpo)				x
Vít opatem				x
Spytihněv dosazuje nového opata			abbas non legitimus	x (cizozemec)
Prokop se zjevuje cizímu opatovi		x	x	x
Návrat sázavských mnichů z Uher				x
Svatořečení	4. července 1205 (podle Lupáče)	4. července 1204	x	4. července 1205
Svatořečení – Přemysl Otakar I. žádá	x			x (Hájek)
Biskup Daniel podnítil Přemysla Otakara I. k zájmu o svatořečení Prokopa				
Svatořečení – Innocenc III.	x	x	x	x
Prokop se zjevuje papeži	x	x	x	x (Pontanus a z něho Breviář český)
Prokop se zjevuje opatu Blažejovi				
Opat Blažej v Římě		x (ač opat nejmenován)		x (Pontanus a z něho Breviář český)
Kardinál Guido na Sázavě				
Zázraky se děly při vyzvednutí světových ostatků z hrobu				
Prokop pomáhá Čechům v boji (1260)	x	x		x
Stavba kostela na Malé Straně, Sulislav a Dobromila (1213)		x		x

Prokopův život	Surius (1696), týž text jako Ferus (1630)	Bridel (1699)	Beckovský (1700)
Místo narození – Chotouň	x	x (kolem r. 1000)	x
Rodiče Češi, rodem Čech, z Čech		x	
Studium na Vyšehradě	x	x	
Kněz světský		x	x
Kněz na Vyšehradě	x	kanovník	x
Znalý slovanského písma			
Slovanské písmo vynalezl (pro Slované) sv. Cyril			
Prokop se stal benediktinem	x	x	x
Benediktovu řeholi Prokop přijal na Břevnově Prokop mnichem na Břevnově		x	x
Zázrak – strom (dřín) obrostl ovocem, aby se hladový břevnovský mnich Prokop najedl		x (odkaz na Dubravia)	
Prokop jako dítě trhal v zimě jahody		x	
Prokop našel pramen vody, kameny s otisky těla sv. Prokopa		x	
Prokop dal ďábla místo kola do vozu		x (odkaz na Buccelina)	
Čert nesl náklad, protože zlámal kolo u vozu		x	
Poustevník	x	x	x
Jeskyně u Prahy		x	
Žil nad řekou Sázavou	x	x	x
Žil v jeskyni nad řekou Sázavou	x	x	x

Prokopův život	Surius (1696), týž text jako Ferus (1630)	Bridel (1699)	Beckovský (1700)
Vyhnání d'ábla/ů z jeskyně	1000 d'áblů	1000 zlých duchů	
Odchod d'áblů na pusté místo/Lobeč	x	x (Hájek a spisovatel života sv. Prokopa)	
Prokop a d'ábel	x	x	x
Orba s d'áblem/y	x	x	x
Pohánění d'ábla/ů při orbě bičem	x		
Ďábel škodící bratrům v klášteře – stopy		x	
Prokop uzdravoval	x		
Prokop d'ábly vymítal	x		
Vymítání d'ábla a černý pták	x	x	
Prokop uctívá obraz sv. Anny		x	
Zázrak s Mennem	x	x (odkaz na Pontana)	
Vzkříšení utonulého		x (odkaz na rkp.)	
Navrácení zraku slepé ženě (Klára) za světcova života		x (odkaz na rkp.)	
Dvojí navrácení zraku roku 1420		x	
Uzdravení ženy skrze modlitbu Jimrama			
Uzdravení ženy v na den Narození Páně			
Prokop vyplácí vězně	x		
Prokop živí chudé tím, co vypěstoval	x	x	
Prokop nosí lidem chléb, Brotkorb			
Prokop vysvobozuje vězně	x	x	
Zázrak s Labešou – zamrznutí řeky	x	x	
Zázrak – donutil zloděje vrátit kradené věci	x	x	
Straka/y vyrušující Prokopa při modlitbě		x	

Prokopův život	Surius (1696), týž text jako Ferus (1630)	Bridel (1699)	Beckovský (1700)
Kostel Panny Marie a sv. Jana Křtitele	x	x	x
Kostel postavil/dostavěl	Břetislav dostavěl, Prokop začal	Prokop – kostel a klášter (1033), r. 1045 Břetislav dostavěl kostel a klášter – uložil mu to Oldřich	Břetislav: roku 1035 postavil kostel i klášter
Setkání Prokopa a knížete Oldřicha na lovu	x	x	
Když se Prokop s Oldřichem setkali, Prokop osekával dub	x	x	
Proměnění vody ve víno – Prokop a Oldřich	x	x	
Oldřichova zpověď a pokání (založení kláštera, do něhož uvede řeholníky)	x	x	
Do/stavba kostela knížetem Břetislavem z Božího rozkazu	x	x	x
Břetislav zpravuje Šebíře o svém vidění		x	x
Břetislavovo nadání kláštera	x	x	x
Obětování nadačních listin na oltáři Panny Marie		x	x (odkaz na Hájka)
Kletba na zloděje klášterního zboží	x	x	x
Opat kláštera	x (Břetislav se rozhodl se svými rádci)	x	x
Prokop se zdráhá stát se opatem	x		
Prokop při přenesení ostatků sv. Vojtěcha		x	x
Benediktova řehole na Sázavě	x (týž zákon)	x (týž oděv a táž řehole)	
Napomenutí mnichům	x	x	
Předpovězení smrti a budoucnosti kláštera	x	x	
Prokopova smrt	1053	1053	25. března 1053

Prokopův život	Surius (1696), týž text jako Ferus (1630)	Bridel (1699)	Beckovský (1700)
Darování hábitu sirotkovi		x	
Zázraky se děly při smrti			
Pohřeb a biskup Šebíř	x	x	
Zázrak se slepcem při pohřbu (Palpo)	x	x	
Vít opatem	x	x	
Spytihněv dosazuje nového opata	cizinec	x (cizozemec – Němec) (frater Erasmus)	
Prokop se zjevuje cizímu opatovi	x		
Návrat sázavských mnichů z Uher	x		
Svatořečení	1205	x (Quido – 4. července 1204)	4. července 1205 (odkaz na Hájka)
Svatořečení – Přemysl Otakar I. žádá	x	x (Hájek)	x
Biskup Daniel podnítl Přemysla Otakara I. k zájmu o svatořečení Prokopa			
Svatořečení – Innocenc III.	x	x	x
Prokop se zjevuje papeži	x	x	x (odkaz na Pontana a Breviarium Bohemicum)
Prokop se zjevuje opatu Blažejovi		x (roku 1203)	
Opat Blažej v Římě	x	x (Pontanus a z něho Breviář český)	x
Kardinál Guido na Sázavě		x (1204)	
Zázraky se děly při vyzvednutí světových ostatků z hrobu		x	
Prokop pomáhá Čechům v boji (1260)		x	x
Stavba kostela na Malé Straně, Sulislav a Dobromila (1213)	x	x	x